

REGIAE
SANCTITATIS
ILLYRICANAE
FAECVNDITAS.

Библиотека
ЈОЦЕ ВУЈИЋА
у Сенти

Поклон
ЈОЦЕ ВУЈИЋА из Сенте
УНИВЕРЗИТЕТ, БЕЉАНСТЕЦИ
У БЕОГРАДУ

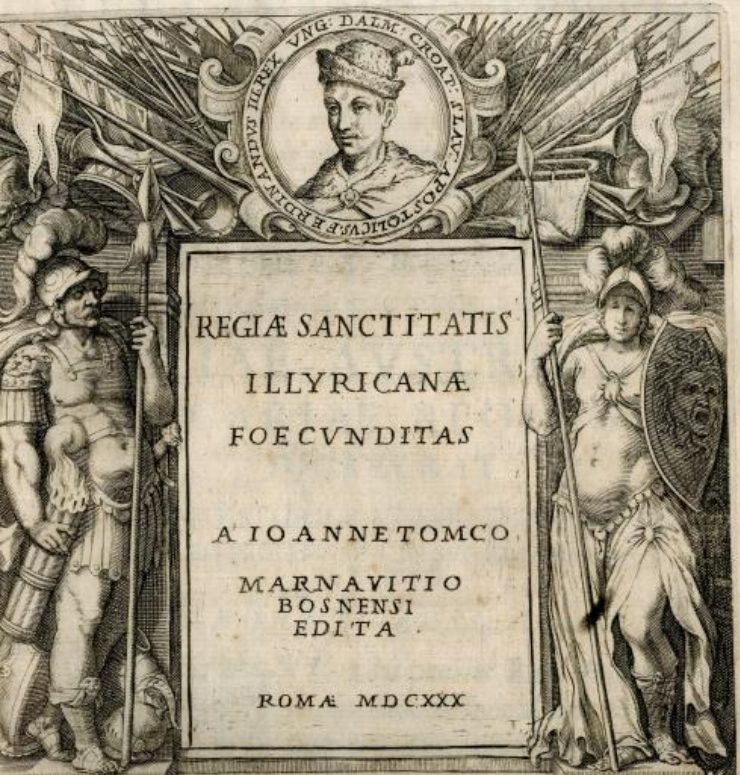
Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. Magistro Sacri Palatij.
A. Episc. Bellicæ Aren. Viceg.

EX mandato Reuerendiss. Patris Magistri Sacri Palatij, Librum hunc
inscriptum, Facunditatē Regiæ Sanctitatis Illyricanæ, Ioanne Tomco
Marnauitio Bólnensi Auctore, collectam perlegi, nec in illo quidquam a
Doctrina Catholica, Apostolica Romana, alienum, bonisvè moribus ad-
uersum comperi, & ideo typis edendum censeo. Romæ xvj. Kal. Nouem-
bris MDCXXXI.

Iosephus Maria Suarezius.

Imprimatur.
Fr. Hyacinthus Lupus Mag. & Socius Reuerendissimi P. F. Nicolai Riccardij,
Ord. Prædic. Sacri Palatij Apost. Mag.

REGIÆ SANCTITATIS
ILLYRICANÆ
FOECVNDITAS

A IOANNE TOMCO
MARNAVITIO
BOSNENSI
EDITA

ROMÆ MDCXXX

Superiorum permissu.

Roma: Typis Valseanti.

REGIA SANCTISSIMA

ILLYRICANA

FOROVIDUATA

A IOANNETOMO

AGNANTIO

BOZEM

EDITA

ROMAE MDCXXX

FERDINANDO TERTIO APOSTOLICO

VNGARIÆ, DALMATIÆ, CROATIÆ, SLAVONIÆ
Ramæ, Scruia, Bulgaria, Lodomeria, Halicia, &c. Regi.

7610
420

ILLYRICA TELLVS

FOECVNDATA SS. REGVM PARENS
QVORVM IMAGINES TYPIS EXPRESSAS

MARIAE AVSTRIACAE
VNGARIAE REGINAE
DICAVERAT

EASDEM HISTORICA VERITATE ANIMATAS
SIMILEM PROLEM PRINCIPI SVO AVGVRANDO
D. D. D. D.

IO. TOMCO MARNAVITIO BOSNENSI, AVTHORE.

VR tibi potius Rex Apostoli-
ce, quàm cuilibet alteri, ex Prin-
cipibus, per amplissima regna,
linguæ Illyricanæ imperatibus,
Illyricanæ Regiæ sanctitatis fæ-
cunditatem offeram, ea est ratio:
quâ nimirum munus oblatum, ex ijs tantum Re-
gnis est collectum, quibus tu maiestate sacrosan-
ctæ Apostolicæ coronæ, post longam Auorum,
Atauorumq; seriem, præfides. vt si aliter fecissem,

repetundarum iure, postulari deberem. Præterea
quia cum, vbi primum felicissimorum spōsalium
inter te, & Serenissimam Reginā tuam Mariam
initorum, felix fama terrarum orbem capit pera-
grare, vniuersa gens Illyrica, ex antedictis regnis
in vrbe Roma, ad nationalem Ecclesiam S. Hie-
ronymi congregata, eidem sponsæ tuæ, hanc sa-
cram fæcunditatem imaginibus expressam, pa-
rem prolis felicitatem Regibus precando suis, Xe-
nioli nomine, patrio more, & felicissimo fortu-
natissimarum nuptiarum omine, dicatam, trans-
miserit, suasit ratio, vt quibus votis, faustissimam
posteritatis Augustæ tuæ fæcunditatem, deuota
tibi perpetuò tellus, à D. O. M. exposceret, tu
quoque minimè ignorares. hinc Xeniolum, hi-
storica veritate animatum, tibi Regi suo, debitæ
seruitutis obsequio, censuit offerendum. quo in
munere, licet stylus, modus, aliaq; eiusmodi,
minus tuam maiestatem deceât, materies tamen,
vix pluribus alijs gentibus communis, facile defe-
ctus quoscumque cōpensabit. ex ea etenim, qui-
bus vijs Regia propago, quolibet vitæ statu atque
conditione, ad immortalitatis Regna possit ad-
spirare, regijs vestigijs habetur expressum. Te-
neriori namq; ætati intra Regia penetralia effor-
mandæ, Quirinus, Hadrianus, Emericus, Irena,
Cyrilla, Arthemisia, Constantia, Placidia, Mar-
garita, virginali fænore accedente, satis superq;
ratio-

rationem edocent. Coniugalis status conditionem & modum, Constantinus, Tiberius, Stephanus, Vladislauus, necnon Tryphonia, Serena, Helena, Licinia, Elizabetha ob oculos exponunt. Quas cumque virtutes, pace bellove Principe dignas, qualem nempe erga Deum, eiusque vices in terris agentes, qualem erga sibi pares, vel inferiores, & denique erga se ipsum Principem esse deceat, ex iisdem Regibus, ea quae alibi difficile sit reperire, licet haurire exempla. Solitariae vitae instituta in Regia prole exactissima, ne longius inquiras, Iuan, Sabba, Constantia, Placidia, Margarita propè aderunt. Celibis continentiae magisteria, Tryphonia, Serena, Helena, Elizabetha, in primis docebunt. Normam praestantissimorum Ecclesiae moderatorum, Domitius, Probus, Metrophanes, Stephanus, & Sabba exhibent. inauditum antea ab orbe condito coniugium, virginali candore transactum, Marcianus indigitat. Episcopum rarae patientiae, ac pietatis, ex Imperatore, quod nulla vidit aetas, Glycerius ostendit. Phalangem inuictissimam pro Christo Rege, Regij sanguinis prodigam, non alia gens coget praeclearius, Quirino, Hadriano, Irena, Cyrilla, Arthemisia, Liciniaque testibus. ut tu ipse, & Augustalis olim tua posteritas, non nisi cum generis humani occasu, finem habitura, intra vnus Illyricae tuae telluris terminos,

veræ felicitatis Regiam viam, habeatis ad æterni-
tatis sceptrâ, apertissimam. accedit illud quoque,
quod eiusmodi felicitas, non eo solo nomine est
tua, quo tibi fortunatissima sorte, sacræ Apostoli-
cæ Coronæ Regnorum legitima successione, &
libera tuorum populorum optione, frâna debentur;
sed eo, quo ipsa sanctitatis Illyricanæ fœcun-
ditas, hæreditaria prærogatiua, te suam sobolem
agnoscit. te etenim Diuorum Vngariæ Regum
prolem certissimam, vti terrarum orbis fatetur,
ita Dalmatiæ, Croatia, Bosnæ, Seruiæ, Thraciæ,
Macedoniæq; Principum posteritatē legitimam,
non ambigit, dum eos omnes connubijs vicissim
perpetuis, Vngaricis Regibus iunctos agnoscit.
Philippos porro Decios, Probos, Diocletianos,
Licinios, Valentinianos, Marcianos, Glycerios,
Tiberios; Marcum Iulium Valerium, Aurelium
Flauium Constantinum, Augustorum omnium
maximum & sanctissimum, sanguine atque affi-
nitate attigisse, nomina & prænomina eorum-
dem, Iulij Marci, Aurelij, Flauij, Constantini,
maximo Constantino, eiusq; gentilibus commu-
nia, omnē submovent ambigendi causam. Con-
stantinum autem gentis tuæ conditorem extitisse,
præter animi, corporisq; omnium tuorum genti-
lium dotes, à tot sæculis, ipsum sanctissimi Prin-
cipis exemplar, perpetuò præferentium, ipsum et
in ea tellure progeniti, quæ Urbem à Constantini
poste-

posteritate, vtpotè in eadem à declinatione Ro-
mani Imperij dominante, Constantiam idcirco
adhuc appellatam, sub tuorum sceptris cōtinent,
facile coniectare concedunt. tum quia nullus qui
tuæ familiæ Augustalem antiquitatem, maturiori
stylo prosequitur, aliunde natales eius, quam ex
antedicta tellure educit; tum quia Iustiniani ma-
gni Romani Imperatoris infantia institutor, eius-
demq; vitæ & maxima ex parte, Imperij scri-
ptor, Illyricis Bogomilus, Latinis & Græcis
Theophilus, apud Nicolaum Alemannum in
notis ad Procopij fragmenta appellatus, Con-
stantini posteros, suo tempore supra Rheni fon-
tes, intra Italiæ, Germaniæq; fines, longè à
turbis superstites fuisse, potestate in vicinas
gentes claros, est author. vndè perpetua, fa-
taliq; Illyricæ gentis felicitate contigisse reor,
vt licet à trecentis & vltra annis Augustalis am-
plitudo, tamquam hæreditarium patrimonium,
ad tuos longo postliminio, ad Constantinianā vi-
delicet prolem, redierit; sedem tamen supremæ
potestatis, sacrumq; gentis penetrale, intra Illy-
ricos limites, Atavi tui constituerint, & teneant.
hinc & venerandum ætatibus omnibus gentile
cognomen desumptum, ad posteros transmisere.
Austriam enim, Pannoniæ Illyricanæ prouinciæ
portionem, nullus est qui nesciat; adeò vt quam-
uis Germanicis moribus, sermoniq; iam popula-
riter

riter assueuerit, nihilominus tamen, vt alia à
Germania, tellus, prærogatiua suffragiorum, in sa-
cri Romani Imperij Comitij ferendorum, om-
nibus Germanicis prouincijs communi, abdice-
tur perpetuò, suæq; priscae iuncta maneat Illyri-
cæ origini. Fruere igitur Illyricæ gentis serenif-
simo cælo, quot sanctis viris, tot syderibus fre-
quentato. fruire Regiæ sanctitatis Illyricanæ fæ-
cunditate, omni potiori iure tua, simulq; & sce-
ptorum tuorum tutelari numine, & posteritatis
Augustæ propagandæ omine, atque auspicio;
Illyricæ denique pietatis, ergà te, tuamq; sacram
gentem obsequioso argumento. Romæ Nonis
Februarij 1631.

EMINENTISS. ET REV.^{MO}
PRINCIPI
FRANCISCO
S. R. E. CARDINALI
BARBERINO.

IO. TOMCVS MARNAVITIVS BOSNEN.
S. P. D.

ROMANA lege pridem cautum, & longo sæculorum vsu receptum est: Ut cedat arbor telluri, in qua coaluerit. qua ratione, Arbor Regia sanctitate Illyrica fœcunda, tibi cedat est necesse; quippè quæ in tellure tuæ singularis erga me benevolentia fœta, auro tuæ humanitatis, & rore benignitatis coalita, nunc demum munificentissima liberalitate, lucem agnoscit. verum tu Romana sinceritate idem agis, quod cum arboribus olim è Perside & Cerasunto, in Romanam tellurem transplantatis, egerunt ipsi Quirites: ut enim ij, in sua tellure licet, præfatas arbores ad huc vsque, felicissimè renascentes, Persicas, & Cerasas, dici volunt & haberi, ita tu Arborem Regia sanctitate Illyrica fœcundam, illius Principis nomine, iubes dici & haberi, ex cuius genere, & solo, primos ortus accepit: at ne te Quiritum more id agere potius, quàm generoso pectore, curis Apostolicis excultissimo, Rex Apostolicus

cus persuasum sibi habeat, est in causa pius ille tui pectoris affectus, quo inter omnia Christiani orbis regna, Vngari-
cæ sacræ coronæ populos, sacer ipse Senator complecteris,
quo, vt innumera alia argumenta missa faciam, iidem po-
puli, non solùm in Vrbe, in qua alter Atlas, magni Patris
onera subis, sed in remotissimis quibusque Vngariæ parti-
bus existant, te beneficentissimum patronum, & patrem
experiuntur. quo eo, quo Vngariæ in pristinum splendo-
rem restituendæ, desiderio flagras, Vngarici generis de-
cus, Vngaricæ patriæ præsidium, Vngaricæ Ecclesiæ sum-
mum Antistitem, Petrum Pazmanum, inter Eminentissi-
mos sacri Senatus Patres, te agente in primis, veneratur
Vngaria. quo in tui Musæi penetralibus, tanquàm om-
nium Vngaricorum Regum compendium, Matthiam inui-
ctissimum, è carcere ad Regnum elatum, nobili pictura
spectandum exhibes. quo denique, quali amore & obser-
uantia, ipsummet Regem Apostolicum, tu Apostolici Se-
natus decus præcipuum, prosequaris, officijs ergà augustis-
simam suam sponfam; nuper Ecclesiasticas ditiones pera-
grantem, Regio splendore, totius Europæ testimonio decla-
raueris. interim dum modum præbes, quo Regi meo, iuxta
diuinum præceptum, vectigal nomine meæ gentis persol-
uam, tibi, quo nullus plura mihi, in ratione dati & accepti,
communicauit, (vt ad nostros Philippeneses testatur de se
Apostolus) Fœnus hoc qualecunque, iure gentium, pen-
dam, patiari. diù Reip. Christianæ bono vale. Romæ ex
ædibus Cincijs, Nonis Februarij 1631.

IOANNI TOMCO MARNAVITIO

IOSEPHVS MARIA SVARESIVS

Præpositus Auenionen.

*Annonia, Mysiaq; arces, ac Illyris ora,
Quamq; celer, gelidi Strymonis unda rigat
Florentes studijs olim pietateque claros,
Et celebres belli laude tulere viros;
Ignoti plerique iacent, & nomina, et alta*

*Facta tot Hercum, nox tenebrosa premit;
Quos Scytha non potuit patrijs sepelire ruinis
Obuoluit densis nubibus ipsa dies;
Eloquij pennas quò fama concitet ignem
Sed mouet Assyria Tomcus ad instar auis;
Nubila discutens lumen percumbibus affert
Ciuiibus, antiquum restituitque decus;
Ingentes animas Tomco quas reddere grates,
Munere quæ tanto pramia digna dicet?
Vel quia splendorem in veterem, lucemque reduxit,
Phosphoron, hunc debent iure vocare suum;
Vel quia facunda quasi virga traxit ab Orci
Nocte, suum possunt dicere Mercurium;
Nec satis hæc laudes, sed quas præscribere certas
Haud licet, à grata posteritate feret.*

IN LAVDEM
IOANNIS TOMCI MARNAVITII.

Epigramma.

Illyris ingentes animas, insignia Regum
Nomina, deformi passa perire situ:
Illyricus patrij relegens monumenta decoris,
Tomcus ab informi vindicat illa situ;
Tomcus, quem patrijs Hemi iuga claudere saxis,
Nec poterit tumida mergere Saus aqua:
Cui licet acceptas vite, Illyris imputet auras,
Plus tamen Illyridi, reddidit ille sua:
Namque illi facunda dedit caput Illyris unum,
Non unum Illyridi, reddidit ille caput.

Petrus Alix Prior S. Mariæ Magdalena Salinensis,
& Cantor maior S. Mariæ Magdalena Bisuntinæ.

DE AVTHORE ANAGRAMMA
& Epigramma ad Lectorem

IOANNES TOMCVS MARNAVITIVS

Anagramma.

SVMMVS HONORE IN ATAVIS, CANIT.

Epigramma.

Vltrices terris, caloque extare triumphos
Gentis sydereæ cernere dum ecce licet
Agnosce è tenebris prodysse in luminis auras,
Hæc studio Tomci peruvigilique manu.
Dives Aus claroque trahens è sanguine nomen
Consimiles meritò tollit ad astra Viros.

Georgius Michlianus Arbensis Can. Dalmata.

IN

IN AVTHOREM

Epigramma.

SI pandit Verbo Verbi secreta Ioannes,
 In Verbi recubans hauserat illa sinu.
 Tu modò nec Diuus, Cælo nec lapsus ab alto,
 In Terris Calos pandis, et Astra litas?
 Nempe suum reddis Superis pro munere Censum,
 E' Terris Cælo Numina, Vota DEO.

Aliud in eundem.

A Eolus Australis Neptunia Regna fatigans
 Perflet Hyperboreas peruius Orbis aquas,
 Consurgat Boreas tumidus, super Astra sonorus,
 Concutiens gemino Marmora salsa sono.
 Pandite Flammigeros Vulcania Turba Triumphos,
 Neſcite Thyrrigeri vinula Flora Rosas.
 Sarmata fatidico peragas Peana Cothurno,
 MARNAVI laudes, quo potius? ore canas.
 O' nimium felix Tellus, TE PROLE? Videsne
 Vivat ut in Nato, qua iacet inter Auos?
 Nobilis Illyridis spectata Gloria Gentis.
 Tu Patria decor es; Gloria Roma Tibi.

Aliud in opus eiusdem Authoris .

Clauditur exiguo Calorum Machina libro ,
Immensas moles Chartula parua tegit .
Dic mihi quis maior labor est : Augere minora ,
Magna vel in paruo , continuisse situ ?
Maxima Corporibus magnis vis insita ; paruo
Maior at Ingenio , quod leue magna premit .
Nunc igitur magni fideant miracula Mundi ,
Dignius in paruo considet Orbe labor .

Aliud in opus eiusdem .

Panditur è Calo , summaque Tonantis ab Arce
Regia Progenies , Imperijque Duces ,
Aurea nexilibus radiantia sceptrâ smaragdâs
Caesaridum soboles , Numina clara micant .
Fulgida puniceis crispantia ferta Corallis ,
Pictaque lacteolis Tempora grata Rosâs .
Grande opus aggredieris quisquis pia Numina Caeli
Ingeris in Terras , Est Domus alta Dijs .
An forsân sordent Caelestia Regna Beatis ?
Sed magè sordebat Terra caduca nimis .
Non sordet Caelum , figunt cum lumina Terris ,
Ut sor det Tellus sidera quando vident .
Ergò age , Caelicolâs cernis cum linguere Caelos .
Dic , quia sunt Homines Deliciae Superum .

Albertus Priamus Tridentinus Collegij
Germanici & Vngarici Alumnus .

I N L A V D E M A V T H O R I S
G A S P A R I S S I L L Æ P A N N O N I I.

Ode ,

P Vlchris tumescens fluminibus velut,
Vastosque terram corpore detegens,
Non sinit in reliquos benignis
Pontus currere riuulis.
Partes Soli. sed splendor ut omnium
Florum, Viarum, Ruris, & Arborum
Assiduis famulatur vndis,
Donans continuum decus.
Nunc ecce Tomcus ductus amoribus,
Plenusque sacris fluminibus, nouum
Exhibet è gremio decorem
Cunctis. O mare prosperum?
Qualem àecorem, qualia commoda
Languentis orbis? iuncta leporibus
Flumina scilicet, O benigna?
REGALI sata sanguine.
Quae nos infertos coniiciunt bonis,
Virtutis almae congeriem struunt.
Abripiuntque viae salubri,
Iungunt tumque POLO et DEO.
Gangis tumescat iam licet India
Gemmis; & auro luxuriet Tagus;
Turbidus Hermus ouet, superbi
Auro pauperiem leuans.
Post tale munus plus tamen esurit,
Vel forte Circes de dape pascitur,
Nam suis, esuries & auri
Est, ut Tartara praeparet.

Felicitis omen tu capis unicus

MARNAVI, nunc omnis tibi plauset,
Plausibus atque novis, triumphans
Plaudat Dalmatiae Chorus.

Turgesce semper fluminibus sacris,
Sacratu addet, quò tibi Lucifer
Æthereis decorata gemmis
Serta, et sydereas sedes.

PETRI VRSINI DALMATAE
EX COMITIBVS PAVPVENSIBVS.

Ad Authorem.

Est virtutis opus Regum de sanguine nasci,
Nec virtus, Regum scribere facta, minor,
Illa per ingenuae confurgit stemmata prolis,
Regales animos Regia scripta petunt.
Marnavi vitramque assequeris: nam stemmata Regum
Concedunt Atavi: pectora scripta notant.

Eiusdem ad Eundem.

Quis Reges melius scribat, quàm Regia proles?
Marnavi ista quidem gloria sola tua est.
Quis sacros Proceres, quàm sacro nomine clarus?
Haec quoque Marnavi gloria certa tua est.
Heroas patrios, patriae quam vera propago?
Haec quoque Marnavi gloria vera tua est,
Ter felix fueris, Marnavi, sydexa cum te
Splendorum triplici conditione beant.

SCIPIONIS MARCHIONIS SANCTACRVCI

ROMANI.

Ad Authorem eundem.

M Arnavi patrios post longa obliuia Reges
Mirante, ad lucem, posteritate, trabis.

Ast illi regnant Calo. Calonè vocare

Forsan erit vetitum? non prohibent Superi.

Non prohibent superi, sint ut regnantibus omen,

Exemplum sceptris, metaque certa Duci.

Felicem ad metam celeres iam currite Reges,

Sic vestrum pariter nomen & omen, erit.

REGIAE SANCTITATIS ILLYRICANAE

F A E C V N D I T A S.

Ode.

Marci Tomci Marnapitij Siccensis Canonici.

E N Calo soboles prodita, & indita,

Facunda Illyria Regibus edita,

Cuius temperie, Regia Romuli

Annis innumeris aurea sacula

Experta, ethereis iunxit honoribus

Palmas, quas donitum vix dederat solum.

Non tales titulos Scipiadium labor

Non Bruti studium, flammaue Mutij,

Vel durum Coclitis pectus Etruria,

Auro seu melior pauperies sua

Fabriti, soboles digna Quirinium.

Pompeiusve potens triplici adorea,

*Aeternumque manens Caesareum decus.
Vel quisquis Latiae nomina gloriae
Martis praesidio, Palladis artibus,
Seris exhibuit posteritatibus :
Romanae patriae contulit inclytos :
Quales intrepidus suae Philippides
Pro Christo, proprii sanguinis immemor,
Illi vel similis Regius Hadrius.
Vel forti Decio nata Cyrillia,
Aut magno Diocle nobilis Arthemis,
Praeclarumque genus mascula Licinis.
Ipsi seu Decio iuncta Tryphonia,
Aut Regi Diocli clara Serenia,
Constantiue pio Dardana gloria,
Augusta Imperij perpetui parens,
Ter felix Helenes usque propagine,
Eius vel soboles Mäxtmus omnium
Regum, quos decorat Romula purpura,
Constantinus, honos, & pater aurei
Saecli, Christiadam libera gloria.
Seu compar auiae, parque patri pio
Constanti resonans nomine et omine
Fastu sidereo Virgo superbiens.
Hanc ipsam referens suae puellula,
Et caelum Placidis moribus exhibens,
Postrema è triplici stemmate Caesarum,
Terris quae sapiens aethera praetulit,
Vel quem coniugio caelibe nobilem
Romanae obstupuit scæna potentiae
Princeps pacis amans, nomine Martius.
Vel quod non oriens sol, neque decidens
Vidit, posthabitis fascibus imperi*

Pastor

*Pastor Glycerius littore in Hadrio
Sacrato imperio continuit greges.
Quem tellus genuit Thracia Tiberium
Et caelo peperit diua benignitas.
Terris clara cohors, clarior aethere
Pelaeus iuuenis non domitis Gethis,
Prostratoque solo culmine Persico,
Indorumque mari limite praestito
Inseffum solum post Babylonium
Palmis Aemathiam sic patriam extulit,
Irene Cotio stemmate prodita,
Ut Thracum, Macedum, regna potentia
Exornat niueis Virgo nitoribus,
Necnon sanguinea nobile purpura,
Princeps faeminei sanguinis hostia.
Non ipsa armiferae Pannoniae plaga
Iactabit Batones serior ultimos,
Proles Vngaridum siue recentior
Bellonae studijs nota per aethera,
Laudes, quas peperit Martis honoribus;
Ut iactat Stephani nomina maxima,
Quo calis soboles inditur Vngara,
Emrici Angelici lilia candida,
Vel Vladislauij pectora fortia,
Seu Elizabethae gloria stabilis,
Moresque innocuae Margaritis aureos.
Iactent Dalmatiae vix domitum genus
Augustos numerent fascibus Ausonis,
Iuan plus Boico fulget in angulo,
Maxentis gladio, Virgo Valeria,
Fasces effugiens, seu soboles Probi,
Quam sceptro Latij, stemmata Claudij*

Cari, sue Probi, sue Valerij.
Aris quam melius Glycerius forum
Permutat, recubans litore Dalmato,
Oppressor solij testis Iulius,
Maesi Dardaniae praesentalidi incolae,
Et patres Gethici roboris inclyti,
Sive priscoe potius pignora Thraciae,
Aut demum soboles Serbica Bulgara;
Orphei progeniti carmina comprimant,
Martis progenie neve superbiant,
Nec iactent Latiae funera gloriae.
Haec cuncta exuperat facta Tiberius,
Atque is, quem pietas nomine Martio
Exutum, aethereis moribus induit.
Eoque potens Stephanus insula,
Et sacrae Sophiae Sabba decus pium.
Cedat Sydereis terra nitorebus
Phœbi lampadibus terrea lumina,
Cedant Danubio stagna recentia,
Cedat fluxa palus Oceano mari.
Tandem terra ruit, stant sacra culmina.

AD REGIAE SANCTITATIS ILLYRICANAE

F A E C V N D I T A T E M.

Ode.

E I V S D E M.

O Vos, quos solijs Regia caelitem
Aeternum imperitans extulit aureis
Diuis nobilem conditionibus;
Terrestrem patriam lumine dextero

Affectu

*Affectu patrio cernite ab æthere.
Huc vestri generis progeniem, licet
Terrarum imperio cernere diuitem,
Tollentem solum limine patrio,
Seruantem populos patris amoribus,
Constantine parens, effigiem aspice
In Diua sobole, Dadala quam manus
Non sinxit minio, sine coloribus
Indis, ipsa tui sed genij sacra
Regalis Pietas, calituum arbitra,
Format sydereis sola tenoribus.
Teque ipsum soboli restituit tue,
Atque ipsam sobolem restituit tibi.
Ad terras reuocans aurea secula;
Fernandi en Pietas ferrea tempora
Claudit perpetuum carcere tartaro,
Soluens sydereis vincula moribus,
Terras exhilarans legibus aureis.
Assurgit parili tramite filius
Post patrem, parili pectore, nomine,
Addictus patrijs nutibus aque ita,
Nutus ipse tuos ut genitor colit.
Iam sceptro iuuenis temperat Ilyrim
Sacrata rutilans Angelica infula
Immortale decus Vngarici soli.
Terrarum Domini qua nihil obtinent
Gazis nobilius, vel magis sanctius,
Mores conueniant ut decori sacro,
Sacratumque decus moribus optimis
Hic tu consimiles, ut tibi posteros
Ex sponsa Maria consimili sibi
Ortu, mente, pjs dotibus, indole,*

Humani

Humani generis perpetuo bono
Edat : iunge preces cum Procerum Choro
Facunda Illyridis, Maxime Principum,
Proles excipiat progeniem piam
Dum Sol flauicomis fulget honoribus,
Dum campi viridi gramine gestunt,
Vestigal fluidum flumina dum mari
Soluent, Stabit humus, terraque germinans
Vernabit rosea cyclade discolor.

Irena auxilijs interea recens
Rex priscum è tenebris Emathium decus
Fernandi studijs restituat patris,
Et Thracum merito regna Philippidis.
Antiquæ ad reuocet culmina gloriæ.
Præcedent Crucibus signa nitentia,
Sacratasque Aquilas, post tua numina
Sacratis gladijs, ipse Tiberius,
Et quem nobilitant nomina Martia.
Hic tu Diue parens mœnia Byzia
Fœdari vltcrius barbarica lue
Haud impune feres; condita sed Cruci
Conseruanda Cruci mœnia proteges.
Hinc pergrata tibi patria Dardana
Soluatur, rigido compede nunc grauis.
Et confecta malis Serbica, Rascica,
Finem constituent sceptrâ doloribus,
Surgent Pannoniæ, Dalmatiæ simul
Sceptris prægrauidae, laudibus inclytæ;
Clades restituent barbaricis dolis,
Europam instituent in noua gaudia.
Accurreret Stephanus pectore Regio,
Et Vladislavius bellicus afflecta

Emri.

Emricus, iuuenes Iuan & Hadrius,
Assurgent precibus, Glycerius sacer,
Fratresque, ipse Probus, Metrophanes p̄j,
Amborumque simul Domitius parens:
Successorque throni Basilides pius,
Insensusque Arabi Sabba Simonides
Iunget vota parens maxima Caesarum
Hinc alitrix Helenes stirpis amoribus,
Et Constans auia delictum sua.
Votis vota sequens alma Tryphonia
Coniunget sobolis vota Cyrillia.
Addet vota comes clara Serenia
Matrem nata colens Arthemis aurea;
Par trinum generis gentis olympica.
Claudetur numero nobile triplici.
Fundent pectoribus vota p̄js simul
Virgo, quæ Placido nomine, moribus,
Gaudet Casareo stemmate triplici,
Et quæ Pannonium, Theutonicum genus
(castis et viduis conditionibus
Quàm sceptris melius sacrat Elizabeth.
Et Regale decus candida Margaris
Fernanda sobolis proxima stemmata.
Sæclorum nouitas surget ab integro,
Terris barbaries ferrea desinet,
Atque anni repetent aurea sæcula.
Parebunt Solymæ Bethlemiae quoque,
Terræ: tum Sinai sacra cacumina
Carmelus, Libanus, caelitum choros
Agnoscent iterum sub nemore inuiso,
Iordanis latices feruidus aduena
Securus capiet, rubraque littora

Lustrabit, pauidus nullibi ab hostibus.
Tandemque hospitibus gratus, & incolis
Exultans repetet patria littora,
Fernandi celebrans imperia aurea,
Fernando sobolem perpetuo auream
Exorans, atavis consimilem suis
Ipsi persimilem Magne Parens tibi.
En dant vota preces, en Procerum Chori
Faecundae Illyridis: restat ut unicus
Accendas precibus iam grauioribus
Regnantum Domini pectora olympica,
Fernandum ad decora assueta fauoribus.
Votis astra sonant: sacra Cohors preces
Iungit, iunge preces Magne parens tuas,
Iunges namque tuis, quas tibi iunxeris.
Natos ditat Aui gloria. Poster
Priscos nobilitant perpete gloria.
Sic clarus genitor gloria filij,
Et patris sapiens gloria filius,
Sic te, sic sobolem respicit utraque,
Sic quam das soboli, das tibi gloriam.
FERDINANDA PARENS EST TVA GLORIA.

REGIAM Sanctitatem Illyricanæ fecunditatis collegimus, non ex maiori parte Europæ, & magna Asiæ, qua Illyricæ linguæ vsus patet amplissimè, quàmuis sermonis nota, nationes distinguantur, sed ex ea tellure, quam Romani Imperij maiestas, Illyrici nomine censuit. maiestas, inquam, non adolescentia, vel ætas adulta. nam sicuti videre est apud Liuium & Florū, quo primum tempore Romani vltra superum mare arma protulerunt, eam terræ portionem, quæ Plinio, & Pomponio teste, circà Labeatens paludem iacet, quam Illyricus fluuius inibi, Antonino, in suo itinerario, notus, interfuit, Scodra vrbe nobilem, tanquam à Dalmatia, & reliquis regionibus eiusdem linguæ, diuersam, hoc nomine appellarunt. Adulta verò Romana potentia, Suetonius, dum maximam partem Illyrici per Tiberium sub Augusto debellatam scribit, totum, inquit, Illyricum, quod intrà Italiam, Regnumq. Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interq. Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet, perdomuit. Plinius, Pomponius item, & Appianus, amplioribus terminis dilatant, illud itaq. Illyricum hic intelligimus, quod vergente ad senectutem Romano Imperio, Valerianus Imperator apud Trebellium Pollionē, ad Zosimionem epistola, dum Claudium Illyricianæ gentis, Ducem Illyrici factum scribit, amplioribus describit limitibus, cum ait: Dux factus est, & Dux totius Illyrici, habet in potestatem, Thracios, Mæsos, Dalmatas, Pannonios, Dacos exercitus. Illam denique Europæ portionem, quam Sextus Rufus vir Consularis sub Valētiniano, adhuc ampliori sepsit ambitu. cum decem & septem Illyrici recensuit prouincias, sex postremas iurisdictione tantum Illyrico adscribendo, vtpotè maiori ex parte Græcanicas. maximo verò finium termino Illyrici indigena, & proindè optimè omnibus alijs, paucis licet, ob oculos posuit D. Hieronymus, in Epiraphio Nepotiani, & Epistola ad Geruntiam siue Ageruchiam, dum Illyricum à Constantinopoli ad Alpes Iulias producens, prouincias à Valeriano numeratas, & à Rufo, sed clariùs aliquantulum, omnes eas, nostras, hoc est Illyricas, vt in nostris Dialogis de Illyrico docuimus, appellat: qua ratione Illyricum, totam eam terræ plagam accipimus, quæ inter Pōticum, Aegæum, & Adriaticum maria, Danubium fluuiū seu Istrum, & Græciā, arque Italiam regiones, clauditur. Historias porro huiusce fecunditatis, grauiſsimorū scriptorū, & Vniuersalis Ecclesiæ, vt plurimū, authoramento sacratas, suis authoribus, qua decuit sinceritate adscribimus. ita vt admodum pauca de nostro, vbi veritatis illustrandæ necessitas id exegit, addiderimus. Irenæ vitam planè admirabilem, & cui vix similem promptuaria sanctæ Ecclesiæ proferant, vberiorē. fortè aliquis optaret

optaret testimonijs, nos qui totam eius historiam ex ingenti volumine Antonij Beatilli, breuioribus perstrinximus, ne tædio essemus Lectori, hunc ipsum ad eiusdē Beatilli eruditissimas explicationes, & notas diligentia eximiae, quas ille nō ex angularibus, & quibuscūq; , sed ex grauissimis Scriptoribus, antiquissimis Menologijs & Martyrologijs, in primis verò ex antiquo Liciēsis Ecclesiæ Breuiario, quo trium lectionū, peculiari officio, anniuersaria illius memoria celebratur, remittimus. quā in rem, sententiam Petri Canisij, magni anteriori æuo viri, ab eodem Beatillo citatam, dum Irenæ gesta miranda percurris pie Lector, memoria teneas oro: In Sanctorum, inquit ille, miraculis admittendis, & confirmandis, neque nimium faciles, neque rursus, plūs æquo difficiles, ac morosi esse velimus. etsi enim omnia, quæ in hoc genere leguntur, eiusdem non sint ponderis, & auctoritatis; tamen quia charitas non est suspicax, & temerè aliena iudicare prohibet Christus, minùs in eo quidem erit periculi, si à bonis probabiliter narrata, & à doctis non reiecta, recipiantur, quàm si eadem fastidioso, & contentioso, perfractoque animo repudientur. Hæc habe, & aue.

C A T H A L O G V S N O M I N V M REGIAE SANCTITATIS ILLYRICANAÆ.

<i>Vita S. Aribemie Virg. & M. Fil. Diaci Imp. & S. Serena matris eius.</i>	pag. 57
<i>S. Constantini Magni Imperat. & S. Helena matris eius.</i>	69
<i>S. Constantie Virg. filie S. Constantini Imperat.</i>	59
<i>S. Cyrille Virginis & Martyris.</i>	72
<i>S. Elisabethæ Viduæ Andrea Regis Vngariæ &c. filie.</i>	247
<i>S. Emerici Ducis Slauoniæ filij S. Stephani Regis.</i>	227
<i>Fl. Valerius Glycerius Imperat. & Episcopus.</i>	175
<i>S. Hadriani Martyris filij Probi Augusti.</i>	43
<i>S. Irenæ Virg. nis & Martyris.</i>	4
<i>B. Iuanis primi in Bohemia Eremiticæ filij Gostumili Regis Dalmatiæ.</i>	191
<i>S. Licinie Aug. Mar. Maximini Imperat. uxoris.</i>	65
<i>Marciani eximij Imperat.</i>	165
<i>S. Margarita Virg. filie Belæ Regis Vngarorum.</i>	271
<i>S. Metrophanis, Probi eius fratris, eorumq; patris Domitij, &c. filij.</i>	49
<i>S. Placidie Virg. Valentiniani III. Imperat. F.</i>	152
<i>S. Quirini Martyris filij Philippi Augusti.</i>	31
<i>S. Sabbe Episcopi Simeonis Stephani Rascie Regis filij.</i>	285
<i>S. Stephani Patriarchæ Constantinop. filij Basilij Magni Imp.</i>	195
<i>S. Stephani Apostoli, & primi Regis Vngarorum.</i>	201
<i>S. Tryphonie coniugis Decij Imperatoris.</i>	23
<i>& Virtutes Tiberij Imperatoris optimi, & religiosissimi.</i>	181
<i>S. Vladislau Regis Vngariæ Dalmatiæ Croatiaq;</i>	233

VITA S. IRENAE V. ET M.
REGIAE SANCTITATIS
ILLYRICANAE
FOECVNDITAS.

AVTHORE IOANNE TOMCO MARNAVITIO
COLLECTA.

VITA S. IRENAE VIRGINIS
ET MARTYRIS.

REGIA sanctitatis Illyricanae fecunditas, utpote nationis illius propago, quae prima ex gentibus ad Christi causam, ductore gentium Doctore Paulo, est aggregata; ne Iudaico populo nobili Protomartyre sexus masculi Stephano, liberali prodigalitate sanguinis effundendi pro Christo, minus propria videretur; debuit, ut praestitit, femineae conditionis primitiis caelo oblati, ijsq; pro sapiae regalis insigniri; ex antiquissima nimirum, & Illyricae sobolis parente, gente Thracum, à Tyra Noëui nepote, Iapetis filio, teste Hieronymo denominata; Illustrissima inquam Virgine Iræna Licinij Principis filia, cuius Licinij pater Cotys Rex, Tacito, Suetonioq; celebris, illius Cotys per Rhemetalcen filium nepos extitit, cuius nobilitatem Ovidius, Elegia nona, libri secundi, de Ponto: exaggerans hæc ait

Regia progenies, cui nobilitatis origo

Nomen in Eumolpi peruenit usque Cottæ.

& paulo post eadem Elegia

Hoc tibi & Eumolpus generis clarissimus auctor,

Et prior Eumolpo, suadet Erichonius,

2
 vt per mille & centum annorum spatium, perpetua maximorum
 Regum successione, protomartyris nostræ nobilitetur origo.
 apud antiquissimos eodemq; grauissimæ notæ scriptores. Hæc
 itaque patre Licinio, filio Corys Regis Thraciæ; regnante in
 hac regione per ea tempora, Sedecio natu maiore Licinij fra-
 tre; in Macedonia, cuius maxima pars cum Thraciæ portione,
 parebat Licinio, matre vero iidem Licinia, Thessalonicam gen-
 tis Urbem primariam, & posterioribus sæculis omnium Eccle-
 siarum Illyricarum primatē, natale solum habuit, vnde qua-
 dragesimo primi Christiani sæculi anno, quinquennio post Chri-
 stum Regem Regum, æterni Patris cælesti folio exceptum. vt
 obseruat Antonius Beatus, qui eruditissima pietate, nuper in-
 tegro volumine vitam eximæ virginis est prolequutus. quoque
 facem præferente, in præsentī historia sumus progressuri. vnicā
 prolem eam parentibus extitisse, ac si natura ex eadem radice,
 melius, vel æquale saltem germen amplius emittere posse diffi-
 deret; idem est auctor. ne ergo nobilitati generis bonisq; fortu-
 næ, corporis etiam præstantia deesset, ea pulchritudine mem-
 brorum excelluit, vt spectatores in admirationem attraheret, ac-
 cessit ijs perspicacitas, ac mira velocitas ingenij; cui exercendo,
 ciuis Thessalonicensis Apellianus nomine cura parentum præfi-
 citur; Christianæ quidem religionis; sed principibus hoc nomi-
 ne prorsus ignotus. ne quoque in sinu parentum, delicijs & aula
 blanditijs puellæ indoles vlla ex parte quid detrimenti posset ac-
 cipere, extructis in Urbis pomæio amplissimis ædibus, eas ætati
 teneræ ad omnem virtutis excellentiam efformandæ, rebus om-
 nibus instructissimas, pro domicilio filiolæ, magistro, ac nobili
 eius famulatio assignant. vix quinquenniū excesserat Penelopa,
 hoc enim nomen a parentibus impositum gerebat, sapientiā su-
 pra ætatem insignis, cum Licinius intra destinatas ædes, quas
 octuaginta signis auro confatis exprimentibus Deos inanes æta-
 tis illius exornarat, vnicam filiam inclusurus, euocatis tota Mace-
 donia prouincia præcipuis quibuscunque Dynastis, per viginti
 dies integros, eos regijs delicijs, summaq; ludorum celebritate
 detinuit;

detinuit; quibus exactis Penelopam magna nobilissimarum matronarum caterua, ipsaq; Licinia parente, eiusdemq; Liciniæ sore, socia puellæ futura comitante, ad limen ædium adductam, Licinius sic affatur. En mea progenies amænissimo viridantium hortulorum ambitu exterius, summorum Deorum præsidio fultas interius ædes aspicias, insigni opere structas; eas tibi, & Apelliano moderatori tuæ teneræ ætatis exortavi, quibus assiduam tibi sociam, cognatam meam, matris tuæ sororem, cum tredecim puellis, solatio seruitioq; non diu duraturo assigno; hinc virtutibus aucta, breui connubio magni Regis iungenda. ad hæc Penelopatanquam sagitta icta, vbertim illacrymando, maxima coronæ adstantis admiratione talia reddidit: hic igitur sepulcro ante diem, ab eodem qui me ad vitam extulit, inferri debeo, dulcissimæ genitricis orbanda aspectu? hoc ne regio nasci stemmate profuit? tu verò dilectissima parens ferre ne poteris me immaturam adhuc tuis oculis subtrahi? satius erat nunquam nasci, quàm ad eiusmodi miseriarum statum adduci. si in hostiles barbarorum manus incidissem, quid infelicius accidere potuisset mihi quæ inspectante genitrice, totq; præstantissimis Principibus, specie boni, cæcis ocludor carceribus? quibus verbis matri licet, omnibusq; alijs commiserationem lacrymis attestatam eliciisset, nihilominus Licinio patre in sententia persistente, Apelliani curæ commendata, subit ædes, Principibus ad sua redeuntibus. illa postquam aliquandiu quieuit, agente moderatore, facilitate ingenij, & indolis dexteritate, mirum in modum in disciplinis, & bonis artibus profecit: virgebat Apellianus pro viribus vt cum eruditione regia indole digna, teneriori ingenio Euangelicæ doctrinæ suauitatem instillaret, assiduus a Deo precibus exposcendo, vt conatibus eius pijs, æternæ benignitatis adesset fauore. nec interea dum puellari salutis studet, Christiana industria quibus poterat extra palatium, ita tamen ne res Licinio innotesceret, haud exiguo operæ pretio defuit. duodecimum annum ætatis agebat Penelopa, cum magistri precibus æquè ac studio, splendoris æterni radius ei affulsit, profunda noctis silen-

tio ijs aliquando tota mente intēta quā ab Apelliano sapius au-
 diuerat, per fenestram orientali plagæ oppositam, Columbā
 ramusculum oleæ rostro præferentem, cernit inuolare, quo ra-
 musculo aureā mensā imposito, statim auolat; mox eadem pla-
 nē fenestra Aquilam ibidem rostro, coronam varijs rarę fragran-
 tiæ floribus intextam gestantem inferre, eademq; eidem mensā
 imposita, repente euanescere; dum Virgo rei successum contem-
 platur & stupet, additur stupori maior occasio. miratur enim te-
 terrimi corui specie alitem per fenestrā occidenti parti expositam
 irruere, serpentemq; pestiferum vnguibus illatum, supra ipsam
 nec exponere mensam. hinc stupore timoreq; pariter acta, ad
 Apellianum accurrit, remq; totam eo quo contigerat ordine,
 promit; instat & vrget magistrum pro ingenita sibi prudentia,
 quid res visa portendat, explicet quantocyus. ille perpendens
 animo, tandem aliquando regiæ sobolis ad Christum adducen-
 dæ occasionem adesse, ita fertur loquutus. Noueris o Princeps
 puella instare tempus quo æternæ mentis numen ac pietas, illu-
 stratura mentem tuam radijs veritatis, rem à te mihi expositam,
 oculis cordis potius quàm corporis tui spectandam nuper exhi-
 buit. Columba igitur quam vidiſti, argumentum est diuini spi-
 ritus, qui vt veritatis omnimodæ doctor credenda, & agenda,
 præcipit hominibus. hinc oleæ ramusculam afferri tibi voluit,
 immensæ indicium pietatis, qua vbi (vt spero) sordes animi sa-
 lutari lauacro ablueris, eundem est animum inuncturus. Aquila
 porro quæ suprema alitum Princeps habetur, religionē Chri-
 stianam omnibus alijs longē supremam demonstrat, & cum præ-
 uia diuini spiritus pietate, tu quoque Christianæ religioni sis ad-
 hæsurā, ea raræ fragrantiaæ florum corona tibi se exhibuit, vt no-
 scas te lauacro salutari Christo regeneratam, fauore ipsius, pre-
 ciosissimum castioris vitæ thesaurum toto vitæ spatio integerri-
 mē seruaturam; inde postmodum illa corona in cælo coronan-
 da, qua eos qui inter homines illibati pudoris exitere seruato-
 res, verus Deus redimire consuevit. nec terrearis teterrimi Cor-
 ui, cum suo serpente portento, in bonum & felix omen cedit.

etenim

eterni malum demonem æternum humani generis hostē præsignat Coruus, qui statim atque vero Deo inter Christianos nomen dederis, quò te ab religionis arrepta pietate retrahat, perversos Regum, Principumq; mundi serpentes in te concitabit, ij varijs cruciatuum adinuentis, immania seculi suæ contra te eructabunt venena. Verum enimvero illius erga te fauore propitio, qui vt hæc tibi edisserani præsens mihi suggerit, vel inuito delusoq; tartareo hoste, te semper in certamine victricem futuram, quoadusque præclarum & gloriosum triumphum cælo inferas, forte cōfido. & ne me gratis hæc tibi suspiceris proponere, Aligerum cælo ministrum, à suprèmo rerum omnium moderatore, intra paucos dies, instructorem Christianorum arcanorum, ad futurum tibi spondeo: interea diuinæ cognitionis lumen intra penetrare cordis haustura, luci veritatis Euangelicæ admitte, animi tui domicilium habeas exornatum: recreatur sermone magistræ Penelopa, non tamen Christianæ adhærēt pietati. quippe cuius secretiora arcana nondum perceperat, quæ tamen mira dispositione illius Dei, qui iuxta sacrum illud oraculum, potens est ex lapidibus suscitare filios Abrahamæ, haud diutius dilata percepit. at Licinius abiecta omni spe diuturnæ sterilitatis experimento prolis ulterius suscitandæ, quieti posteritatis consulturus, re cum grauioribus aulicis communicata, vnicam filiam iam duodennem filio cuiusdam Principis Antonini nomine, ditioni suæ proximi copulare deliberat. quamobrem vna cum exore Virgindio adit; eidem longa verborum serie quid deliberasset aperit. illa quæ paulo ante, qualia præmia virginitati manerent cælo parata, ab Appelliano magna mentis alacritate cognouerat, dubia quid parentibus responderet, quibus optaret contraire nullitens, deliberando maximi ponderis negotio, ostidui inducias querit, parentibus, alijsq; qui aderant prudentiam puellæ admirantibus. at quo expeditior interea Penelopa de re proposita, posset cogitare, Appellianus cum famulatio, p aulicis exceptis iubetur adibus excedere, in cuiuscumq; diu etgo solitudine dum vtriusque vitæ statum, conditionemq; examinat, inops

consilij ad Deorum inanium inani conatu opem confugit. quos post diuturnam expectationem mutos experta, Deum quem Christianos colere ab Apelliano didicerat, consulendum decreuit. fenestram igitur orienti soli expositam, qua Columbam, Aquilamq; inuolare animaduuerterat, adit; ibi oculis in cælum fixis, iunctisq; in modum supplicantis manibus; Christianorum inquit, ò Deis, quem vnicum, admirabile rerum conditorem audio, en ipsa opus manuum tuarum, sicuti cælum ipsum & quicquid amplissimo eius ambitu continetur, ex nihilo produxisti, te qua humilitate pietate valeo deprecor, mentis meæ tenebras discutias, vt ea quæ Apelliano magistro noui, an certa sint, præsertim an pudoris integritas connubiali vinculo sit anteferenda, clara luce aperias, voluntatisq; tuæ certum interpretem, & ignorantia meæ depulso rem aliquem, ex Angelico famulatu tuo, mihi rerum tuarum ignaræ subministra. vix effata: lapsus cælo pulcherrima specie planeq; diuina venustate minister adest, qui postquam se ab illo quem Christianorum Deum implorarat, votis eius adimplendis adesse significauit, excellentiâ virginalis conditionis, & quâ longè nuptialibus tædis hac ante staret, exposuit, & Deorum inanium impostura detecta, vnius trini veri Dei rationem, æterniq; verbi humanis artubus induti, erga homines pietatem in terris exhibitam, reliqua; ad Christianam religionem spectantia, fusè declarauit, insuper in posterum pro Penelope, Irenam appellari debere significauit, ab eo tempore quo ex schola Doctoris gentium discipuli Timothei opera, fonte salutis ablueretur, quem ad eius ædes, iam tum Thessalonicae de gentem se deducturum promisit. sicq; instructam, mira iucunditate animi gestientem puellam cælum repetens dimisit. agebatur cum hæc fierent felicissimæ primæ Christianæ ætatis annus primus supra quinquagesimum, quo tempore concluso & soluto maximo omnium Hierosolymitano Apostolico Concilio, eiusq; autoritate conuertendis ad Christum gentibus Paulo demandata prouincia, peragrans illo Phrygiam & Galatiæ regionem, cum æternæ benignitatis consilium eò tenderet vt

Illyrica gens, amplitudine sua, inter omnes alias nationes per Asiam Europamq; maxima, prima ex gentibus effuso per Christum sanguine mercaretur, vetitum fuit Paulo, & socio eius Sila à Spiritu sancto, ut ait S. Lucas in actis Apostolicis, loqui verbū in Asia, sed & ulterius in Mysiam progredi eodem spiritu obstante prohibentur. Troadem ergo devenientes urbem maritimam Antigoniā alijs dictam, visio per noctem Paulo ostenditur: vir Macedo stans, & deprecans eum ut in Macedonia transiret, Macedonibus opem laturus. Ita explorato diuinæ voluntatis imperio, per Samothraciam profectus est, Neapolim, mox Philippos, primam partis Macedoniae Coloniam: ubi prædicata veritatis via, post lustratam Amphipolim, & Apolloniam vrbes Macedonicas, iam Thessalonicae agebat: hic dum magni animarum Christo lucrandarum fructu Paulus Apostolico perfungetur officio, Timotheo quem ex Asia sibi focium adsciuerat, egregiam operam nauante, Angelo duce Timotheus ad Irenam intra eius aedes, iuxta sponfionem pridem factam, introducit: cuius aduentu ac eloquio mirum in modum exhilaratur puella. mox rogat ut Pauli quoque videndi sibi copiam concedat: audit virginem Timotheus, Paulumq; introducit, quo doctore Christianis instituta disciplinis, mutato Penelopæ nomine in Irenam, secundum Angelicum præceptum, ex Ethnica fit Christi virgo, Timotheo eam sacris vndis eluente, mox ad persecutionum procellas imperterrita animo, pro æterna felicitate assequenda tolerandas: animatam, muneri suo exequendo adibus, nec multo post Thessalonica quoque recessit: purgata sacris vndis Irena, superniq; numinis afflata splendore, agnouit demum quam grauius errasset, Idolis cultum Deo vero debitum exhibendo: hinc Christiana planè generositate æstuans, arripit eorum simulacris, contractisq; ijs extra aedes projicit, iisdem insultando eiusmodi verbis: En Ethnicae superstitionis Deorum potentiam, ut se tueri nequeant ab iniuria, quod si verè Dei estis, ut veritate orbatī homines vos prædicant, vestro malo medicinam adhibete: id si præstare nequaquam potestis, multo mi-

nus hominibus ad vestram opem confugientibus adesse poteritis auxilio: expirant interim octidui induciæ à patre obrente. adit filiam Licinius cum coniuge, reliquaq; turba aulica: hic priori repetito sermone, ne plura proferret Irenæ intercessit alacritas, illa enim magna animi orisq; constantia, se Christi servitiō addictam, & eidem iam desponsatam, sponso quoscunque alios fastidire, iureq; nefas inexpiabile censere, Regi Regum Deo pactam fidem violare; didicisse certo experimento præterea, Idola ad sui tutelam in ædibus pridem collocata, dæmonum simulacra non Deorum, secus enim iniuriam à vili feminuncula illatam, non passuros inultam. latandum ipsi parentibus, sine vlllo sumptu, absque molestia & labore sobolem suam cernere vero Deo matrimonio iunctâ respondit. dum hæc aliq; in hanc sententiā edisserit Irenæ, incredibile est quo Licinius ardebat furore, cum se delusum omni ea spe, quâ de filię nuptijs conceperat excidisse prorsus animaduerneret; verum dissimulata ira, retrocedit ad urbem, paulo post etiam filiam eo traducturus, eandemq; Christi memoria animo erasa, ad vota sua, ut sibi persuasum habebat, traducturus. ut ergo domum attigit, mittit qui statim filiam ad se adducant, exequuntur iussa satellites, illa capiendi ducendique, omni sollicitudine depulsa, cælestiq; tantum contemplationi mente intenta, libertatem concedit, lætaq; Thessalonicam petit: verum enimvero cum humani generis hostis prævidens quantum augmenti ad res Christianas esset accessurum, si eaque in priuatis ædibus Irenæ patri de Christo exposuerat, ad ipsius adducta tribunal, tota vrbe spectante replicaret, congressum filię cum Licinio modis omnibus impedire sibi proponit. humanam ergo mentitus faciem sit obuius extra urbem Virginis, monet ne patrem iratum vllatenus adeat, ni certum capitis adire velit discrimen. cui illa: ignoras inquit me Christi sponsam, nil carius à parente meo quam mortem optare, amoris erga meum sponsum declarandi gratia. apage ergo, mortem non timeo, tormenta quibus à patre affici possum non horreo. Christo deuota, illius exemplo, libenter moriar. hinc dæmone se præ nimio fu-

rore detegente, & multas minas ingeminante. Virgo pluralo-
 qui prohibet, vetiq; Dei autoritate iubet repente illum urbem
 ingredi, perq; omnes vias Theſſalonicenſes quouſque ad Regem
 perueniat alta voce proclamare: Penelopā ſpretis inanibus Dijs,
 Chriſtianam eſſe, idcircoq; non amplius Penelopam, ſed Irenam
 vocari. paret demon & iuxta virginis præſcriptum præconis in-
 ſtar rem omnem exponit. ſiſtitur illa patri, nouitate rei, rabie,
 furoris, infano ſimili, & in hæc verba prorumpenti: Quid eſt
 quod de te audio? ecquis te infanus eo adduxit vt venerabilium
 Deorum maiestate calcata, infami nota noſtræ gentis perdiſſi-
 mi mortalium cultui adhereres, qui facinorum impiorum enor-
 mitate, à ſiniſmet gentibus turpiſſimo Crucis ſupplicio eſt ex-
 tinctus? quis te mente motam ignoti hominis ſuperſtitionem,
 antiquiſſimo, omnibuſq; gentibus communi Deorum cultui
 præferre debere adegit? ergo te mihi dolorū acerbiffimarumq;
 pœnarum futuram materiem in lucem edidi? ædibuſq; tui tan-
 tum grātiā omni ſplendore extructis, educare curavi? ſed faceſ-
 ſant verba, querelæ ſecedant, quorū tempus fruſtra contero?
 vtrumuis eligas. vel funeſta hæc tua reiſcienda ſuperſtitio, vel
 vita ijs cruciatibus qui Deorum perduelles ſpectant conclu-
 da. ijs à Licinio ingenti furore prolatis, Virgo omni qua potuit
 modestia, ita reſpondit, vt originem, modum, authorem ſibi in
 Chriſto ſponſo deligendo, & nomine Irenæ pro Penelopa am-
 plectendo, diſſuſa pacataq; oratione, exaggerata Deorum ina-
 nium dementia, declararet. at pater maior excandescens æſtu,
 minisq; minas addendo inaudita acerbioris vindictæ, de filia, ac
 reliquis Chriſtianis ſumendæ ſollicitus ſecedit. moxq; immani
 deliberatione, Thraciæq; Regibus familiari ſæuitia iam ab eo
 Diomede qui Troiano bello inclaruit, ferociſſimis Equis prote-
 rendam deſtinat. verumtamen paternis viſceribus, in ipſo con-
 ſilij ſui ad effectum perducendi procinctu, amore vnicæ ſobolis,
 emollitis, maluit experiri vtrum ſuaſu & conſilio prudentiſſima-
 rum matronarum, à Chriſto, & moris contemptu abduſtam,
 ad Idolorum affectum poſſet pellicere. adhibet matronas & ge-
 nere,

nere, & prudentia præstantissimas, animo filię expugnando. at ubi easdem quarum industria filię sibi lucranda: spem conceperat, ab eadem ad sponsi cælestis venerationem traductas agnouit, eo furore corripitur, vt statim destinatam pridem filię mortem publicaret, vincitur itaque manibus ac pedibus, & prote-
renda Equorum vnguibus, ad statutum locum adducitur; adstat immanis parens indigno filię supplicio rabiem immanitatis expleturus, innumera circumfusus populi multitudine ad inauditum spectaculum affluentis; prosternitur à feralibus ministris Irena, ferocissimarum belluarum greges in stratam solo concitantur, vrgentur, sollicitantur: res mira, vix Virgo mente cælum pulsauerat, aduolat Angelus, belluis incusso timore, Virginem vinculis exoluit. ferunt vnā belluarum vehementi impetu in Licinium actam, vnico morsu dextra eius dentibus à reliquo corpore auulsa spectante vniuerso populo mortuum reliquisse, vocibusq; humano sono conceptis, Virginem laudibus extulisse, beatamq; iterato vocitasse, magna turbæ adstantis admiratione Irenaq; lætitia. mortuo itaq; repentino casu Licinio, solutam periculo Irenam supplex populus aggreditur, precibus instat, Christi amore obtestato, parenti mortuo opem ferat aliquam; illa tum populi rogatu, tum filiali erga genitorem affectu, elata voce, oculisq; ad cælum versis ita precatur: Christe Iesu mi Domine, qui sororum precibus Lazarum ex tumulo ad vitam reuocasti, me quoque supplicem pius exaudi, consuetaq; benignitate, ita te erga parentem meum digneris agere, vt ipse vitæ redditus, vniuersaq; multitudo circumfusa, te verum Deum agnoscant. admirandam precum efficaciam, vix extrema verba Virgo protulerat, ingenti omnium stupore, assurgit Licinius, & ex obscuris mortis tenebris, vitali luci, integræq; sanitati restituitur. inde clamore magno nullum præter vnicum Deum Christianorum, qui generis humani amore, mortalibus artibus indutus, grauissima tormentorum genera, ipsamq; mortem tulerat adorandum exclamat. tum in amplexum filię corruens, longa oratione, propositi ab illa arrepti consilium, prosequitur laudibus,

dibus, eidem faustas imprecationes repetendo, idolorumq; cultu detestato, vt sibi cui vitam impetrarat, reitatorum quoque, veniam obtinere velit deprecatur. mox cum vxore Christianæ pietati aggregata, antea actæ vitæ piacula salubri pœnitentiæ fructu expiaturi simul, intra aedes ante sexennium filia educanda extructas sponte includuntur. mortui Principis, & ad vitam filia precibus reuocati casus, tria millia multitudinis ad fidem Christianam amplectendam attraxit, Virgine illam necessarijs Christianæ legis præceptis instituente, quam sequenti die Licinius ex Vrbe euocat, seq; cum vxore Christianis rebus edoceri flagitat, quod dum illa omni adhibita diligentia exequitur, adest repente Angelus cælo demissus, qui eorum propositum de Christi fide susceptum, magnis effert laudibus. eius aspectu & alloquio summo perè recreati, Christiano ritu sacro fonte expiari voluerunt. hinc Licinius datis ad fratrem Sedecium in Thracia regnantem litteris, quibus expositis Christianæ pietatis acceptæ causa, sineq; sese omnino Dei seruitio deuouendi, abdicata omni sæcularium rerum sollicitudine, Regnum ei liberè sponteq; resignat. ille fratris litteris acceptis, maximum Dijs generiq; suo iniuriam Licinij factò iniustam arbitratus, ira turbatur; euocat itaq; vndique milites, & magno instructo exercitu, fraternal Regnū adepturus, eosq; qui ad partes Christianas transferant oppressurus in Macedoniam properat, vbi à Thessalonicensibus tanquam Regni legitimus successor & hæres excipitur. verum vbi fratrem minimè adesse videt, causamq; sui secessus intelligit, de nepte inquit, eam cum Christianam penes Apellianum magistrum agere, indefesso studio propagandi Christi fidem didicisset, maiori ira concitus, Apellianum ad se adduci imperat. qui interrogatus à Rege de nepte, rem omnem Christiana ingenuitate fateatur, tum Sedecius ad quemdam aulae suæ Principem Platoni nomine versus: Fac, inquit, Penelopa quantocius ad meam si statur præsentiam, paret ille, aduocatur Virgo, cui Sedecius: agedum inieamus inter nos consiliū; absit, inquit illa, vt consilio iniquitatis me immisceam, nec consilio ergo iniquitatis sumus,

mus, ait ille, efficiam sanè vel malo tuo discas quam indigne mihi respondeas, simulq; sceleris in parentes admissi pœnas luas, tum Irena: Christianam me esse optimè nosti. noueris quoque me nunquam ad insaniam inanum Deorum tuorum redituram, quoad vero minas cruciatuum, nil dubito me veri Dei quem cum Christianis vnicum adoro, de omnibus à te æquè ac alio quouis tormentis incutiendis, auxilio triumphaturam. experiamur ergo, ait ille, an qui manus eorum per quos Cruci fuit affixus, nullatenus cuitare valuit, te meis possit tormentis eripere. dat itaq; Platoni negotium, Virginem in profundissimâ foueam, seuissimorum serpentum examine plenam immittat. ille rem omni celeritate exequitur. at Irena vbi imam fossam attingit, oculis ad cœlum de more elatis: Amantissimè, inquit, dulcissimèq; mi sponse, qui Daniele à Leonibus, & pueros à fornace Babilonica liberaſti, me quoque indignā sponsam, ancillamq; tuam, pro gloria laudeq; sanctissimi tui nominis à feris animantibus illæsam præserua. Sedecius ibi præſens cum orantem virginem audiuit: iam ait videbimus vtrum Christianorum Deus sit re vera Deus, & an pertinacem hanc puellam valeat à suis seruare periculis. cum repente tota multitudine admiratione defixa, aduolat Angelus, serpentes sternit, animumq; Virgini ad perferenda quæque tormenta adauget. illa gratijs actis, magna promptitudine animi aduersis omnibus perferendis exhibet sese. quattiduo, vel vt alij volunt tertiodecimo die à patruo immitti intra foueam detinetur Irena, vt quam venenata ora serpentum non confecerant, fames extingueret. sed illa absque vlla læsione vel offensa, imò multo pulchrior quàm antea extrahitur. Sedecius qui primo illo spectaculo serpentum examinis extrinçti delusus, domum se receperat, accepto rei quæ postea contigerat nuncio, licet ingenti furore agigaretur, ne tamen plebem facti miraculo stupefactam ad aliquam seditionem concitaret, quattidui spatio adhuc à Virgine molestanda abſtinet, magno Christianorum gaudio, qui Tyrannum exatiatum iam tormentis existimabant, sed breui gaudium mærore, timoreq; mutatur. noua tumet ira

Sedecius

Sedecius iubetq; Virginem adduci; interea Apellianus iram Principis metuens se subtrahit. interrogat neptem Princeps: num iam tandem serio resipiscens, conculcandorum Deorum, adorandi Christi Crucifixi gratia, consilium abiecerit, vel immemor vitæ Deorum beneficio nuper à morte præservatæ, malit priorem retinere insaniam? hortatur inde velit sui ipsius misereri, Deos adorando; secus se necessario & in eam, & in eius affeclas crudelissimo tormentorum genere sauiturum. Tum Virgo: Qui fieri poterit ne ego eum verum Deum agnoscam & colam, qui cæli terræq; conditor extitit, quique meæ salutis ergo morti sese in ligno Crucis obiecit; colamq; mutam, ac surdam Deorum turbam, nec sibi nec alijs vnquam profuturam? auertat æternus sponsus à meo capite talem insaniam; te porro mihi amantissimum, ne permittas oro animam tuam ad sui conditoris similitudinem effictam, ob cultum vero Deo debitum, auro argentoq; conflatis imaginibus à te delatum, inferorum flammis perpetuo perire. Ergo inquit ille, nobis audes talia suadere? experiaris efficiam quomodo talis audacia sit punienda. iubet satellites, exemplo terroris alijs incutiendo, virginis pedes exemplò secare, illi præsentē Rege iussa faciunt. verum cum nulla vis humana contra diuinam valeat potentiam, orante Irena, more solito adest Angelus, restitutisq; puellæ pedibus vulnera sanat, quo factò vt populus in admirationem, ita Sedecius in furorem rapitur. hinc Platus Regi suadet, rotæ molari Virginem alligare, donec affiduo rotatu fractis membris conficiatur; approbat ille consilium; quod etiam absque mora exequutioni mandatur. verum Irena sponso cælesti confisa. cuius amore libenter omnia perferebat, vt diuina sibi ope adesset orauit. nec irritæ cecidere preces; spectante toto populo iterum Angelus aquæ decurrentis impetu inhibito, omnia ligna in necem Virginis adaptata comminuit. incredibile dictu quantā voluptatem inde circumposita multitudo caperit, ex quorum numero, octo millia Christo nomen dederunt. Sedecius idcirco magis ac magis furore exardescens, compellat Virginem, edicat qua arte rotas confre-

gerit? ad quem illa magna animi constantia: proterue dæmonum
 satelles, quorsum bellum infers Deo; cuius nutui parent vniuer-
 sa? consule me suadente rebus tuis, salutari Christi lauacro ablu-
 tus, vt hac ratione diuino perfusus lumine, erratorum veniam à
 Deo obtineas. mox ipsius aspectu perpetuo beandus in cælo. tum
 Sedecius immani furore flagrans: afficias inquit me quantumuis
 iniurijs, petulantia tamen tuâ, ipsius ammissione vitæ pœnas ex-
 pertura, manus meas minimè effugies. quæ vox vbi ad omnes ad-
 stantis multitudinis aures penetrauit, ita in Regē pro tuenda Vir-
 gine turba exarsit, vt Regia extrusum, & ipsa Vrbe Thessalonica,
 faxorum grandine, populari conspiratione appetitū, miserandum
 in modum confecerit. extincto infelici exitu Sedecio, regni pro-
 cures Saborium mortui Regis filium ad sceptra hereditario iure
 debita sumenda inuitant, plebis factum accusant, & quid fieri
 velit interea, consulunt. ille rei successu percepto, vlciscendæ pa-
 triæ necis percupidus, magnis copijs ingreditur Macedoniam. .
 ab obuijs populis vbique tamquam Regni heres exceptus Thes-
 salonicam pergit. Regis aduentantis iram Thessalonicenses ve-
 riti, portas omnes vrbis occludunt, vitam Regio furori omni in-
 dustria laboreq; subtracturi. cuius rei gratia populari agmine,
 Irenam consilij inopes adeunt, illa quæ spem suam non in armis,
 non ciuibus, sed in diuina ope collocarat, magna mentis con-
 stantia portas referari iubet, apparatus omnem armorum inter-
 dicit, supplici tantum oratione ad Deum cunctis indicta. parent
 illi vocibus Irenæ, respirantes ab hostili metu, orationi incum-
 bunt. interim instructis aciebus ad Urbem Saborius aduolat.
 iamq; nullo obstante portas subiturus, Irena cum ijs qui Chri-
 sto nomen dederant, muros Vrbis conscendit, vbi genibus posi-
 tis in hunc modum fertur orasse. Benignissime sponse animæ
 meæ, cuius amore ego & mecum plebs hæc vniuersa extremo
 versamur in periculo, tu qui Ionam omni spe salutis destitutum,
 in ventre Ceti potenti manu mortis eripuisti faucibus, Susannam
 urgente iniquo duorum senum iudicio, humano spoliata auxi-
 lio, supplicio imminenti mortis exemisti; tu idem Domine atque

mi Deus, vnica votorum meorum meta, supplicem exaudi, populoq; extrema omnia timenti mala, vt præter te neminem vn-
 uersū conditorem, seruatoremq; existimet, benigna ope adsis. vix
 hæc Irenæ; res mira, repente tantis laboribus, quam vniversus eius
 exercitus, in ipso Urbis ingressu, Deo precibus Virginis annuen-
 te, lumine oculorum orbantur. quo facto territi omnes, iteratis
 vocibus exclamant: Magnus Christianorum Deus, nec vllus vlq;
 tra illum Dominus: mox Virginem demissa supplicatione orant,
 fundat preces ad Deum, ablata lucis vsuram impetret, se lumi-
 ne oculorum recepto, Christianam quoque pietatem receptur-
 ros spondentes: illa miseratione tantæ multitudinis, sine mora,
 repetitis precibus, proptatam lucem orbatis obtinet, illuminati
 oculis, illuminari mientē lauacro Christiano iuxta sponsonem
 pactam vt aliqui volueret, ita maior pars eatentis à sponsonem
 resiliuit, quoad quid beneficii accepti particeps Rex esset facturus
 patulisset, proprio popularis ingenij effectū iuxta illud Poetæ
Principis ad nutum totus componitur Orbis in illis verbis: *Atq;
 Vique Ducum lituos, sic mores castra sequuntur.* *Atq; excolunt*
 Verum ille malo obduratus Pharaonis instar, nil de furore
 sauitiaq; contra Irenam concepta remittit. quamuis enim in-
 signi beneficio lucis cum exercitu accepto, paterinæ necis iniu-
 riam ciuibz Thessalonicensibus condonasset, Irenæ tamen pla-
 cari noluit, nec iniuriam vt aiebat Dijs, generiq; suo illatam vt
 aboleret, potuit adduci. hinc Urbem ingressus, Virgini adesse
 iussæ vtramque exprobrat iniuriam, addens nū patriam religio-
 nem resumat, acerbitate suppliciorum certo sibi esse morien-
 dum. cui illa: quorsum inquit hæc minæ, nomine humano indi-
 gnæ? atdes mihi iniuriæ nomine religionem illius exprobrare
 Christi Dei, cuius pietate amissam oculorum lucem modo re-
 cepisti, æquam scilicet mercedem in gratiam Dei de te, exer-
 cituq; tuo optime meriti rependendo. age mortalium immanif-
 sime, sauias quibuslibet in hoc meum corpus cruciatibus à nece
 inferenda non abstinens, animam meam tui iuris futuram,
 numquam certo certius habeas. Istat fixum animo, me præter

veri Dei æterniq; Filium, neminem adorare. actus ira Saborius patris sui pridem satellitem Platum aduocat, mandat huic, plantas pedum Virginis clauis acutissimis suffigere, alligatoq; ad collum ingenti arenæ sacco, illam ad incessum vrgeret. peragit mandata Platus, clauis suffossam, arenaq; onustam, magno impetu per Vrbs vias ferales ministri Virginem agunt, demum Vrbe proturbant, nec tamen Saborij Platiq; vota succedunt; vbi enim ad locum à Tyranno præscriptum stetit Irena, licet amore cælestis sponsi, alacri animo, & sine vlllo turbata mentis argumento hæcenus omnia aduersa perferret, quo tamen Christianos extremo mœrore sui causa tabescentes recrearet, pro allevandis tormentis Dominum deprecatur, illicet spectante supra quinquaginta millium promiscuæ religionis turba, accurrit Angelus, clauos pedibus, saccum collo eius excutit. eodem ipso tempore decem millibus eorum qui tot miris euentibus emolliri noluerant, hiatu terræ absorptis, vnde tantum terroris incussum est cæteris, vt absque vlla mora triginta mille Christianam religionem amplexati, cum incolumi Virgine Christi nomen laudibus effe-
rentes, ad Urbem repedarint. nec ideo immanis animus Saborij flectitur vlla ex parte: quinimo Regia erumpens, amenti similis Urbem lymphatus percurrit, & vt quem obuium habet, de crudelissimæ necis modo Virgini inferendæ interrogat: ast vbi omnium aures suis postularis obstructas inuenit, propriæ vitæ timens, reliquias impij exercitus, magna parte vindicæ Deo iam terra absorpto, colligit, tutioremq; se futurum extra Urbis mœnia inter armatas acies quam intra Urbem & multitudinē Irenæ adhaerentem ratus, in campum processit. verum enim vero aduolat Angelus, armatos ad vnum prostermit, & quasi dedignatus adeo impio Regi manus inferre, simulati vulneris minitatione illum in fugam solum agit, is dum latebras fugitando inquirat, obscurumq; quendam locum penetrare tenet, à dæmone obuiam repētē facto extinguitur; reuocato in memoriam exemplo Sennacheribi Regis Assyriorum, qui postquam Angelicæ manu centum octuaginta millia suorum caesa vidisset, fugaq; Ni-

niuem

niuem Regiam Urbem terrore actus petijſſet, dum ſe manum
 Angelicam euafiffe credit, filiorum gladio infelix occubuit. ſub
 lato horrendo caſu Saborio, omniq; infectatione Tyrannica ſo
 luta Virgo, apoſtolico zelo Macedoniam peragrando, innume
 ros ad Chriſtum adtraxit, quos poſtmodum adueniente Timo
 theo ab Apoſtolo ad illas partes tranſmiſſo, ſacro fonte ablui
 curauit. quo comite poſtquam parentes in ædibus olim ſibi ſtru
 ctis, magno rigore viuendi, ad expianda vitæ prioris errata de
 gentes inuiſit; eoſq; pio affectu ſolatio, eorum famulitium ex tri
 ginta tribus miniſtris conſtans, cum quinque millibus aliorum,
 qui Principum viſendorum ſtudio ad eaſdem ædes acceſſerant,
 eorūdemq; exemplo Chriſtianam fidem amplexi fuerant, Timo
 thei opera ſalutari lauacro Chriſto peperit. quo ad Apoſtolum
 redeunte, ipſa peragratis alijs regni partibus, Chriſti nomen
 vbique circumferendo, Thraciam antiquum ſolum patrium in
 greditur, Bizantiumq; adiens, idolis indicto bello, multa à Zeu
 ſippo Tyranno, ac ciuib; Bizantinis nomini Chriſtiano infe
 ſtiſſimis aduerſa pertulit. quibus cum ſuperior euafiffet, tandem
 permiſſa eſt negotium religionis libere promouere, breui magna
 ciuium parte Chriſto adducta. hinc Meſembriam Mæſiæ proxi
 mam Urbem petijt, vbi multis pro Chriſto affectu cruciatibus,
 & ab ijs Angelica opera liberata, omnem ferme Urbem ad Chri
 ſtum traduxit. quare Apoſtolico muneri animarum cælo inferen
 darum auidiſſima, totis viribus intentata, intra patrij ſoli fines con
 tineri non potuit, quin ad vltiores quoque gentes Chriſti glo
 riam transportaret. tranſit ex Europa in Aſiam, vbi dum magno
 operæ præcio deſudat, in quadam Vrbe Bythinia, Gallica ſive
 Callinica appellata, Dynaſta Numerianus, quem & Numerium
 ſcribunt, accepto Virginis ad Urbem cui præerat aduentu, ſi
 mulq; bello quo in idola inuehebatur, vt Chriſtianā religionem
 incolis inculcaret, aduocat Irenam. quis eſſet, & quorſum eo ac
 cederet, interrogat. illa conſueta ſua conſtantia, Regum Thra
 ciæ Macedoniæq; prolem, Chriſto omnium conditori creaturis
 adducendis officio addiſſā, ſe ad eſſe reſpondit. Numerianus eiꝰ

dicendi libertatem moleste ferens; si verè ut iactitas ait Regia proles existis, cur adeo vili indignitate deprimeris, ut posthabito Deorum nostrorum venerando cultu, adhæseris fidei hominis ignauissimi, qui ut passim fertur, in scelerum pœnam Cruci fuit affixus? hæc ne tibi digna regio sanguine, quæ te esse fateris, existimas? hanc igitur optionem non Deo, sed mortalium perditissimo inseruendi, missam facias. ijs omnibus obsequijs quæ regiam sobolem addecent, præmij loco mihi obseruanda colendaq; , secus merito cruciatu supplicio peritura. hisce verbis nil territa, sed sponsi ope magno spiritu aucta, idola detestando, superstitionem gentilium irridere, Christum attollere, Numeriani minas nihili ducere pergit. ille maiori ira feruescens, aneo Boue, Phalaridis olim Siculi inuento, illam includi, igne subiecto iubet. quam cum in cineres redactam putaret, restincto igne, Boue referato, magna omnium admiratione, viuam, & dulcissima cum sponso colloquia miscentē intruetur. stupet ille, verum casu aliquo, non diuina vi ignem torpuisse sibi persuadens, maiorem igni vim adhiberi, aliq. consimili Boue Irenam intrudi imperat. sed eadem vi Virgini adstante, huius quoque machinæ iritus redditur effectus. perstat nihilominus pertinaci consilio perdendæ Virginis Tyrannus. tertium eiusmodi metallum mandat adhiberi, adauctisq; flammis illam includi. vix obscuras illas latebras Virgo subierat, ficta Bouis imago gradus statim promouet, & vbi longo incessu huc illucq; prodijt, illæsam demum exponit, sed ut admirandus omnino casus maximam spectatorum partem Christo adiecit, sic Numerianum immani furore exstuantem, neci dedit. comprobato Euangelico oraculo, Christum positum in ruinam, & multorum resurrectionem: antequàm tamen æternæ mortis tenebris oculos perpetuo moriturus occluderet, iamq; horrores inferni adiens, extremæ vocis furore, potestatis suæ Vicario mandat, nullatenus Virginem viuam patiatur, sed quouis tormentorum genere ad mortem adigat. quibus effatis æternitate pœnali cruciandus extinguitur. Vicarius Caudo qui & ab aliquibus Vbaldus etiã dicitur, Irenæ præcipit

si mortem vitare malit, spretum Deorum cultum repat; illa p̄i
 propositi tenax, nunquam se violaturam ait illam fidem, quā
 sponso Christo semel obligarat. pergeret porro ille, quæcūque
 vellet tormenta congereret, vitam quoque si libet & licet, ex-
 tingeret. Caudo cum nulla acerbitate tormentorum læsam re-
 cogitaret hætenus Virginem, cruciatum excogitat, cuius sa-
 nitiem iudicio suo nullo modo posset eludere. itaq; cum fallas
 gentilium persuasione, non rem creatam ignem, vt alia elemen-
 ta, sed magnæ potentia numen aliquod certo teneret, præsertim
 cum per ea tempora Magicas imposturas, quarum ream Irenam
 censebat, tali supplicio plectere more fuerat iam receptum, toto
 corpore validissimis funibus constricto, flammis illam deuouet,
 sed cælestis sponsus, sponsam suam nouis fauoribus prosequitur,
 expedito superno ministro, flammantem globum extinguit,
 vincula quibus adstringebatur dissoluit, simulq; flammis numen
 nullum inesse, Virginemq; à Magico dolo procul abesse palam
 edocet. aderat spectaculo Caudo, finem rei præstolaturus, in-
 numera ferme multitudine obuallatus, quare tantæ rei successu
 commotus; tam ipse quàm reliqua turba lætis vocibus ingemi-
 nant, verum Deum omnium authorem, vnicum illum esse,
 quem Christiani colunt & prædicant, Christoq; nomina dantes
 piorum numerum maxima accessione adaugent, fama rerum
 gestarum proximas prouincias, ipsamq; in primis Bythinæ Vr-
 bem primariam Nicæam peruagante. erat tunc temporis Nicææ
 Princeps Prusorum Saborius nomine, Numeriani fortè succe-
 sor, hic auditis quæ Irenæ opera contigerant, cupidus illius ex-
 tinguentæ, mittit qui eam Callinica Nicæam ad se perducant.
 cui adductæ iisdem fermè verbis quibus pridem alij, ni Dijs ad-
 hæreat, extrema minuitur omnia. illa iridem vt semper alias
 minas irridendo, vnius Christi Dei humen extollit, multisq;
 præterea in inanes Deos prolatis, ijs omnibus cruciatibus sub-
 eundis exhibet sese, quos Tyrannica vis excogitasset. edoctus ille
 quot genera tormentorum Virgo passim elusisset, breui com-
 pendio illam morti dedere decernit, mandat ad publici supplicij
 locum

locum produci, ibiq; capite plecti; sistitur loco supplicij assignato Irena; ponit genua, se simulq; omnes qui suo vel exemplo vel consilio Christianæ religioni se addiderant, enixè Deo commendat. quibus actis, vnico pet carnificem vibrato ictu, caput à reliquo trunco dirimitur, obstupefcentibus ijs quos ipsa Christo pepererat, pariter ac mærore ingemiscuntibus. sed mærore non diutius piorum animos afflicturno. cum enim Tyrannus truncū, caputque, ne Christiani illud subtraherent, per custodes defodi mandasset, ecce sub meridiem adest omni inspectante populo cælo missus Angelus, qui disiecto tumulo ipsam integro corpore viuam, & elegantiori specie quam fuerat, edueit. mox ijs qui eius opera ad pietatem accesserant Virginis laudes exponit, & qualis merces illos in cælis maneat ob veræ religionis studium enarrat, promissaq; perpetuo Dei auxilio ijs qui tantæ virginis memoriam essent culturi, euanuit. illa porro tormentorum, ipsiusq; mortis triumphatrix, reliquos longiori sermone ad constantiam in fide, tormentorumq; pro Christo perferendorum contemptu, corroborat. tum eo ipso tempore quo admirandæ rei casus ad Tyrannum defertur, Virgo ramum oliuæ manu præferens Regi præfens sistitur, stupentiq; timore discusso, excellentia Christianæ religionis exposita, eandem suadet amplectatur. is visu, audituq; rerum mirabilium commotus, cælesti afflatu consilijs accedente, dictis Irenæ animum accommodat, denique rebus omnibus e sententia Virgini succedentibus, euocato Timotheo Ephesiorum Episcopo Nicæam, publica pompa Saborius cum multis alijs, salutari fonte lustratur, bimestri tempore ab Irena vitæ restituta ad Saborij lauacrum intercedente. cuius ac Timothei bona venia paulò post Virgo Macedoniam repetijt, magna indigenarum, qui omnia quæ contigissent pridem acceperant, alacritate excepta. hic adit ædes sui pridem domicilij, quibus post diuturnum vitæ rigorem patrem comperit obiisse, quare matris superstitis solatio Angelica fermè conuersatione diu in illis substitit. demum cum eidem quoque valedixisset, Ephesum iter intendit. quo itineris procinctu, fe-

cunt eam nube cælo lapsa fuisse abstractam, Liciumq; Urbem Italicam inter Salentinos nobilem fuisse delatam, vnde annuntiato ibi Christo, eiusdem nubis vehiculo Ephesum fuisse relatum, ingenti Timothei lætitia; cuius autoritate cum Apellianum Smirnenfibus Episcopali autoritate iam præfidentem, aduocasset, magna animi iucunditate aliquot dies inibi cum illo transegit. ad extremum eodem sexq; alijs comitata, urbē egressa, ad sepulchrum marmore structum processit, quo suo iussu aperto, cum omnibus valedixisset, eosq; de constantia in fide seruanda, aduersisq; pro illa libenter perferendis monuisset, in illud descendit, datoq; negotio illius obstruendi Apelliano, & nonnisi post quartum, vel vt alij volunt septimum diem illud reuiscendi, ibidem in pace conquieuit. quarto nonas Maij, licet tertio natalis eius anniuersaria memoria recolatur. Apellianus sepulta Virgine cum socijs ad urbem reuertitur, sciscitanti populo de Irena, rem totam prout contigerat aperit. illi tanquam communis parentis orbatæ præsentia, nimio dolore turbantur; & licet primo & sequenti die, vt Apelliani mandatis obtemperarent, a sepulchro inuisendo abstinuissent, contineri tamen nequiere; quo minus post alterum diem populari impetu ad tumultum accederent, quem vbi præter spem apertum, operculo ad latus abiecto, & sine corpore inuenissent, incredibili mæore perfusi recedunt. ferunt aliquos gentiles Virginis qui fortè Ephesi tunc aderant, cum Apellianus Virginem obiisse denunciauit, desiderio sacri eius corpusculi ad natale solū deferendi, sequenti die, tertio nempe nonas Maij ad sepulchrum inscijs omnibus aduenisse, extractoq; illo, fragrantiam miram redolente, nauiculæq; imposito, maxima celeritate Thessalonicam detulisse, vniuersa ciuitate ad nuncium aduecti corpusculi ad littus effusa, quod magno honore exceptum, ædiculæ mox pro eorum temporum conditione extructæ, illatum deponunt. innumeris interea agris tactu corpusculi, sanitati restitutis. contigit obitus eius extremis annis Imperij Claudij senioris, primi Christiani sæculi annum quinquagesimum tertium circiter. vt idē Bea-

uillus initio à nobis laudatus observat, qui quamvis videatur pri-
 matum martyrij inter mulieres Thecla sanctissima concedere,
 eam tamen hæc sub Nerone tabulis Ecclesiasticis noscatur quie-
 visse in Domino; Irena verò sub eius antecessore Claudio, titu-
 lus protomartyris melius huic quam illi convenire videtur. ad-
 de quod licet sancta Thecla multa pro Christo tulerit, ut flam-
 mas, serpentes, & bestias, sanguinem tamen nunquam fudit ut
 Irenam fecisse multoties usque ad capitis abscissionem vidimus.
 ut etiam si aliquo modo posset Thecla tormentis pro Christo an-
 te Irenam fuisse affecta, sanguinis effusi palmam Irenæ conce-
 damus: est necesse. eius reliquiæ ut insequentibus sæculis ad Li-
 censem urbem fuerint translatae, eademq; urbs eius fuerit com-
 munita patrocinio, ut passim Orbi Christiano nomen eius in-
 claruerit, magnis Basilicis extractis eius gloriæ per Imperatores
 ac Reges; à tribus præsertim Illyrici sanguinis Principibus, Con-
 stantio Magni Constantini filio, Martinoq; ac Iustiniano; ut
 per orbem terrarum casibus admirandis, illius memoriæ dicata
 templa steterint, plurimaq; alia ad gloriam sanctissimæ virginis
 pertinentia contigerint, pius Lector ex eruditissimis elucubra-
 tionibus præfati Antonij Beattilli, nobilissimis notis il-
 lustratis, ad satietatem poterit intueri. quæ id-
 circo omittimus, ne ea quæ vir eruditissimus
 diuissimus summa maturitate ac diligentia Societatis
 Iesu alumno con-
 digna explicavit, iterando, pio-
 pium Lectorem ration-
 inurbanus affi-
 ciamus.

VITA
S. TRYPHONIAE
CONIVGIS DECII
IMPERATORIS.

RENAM Virginem faminei sexus pro-
tomartyrem, non solum, sed si tormen-
torum eius genera spectemus, omnium
sexus eiusdem fortissimam, ac proinde
dignam quæ primitias gentium Illyricæ
sobolis, prima cælo inferret, Augustalis
aulæ itidem primitiæ, Tryphonia, Decij
Illyrici genere, sed Romani Imperatoris

vxor, pari pietate, impari licet certamine prosequitur. quam cum
aliqui velint in patria religionem Christianam hausisse; incuna-
bula adolescentiamq; Illyricanæ Ecclesiæ breuiter vt attinga-
mus suadet necessitas. Illyricam gentem primam omnium alia-
rum ab Apostolo, Ecclesiæ membrum sub capite Christo effe-
ctam, iam in Irenæ vita ex Actis Apostolicis agnouimus. hinc
idem Apostolus Epistola ad Romanos, testatur se ab Hierusalem
per circuitum vsque ad Illyricum repleuisse Euangelium Chri-
sti. vnde sanctus Hieronymus dum scribens ad Marcellam ver-
bum Dei totum vbique fuisse docet: Versabatur, inquit, cum
Thoma in India, cum Petro Romæ, cum Paulo in Illyrico.
Petrus porro Damianus sermone de S. Petro & Paulo: Respice,
inquit, Paulum totum Illyricum peruagantem, suscitantem
mortuos, subuertentem templa deorum; hoc idem Gregorius
Nyssenus, sermone de sancto Stephano, hoc Dorotheus Tyri
Episcopus, hoc Theodosius magnus apud Socratem, hoc Ioan-
nes Octauus Epistola ad Regem Bulgarorum, hoc Illyricanæ
Ecclesiæ certa, perpetuaq; testatur traditio, vt in opusculo de

Vinea Domini in Illyrico, Deo dante, fusius hæc omnia sumus ostensuri. successere Paulo Lucas Euangelista in Dalmaticæ Ecclesiæ cura, Lino Petri successore teste, sicuti & Titus eodem Apostolo secunda ad Timotheum attestante. per reliquas autem prouincias Illyrici, ex eiusdem Apostoli schola, teste Dorotheo in synopsi, rem Christianam promouerunt, Andronicus, cuius meminit Apostolus ad Romanos, Pannoniarum Episcopus, Vrbanus Macedoniæ, Hermes Dalmatiæ, Clemens Sardicæ, Cæsar Dyrrachij, Carpus Berhœæ in Thracia. ex Petri autem schola, Marcus Euangelica clarus historia, in ea parte, quam Dalmatiam supra mare, prope Carnos, stylus Ecclesiæ Romanæ appellat, suam impendit operam. Dominio Salonarum condidit Ecclesiam, vt alios ommittam complures vtriusque Apostoli alumnos. vt mirum non sit Illyricos eiusmodi magistris primi subscellij, vt aiunt, tantum in Christiana pietate profecisse, quantum illustrissimorum Heroum agmina in Illyrico, tabulis Ecclesiasticis testantur. ex quibus merito Tryphonia inter Augustales lares prima, tantorum doctorum labores illustrauit. quam tamen ne prolixiori stylo posteritati admirandâ proponamus, scriptorum penuria est in causa. eam in inferiori Pannonia natam inter fluuios Sauum & Drauum apud Bibalim locum Sirmio proximum, forte hodie Diakouum, throno Cathedrali Bosnensis Ecclesiæ præclarum, propius ad Sauu ripam accedens, Decij mariti natale solum, eiusdemq; adhuc priuati consortium sortitam par est credere, quinimò multo tempore, antequam ipse Regni scepra capesseret id contigisse, soboles iam virilis quam in societatem Principatus assumpsit, suadet. quem anno supra millesimum tertio vel quarto, vt alij volunt, ab Vrbe condita, à Christo nato ducentesimo quinquagesimo tertio, tertio item ac decimo post Iulium Maximinum, quem primum ex Illyricis Augustum Romanus orbis agnouit, Romanæ rei, ab Illyricana militia præpositum vel inuitum & reluctan-
tē constat ex pluribus authoribus. ex Leto præsertim, ab ineunte ætate, vt idem ait, spem optimæ indolis præbuit Decius, in quo

virtutes cum ætate creuerunt, ad amplissimas dignitates, non ambitio, non empta suffragia, non corruptæ amicitie, sed boni mores perduxere. hinc ad Imperium assumptus, plurimis domi, forisq; præclare gestis, à Senatu Romano, Marci Traiani Decij prænomine est honestatus. thermis eius nomine in Auentino ædificatis. Eutropius tamen illas à Decio extructas contendit, qui biennio in Regno exacto, bello Gothico in Illyrico suorum fraude, cecidit cum filio, vt scribit Letus; Victor qui eum triginta menses imperasse tradit, annos quinquaginta vixisse, scribit filium audacius congredientem, cecidisse in acie, patrē cum percussi milites ad solandum Imperatorem multa præfarentur, strenuè dixisse: detrimentum vnius militis parum videri sibi; ita refecto bello, cum impigrè decertaret interiisse, pari modo. idem prædicat Decium virum artibus, virtutibusq; multis instructum, placidum & communem domi, in armis promptissimum. nec dubium cum plures etiam laudatores habiturum fuisse, si à piorum sanguine abstinuisset. sicut abstinuit à Tryphonia, quam facile errarunt, qui filij eius vxorem crediderunt, quod Herenniam Salustiam Augustam appellatam inueniant, vt Onuphrius Panuinius, ex qua asserit Decio natos fuisse duos filios. Q. Herennianum Etruscum Messicum Decium, & C. Valentem Hostilianum Messium. & Herenniam Etruscillam, tum quia Decius post Tryphoniam Herenniam duxisse potuit, vel etiam viua superinduxisse, sicuti posteriori tempore Constantius Helenæ sanctissimæ coniugi Theodorā superinduxit, tum quia Herennia filij Decij Herēnij potuit esse vt re vera fuit Augusta, nam eundē, & fratrem eius Valentem Augustos fuisse, ex numis antiquis, ex quibus etiam Panuinius Salustiam excitat, apparet. & quidem Herenniam potius Herennij Etrusci, quàm Decij patris fuisse, vxorem, inde potest colligi, quod cum ipsa Salustia, Barbiana, Orbiana, sit appellata, prænomen tamen Herennia à marito Herennio accepisse videtur, item quia Herennia Etruscilla Augusta, quam Volusiani Principis postea fuisse coniugem, Leilius Pasqualinus, Fuiuius Vrsinus, Goltzius, alijq; veterum numismatum

misfatum examinatores tradiderunt, Herennij Etrusci filia videatur, & Herennia, ex nomine ipso Herennia Etruscilla. accedit autoritas veterum scriptorum Christianorum, & Acta S. Laurentij, ex quibus Tryphonia vxor Decij Imperatoris perhibetur. eam sanctissimo fine quieuisse certum est, sed quo tempore omnino incertum. extat tabulis Ecclesiasticis dies eius anniuerfaria decimoquinto Kalendas Nouembris, Luca quoque Euangelista, Dalmatici Apostoli consecrata. Decij stemma ex antiquis monumentis subiicimus.

Decius Augustus
S. Tryphonia Augusta

Q. Herennius Etruscus Messius Decius. C. Valens Hostilianus Messius. S. Cyrilla.
Herennia Salustia Barbiana Orbiana.

Herennia Etruscilla.
Volusiani Augusta.

Porro Q. Herennium filium fuisse Decij, præterquam in Cæsari-
bus Illyricis fusè ostendimus, clarè constat ex lapide vetusto nu-
per Romæ effosso, & amore quo erga nobiliora vetustatis argu-
menta afficitur vir Illustris D. Franciscus Gualdus S. Stephani
Eques, cuius eximio studio multa me in cognitione rerum anti-
quarum debere fateor, ad angulum domus verius Musæi sui, sub
Balnea Pauli, publicæ eruditioni ab ipsomet exposito, tenoris
eiuscemodi.

Q. HERENNIO ETRUSCO MESSIO DECIO
NOBILISSIMO CES. PRINCIPI IUVENTVTIS
COS. FILIO IMPER. CES. C. MESSI
Q. TRAIANI DECII PII FELICIS INVICTI
AVG. ARGENTARII ET EXCEPTORES
ITEM Q. NEGOTIANTES VINI SUPERNAT
ET. ARIMIN
DEVOTI NVMINI MAIESTATI Q. EIVS
VITA

V I T A S. CYRILLAE VIRGINIS ET MARTYRIS.

DA TRE Decio Messio Marco Traiano, matre Tryphonia, Cyrilla est progenita, multo antequam parens sceptris Romanis moderandis adhiberetur, magnis tamen iam militaribus muneribus perfugeretur. quippe quem à Maximino Principe iussu Tyronibus exercendis praefuisse certum est. eam Sirmij edita est credibile, cuius Urbis agro Bibatensis vicus, patris natalis locus proximus habebatur. felicissimo totius Illyrici, ne dicam Europae solo, tribus maximis annibus irriguo, ac proinde fertilitatis, & amoenitatis admirandae. ut tellus nobilissima iure merito primam Virginem Augustalis stemmatis, proprio cruore Christo vero Deo consecrato, purpurandam, extulisse gloriatur. eam (utpotè) in spem maximarum rerum, patre semper ad maiora properante, eiusdem cura, pieque parentis diligentia regijs moribus educatam, non est ambigendum. Romam vel paulo ante Imperium, vel patre imperante translatam crediderim, ut mirari non desinam quo fundamento nixus magnae eruditionis ac pietatis vir Antonius Gallonius (sicuti alias nostrates) eam Romanis virginibus nuper adscripserit. magnitudinem animi, virtutisque eius praestantiam, licet inde cognoscere, quod Virgo tenella, patre, primo ac fratribus, mox & parente Tryphonia orbata, in alieno solo constituta, & famae suae splendori, & animae saluti egregie consuluerit. cum praesertim successorum Decij mores, & tempora, turbulentissima, contigerint. Decijs enim, idem cuius fraude ceciderunt, successit Tribonianus Gallus cum Volusiano filio, sed detecto scelere, exercitu ultore poenas dedere perfidiae. quare

P. Licinius Valerianus quem Decius sexagesimum annum agentem exercitui ducem præfecerat, mox Censoria dignitate exornatum in Vrbe ad bellum properans reliquerat, subrogatur. hoc quoque bello Persico ab hostibus capto, Gallienus mortalium ineptissimus, excidio Romani orbis patri successit. præterquam quod enim illius socordia per triginta tyrannos imperium distractum, dilaceratumq; fuit, inter quos ad maius dedecus faminea vis ausa est Orientis imperium sibi vindicare, idem Gallienus muliebribus illecebris addictus, superiorem Pannoniam Marcomanorum Regi concessit, vt eius filiam quam infano amore deperiebat, obtineret. sed eiusmodi monstro Cecropij Dalmatarum Ducis opera sublato, Claudius Dalmata, Galliæ morientis sententia, & omnium assensu, Reipublicæ gubernacula capeffit, statimq; primo Tyrannis, mox barbaris, imperij, ceruicibus submouendis, vir inter alias virtutes summo Principe dignas, eximia castimonia insignis, eduxit exercitum. rebusq; vbique è sententia gestis, barbarisq; inaudita, fortè ab orbe condito, clade concisis, morbo post amplissimas victorias contracto, cum nunquam in Vrbe quieuisset, decessit apud nationales Illyricos. hæc paulò fufius exposui vt quanta veritatis iniuria, Romanorum Regū mitissimo Claudio, suæ gentis, & Principis filix interitus imputetur, æquus Lector agnoscat. sicuti enim eam sub Claudij imperio victimam Deo sacratam non iuerim inficias, ita victimæ authorem Claudium absentem ab Vrbe, nullatenus agnosco. hinc quæ Claudio regnanti tribuuntur, Urbano eius Prætori in Christianos sæuienti persecutione à Valeriano Censore, imperatè Decio excitata, & sub eodem Principe continuata, adscribenda censerem. Cyrilla ergo post tot rerū Urbis & orbis agitationes, suorum tutela solatioq; destituta, agente Deo pupillorum amantissimo tutore, Iustini sacerdotis Romani pietate, Christianis rudimentis instituta, post septimum ieiunij diem pro more eorum temporum, salutari lauacro abluitur. hoc Augustalis Virginis factum tanti momenti fuit apud alios, vt triginta sex Prætoriani milites, qui etiam sex & quadraginta fuisse dicuntur, cum

vxori-

vxoribus ac reliqua familia, Iustinum adeuntes, prostrati coram ipso, datis Christo nominibus, ea est vis exempli regij, sacris vndis expiari petierint. quos ille ad Dionysium summum Pontificem adductos voti compotes effecit. ijs ad Prætorem delatis, causaq; tantæ rei explorata, iubet Cyrillam, militesq; cum liberis comprehendi, ad templum deduci, dijsque immolare; illi derisa iussione, detestatoq; idolorum cultu, in carceres detruduntur. tum aduocata Virgine eam sic affatur: Quid est nobilissima puellarum quod originis Augustalis oblita, tam facile à maiorum tuorum indole degeneras? eorum Deorū religione posthabita, quos prisci progenitores tui sacrosanctè coluerunt? posthabeo detestor illos, Virgo respōdit, quod in illis non Deus, sed dæmones coluntur, qui demum cultores suos ad æterna inferorum pertrahunt supplicia, Christianisq; legibus adhærendo perpetuo Iesu Christi veri Dei famulatui me deuoui. Sacrifices, ait ille, ò puella immortalium deorū nostrorum numinibus, maritum stemmate tuo consimilem, ditissimūq; assequutura. assequuta sum, ait Virgo, hæcenus sponsū nobis Christianis tantum notissimum, tanta dignitate excellentem, vt simul Deus & homo existat. quo responso ira concitus Prætor, ipsam capite plecti imperat. abducitur, mactatur, truncum cadauer deferitur. at Iustinus sublatum corpus penes sanctissimæ parentis reliquias illud tumulo tegit, in Cæmeterio quod Cyriacæ appellatur. cum eodem tempore & Prætoriani milites extra portam Salariam securi percussi, cum familijs, nobile satellitium, Augustali Heroïnæ æternitatis triumpho cælum scandenti, ouanti turba præstitissent. quorum reliquias idem Iustinus cum alijs fidelibus insequenti nocte pio sepulchro donauit. hinc eorum atque Cyrillæ anniuersariam memoriam, Christiana pietas, eodem die, quinto Kalendas Nouembris recolit perpetuò. incidit triumphalis eorum gloria in septuagesimū tertij sæculi annum, præsidente Romanæ Ecclesiæ throno Dionysio, Romani Imperij sceptrā tenente Claudio.

uxores ac reliquas familias, Iulianum adhaerentes, profecti co-
 ram ipso, datus Christo nominibus, ac clavis exempli regi,
 factis vultu expleat periculis, quos ille ad Dionysium Iun-
 niem Pontificem adductos vos compotes effecit, ipsi ad Prae-
 sidentem delatis, causae tanta rei explorata, in hoc Cyrillam,
 mactat; cum illis conspiciendis, ad templum deducti, dum
 quae immolaret illi detuli rationes, detestatorum idolorum cultus,
 in carceres detrahuntur, cum aduocata Virgine cum illa-
 rum. Quia est nobilissima procellarum quod origines Augustalis
 obit, tam facile a maiorum inuicem inde degenetis eorum
 Deorum regionem postea, quos prius progenitores in facto-
 ribus coluerunt, postea de deos illos, Virgo respicit, quod
 nulli non Deus, sed demones coluntur, qui deum cultores
 suos ad terram in eorum pertrahuntur, Christiani, se-
 gnos adherendo, perperam Ipsi Christi non Desimulanti pro-
 domini, Zachariae, ac ille o patris immortalius deum nostrum
 totum unumque in eum scintillare tuo consensum, distans
 adspiciunt, adspiciunt Iam, ac Virgo, habens ipsam nobis
 Christianis tantum nobis, tanta dignitate excellentem, ve-
 stimus Deus & homo existat, quo responso ita concitus Praetor,
 ipsam capite plebs impetret, abluatur, mactatur, truncum ca-
 dunt detestatur, ac Iulianus labantem corpus penes sanctissimum
 patris reliquias Iam tanto regi in carcerem quod Cyria-
 ce appellatur, cum eodem tempore de Praetoriani milites ex-
 portans Salustianum patris, cum tam illi nobis facillimum
 Augustalis Historic reuerentis triumpho carum est, indena, omnia
 trinitas pertrahunt, quorum reliquias idem Iulianus cum alijs
 ab illis adspiciunt nosse pro sepulchro deantur, hinc eorum
 aeneas Cyrillus inuenerunt in mortem, Christiana pietas, co-
 dem die, quanto Melchior Nomenbris recolligebatur, incidit
 ut in illis eorum gloria in sepulchrum est in seculi annis
 praesidentis Romani Beati throno Dionysio, Romani impe-
 ratoris reuocatus Claudio,

VITA S. QVIRINI MART. FILII PHILIPPI AVGVSTI:

PRÆCLARE sanè femineæ sexus omni
æuo admiranda virtus Regia incunabula
Illyricanæ hætenus illustravit Ecclesiæ:
Iam verò adolescēte pietate Illyrica, quid
virilis indoles ex ijsdem Augustalibus pe-
netralibus erumpens, audeat pro Christo,
poscit ratio, & augustorum augustissimi
Dei gloria, maiestatis suæ radios super Il-
lyricanam gentem præ alijs expandens, intueamur. Prodit itaq;
ex Iulijs augustalibus stemmatibus Quirinus, Marci Iulij Phi-
lippi, primi ex omnibus Romanis Principibus Christo deuoti,
Imperatoris filius, & ex Regiæ sanctitatis Illyricanæ fecundita-
te masculinæ virtutis principibus. Philippum patrem plerique
scriptores Arabem appellant, Bostrensemq; urbem illi natalem
solum adscribunt: nos Illyricum habemus non tantum quia
Georgius Cedrenus, illum ortum scribit, Bostris Europæ vrbe,
vbi, inquit ille, & urbem condidit, à se Philippopolim dictam,
quam Philippopolim omnium scriptorum constanti testimonio
urbem Thraciæ à Philippo Augusto nomen sortitam, sicuti Phi-
lippos aliam eiusdem regionis, à Philippo Macedone, extra du-
bium est, non tantum inquam ob hanc causam, sed etiam quia
Marcus Iulius Licinius quinquaginta annis post Philippum Ro-
manus Imperator ex Illyrica sobole, genus & originem suam ad
eundem Philippum reulit, vt inter alios Pomponius Lætus te-
statur; non relaturus si re vera talem relationem, & ea tempesta-
te recentissimam, certam non habuisset. quamobrem prænomi-
na quoque Marci & Iulij ipsum sibi adscriuisse credibile videtur.
præfer-

præsertim cum vniuerso orbi pateret, Daciam Illyrici prouinciã Licinij patriam ab Arabia, toto vt aiunt cælo segregari. sicuti & Arabas ab Illyrico genere, cuius generis occasione aliquos eruditos viros errasse existimo, dum ex quattuor Quirinis Illyricis, Aquileiensi nimirum Præsule, altero Laureacensi, ac nostro Quirino Philippi filio, vnicum Sciticianum Episcopum martyrio clarum sub Maximiano Galerio conſtant. vt nuper vir alioqui præstantissimus, Mattheus Raderus in volumine de Sanctis Bauariæ egregie edito scripsit. Quirinus igitur noster à tribus alijs, alius omninò, licet nationis eiuldem, medio tertio sæculo Christiano, nobile gentis Illyricæ sydus illuxit, patribus Marco Iulio Philippo, vt diximus, & Marcia Octaellia Seuera, magnæ pietatis & pudicitia femina, adeò vt numismata ipsius effigie cula, apud nos extant, altera facie Pudicitiam sculptam exhibeant. Quirini vitæ cum Ethnici more suo regant silentio, veteres Christiani scriptores, summa breuitate perstringant, eam nos ex Metelli Monachi Tergeſensis, circa annum Domini millesimum sexagesimum scribentis, antea nullis per ea tempori Musis, Quirinalium titulo inscriptis colligemus. ea tantum ex ijs delibando, vt à breuitate longe non aberremus, quibus seriè vitæ fortissimi Christi Athletæ posſimus exhibere. Metellus itaque dum eum stirpe Cæsarea editum, Regij splendoris pro Christo contemptorem describit, eiusmodi carmen concinit,

O Flos purpureus, tu Rosa nobilis
 Martyr conspicuus, testis idoneus,
 Stirpis Cæsareæ germen amabile
 Aulæ Sydereæ clarus in ordine,
 Pro Christi positus nomine fascibus
 Regni delicias ac diademata
 Spernens, diuitias cunctaq; terrea
 Regnum perpetuum sanguine possides.
 Fortis qui rigidas spernere Cuspides
 Instantem gladium temnere quiueras,
 Acer cui soli gloria sorduit,

Et ius imperij pro nihilo fuit.

Præpollens animi celsus acumine,

Secreuit placidis fluxa manentibus,

Hæc ex arbitrij culmine despicit,

Hæc quærens auido pectore suscipit.

Margarita nitens, & pretio bona,

Spreuit patricij munia nominis,

Vix prætexta togæ serica cesserat,

Loricam fidei mox tener induit.

Ad bellum properat quod male suscitatur.

Indignata pijs ira tyrannica,

Regnant orbe furor, atque malignitas.

Virtus, Iustitia, sunt quasi criminata.

Stat lex, culpa sedet, arbitrer est reus.

Plectit pœna probos debita noxijs,

Vt collisa magis clarius emicet.

Iustorum bonitas & patientia.

prosequitur inde fusiori catmine præfata exaggerare, pangendi-
stylo condigno vitam sanctissimi iuuenis, opè eius implorat; quæ
breuitati studentes, vitæ tantum exponendæ necessarijs intenti,
libenter omittimus. idem in sequentibus etiam carminibus ob-
seruaturi. Ode itaque secunda describens Imperatorem Philip-
pum millesimo anno vrbi conditæ Christianum principem re-
gnasse ita canit.

Iam satis terris ratione verbi

Qua Deus dignans habitare terris

Corporis nostri sibi membra finxit

Virgine matre.

Grandinis duræ pater ille misit

Cuius excedens vtræ perenni

Perstat Arnæis glacies ruinis

Irresoluta.

Dexteram cælo validus rubentem

Extulit, cornu Crucis explicatam,

Et

Et micans hasta bene fulgurante
Perculit, orbem.

Terruit gentes, graue ne periret
Sæculum, Paulus noua iura monstrans,
Creditum Petrus pecus egit agnos

Ardua pasci.

Credulum ligno genus inde priscis
Hæserat diuæ requies Columbæ
Et sacris limphis animæ natæ

Purificanda.

Tempus annum milleſimum notabat
Roma quo ſurgata caput coronat,
Lata plenum conditionis ænum

Percelebrandis.

Verticem Regina Deo ſuperbum
Fronte matura reuerendæ flexit,
Principis cedente domo Philippi

Subiuga Chriſti.

Nec tamen liquere manus heriles
Regios geſtus, habitus prioris,
Cuna ſloſ, officioloſa membra

Compleſerat aula.

Mox deſcribi pacem Eccleſiæ datam per Philippum Imperato-
rem, & Origenem maximum Eccleſiaſticum ſcriptorem litteras
ad eundem Philippum dantem; & Auguſtam Seueram quam
Chriſtianam effectam Genouefam fuiſſe dictam; alteram à Vir-
gine eiufcemodi nominis ſanctitate apud Gallos clariffimam.
ſubnectit huic Ode mox aliam mortem Philippi Auguſti, & Phi-
lippi Cæſaris eiufce filij exprimentem; cuius extremis carmini-
bus hæc de Quirino patri, ſtratiq; ſuperſtite.

Horum ſceptrigena de ſturpe reſedit aureus ſloſ.

Quirinus infans, ſeptimum ſub annum

Ætatis creſcens, & congenitus thbro paterno

Sibi recondit hunc Deus puſillum,

Seruans tutamen patriæ, miseris dedit leuament,

Quiritibus, qui Dux fidei fuisset,

Nobilium Romana tribus sequeretur vt propinquos,

Fidesq; digno teste vera firmet.

Describendo inde persecutionem Decij, narrat quomodo Qui-
rinus septennis in morte patris fratrisq; postea viginti annis sub
sex Regibus vitam protraxerit.

Primores odijs fulminat ignes

Fædo more ferox inuidet omnibus,

Præ se ferri sibi posse

Quos formidat eos premit.

Natus Pannoniæ sinibus vltimis

Ciuis Dalmatici limitis hic erat;

Romanam pietatem

Nescit barbarus insolens.

Multis oppositus namq; potentibus

Dum per magna furit, paruulus effugit

Qui credens adolefcit

Glara nobilis indole.

Orbatus patre iam fratreq; Regibus,

Vitæ lustra suæ bis duo iunxerat

Septennos super annos,

Quos viuo patre duxerat.

Sex mutant eadē tempore Cæsares

Regnandi vicibus, quattuor editi;

Prima solus & ima

Regnarat medijs duo.

Menſem quindecimum Decius imperat.

Gallus sedecimum cum socio tenet.

Ter quintum Gallienus

Annum cum patre cæperat.

Quo capto quomodo Catholicos premens

Bellis Arſacides imparibus petit

Seruans vnus arcem

Pacem Chriſticolis dedit.

Tandem

Tandem barbarici victor ab hostibus
 Donatur statua Claudius aurea
 Infectando fideles
 Gessit scepra biennio .
 rum baptismum Quirini & Seueræ matris ita describit:
 Septennis lauacrum puero Regius
 Tantis mysterijs nobile fuscipit,
 Demum matre volente,
 Primo tunc ea credidit .
 Olim barbarico more Seuerior
 Vt nomen tenuit ethnica manserat,
 Sed cum pignore dulci
 Christum serior induit .

Quirini captiuitatem sequentibus carminibus exaggerat .

Claudius insigni fatiendus, corde Quirini
 Hunc quæri iubet atque teneri,
 Facturus procerum catu seu plebe timorem
 Damnat vinctum nobiliorem .
 Ille catenatus Regis stetit ante tribunal,
 Iesum confessus manifestè .
 Natiua sibi libertate fidem decorabat
 Vnde minus firmos solidabat .
 Possessis nudatur agris, censu spoliatur,
 Omnis abit res quam tener hæres .
 Iuris materni prænobili atque paterni,
 Innocuo nam crimen opes sunt .
 Rex primo blanditur, hic in Domino stabilitur,
 Nec facili leuitate mouetur .
 Rex prædara minatur, hic optat quo patitur,
 Nec tanto terrore grauatur .
 Aulam fortis habens in petra robore structam
 Fert tuto vim pectore cunctam .
 Ventorum pluuiæ, niuis, imbris, grandinis, auræ,
 Nulla prorsus turbine motus .

Ingenue

Ingenue perstabat, eumq; negare negabat

Quem certis didicit documentis

Non flexum verbis, mox verbera conficiebant

Dimissum crebro repetebant

Cæsum postremo dum posset vincere nemo

Intra castra domo latet atra

Trans Tyberim ductus numeroso milite tutus

Temporibus multis ibi clausus

Quirino in carceribus quæ officia detulerint Marius Persa Chri-
stianus cum Martha & filijs exponit:

Trans Tyberim castra

Exeuntes inuehiunt egregium Quirinum,

Carcere vinculatum;

Procidentes in faciem, martyris os salutant

Illachrymant ouantes

Osculantur vincula, passim pia membra molcent,

Officio fideli;

Abluere rite pedes pro Domino ligatos

Elluuiæque sacra

Sæ beandos vertice, hæc non vultibus, imbuere:

Inde dies per octo

Sumptibus largis lacerum verberare corpus alnum

Continue refotant,

Intimis affectibus hoc ex eo luere semper

Quem fidei tenore

Nouerant indigna pati nobilitatis altæ

Agens porro de pluribus pro Christo coronatis hæc de Quiri-
no ait:

Claudius at cruentus

Præcauens ac præmetuens ne si causa quævis

Eriperet Quirinum

Quem sciebat nobiliori, Cæsareaque stirpe

Clarius enitentem

Curia earum studiis & veneratione

Omnibus esse primum,
 Ne fauorem fortè Senatus adipisceretur
 Iure propinquitatis,
 Aut amor communis eum præualeat tueri
 Iudicij patenti,
 Vitat hunc exanime rursus dare proferendum,
 Sed sequenti nocte
 Clanculo mandans iugulandum Tyberiq; mergi.
 Ah scelus? imperata
 Licitor implet barbarus, & de carcere noctis hora
 Eijcit innocentem,
 Ac supra ripam fluuij decapitat latenter.
 Abstulit vnda Tybris
 Dulce corpus Topaceo nobilius monili
 Ad Lycaoniæ rus
 Insula, Christo duce manans retinetur illic,
 Vltima iura donec
 In sepultura si tamen piè redderetur
 Summa dies ei stat

: Quinquies dum quinta subit reddita Martia lux.

Hæc Metellus pluraque alia de martyris inuictissimi triumpho,
 post cuius pompam, sacrarum eius reliquiarum translationem ab
 Vrbe Roma in Noricum, more suo decantat: innumeraq; fer-
 mè eius miracula nunquam defessa musa proponit. vir aterna,
 laude dignus, vel ex eo, quòd qua tempestate humanior littera-
 tura passim conticuerat, politioribus disciplinis per barbariem
 tenebrarum exilio damnatis, ingenti poemate, eoq; pro tempò-
 rum conditione satis amæno, sanctissimi iuuenis laudes est profe-
 quitus. & sanè progenies Principis qui primus ex Augustali or-
 dine Euangelium non erubuit, quique millenariam ætatem Vr-
 bis Christo consecrauit, progenies inquam quæ sceptrorum,
 Cruce permutandorum, in omne æuum posteris principibus
 prima viam aperuit, haud alio quam Augustali, triumphaliqu;
 stylo celebranda erat. illud tamen in maxima pietatis æquæ at-
 que

que eruditionis scriptore obseruandum, quod paulò ante dum Cyrillæ vitam retulimus, animaduertendum duximus. nimirum ea quæ per ministros Claudij Romæ contra pios, & præsertim contra Quirinum impiè sunt actitata, Claudio mitissimo principi nequaquam adscribi debere, cum satis constet eum vindicando à Tyrannorum oppressione Romano Imperio, belloq; Gothico præsertim intentum, perpetuò postquam Reipublicæ præfectus est, ab Vrbe fuisse distractum. Et vt miracula sanctis Martyris prolixitatis euitandæ gratia libens prætereo, pium Lectorem ad Quirinales fontes apud Metellum vberrimos remittendo, ita illud quod in memetipso sum expertus, ne ingratus omnino erga martyrem optimè de me meritum videar, quo minus breuiter hic perstringam minime audeo. Sauiente initio anni 1629. insolita à multis annis asperitate Romani cæli hyeme, cum per plurimos menses, doloribus sinistræ partis corporis totius, præsertim cruris, & quæ ab eo vsque ad extremos pedis digitos protenduntur, quibusdam subinde protuberantibus vlceribus laborassem, vbi primum de sancti martyris vita Illyricanæ Regiæ sanctitati adiicienda deliberaui, nullis medicamentis adhibitis, vtpotè quæ inutilia diu fueram expertus, repente morbus omnis, longæuiusq; dolor ita abscessit, vt incolumi tota parte corporis cum ipso crure, pedeque, reliquæ doloris ad penultimum digitum pedis confluerent, magno illius exercendi impedimento toto quadragesimali tempore, ita vt accendentibus sacrosanctæ Dominicæ passionis ferijs, de adeundis sacris ædibus prorsus desperarem; verum enimvero eo ipso die quo acerbissimo dolore, digito supramodum exulcerato, vulnereq; ad ossa, articuli hiantes, extremam lineam vitæ Quirini ducebam, miraq; hominibus, cæterisq; animantibus beneficia per eum collata perlegebam, lectulo me compositurus, guttula lustralis aquæ, digiti hiantis morbosum articulum illino, simulq; Dei opem Quirini meritis imploro, res mira, qui plurimas retrò noctes, vel insomnes, vel vrgente dolore nunquam quietas transegeram, il-

lam iucundissima quiete, ad adultam vsque diem, traduxi. ex-
pergefactus demum, digitum intueor, magna; admiratione,
& gratiarum actione simul, nullo vel minimo cicatricis indiculo
apparente, ac si nunquam pedis digituè dolore aut vlcere do-
luissem, sanus ad hanc vsque diem exilio. Ipso peruigilio diei pas-
sionis Dominicæ, eiusdemq; sancti Martyris triumphali palma
insignis, quem diem æternum pridie idus Aprilis, mihi me-
morandum præfati scriptoris carminibus, sanctissimi Martyris
vitam claudendo meminisse iuuat.

Vides vt alta stes vice Martyrum

Quirine, nec iam sustineas onus

Vitæ laborantis, geluque

Flumina transierint soluto.

Dissolue frigus pectoris, vt loco

Sacro reponam digna tibi patri.

Ode canens lætus pedestris

Carmina laude tua referta.

Bibet in æuum vitæ Sorech merum

Quadro Crucis prælo super effluens,

Carmina Iesu proximus tu

Perpetua frueris diæta

Deo pius des omnia nunc tua

Qui strauit æquor turbinibus graue,

Vt pace te prompti serena

Magnificent famuli patronum.

Tui decus palàm meriti patet

Die suprema, qua petis æthera

Primordiali dignitate

Quæ nitet anteferenda festis

Maria Christum concipit hac die,

Deus Cruci suspenditur hac die,

Inferna vicit, strauit hostem

Israel à Pharaone soluit.

Deo

Deo pater natum pie victimat,
Pie sub ista, qua simul omnia,
Priscæ salutis, & novæ sunt
Mystica primitus inchoata.
Polos petis testis sacer hac die
Reliqueras qui terrena mente regna,
In curia cæli receptus
Officio frueris superno.
Sedes ibi fautor pius omnium
Bona fide tu vota ferentium
Afflictiones & labores
Aspiciens, releuansq; plebis.
Memento nostri te memorantium
Salute dona laude pias tua,
Largire pacem, solue nexus,
Atque Deo iunge tuos per æuum.

Hæc de Quirino Augustali gemma cælo terrisq; illustrissima,
cuius triumphum post Cyrillæ virginis gloriam subiecimus, non
quia certo habeamus eum post sacrâ virginem sub eodem prin-
cipe sacra laurea donatum, sed ne filiolum à pia matre separasse
videremur.

Propter quod cum pie uisitare
 Eius locum, dum templum omnia
 Illius, domus, et noua fons
 Mirum duntaxat uideretur
 Totus per orbem, facit hanc die
 Reuerentia quatenus in mente regit
 In curia ecclesie
 Officio fuitque superius
 Sedes ibi factor plus omnium
 Bonis fide in uos seuerum
 Afflictiones & labores
 Afflictiones, releuans, plebis
 Memento nostri te memoremur
 Stultice dona laude prae tua
 I uirque pacem, solus nexu
 Adque Deo uirque uos per carum
 Hec de Gvino Augustini scriptum, et de eodem illustri
 cuius triumphum post Cyllis uirginis gloriam laudicimus non
 quis certo habebat cum post laetis uirginem sub eodem prin-
 cipe laetitia donatum, sed de illius a per matre separatis
 uideretur.

S. HADRIANI MART.

FILI PROBI AVGVSTI.

QVAMVIS virilis virtus pietatis Illyricę primatum Christianę palmę inferiori sexui concesserit, numero tamen triũphantium præstans illum assecuta, longę præcurrit. pro tribus enim Heroinis Irenę, Tryphonia, ac Cyrilla, præmisso suę cõditionis antesignano Quirino, ex vnica domo quadrigis Aminadab tartaro terribiliores prodeunt, quattuor Aurelię Valerię familię Heroes. horũ primus Quirino in omnibus perfimilis, & fermę gemellus Hadrianus inde tamen præclarior quod Ethnico parente progenitus, spontę ad Christi vexillum aduolauit; vbi Quirinus in finit parentũ pietatem hausisse lætatur. Hadriani nihilominus splendori hoc defuisse dolemus, quod præclarum eius certamen, scriptorum parcimonia plura subtrahẽte, non ea qua Quirini pompa produci potest. Adest itaque Hadrianus optimi simul patris vnica soboles, Dalmaticęq; virtutis immortale honestamentũ: & in quo Quirino coniuncto, nescio quid magni patris Abrahami prerogatiuę simile, liceat obseruari. quemadmodum enim felicissimę posteritatis amplitudinem inde ei diuina benignitate contigisse cognoscimus, vnde vnica sobolem, nullo posteritatis respectu, præcordijs humanis omnibus alijs rebus carioris altissimę insitę, iubenti Deo offerre minimę hæsitauit; ita Illyricę genti duobus maximorum principum filijs superstitis, nulla amplissimę in terris maiestatis continuandę cura sollicitis, Deo oblati, per ducentos & vltra annos, Illyricam sobolem in Romanę potestatis apice, continuata fermę serie succedentem,

terra-

terrarum orbis est admiratus. Pater Hadriani Marcus Aurelius Valerius Probus fuit, Dalmatico sanguine Sirmij progenitus, parente Maximiano viro militia claro. mater à quibusdā Claudia, Claudij Imperatoris Dalmatæ soror traditur. sed re vera vt ex antiquis numis apud Stradam accuratissimum antiquitatis cenforem est videre, Iulia Procla dicta, extitit. Cum Valerianus Imperator Probum iuuenem adhuc Tribunum contra leges constituisset, facti causam reddens in epistola ad Milnium, apud Vopiscum hæc habet: Miraris fortasse quod ego imberbē Tribunum fecerim, contra constitutum D. Hadriani, sed non multum miraberis si Probum cogitas adolescentem, verè probum, nunquam enim aliud mihi cum eum cogito nomen occurrit, quod nisi nomen habuit, potuit habere cognomen. ita ille. idem Vopiscus talem fuisse Probum ait, vt illum Imperatorem Senatus optaret, miles eligeret, Populus Romanus acclamationibus peteret. Quinquennali imperio talia gessit, vt Vopiscus cum Traiano, Hadriano, Antonino, Augustoq; comparatum eisde præferat. idem refert: cum imago Probi in Veronensi situ, ita fulmine icta esset, vt eius prætexta colores mutaret, Aruspices responderunt: huius familiæ posteros tantæ in Senatu claritudinis fore, vt omnes summis honoribus fungerentur, sed neminem ait visum, eo quod vt ait, posteri Probi vel odio, inuidiæ, vel timore, rem Romanam fugerunt. & in Italia circa Veronam ac Benacum lacum posuerunt. hæc vt Ethnicus scriptor, & claritudinis cum æternitate duraturæ, Christianæq; amplitudinis nunquam interituræ, prorsus ignarus. cum vt aliàs in Notis Valeriæ nobilitatis ostendimus, Ethnici, cultores Christianæ pietatis indignioribus appellare nominibus cōsueuerint. Quam porro perpetuus veritatis osor diabolus, Deo permittente, per Aruspices suos summas dignitates posterorum Probi principis diuinauerit, præter Hadriani gloriam, Probi fratris Domitij, huiusq; filiorum Metrophanis & Probi sanctissimorum Byzantinæ Ecclesiæ Episcoporum trina continuata successione mox ostendemus. præter decem præstantissimos horum gentiles & affines,

affines, quos in opusculo Aureliæ Valeriæ nobilitatis nuper edito expressimus. Hadriani igitur ortum, & quoad tempus & locum idem, peculiari infortunio gentis nostræ, scriptorum taciturnitate prodere pluribus non licet, ut nec reliquæ vitæ seriè. patre Probo inaudita victoriarum celeritate, & felicitate, à Vopisco descripta, plerumque longè absente, & à Christianis, proprio Romanorum principum horrore, non alieno, si Domitium fratrem principis Christianitatis magistrum per ea tempora cogitemus, Christianis moribus ab eodem patruo institutum fuisse, par est credere; & fortasse Sirmij, urbe illa tempestate pietate Christiana nobili, adeò ut etiam Monasticæ vitæ disciplinam, in ea viguisse, Sirenus eiusdem professionis vir, paulò post Maximiano principe pro Christo ibidem martyr dubitare non sinat. vnde Christianus orbis tantæ excellentiæ scholam, ante Macarios, & Antonios, primitiæ gentium Illyricanæ Ecclesiæ acceptam referre debeat. mortuo principe Probo, cum cum suis ad Benacum lacum, ut ex Vopisco habemus, amore vitæ quietioris secessisse constat: cum Sirmienfis ora, uti & reliquum Illyricum, assiduò Getharum, aliorumq; transdanubianorum hostium incursum, nullam requiem obtineret; sed Domitio ad Byzantinæ Ecclesiæ sedem euecto, eidem progressu temporis adhæsisse non dubitandum. verum enimvero cum Probo, Carus Dalmata, huicq; Numerianus & Carinus filij successerint, tum Diocletianus cum collega Maximiano, inde Constantius & Galerius, Illyrici generis omnes, rebus præfuerint, tempestate Christianis aduersa, quinimò, Maximiani Herculi & Galerij odio in pios, valde cruenta, quòd Hadrianus cum Domitio patruo, ac patruelibus, triginta fermè annorum spatio, quietem agere sit permissus inter Christianos, præter consanguinitatis vinculum quod inter Diocletianum & Probum Valeriæ gentis prolem intercesserat, ut in opusculo de Valeria nobilitate edito attigi, eam quoque causam fuisse reor, quoniam ut Vopiscus ait, ij planè omnes quos enumerauimus Principes ex Probi disciplina prodire: verba eius sunt: Duces præclarissimos instituit, nam ex ijs qui post ipsum imperauere, Carum, Diocletianum,

Hercu-

Herculium Maximianum fuisse &c. ita ille. vnde etiam omnes Valerio cognomine cum posteris insigniri voluerunt, cum Diocletianus gentili prerogatiua etiam illud habuerit. at quod tot Principū beneuolentia præstitit, Licinij cruda rusticitas, & rustica cruditas eis ademit, eternitatis tamen fenore, & gloria splendoris ab Aruspicihus gentilium magis diuinata quàm perspecta. hic enim nepe Licinius à Galerio Maximiano, cui etiā Armentarij cognomen est additum, extincto filio Seuero, Cæsareis insignibus exornatus, utpotè strenuis laboribus & officijs eidē acceptus, & primo ut Illyricus, Illyrico, mox orienti præfectus, homo omnium pessimus sicuti scribit Victor, & inter alia, adeo litterarum ignarus, ut nec decretis subscriberet, inhumani pectoris virus Maximiani ingenio adulaturus, in Christianos illis in partibus agentes euomit, præsertim verò Nicomediæ, ubi principatus sui maiorem partem exegit. causam immanitatis euomendæ, fortè inde accepit, quod paulò ante Maximinus Galerij filius pari potestate à patre cum Licinio præfectus Orienti, Licinij vel filiam vel sororem, incertum, Augustam suam, à Catherina nobilissima Christi Virgine cælesti sponso conciliatam, Alexandria ut suo loco dicemus morte affecerat. verum ut ex Græco Menologio licet colligere eo loco quo certamen Hadriani breuibz refertur, Licinius accepto prætextu Christianos infectandi, re vera autem impatiens societatis in Regno, quod non capit duos, contra Maximinum collegam, Romanosq; exercitus eidem adhærentes facere cepit, quamobrem Hadrianus, cum furorem hominis in Deum, ipsosq; Romanos exercitus debacchantem, pro ea sanguinis nobilitate, & reuerentia, quā à decem Romanis principibus, hætenus in precio habitus, & obseruatus fuerat, temperaturus, suæq; religionis hominibus consulturus, Licinium Nicomediæ agentem, ex primo adiret Byzantiō, eidēq; exprobraret, ut habet Menologium græcum, quod Romanos exercitus vastaret, prætextu Christianæ persecutionis, diuersis tormentorum modis Licinij impij iussu, capite truncatus est. eiusmodi fermè verbis Romanum quoque Martyrologium agonem Herois

Augustalis describit. dum ait. Nicomediæ passio sancti Hadriani filij Probi Cæsaris, qui Licinio persecutionem in Christianos exprobrans, ab eodem iussus est occidi, cuius corpus Domitius Byzantij Episcopus, eius patruus, Argyropoli sepeliuit. ita ibi. cum alibi plura reperire nequeamus, die septimo Kalendas Septembris. hæc de Hadriano, martyrum nobilissimo. de cuius patre Probo, si veteres censuerunt ob morum præstantiam debuisse dici Probum etiamsi tale nomen non habuisset; Hadrianum, non Hadriaticæ tantum oræ, & regionis, quàm Hadrius insidet mons, decus, sed verè Aureum pro Aurelio, & dignam sobolem telluris illius, quam alia occasione Poeta auriferam terram appellauit, dicere possumus ac debemus. simulq. de illo concludere quod alter Poeta in aliam cecinit sententiam, carmen nempe perennitati virtutis eius aptissimum. & ære perennius Elogium.

Sed locum virtus habet inter astra,
Vere, dum flores venient, tepenti;
Et comam syluis, hyemes recident,
Vel comam syluis, reuocabit æstas,
Pomaq; autumnno fugiente cadent.
Nulla te terris rapiet vetustas.
Tu comes Phæbo, comes ibis astris.

Augustinus describit. dum in Nicomediae pallo laniati ha-
drani filii Probi Celsus, qui Iuliano persecutorem in Chris-
tianos exploratus ab eodem nullis elacocidiis eius corpus
Probus Byzanti Episcopus, eius pater, Aegyriopolis sepe-
liri, ita ibi. cum alibi pater repertus nepotem, die scilicet
non Kalandas Septembris. Iacobi Hadriano, martyrum nobis
lunio, de eius parte Probo, si veteres censuerint ob mortem
perstantem deinde dicit Probum etiam tale nomen non ha-
buisse; Hadrianum, non Hadrianum tantum ortu, et respon-
dum Hadrianus in hoc mors, decessit sed vero Augustus pro Au-
relia, et dignum sobolem telluris illius, quam alia occasio-
ne, Poeta antea tantum appellavit, dicitur postquam ad de-
mus, simul de illo concludere quod aliter Poeta in aliam com-
mune sententiam, carmen nunc perennitatem virtutis eius ap-
pellat. Et sic perennitatem Probius exornat, et hoc nomen

Sed locum virtus habet in ista, et dicitur in hoc
Vires, cum flores veniant, caput; in ista, in hoc
Et comas istius, in omnes recidunt, et in ista, in hoc
Mel comas istius, et vocat ista, et in ista, in hoc
Fronte, aurumque iugente cadunt, et in ista, in hoc
Nulla est fortis rapit vultus.
Tu comas Probo, comas ista ista.

V I T A
S. METROPHANIS,
PROBI EIVS FRATRIS,
EORVMQVE PATRIS DOMITII,

BYZANTINORVM EPISCOPORVM.

QVOD circumdata varietate, & sacris facunda prodigijs Christiana tulit nunquā religio, apud vllam gentem Christo renatam, vt Romani præstantissimi Principis fratrem, pro Cæsareo diademate contempto, sacra infusæ decore radiantem, nobili biga sanctissimæ prolis, sibi in eiusdem sacri culminis maiestate succedentis parentem, in altera Romani imperij arce, & mox Romæ æmula contempleretur, Regiæ sanctitatis Illyricanæ facunditas, in Aurelio Valerio Domitio, Probi Imperatoris germano fratre, eiusdemq; filijs Probo nempè ac Metrophane, Byzantinæ sedis Episcopis, exhibuit cælo, terrisq; spectaculo gratissimo. quorum vt vna eademq; origo, pietas, dignitasq. extitit, ita vna eademq; narratione exponuntur. & vt à patre incipiamus: Natus est Aurelius Valerius Domitius, Dalmatio sanguine, sicuti Victor de fratre eius Probo principe, testatur, in Vrbe facilè Sirmio, fraterno natali solo; patrimonium illi moderatum teste, Vopisco in Probo, affinitas non magna fuit. patrem habuit Maximinū, qui cum ordines honestissimè duxisset, apud Ægyptum vita functus est. ita ille. fratre Probo Romanæ militiæ à teneris annis addicto, cum Christianam pietatem in Illyrico per ea tempora, vt in Hadriano attigimus, nobilem, tenuisse, colligi potest ex Zonara, qui Tomo 3. in vita Constantini scribit, Domi-

tium ob Christianæ religionis professionem, Roma Byzantium profectum, in Episcopatus speculam euectum fuisse. adde quòd, vt legimus in Menologio græco, sub die quarta mensis Iunij, memoriæ Metrophanis dicata, Domitius Byzantium profectus, diutius ibi est commoratus cum Tito eius Urbis Episcopo, & ad Ecclesiasticos honores, antequàm ei in sede successisset, est promotus, non alio nisi Christianæ perfectionis merito; quem Titum sedisse viginti quinque annis scribit Nicephorus, ita vt & Probi, & aliquot antecessorum eius, Aureliani nempe Claudij, Valeriani & Decij temporibus Byzantinæ præfuerit Ecclesiæ, necessariò fatendum erit, cum multò ante Christianæ professionis extitisse, sacerdotale enim primò, mox Episcopale meritum talia suadent. hinc quod in Valeria nobilitate de Caio Pontifice obseruauimus, magis ac magis efficitur credibile, Aurelios nimirum Valerios, pietatem in patria haustram, Romæ quòd ad famam Claudij sui gentilis & affinis confluerant, tanquam in virtutis theatro, egregium illius specimen edidisse. vxorem Domitij silentio scriptorum Ethnicorum profundissimo, Christianis quoque nil de ea scriptis consignantibus, incompertà habemus. & quidem Ethnici ne Domitij quidem meminere, dum Maximianum eius parentem filio, filiaq; tantum relictis obijisse tradunt, cum tamen de posteris Probi, vt vidimus, confusè meminerint. cur porrò Domitius & patre militia claro, & fratre, qui, vt in Hadriano vidimus, à primis annis, Tribunatu nobilis, nulla Romana dignitate sicuti nec Hadrianus honestatus legatur, illud crederem fuisse in causa; quòd qui Christianam profiterentur religionem, ab honoribus politicis omninò abhorrebant. ita, habemus apud Origenem lib. octauo contra Celsum: longè à moribus Christianorum absuisse, præfecturas ambire. at cum Zonaras scribat Domitium Roma ob Christianæ religionis professionem profectum; potuit hoc contigisse, eo tempore, quo sæuiente circa Claudij tempora persecutione à Valeriano pridem excitata, Cyrilla ipsa Decij Principis filia, immortalitatis palmam arripuit. Byzantium vbi accessit, à Tito Urbis Episcopo

scopo exceptus, diu apud illum versatus, ad Ecclesiasticos est honores promotus. quo vita functo, in Episcopalem speculam est euectus, ut ait Zonaras. quod autem spectat ad tempus quo sedere cepit, cum omnes scribant eum Hadriani nepotis corpus sepulturae mandasse, ac proinde peruenisse ad Imperium Licinij, qui cepit imperare Constantini anno sexto, Christi trecentesimo septimo, Domitius autem scribatur à Nicephoro in Chronico, viginti quattuor annos, & sex menses in Episcopatu exegisse, huius primordia vel sub finem imperij Probi, vel ad initium Cari necessario erunt reponenda; hoc est circa annum Christi ducentesium octuagesimum quartum. unde nascitur illa difficultas, qua si Metrophanes, eius filius anno Christi trecentesimo septimo ut ex Soerate, Sozomeno, Cedreno. probat Baronius, post tertium sedis annum senio confectus Alexandrum sibi substituendum curauit, eius frater Probus, & antecessor, nullatenus duodecim annis à Nicephoro ei assignatis sedere potuit, nisi sex tantummodo, ita ut vel apertissimi erroris sit arguendus Nicephorus, vel ita anni Probi sint intelligendi, quatenus sex annis solus post Domitium patrem sederit, sex verò cū patre iam senio confecto in partem laboris ab eodem cooptatus transegerit, atque ita duodecim annis fuisse dici possit Episcopus. utcūque sit, & vel extremo Probi, vel initio Cari imperatorum, quod negare Hadriani sepultura vetat, Domitius praesulatum Byzantinū post Titum inierit, magno Illyrici nominis ornamento vidit Christianus orbis, imperio principū praestantissimi fratrem, virtute pietatis eminentissimum, in nobilissima Christianae maiestatis sede Byzantina successisse, & ad viginti quattuor annos in illius administratione perseverasse. sed illorum temporum familiari infortunio, cum adeò diuturni praesulatus vel minimum quid gestorum ex scriptoribus haurire concedatur. animi tamen constantia in senē decrepito, & in nepotem indigna morte sublatum, pietas, qua Constantinopoli Nicomediā adiit, omniq; formidine quam ei Licinij furor incutere potuisset, deposita, nepotis corpus su-

stulit, Argyropolimq; translato, Christiano ritu parentavit, sanè admiranda fuit. huius eximij operis, vitæq; sanctissimè exantlatæ meritò mox eum remunerandum ad cælos euocatum quieto sine fuisse, certum est, at quo certo tempore, nil certi audemus affirmare.

Successit Domitio Probus filius, vt patruj nominis & probitatis hæres, ita paternæ pietatis & alumnus, & continuatus possessor. eum si patris, & Metrophanis qui ei successit longam senectutem spectemus, in Illyrico natum nequaquam ambigemus, matreq; facilè in patria fatis concedente, patri ubique terrarum fuisset, adhæsisse. indèq; moribus Christianis excultum, sibi viam ad præsulatum strauisse sacerdotij, in quo patri diutius, & forè ijs sex annis, quos inter duodecim eius Episcopatus adnumerat Nicephorus, coadiutor, egregiam nauauit eperam, sex alios patri vita functo successor, Byzantinam Ecclesiam difficillimis temporibus administravit, Licinio nempe in Christianos sæuiente. vt autem post longas ærumnas aliqua felicitate Christiana degustata, ad æternitatis gaudia, triumpho de impietate acto, cælum conscenderet, contigit vt ante extremum suæ sedis annum, instauratæ felicitatis decimum tertium supra trecentesimum, Licinius immanitate in Christianos vel compressa, vel dissimulata, simul cum Constantino, cuius sororem Constantiam iam duxerat uxorem, Christianæ religioni & libertati edicto publico consuluerit. atque ita Probus qui patris sedem trecentesimo octauo anno Christiano, excepit, quartodecimo quartj sæculi, illam Metrophani fratri reliquit. cum ijs temporibus quibus cum patre ac germano vixit, vtpotè qui ad extremam senectutem peruenit, septuaginta quattuor annorum spatio Illyricana gens vigintitres, immò viginti quinque, si duo Philippi cōcedendi sint nostratibus, principes Romanis fastis illustres habuerit, Iulios nimirum Maximinos duos, Decium cum duobus filijs, Claudium, Quintillum, Crispum tres fratres, Aurelianū, Probū, Carū cum duobus filijs Carino ac Numeriano, Diocletianum,

num, Maximianum Herculum, Maximianum Galerium, cum duobus filijs Seuero, ac Maximino, Constantium & Constantinum filium, Maxentium cum Romulo filio, & Licinium.

Metrophanes post patrem Domitium Probo fratri in Byzantina sede subrogatur, quartus à Cedreno numeratus illius sedis Episcopus. ex successione verò Byzantinorum p̄sulum à Nicephoro in Chronico descripta, post Andream Apostolum, quem scribit primum Byzantij sedem posuisse, decimus octauus. Cedreni tamen magis in hac authoritati, quàm Nicephori assertioni deferendum censerem, cū Gelasius Romanus Pontifex, Ecclesiam Byzantinam, nequaquā Apostolicam, sed parochiā Heraclienfis Ecclesiæ fuisse, litteris ad Episcopos Dardaniæ datis ostendat. quibus accedit id quod Curopalata, qui sub Palæologis principibus, sub occasum Constantinopolitani scribit Imperij, Patriarcham Constantinopolitanū non ab alio quam ab Heracliēsi Archiepiscopo consueuisse ordinari: rationē reddens eandē quam Gelasius ad Dardanos. Metrophanis sedes incidit in annum Constantini Principis nonū, Christiani quarti sæculi, vt dictum est, quartum decimum. quo tempore Christiani edicto Constantini, & Licinij fausta pacis libertate, quietē agebant. etenim Maximinus quoque qui in Oriente imperabat, infestissimus Christianis, vel iniurus à Constantino & Licinio adactus, pro Christianis rescripserat. cuius rescripti paulò post pœnitens, cum duorum principū, iram in se concitasset, collatis signis, ingenti clade affectus Tharsum fuga petijt, vbi rescriptum, metu regnantium principum expressum, statimq; abolitum, à regnantium Rege horribili morbo percussus, immanitatis tandem iusta pœna agnita, detestata impietate in Christianos exercita, lege latà pro illorum immunitate, firmavit, & miserandum in modum expirauit, vt apud Eusebium est videre. eo mortuo Licinius qui hætenus & beneficijs Constantini delinitus, & Maximino hoste non contemnendo viuo, cognato Principi utcunque adhæserat, & in eius gratiam, Christianæ libertati detulerat, sublatò hoste, ad ingenium immanē redijt paulatim, demùm in apertam hostilitatem contra Con-

stantinum prorupit. bello inter eos sextodecimo anno quarti sæculi exardescente. Ethnici scriptores, vt Zosimus & Victor culpam in Constantinum reijciunt; Eusebius, more suo, longa verborum digressionē Constantinum purgat, Liciniq; male sedato ingenio causam tribuit. Nicephorus in Chronico bellum hoc à Constantino contra Licinium, motum fuisse scribit, propter Metrophanem Byzantijs Episcopum, causam tamen propter quā ob Metrophanem moueretur pius princeps, non explicat. quare, vt ego conijcio, illa fuit, quia nimirum Licinius, qui vbi primum à Galerio dictus est Cæsar, licet Illyrico fuisset præpositus, mox tamen eiusdem voluntate Orienti iussus est præesse, Galerio in Illyrico regnante, sublato porro Maximino, & Galerio iam mortuo, minimè contentus libero Orientis imperio, & Constantini gloriæ impatiens, in Christianos, qui omni conatu de se optimè meritum Constantinum tueri pro virili ope adnitebantur, perfidæ mentis conatum exacuit, præsertim contra Illyricos, qui teste Sozomeno, sub Constantino degentes, liberè res suas agebant, accepto prætextu, quod Illyricum cui ipse initio sui principatus præfuerat, ad suam pertineret ditionem, hinc absente Constantino, traiiciens ex Asia in Europam, Heracleæ vrbe primaria, Christianis bellum infert: vbi Ammonem Diaconum, cum quadraginta Virginibus quas ille in fide erudierat, vt habet Romanum Martyrologiū, morte affecit. itaq; cum in proximum Metrophanem vel ab eo impietatis redargutus, vel odio gentis Valeriæ, cuius sanguine sacrilegas manus pridem fædarat, vellet insurgere, is verò tanquam pastor Christiani ouilis in illis partibus sibi, suisq; provincialibus consulturus, cum Constantini opem imploraret, pius princeps & Christi causæ, & sancto præfuit, & populis, quos post tyrannidem Maxentij fortiter à Gethis & Sarmatis, tanquam suos protexerat, deesse cum non posset, postquam, vt par est credere, Licinium quibus potuit, vt cognatum & hæcenus inter Christianos profitentem rationibus, ab immanitate reuocare non potuit, contra eundem, imò potius contra impietatem expedit arma, salutari triumphaliq;

phaliq; signo crucis semper victricia. quo bello primo in Pannonia profligatus Licinius, mox in Thracia, pacem, intercedente vxore Constantia, à Constantino obtinuit. ita tamen vt orientali principatu contentus, ab Illyrico & à Christianis infectandis abstineret. sed ille iterum resumptis viribus, redintegratoq; bello Constantinum aggressus, cum terra, mariq; pugnaslet infelicitè, apud Nicomediam Constantino se dedit, salute tantum pactà, dignitate & insignibus imperij resignatis, vnde Thessalonicam, priuatam vitam acturus, Constantini iussu, secedens, cum iterum res novas moliri cepisset, interfectum ferunt. alij vt in Constantino videbimus, in Gallias relegatum difficillimò morbo oppressum, ingemiscentem scelera antea acta vice, &c, verum Deum à se reprobatum, confitentem, excessisse tradunt. Metrophanes itaque Constantini opera pacem assequutus, respirauit, verum enimuero cum senectute pregraunte se minus aptum pascendo gregi bonus pastor agnoscere, Alexandrum presbyterum substituendum sibi procurauit, ita tamen vt in ijs quibus valeret, pastoralis muneris minimè deesset. quem sibi laboris socium quarto præsulatus anno admisit, quarti sæculi decimo octauo. nec solum socium laboris, sed vt habet Menologium Græcum, diuina reuelatione, tam eius, quàm Pauli qui post vigesimum quintum annum in eiusdem Alexandri locum sufficiens erat, sanctitatem prædixit. at cum Nicephorus decem annos illum sedisse scribat, sex reliquos exactos post Alexandri substitutionem, computare illum voluisse est credibile. quos tamen ego aliquantulum longiores inde colligo, quia illum Nicænæ Synodo superuixisse, ex pluribus habeo, ex eodemq; Nicephoro inprimis, qui post notatum tempus sedis eius: Cum, inquit, ob decrepitam ætatem in Synodo Nicæna confidere non posset, eius vicem Alexander presbyter suppleuit. ita ille. Author verò orationis de Concilio Nicæno à Lipomano tomo sexto relatus, testatur Alexandrum presbyterum Constantinopolitanum, vicem gessisse sui pontificis in Concilio. Metrophanes enim, inquit, sanctus non aderat, tum propter profundam senectutem, quàm propter

aduersam

aduersam valetudinem . ita ille . denique citatum Menologium hæc de eo habet . Hic senio & morbo grauatus Nicænam magnam Synodum adire non potuit , sed vicarium misit , primum inter presbyteros Alexandrum , quem & successorem suum habuit ; hic ad summam senectutem prouectus , magno Constantino Imperatori , sacre Synodo , Patribus cum illo reuersis , Regiæ vrbi , & Ecclesiæ benè precatus , requieuit in Domino . hæc ibi : at cum Nicæna Synodus anno vigesimo quinto illius sæculi sit celebrata , excessisse decimum sedis annum , Metrophanem , vltra Nicephori notam , fateri cogimur , eò magis quòd absoluta etiam Synodo , sacre Pompæ , qua Byzantium in amplissimam Urbem sui nominis , excultam Constantinus , cum per Patres quorum magna pars in Nicæna Synodo confederat , Deo , Deiparæq; dicasset , idem Metrophanes interfuisse , & præfuisse legatur , qui & Imperatori , & Patribus , & Vrbi , & Ecclesiæ sit benè precatus . vt aureæ libertatis & maiestatis Christianæ , fundatores & conditores , Christianus orbis post trecentesimū annum perpetuæ iactationis & squalloris , non nisi Aurelios Valerios , aureorum sæculorū felicissimo omine instauratores Metrophanem nimirum & Constantinum , Valerio cognomine , & Aurelia con-

sanguinitate clarissimos valuerit agnoscere . extat Metrophanis anniuersaria memoria in Romano Martyrologio , eodem die , quo Græco quoque Menologio nobilis , quarta nimirum Iunij .

eiuscemodi
verbis .

Constantinopoli sancti Metrophanis Episcopi , & confessoris insignis .

V I T A S. A R T H E M I A E

V. ET M. F. DIOCL. IMP.

E T

S. S E R E N A E M A T R I S E I V S.

VREÆ pietati Aureliæ gentis. Probi Principis, ipsis quoque prophanis oculis stemmate præclaræ, proximè accedit, sanguine, patria, Augustali maiestate, affinis, numero tamen sacrorum Heroû, & virtutis eminentia, longè maior, ex Diocletiani imperatoris, Caijque patrueis eius, apostolici supremi throni gloria clarissimi, laribus emicans, aureis notis exprimenda sanctorû Decuria; at cum eius gloriam, & imagine, & peculiari opusculo, titulo, Vnicæ Aureliæ Valeriæ Salonitanæ Dalmaticæ nobilitatis, spectandam orbi iam proposuerimus, omissis octo alijs, earum tantummodò breuiter hic intra regiæ sanctitatis Illyricæ fecunditatem, memoriam referemus, quæ ex Augustali terreni Regis palatio, ad æterni Principis aulam, pietatis gradibus conscenderunt, Arthemiiæ filiæ, & Serenæ vxoris Aurelij Valerij Diocletiani Augusti. patrem hic habuit Aurelium Valerium ciuem Salonitanum, Dalmatam; prima stipendia sub Claudio fecit, per gradus inde Aureliano principe, ad maiora progressus, sub Probo gentile consanguineoque, primas militiæ dignitates adeptus, post Carum Numeriano eius filio successit, ab exercitu assumptus
ad

ad imperium, quod ipsi, adhuc gregario militi, fuerat prænunciatum. cum enim apud Tungros in Gallia, vt ait Vopiscus, militaret, & aliquando cum Druide quadam cauponariam exercente, rationem conuietus sui quotidiani faceret, atque illa diceret: Diocletiane nimium avarus es, nimium parcus, ioco non serio; Diocletianus respondit: non ero parcus cum imperauero. Diocletiane iocari ait noli, nam Imperator eris cum Aprum occideris. qui, vt erat altus, risit, & tacuit; semperq; exindè in venationibus Apris interficiendis studuit. sed cum plures subindè Imperatores succederent, aiebat: ego semper Apro occido, sed alter vititur pulpamento. verùm cum post mortem Numeriani principis ab Apro focero interfecti, quæreretur, quis daretur Reipublicæ bonus princeps, Diocletianū omnes Augustum appellarunt. virum, vt idem ait, insignem, callidum, amantē Reipublicæ, amantem suorum, & ad omnia, quæ tempus quæsierat, paratum. qui statim educto gladio Aprum percussit, subdens: tandē Aprum occidi. ita ille. factum exercitus, Senatus Populusq; Romanus, approbavit viuente licet Carino Cari filio, & fauore Illyricanorum, Gallicanorumq; provincialium, quibus præerat, imperante. quo post triennale bellum extincto, Diocletianus habenas imperij solus obtinuit. sed mox Maximianum collegam Regni adsciuit. vxorem Serenam, prophanis scriptoribus ignotam, vtpotè Christianam, ante imperium duxit, ex eaq; filiam Valeriam suscepit, quam postea, Maximiano Galerio designato in imperio successore, cum mascula prole caruisset, vxorem copulauit. Arthemiam, postquam ad imperium est euectus, ex eadem Serena progeniuit. hæc in patria nè apud Salonas, vel Romæ potius Christianæ pietati adhæserit, non satis liquet. hoc certum, vt ostendimus in Valeria nobilitate, Diocletiano conscio illam religioni studuisse; hinc post mortem Valeriæ filiæ, cum Susannam Gabinij fratris Caij Pontificis, patruelis sui filiam, viduo Maximiano Galerio velleret vxorem dare, vbi Christianam à nuptijs Ethnici principis abhorrentem didicit, Serenæ dedit negotium, vt puellam in Palatium aduocatam, ad nuptias incun-

das cum Maximiano inflecteret, at cum post multos dies, marito rem vrgenti, illa respondisset, se nihil posse proficere cum Virgine, quæ Deum sibi sponsum præoptarat, Diocletianus iussit puellam ab ædibus Augustalibus, ad paternam domum remittere, eo consilio, quod suo loco explicuimus. Ferunt Serenam digredienti Virgini, eandem diuinæ prouidentiae tutelam deprecata fuisse, quæ priscae quondam Susannæ innocentiam prote-xisset, & illultraslet; quin imò, cum mirandis successibus, qui Maximiano vim Virgini illaturo contigerant, turbatus Diocletianus Reginam adijisset, deq. Christo multa cum ea disputasset, inania contendens omnia, quæ de illius aduentu diceretur, Christianamq; religionem superstitionis arguisset; Serena tanta prudentia, & animi magnitudine ad omnia ab imperatore obiecta, respondit, vt validissimis rationibus marito superato, pudorem ei offunderet, ille cum se verbis eius, & rationibus refuzandis imparem cerneret, mutato sermone, conqueri cepit, quòd tanti illa non fuisset, vt Susannam ad nuptias cum Galerio contrahendas adigere valuisset; ait illa magna animi constantia: elegit, inquit, Susanna siquidè quod melius est, cuius rei idem filius tuus adoptiuus testis habetur, qui cælesti fulgore eam ambiri, atque Angelica tutela custodiri, non denegauit. ita illa. vndè hallucinari eos, est necesse, qui Serenam occultè, & inscio marito fidem Christianam coluisse contendunt. eadem, statim atque Susannam ad Virginitatis lauream, martyrij coronam adiecisse accepit, tanto successu læta, noctu ad ædes Gabinij, intra quas secreto Virgo percussa fuerat, accessit, eiusq; sacrum corpus proprijs manibus curauit, sanguinemq; ibi effusum, suo velamine extersit, repositoq; illo in arca argentea, intra penetralia palatij, magna pietate adseruado, diu, noctuq; furtiuus precibus deinceps inibi perorauit. corpus porrò Susannæ ipsa suis manibus, aromatibus delibutum, & linteis inuolutum, in crypta ad sanctum Alexandrum, in arenario deposuit. felicitatem Christianam huius Augustæ, dignam planè sua ingenti in Deum pietate extitisse minime ambigemus, si vnus anni spatio, Caium Romanum Pontificem, cum fratribus,

bus, Gabinio presbytero, scriptore eruditissimo, Claudio tribuno, Maximo tribuno itē, & Comite rei priuatæ Diocletiani principis, necnon Præpedignam Claudij vxorem, eorumq; communes filios Cuthiam & Alexandrum, cum Susanna Valeriæ suæ familiæ lucentissima octo sydera ad cælum præmisisse ante se perpendamus. tantum à vero abest, quod Petrus de Natalibus scribit, eam mærore ex sanctæ Susannæ indigna nece concepto, paulò post obiisse. constat enim ex pluribus inde secutis, Augustam multis annis à Susannæ martyrio fuisse superstitem, & de promouenda re Christiana studiosissimam, vel ex vnus Marcelli Papæ Actis. quò & mariti animum ad Christianorum fauorem eò deduxisse, vt nullus ex Ethnicis Regibus res Christianas tantum, quantum ille, promoueret, si alioquì semper ei minus addictò, Eusebio eorum temporum scriptori, alijsq; posterioribus, quos citato opusculo produximus, est fides adhibenda; ea occasione præsertim, qua Cyriaci Diaconi opera Arthemias vnica principis filia, à malo dæmone agitata, mentis & corporis est affecuta salutem. hanc adolescentulam cum preces & lachrymæ piæ parentis vnica soboli inhiantis, paternæ impietati, & Valeriæ sororis infaustæ conditioni subtrahere conarentur, humani generis antiquus hostis, maternorum viscerum pium exulceraturus affectum, virgineum inuadens corpusculum, furialiq; præsidio circumseptum, sibi vindicat; ignarus quòd paulò post, in illo Deo dicandum sacrarium turpissima fuga spectaturus esset. tantæ rei nouitate Diocletianus mirum in modum perterritus, eò doloris deuenit, vt aliquando inops consilij per diem integrum à cibo abstineret, at vbi defuit humana industria, patris misericordiarum benignitas adfuit. redierat ex Africa tunc temporis Diocletiani collega Maximianus, cognomento Herculus, &, vt is qui ferociore animos in Christianos perpetuò gessit, multa millia Christianorum Thermis Romæ extruendis damnatorum adduxerat, hos durissimo operi addictos, ij qui ea tempestate in Vrbe præcipua pietate eminebant, Cyriacus Romanæ Ecclesiæ Diaconus, cum Largo & Smaragdo, facultatibus, à Thrasone viro

pio Maximi Tribuni & Comitum opum secreto dispensatore, sibi subministratis, labore non minus quam inedia affictos. Christianæ pietatis officiis dum recrearent, à satellitibus, piorum infectioni intentis, carceribus mancipantur. verum cum ad illos concursus eorum fieret assiduus, qui morbis opprimebantur, Cyriaco diuina ope illos sanitati restituente, quadam die cruciatibus insolitis ad agitatam puellam princeps accedens, malus daemon per os puellæ exclamare cepit, se nisi Cyriacus adsit Diaconus, minimè ex corpore Virginis egressurum. iubet itaq; Diocletianus hominem perquiri & aduocari; eductum è carcere rogat, ut filiæ afflicte opem ferat, accedit ad puellam Cyriacus, dæmonemq; ijs verbis affatur: In nomine Domini Iesu Christi Crucifixi, exi, ut vas mundum efficiatur superuenienti Spiritui sancto, hæc dæmoni; Puellæ verò: Crede filia, crede, in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius, unicum Dominum nostrum. ad hæc illa magnis vocibus exclamat, dæmone impellente: O Cyriace si hunc me eijs, ego te in Perfidem usque compellam. Cyriacus magis ac magis perfidiæ Colubrum vrgens, easdem voces ingeminat. In nomine Domini Iesu Christi exi. quibus exire compulsus, Anthemia statim inhas voces prorupit: per ipsum nomen Dei te adiuro ò Cyriace ut me baptizes, quia video procul Dominum quem tu prædicas, & quia fortè allusione dæmonis humi strata iacebat, admittentibus Largo & Smaragdo Cyriaci socijs, eleuatur à terra. requieq; ei concessa eo die; sequenti luce ex Christiano instituto Cyriacus puellam Christianam legem edocuit, mox allatam aquam cum ritè sacrasset, præsentem Serena Augusta matrem, illam lauacro Christiano expiauit, maximo piæ matris gaudio. quæ ab eo die in posterum iugiter expiatæ recentèr filiæ illud repetebat: ut nimirum Christianam religionem amaret. Diocletianus inopinata filiæ salute cognita, Cyriacum & socios omnimodæ libertati asseruit, argumentoq; grati animi, eidem de filia optimè merito, domum in Vrbe, non longè à Valerijs ædibus assignatam donauit, multisq; alijs beneficijs in dies, Serena agente, auxit. incidit

Arthemix salutare lauacrum in Christianæ faustitatis exortæ postremum tertium sæculum, quarto verè aureo exoriente; post triumphum Caij Pontificis, aliorumq; eius domesticorum anno quarto. ex quo tempore Arthemia in sinu, & sub educatione, sanctissimæ matris, tantum profecit, quantum vitæ eius, gloriosa martyrij constantia præclarus exitus comprobauit. vix tertius annus post Augustalem virginem salutis mentis æquæ ac corporis restitutam ad finem tendebat, adest nuncius, à Persarum Rege Sapore ad Diocletianum, cum litteris, quibus Imperatorem deprecabatur, vt Cyriacum Diaconum, in Persidem pro cura filix suæ Iobiæ à dæmone cruciatæ transmitteret. ille ab Vrbe absens, Serenæ Augustæ, Romæ cum filia agenti, negotium Cyriaci in Persidem pro voto Regis, & legatorum, mittendi cōmittit. hæc significata voluntate mariti Cyriaco, in nomine Domini eum iter aggredientem, cum socijs, vehiculis, naui, cæterisq; necessarijs rebus instructum, regia liberalitate destinat, ad Saporem. apud quem re feliciter succedente, breui Romam reuertitur. quem redeuntem, Diocletianus magno honore affecit. Serena cum filia ingenti alacritate in domibus, eidem ab Imperatore donatis, excipientibus sanctum hospitem. nec multò post, duobus nempe mensibus, Diocletianus vigesimum imperij annum agens, cum summo quietis otijq; desiderio teneretur, co quod se satis Reipublicæ inservisse dictitaret, depositis habenis imperij, Regno sese abdicauit; atque in villam propè Salonas, in littore maris Dalmatici extructam, priuatam vitam ducturus recepit. magno quidem animo, & exemplo inaudito, sed multò maiori, & quod fidem excederet, nisi decennalis obstaret experientia, vt post amplissimam in Vrbe maiestatem spontè depositam, nec prouinciarum precibus, nec Senatus Romani legationibus, nec ipso Collega instante, & Regnum cum illo depositum reassumente, adduci potuerit, vt Regiæ splendorem, rusticanæ quieti anteponeret; illud subindè repetendo, tunc sibi lætos affulxisse soles, cum in patria sua, manu propria olera à se comedenda serere inceperat. succedere Diocletiano Maximia-

nus Galerius, Herculio Maximiano Chlorus Constantius, iam pridem generi & successores adsciti. At Serena cum Arthemias pietatis officijs intenta mansit in Vrbe, ibiq; sanctissima vita digno sine necessitatis humanæ debitum soluit. ea luce, quæ supremæ cæli Reginae transitum ad immortalitatis thronum, proximè consequitur. sed quo anno incertum habetur, verosimile, & pietate sua eximia condignum censeo, eam quæ tot lanienas piorum, suorumq; inprimis fuerat contemplata, diuina benignitate eousque vitam protraxisse, donec Constantini, bono generis humani nati, & Christianæ religioni ab indigna oppressione in libertatē vindicandæ à Deo datum Imperatorem agnouit. recolitur à Christiano orbe quotānis eius memoria die nuper memorata. Morte matris Virgo Arthemias nihil de magnanimitate Christiana, Regio remisit animo. quin pietatis dux & magistra, tantum in Vrbe profecit, vt eius virtus Galerij Maximiani animum, Christianis infestissimum, ad mortem inferendam, vnicæ soboli viuentis adhuc principis à quo ille principatum acceperat, accenderit. eum enim ferre non posset, vt Virginis Augustalis exemplo & Cyriaci opera Christiana fides in Vrbe, maiora in dies sumeret incrementa, Cyriacum cum pluribus alijs morte affecit. tum sororem Arthemiam aggressus, vbi nec minis nec tormentis, illam à pietate Christiana dimouere potuit, capite truncatam, terris iam nobilem, cælo nobilissimam intulit. sed ei demum tanta impietas magno stetit, eas etenim pœnas per Eusebium fusè descriptas ab irato Deo in corpus eius immissas, totius orbis admirationa persoluit, quibus volens nolens, dēminatam à se, & omni impietate exagitatam Christianam religionem, lege lata publicè approbauerit, scelerisq; sui immanitate, damnata, vitam & Regnum diro sine amisit, vniuersa eius posteritate cum amicis & adhærentibus, à Licinio quem ad imperiū, imò potius ad carnificinam in pios continuandam ferum & inmitem extulerat, iuste meritò funditus excisa. vt Christianam gloriam quam trecentorum annorum spatio omnium Ethnicorum principum violentia conculcare, & excindere frustra tenta-

uerat, innocuus Arthemix sanguis, immaniter effusus, tanquam alterius innocentis Abelis, voces ad Deum emittens, ex ipsius Tyrannicæ impietatis ore, legibus approbatam extorserit. corpus Arthemix Marcellus Pontifex. cuius Actis hætenus institimus, & Lucina pietatis inclytæ femina, iuxta Susannæ reliquias condiderunt, vnde postea ad Ecclesiam sancti Syluestri in campo Martio à Paulo primo Pontifice conditam, translatum, ibidem requiescit. contigit Arthemix triumphus circa extrema Marcelli Papæ tempora. Dies natalis eius idem cū anniuerfaria memoria Cyriaci Diaconi & sociorū, sexto idus Augusti tabulis Ecclesiasticis recēsetur, cum re vera decima septima dies Kalendas Aprilis, mortalitatem eorum immortalitate commutarit. & hæc quidem Marcelli Papæ Actis innixi tam hic quàm in opusculo A. Valerię nobilitatis de Arthemix interfectore Maximiano Galerio scripseramus, verū cum eodem profus tēpore quo hæc typis imprimenda dabantur, cōtra Taddēū Donolā Hispellensem somnia calamum stringere cogeremur quo Felicē sanctum Episcopum & Martyrē publico latrocinio eiusdem Taddēi Spalatenfibus ablatum, Hispellensibus asseribat, restitueremur Illyricis, Maximianum Galerium nequaquam in Italia iurisdictionem exercere potuisse cognosceremus, Arthemiam à Maxentio non à Maximiano interfectam fuisse nobis innouit, quippè qui non solum Marcellum Romanum Pontificem impiè sustulit, sed tribus annis integris Marcello Ecclesiæ clauum tenente Romæ tyrannidem dirissimam, & Christianis grauiissimam exercuit, ita vt Arthemiam, quæ sub extrema tempora Marcelli martyrio fertur coronata Maxentium potius quàm Maximianum carnificem habuisse sit fatendum. præsertim cum Card. etiam Baronius Marcello acta mendosa deprehendat, & pro Maximiano Marcelli interfectore asserto Maxentium reponendum valida ratione demonstraret. ita vt Arthemix sanguis innocuus & de impietate ethnica cum Maxentio extincta, triumphauerit, felicius quàm de Maximiano, & assertori Christianæ libertatis Constantino, viam amplissimam ad triumphos aperuerit.

V I T A
S. LICINIAE AVG. M.
MAXIMINI IMPERAT.

V X O R I S.

LICINIAM Valerij Maximini, Maximiani Galerij filij Augustam, orientalibus aris offert Illyricanae sanctitatis fecunditas, ut ea quae iam satis orientales oras sacro Regio cruore ab Heroe Hadriano pro Christo effuso, ab impura labe impietatis abluerat, Ecclesiaeque sanctae faciem dissipatis tenebrarum nubibus Augustali sobole Euangelium minimè erubescere, sed ipsam Crucem diadematibus sceptrisque praeferebat, speciosam prae filijs hominum, per Hadriani patrum ac patruum, spectandam terrarum orbi proposuerat, orientales iam sordes, ipsasque Aegyptias impuritates, vnde omnia impietatis inquinamenta fluxerant, felicius sacro regio sanguine impietati finem impositura, expiaret, quam olim Israelitica soboles captiuitatis suae compedes effractura, belluino cruore domorum postes illinierat. ut enim Hadrianus alterum, ita Augusta, pariter postem alterum orientalis plagae postquam sanguine pio sacrarunt, sobole hereditatis Dei longa captiuitate gemiscentem in libertatem vindicarunt. & quidem iure quodam suo, Romanum Imperium libertatem filiorum Dei ab Illyrica gente reposcere videbatur, cuius virtute, paulominus quam integro saeculo iam ab externo barbarorum impetu, internaque Tyrannorum violentia, se prisca libertate, & Heroicorum Regum moderamine beari gaudebat, ut Augustis, Vespasianis, Traianis, Antoninisque datis obliuioni, praestantissimam Illyricanam indolem in suo folio veneraretur. Liciniam

Augustā, adeò rari sunt, qui scriptis suis posteritati communicare curauerint, vt nomen quoque ipsius ignotum habeamus, eam tamen hoc nomine appellatā inuenio à Marulo nostro, quatenus vel soror, vel filia Licinij Imperatoris habita sit, licet aliquis illam Herculij Maximiani sobolem, sed nulla scriptoris autoritate, contenderit. eam Galerius Maximianus, cum post mortem Seueri Cæsaris filij sui, Licinium ad fasces extulisset, vt eum Maximino filio arctiori vinculo coniungeret, vnico superstiti nato copulare curauit, atque eidem Liciniò, tutori quodammodò potius quàm collegæ, Maximini orientale imperiũ, cui hic præerat, administrandum commisit. præsertim quia Valens quidam nomine, eo anno Imperiũ orientale inuaserat, cui reprimendo, nedum debellando minus aptum filium optimè norat Galerius, vtpotè magis cupiditatibus explendis, quàm militiæ administrandæ idoneum; hinc eum Maxentio qui Romæ imperabat, vt ait Eusebius lib. 8. cap. 27., tanquam cum fratre, in omni scelerum genere sui simillimo, amicitiam animo simulato contraxerat. ita ille. qui pluribus illius mores ad omnẽ turpitudinem comparatos describit. moxq; meminit mulieris Christianæ, quæ ex Alexandrinis nobilissima, splendidissimaq;, eius animum libidine furentem, & lasciuientem intemperantia, magnitudine altissimi animi deuicit, quæ quamquam alijs rebus, vt opibus, generis splendore, & exquisita doctrina insignis fuit, tamen ista omnia præ pudicitia posthabuit. ita ille Catharinam nobilissimam Christi Virginem describens. cuius admirabili exemplo, & pia industria, Augustam Christo lucrifactam septimo anno quarti sæculi, eodem die cum Catharina salutis suę magistra, cælestem thalamum petiisse, tradit Baronius. certamen Catharinæ descriptum habetur incerto authore apud Metaphrastem, à Zacharia Lipeloo Carthusiano politiori stylo relatum; hic ybi Virginis intrepidum animum contra Maximinum, miram in confutandis pluribus Philosophis, iisdemq; ad Christum adductis, sapientiam descripsit; subdit, quomodò Maximinus, in furorem actus, iusserit Catharinam spoliata, boum neruis crudelissimè cædi, cæsāq; in

carce-

carcerem abduci. eius inuisenda, ait, desiderio flagrans Augusta, Porphyrio duce belli adhibito, carcerem ingreditur, viso Virginis vultu, tam vehementer animo exhilarata est, vt ad eius pedes procideret, fufisq; præ gaudio lachrymis, tum demum se Imperatricem verè beatam prædicaret. cui Catharina: Profectò beata es, verè beata, cui ipsa, Angelos immortalem video afferre coronam, quam post diem tertium, martyrio redimita, à Christo, æternum regnatura accipies. illa verò trepidante, & suppliciorum atrocitatem toto corpore perhorrescente. Catharina eam confirmans, nihil cruciatus ijs timendum esse docuit, qui Christum in certamine adiutorè haberent. Porphyrius audito Christi nomine, breui colloquio cum Virgine transacto, cum ducentis militibus suis Christo nomen dedit, sicuti & Augusta. verum cum Catharina tertio die è carcere edueta, quatuor rotis, ferris & clauis acutissimis munitis, discerpenda è carcere producta, & machinæ esset imposita, rotis Angelico opere contractis, illa mansisset illæsa, plurimiq; eo successu ad Christi fidem accessissent, Maximinus, inmani furore succensus, dum noua supplicia in virginem excogitat, adest Augusta, eiusmodiq; verbis Imperatorem affatur. Absolue quæso magni Dei famulam, quam vt vides tormenta superare non possunt. re vera enim erras toto cælo, & planè desipis, si existimas te Deo viuo & vero potentiorum esse. audiens hæc Imperator, confestim vniuersam mentis suæ rabiem, in coniugem conuertit, eamq; abscissis prius crudeli sanè spectaculo, mamillis capite truncari iussit. illa verò accepta sententia, læta dixit: Martyri Catharinæ. ora pro me. & Catharina: Vade, inquit, in pace, æternum cum Christo regnatura. atque ita datis ceruicibus, palatij terrestris tenebris relictis, splendoribus sanctorum ædes ornatas adiit, succedente Porphyrio, cum militibus, ipsaq; aliorum duce Catharina. hinc in deteriora. Maximinus prolapsus, post ingentes Christianorum strages editas, insidias ipsi Constantino structas, à Licinio fufus, fugatusq; & Tharsum exercitu amisso compulsus, furiosa bile, vt inquit Eusebius, inflammatum, multos prophetas & sacerdotes deorum,

quos iam pridem ipse in summa habuerat admiratione, & quorum oraculis impulsus, bellum susceperat, tanquam præstigiatores, veteratores, denique salutis ipsius proditores, trucidat. deinde Christianorum Deo gloriam tribuens, legem pro eorum libertate, accuratissimè plenissimèq; constituit, & extemplò lethali angore cruciatus, absque vlla temporis dilatione decessit è vita. ita ille, libro nono. vbi pluribus portentosi, horrendiq; eius morbi, & mortis modum describit. quæ septimo ab Augustæ triumpho, anno quartodecimo quarti sæculi illi contingere. Dies nulla peculiaris Augustalis Heroinæ triumpho dicata habetur ab Ecclesia, cum eam tanquam vnico curru cum illustrissima Christianarum Virginum Catharina, cælo illatam veneretur, adstante nimirum Regina à dextris eminentissimæ Christi sponsæ, in vestitu deaurato proprii splendore cruoris, circumstante mirabili varietate satellitij inuictissimorum militum, cum eorum Duce Porphyrio, & fortunatissimorum Philosophorum sapientissimo Senatu, eadem die, pari sorte, in eodem cælesti Capitolio.

raro diuinæ gloriæ incrementum
triumphantium

V I T A
S. CONSTANTINI
MAGNI IMPERAT.
E T
S. HELENÆ
M A T R I S.

L V T A impietatis labe Romani Imperij, adeo nobili cruore vt hætenùs animaduertimus, Aurei sæculi instaurator, Ecclesiasticæ Maiestatis propagator, Christianeq; libertatis assertor & vindex, adest iam nobis describendus M. Valerius Aurelius Constantinus verè aureus, magna, & veritatis, & gratitudinis iniuria, ita à scriptoribus neglectus, vt cogar cum amplissimo Senatore apud Flauium Vopiscum in Aureliano, dolente neminem Latinorum, Græcos aliquos Aureliani principis vitam scripsisse, in hæc verba prorumpere. Ergo Therfiten, Sinonem cæteraq; illa prodigia vetustatis, & nos benè scimus, & posteritas frequentabunt, Diuum Constantinum clarissimum principem, sanctissimum Imperatorem, per quem totus Christiano nomini orbis est restitutus, posteri nescient? auertat Deus hanc amentiam. ita ille. eximium pietatis Christianæ, & eruditionis omnimodæ nostri æui sydus, Romanæ sacræ purpuræ decus immortale Robertus Cardinalis Belarminius, tertio libro, quem de officio Christiani Principis edidit, probaturus ea quæ prioribus, & scripserat, & exemplo sanctorum Principum veteris testamenti demon-

monſtrarat, ſanctorū quoque noui teſtamenti hiſtorijs : Primus , inquit , Chriſtianus Imperator Conſtantine magnus , & planè egregius fuit. ſed quoniā vitam eius ſcripſit Euſebius Cæſarienſis hæreticus Ariantus , & ab illò hauſerūt quicquid ſcriptis de rebus eius geſtis mandarunt Socrates , Sozomenus , & alij poſteriores , ideò vitam illam mihi prætermittendū exiſtimaui . hæc magnus vir , propterea quòd nullus ex grauioribus Latinis , & ex Chriſtiana ſchola tredecim ſæculorum ſpatio prodijt (proh pudor) qui ſuæ libertatis , & maieltatis vindicem nec ſtricta , nec oratione ſoluta , officio , fietis , & otio excogitatis Therſilibus , Sinonibusq; ſimillimis affiduè , magna Chriſtianorum corruptela , impertito , ſit proſecutus . eius ego vitam vt Illyricani principis inter Cæſares alibi deſcriptam , ita hic referam , vt perſtrictis quæ militarem eius addecent gloriam , ſanctitatis eius , & ciuilis adminiſtrationis illuſtriora quæque illuſcant . Euſebij porrò authoritate eatenus vtar , quatenus per ea magis exprimantur ea , quæ ab alijs , ſumma ſunt breuitate perſtricta , præſertim cum hoc idè à magno viro Cardinali Baronio in ſuis Annalibus actum obſeruetur . Conſtantino itaq; Illyricum genus fuit , patre Conſtantino Chlora Imperatore ; quem Eutropius vir inter Dardanos nobiliſſimus , ex Claudia Criſpi , Cæſaris Dalmatæ , Claudij , Quintillij ; Imperatorum fratris filia , progeniuit . vt habet Pollio Trebelius . hinc eum Victor cum Diocletiano , Maximianò , & Galerio patria Illyricum ſcribit , dum de ijs agens : Et his ſanè omnibus Illyricum inquit patria fuit ; ait . matrem habuit Helenam , quam cum Nicephorus Bithinam , Angli Britanniam contendat , ego qui nunquam ante imperium Conſtantium Britannias attiſſe apud veteres inuenio , quicquid eruditiffimus æui noſtri ſcriptor , malè examinato loco cuiuſdam Panegyriſtæ dicat , dum Conſtantinum in Britannia natum obtrudit , eam haud diuerſæ originis à marito cenſeo , natus eſt autem Niſſæ vrbe Dardaniæ ampliſſima , eruditiffimi Imperatorum Conſtantini porphyrogeniti teſtimonio , iure meritò omnibus alijs anteponeò , quod itidem affirmatur ab Hermolao in Epitome Stephani de

Verbis longè anteriori Porphyrogenito, extatq; l. vxor. Cod. de rep. Constantini Aug. ad Dalmatium data Naïſſo ſeu Niſſo Feliciano & Titiano Coſſ. Cedrenus Daciam pro Dardania poſuit, vel ſcriptorū vitio, vel ea ratione qua Aurelianus Auguſtus, tranſlatis provincialibus, & Romanis legionibus ex Dacia tranſdanubiana, olim à Traiano in prouinciæ formam redacta, & ſucceſſorum eius incuria deperdita, ijs intra duas Mæſias ſolo attributo, cum diminutione telluris Dardaniæ, ſuam ibi voluit appellari Daciam, quæ etiam Ripenſis eſt dicta, quòd ad marginem vſque Danubij protèderetur, vt in noſtris Dialogis hæc fuſe enucleauimus. hinc mirari non deſino, virum vt dixi eruditiffimum, extremæ eſſe dementiæ ducentem, Conſtantinum alterius quàm Britanniæ patriæ partem credere. ex loco panegyriſtæ, qui dum Conſtantini laudes percurrit, de patre ipſius, ac de eadem, hæc ait: liberauit ille Britannias ſeruitute, tu etiam nobiles illic oriundo feciſti. cur enim potiùs ortui generis quàm imperij Còſtantini, hæc verba poſſint adaptari, nullam rationem video; præſertim cum, vt diximus, nullus ex antiquis ſcriptoribus tradat Conſtantinum antequàm imperaret, attigſſe Britannias, imò circà ea tempora quibus Conſtantinus ex eiufdem aſſertione naſci potuit, patrem eius ſub Probo terrarum orbem peruolante ac circumcuſſante; inde ſub Caro Probi ſucceſſore, Præſidiatum Dalmatiæ adminiſtraſſe, conſtet ex ſcriptoribus. at quod Britanniæ Conſtantini patriam penitùs euacuat, ſunt ipſi Britanni teſtes, ijdemq; primi ſubſellij, quorum duos produxiſſe ſatis ſuperq; videtur. primus eſt antiquus ille, eruditiffimus æquè ac ſanctiſſimus vir Beda, qui in hiſtoria quam pro patria gloria conſcripſit, ne verbum quidem de adeò claris natalibus Conſtantini, pronunciat. alter eſt Guillelmus Camdenus poſt omnes Britannicos ſcriptores, noſtra memoria, ſi puritas religionis acceſſiſſet eruditioni, nobiliſſimus, vulgandæq; Britanniæ claritudinis indefeſſus ſcriptor. hic tamen nihil ſe reperire potuiſſe de eiufmodi natalibus affirmat, quàm talia aſſerentes irridet. duobus Britannis, Belgam Iuſtum addamus Lipſium mirum antiquita-

tis, & veritatis introspectiendæ Lynceum, qui iuxta Bedam, Camdenumq; Britannis Constantinum denegando: at, inquit ille, Galfridus Monumetensis, & alij Britannici scriptores id fecere, Constantinum nempe Britannis attribuendo; fateor respondet, sed fidei nec hic, nec in alijs satis certæ. de Coelo regulo fabulatur, cuius filiam Helenam duxerit, Constantius, & vndecimo post anno mortem obierit, relicto imperio, quem ex ea genuerat, huic Constantino; ergo ex hac narratione decem modò annos natus Constantinus fuerit. ita Lipsius, qui paulò post pergit: sed nec Guillelmus Camdenus accuratus scriptor, qui omnia Britanniae scrinia excussit, quicquam reperisse prodit de nato ibi Constantino, imò fabulam totam de Coelo, & hominem ipsum explodit; nam panegyrici locus, mea interpretatione destruitur; quam alius item firmat ibidem: O fortunata, & nunc omnibus beator terris Britannia, quæ Constantinum Cæsarem prima vidit; vidit prima, non genuit. hæc iusti veriq; amans Iustus Lipsius in notis rerum admirandarum Romanæ Urbis. quæ cum ita tantorum virorum stabiliantur testimonijs, iniquum est dicere, Helenam fuisse Britannam, & Constantinum peperisse in Britannia. Baronius enim natum scribit Aureliano secundum, & Iulio Capitolino Consulibus, anno quinto eiusdem Aureliani Imperatoris, Eusebij autoritate nixus, qui totidem annos eum antè imperium vixisse tradit, quot imperavit. quod quàm nequeat subsistere, mox plurium testimonio patebit. quare eum circà vigesimum quintum ætatis annum, patri successisse credimus. Constantinum matris cura piè educatum, patre orientalibus expeditionibus, Diocletiano imperante, vt alibi in vita eius ostendimus, occupato, certum est. Sanctus enim Paulinus epistola ad Seuerum vndecima, qui Senator eo tempore viuebat: Mansit, ait, hoc sæculi prioris nefas in tempora nostra, proxima Constantini, qui princeps esse principibus Christianis, non magis sua, quàm matris Helenæ fide meruit. hæc Paulinus. Helenam namq; inter Illyricos & natam, & agentem, vbi Christianam pietatem per ea tempora viguisse, Tryphoniam, Serenæq;

sanctissimis Augustis, alijsq; Regiæ sacunditatis Illyricanæ factibus hætenus explicatis, in ea colenda minimè cessisse, filioloq; eandem materno affectu instillare curasse, par est credere. quod etiam facile est colligere ex Ethnico scriptore Aurelio Victore, qui Constantinū à Galerio specie religionis tentum fuisse ad vicē obsidis scribit. at aliam hanc religionem esse non potuisse nisi Christianam, cui Galerius toto Regni tempore fuit infestissimus, extrā controuersia habetur. & compiler Victoris: Dum iuuenulus ait à Galerio religionis specie teneretur, fugam arripiens, atque in frustrandos insequentes, publica iumenta, quaquā iter ageret, interficiens, ad patrem in Britanniam peruenit quem facta vltima perurgebant. ita ille. ex quo etiam constat, adeò infestiorē triginta annis ad imperium accessisse, vt iuuenulus ab eodem eo tempore quo patri successit appelletur: vnde Eusebium in tribuenda virili ætate Constantino Imperium capescenti, errasse, & potius ætatem quæ tantò oneri subeundo conueniret, quàm illā quam re vera Constantinus agebat, posuisse, minimè dubitandum. nam idem ipse Eusebius eum, vt mox videbimus eodem imperij tempore & adolescentem & iuuenem appellat. sed & Nazarius in Panegyrico immaturam eius ætatem imperio agnoscit, cum ait: Tu inquit Imperator optime, inito principatu, adhuc æui immaturus, sed iam maturus imperio, ostendisti cursum ætatis non expectandum in festinatione virtutis. hæc Nazarius, author quoque Panegyri. Maximiano & Constantino dicti. Gesseris enim, inquit, multa fortiter licet, multa sapienter, quum per maximos tribunatus, stipendia patria conficeres, sentias necesse est tantæ auspiciæ fortunæ imperator adolescens. hæc ille. in patria agens, cui Galerius præerat, postquam litteris & ingenuis artibus excultus est, quod tam apud Eusebium, quàm apud Ethnicos est videre, sub eodem principe tyrocinium deposuit. cuius postea auspicijs contra Sarmatas Illyricum infestantes bellum gessit, & præter opinionem principis, qui ne Constantinus filiorum suorum Seueri & Maximini aliquando splendori obesse posset, hostilibus gladijs expositus fuerat, eos

ingenti strage profligauit. insidias enim struxisse Galerium adolescenti, tradunt authores. hinc eiusdem hortatu cum Leone in theatro pugnauit; vt nescio quid Dauidicæ indolis, pietati propagandæ nata proles, iam tum spirare videretur. quod fortè Galerius animo præfagiens, eundem specie religionis detinuit. sed qui Saulis insidijs Dauidem, is & Constantinum Galerij dolis subtraxit. maiorem adolescentiæ partem eum transsegisse in patria, ne parentem à Constantio patre repudiare coacto, ob Herculij filiam Theodoram in successionem imperij, ductam, omnino destitutam relinqueret, innata ei pietas credere suadet; sed eo fanore, quo pietatem parentis obsequio imperitam, superna liberalitate, consueta benignitatis munificentia rependente, vberissimam pietatis segetem adolescens ætas cõsortio matris collegit, mox generis humani bono vniuersali, tertarum orbi communicandam. sed & in Diocletiani obsequio eum in oriente aliquando fuisse, antequam is imperitum deponeret, ex Eusebio in eius vita patet, vbi etiam hac occasione habitudinem corporis Constantini describit. libro primo, dum ait: Quem ipsi vidimus cum Palæstinam obiret Regi seniori cõmes, huius ad dexteram conspicuus omnibus, iam tum regium quendam sensum callere videbatur. nam forma corporis, & vt erat ætas, proceritate, nullus ad illum æquo iure accessit; robore tam valebat, vt terribilis esset æqualibus, sed animi tumen, quàm corporis dote, lucendebatur acius, cum primum fouens egregie disciplina; deinde ingehita prudentia, tum diuinitus accedente sapientia, itaque celsum & vi corporis auctiorem animo magno adolescentem, contemplati rerum domini, commixta cum inuidia formidine, sibi internecione cautionem decreuerant; quam ille rempertimescens, semel atque iterum certa fati ratione, insidijs explicatis consuluit sibi fuga. prophetem Mosem hic quoque coniectatus. sed isti numen omnia concesserat, vt illam præsens hæreditatem cerneret; mox elapsus insidiatorum molitiones, properè quidem ad patrem accessit, ac interuallo longo tandem adfuit, vbi iam vitæ illius pensum, nouacula contingeret. quem,

inexpectatum pater adstantem intuitus, stratis defiluit, auidè com-
plectitur, tantumq; proloquutus, se cura animum liberaſſe, quæ
alioqui morituro reliqua erat, de abſentia filij; preces effudit ad
Deum gratiarum actionis, & lætitiæ plenas. hoc amplius im-
mortalitate ſibi iucundioſiorem interitum eſſe dixit, & testamen-
tum conſcripſit, ſimul liberis inſtar chori lectum circumcingen-
tibus, ex commentario diſtribuit hæreditatem, illi qui anteibat
ætate, Regni ſorte iuxta naturam demandata: itaq; demùm diè
obiit. hæc ille de Constantino adolescente imperium adeunte,
iuxta Victoris allatam ſententiam, contrarius ſibi ipſi alio loco
triginta & vltra annos tribuenti. & ne quis putet Eusebium in-
telligere de adoleſcentia multò ante imperium, idem poſt impe-
rium aditum, talem eum agnoſcit. dum patris funus ducentem
deſcribit. Ibi, ait, Regem & Auguſtum quamquàm iuuenem
omnia perſtrepere, quæ laudes erant ornamento patri, viciffimq;
filius eo parente feliciffimus habebatur. hætenus Eusebius. at
cum adoleſcentia, iuuentusq; Eusebij, iuuentulus Victoris, Na-
zarij ætas immatura imperio, adoleſcens alterius Panegyriſtæ,
nullatenus conſonent tricennariæ ætati, ſed vigefimæ quintæ
circiter, omninò eum per ea tempora natū fateamur eſſe neceſſe,
quibus pater Constantius à Caro præſidiarum Dalmatiæ com-
miſſum adminiſtrabat. vt fabula Britannicæ prorſus euaneſcat,
dum adhuc ageret in patria Mineruam ſibi coniugem copula-
uit, quam, ſuſceptis Criſpo & Helena gemellis, vt quidam vo-
lunt, amiſit. & quamvis Victor & Zoſimus non coniugem, ſed
concubinam velint, Gallicanus tamen Orator in panegyrico in
nuptijs Fauſtæ cum Constantino, publicè coràm ipſis principi-
bus habito, contrarium oſtendit dum ita loquitur: Quo enim
magis continentiam patris æquare potuiſti, quàm quod te ab ip-
ſo ſine pueritiæ, illico matrimonij legibus tradidiſti, vt primo
ingreſſu adoleſcentiæ formares animum maritalem, nihil de va-
gis cupiditatibus, nihil de conceſſis ætati voluptatibus, in hoc
ſacrum pectus admitteres? nouum iam tùm miraculum, iuue-
nis vxorius, ſed vt res eſt, mente præſaga omnibus te verecun-

dia obseruationibus imbuebat, talem postea ducturus vxorem :
 hætenus Orator : mortuo itaq; Constantio in Britannia, octauo
 Kalendas Augusti, anno sexto quarti Christiani sæculi, ex sup-
 putatione Baronij, in Vrbe Eboraco, & eius testamento reliquis
 fratribus prælatus, vti post Eusebium Letus & Egnatius testan-
 tur, regnum adiit. ea tamen modestia, vt diutius de illo adeun-
 do sit cunctatus, & non nisi approbantibus senioribus Principi-
 bus, Diocletiano & Maximiano, priuatis licet, & exercitu etiam
 vi illum purpura induente, Cæsaris nomine tantum, non verò
 Augusti, scepra administranda capeßiuerit. vt Gallicanus in
 quarto Panegyrico, post descriptam Constantij mortem, quem
 in Cælum raptum Ethnicus orator, à Ioue interrogatum, cui
 imperium decerneret, Constantinum pium, ait, nominasse, hæc
 subdit : Illico enim atque ille terris fuerat exemptus, vniuersus
 in te confedit exercitus, te omnium mentes, oculiq; signarunt
 & quamquam tu ad seniores principes de summa Reipublicæ
 quid fieri placeret retulisses, præueherant tamen studio, quod
 illi mox iudicio probauerunt. purpuram statim tibi, cum pri-
 mum copiam tui fecit egressus, milites vtilitati publicæ magis,
 quam tuis affectibus seruientes, iniecere lachrymant. idem
 paulò post dicebis etiam Imperator inuictæ ardorem illum te de-
 poscentis exercitus, fugere conatum, equum calcaribus incitasse.
 quod quidem (vt verum audias) adolescentiæ errore faciebas
 quis enim te Cyllarus aut Arion posset eripere, quem sequebatur
 Imperium. hæc ille. in panegyrico autem in nuptijs habito post
 verba superius recitata quibus adolescentem scribit cepisse im-
 perium. pergit : quamquam quid ego in te ætatis tuæ potius,
 quam grauitatis nomen vsurpo? cuius tanta maturitas est, vt
 cum tibi pater Imperium reliquisset, Cæsaris tamen appella-
 tione contentus, expectare malueris, vt idem te, qui illum, declara-
 ret Augustum. siquidem ipsum imperium hoc fore pulchrius
 iudicabas, si id non hæreditarium ex successione cepisses, sed
 virtutibus tuis debitum, à summo Imperatore meruisses. neque
 enim dubium quin tibi maturè sacrum istud fastigium diuinæ

pote-

potestatis aſtrueres; qui te iam olim ſibi generum, etiam antequam petere poſſes, ipſontè delegerat. haſtenus ille abſtinuit enim Conſtantine Auguſti nomine, donec poſtea ducta Fauſta Herculiſ filia illud aſſumpſit. hinc quilibet Principum diſcat, iuſtam regnorum ſucceſſionem, à Deo æterna prædeſtinatione ſtatutam, felicius modeſta cunctatione, quàm violenta molitione firmari. & ſanè illud in hac re omninò notandum, quod Hercuſius Maximianus, qui filio Maxentio Conſtantium in regno prætuleraſ ob Theodoram filiam illi copulatam, iam cum idem Conſtantine nobiliſſimam ex ea prolem ſuſcepſiſſet, nempe Conſtantium patrem deinde Galli, Iulianiq; Cæſarum, Dalmatium Dalmatij, Annibalianum Annibaliani, eidem Cæſarum patres; quibus aliqui addunt alium Conſtantinum, patrem Conſtantini anno Urbis conditæ 1079. & Cōſtantij ann. V. C. 1087. Conſul hūm Panuiniuſ nempe ex Socrate; & filiaſ Conſtantiam poſtea Licinio principi nuptam, Eutropiam Nepotiano, & iuxta quorſdam Anaſtaſiam; nepotū turba poſthabita, & ipſo demum filio, Conſtantinum Principem approbauerit, & eidem etiam filiam copulauerit. at poſtquam reſ in Britannia geſtæ, ſunt Romam perlatae, & noui Imperatoris Conſtantini imago, Romæ ex more eſt exhibita, Maxentiuſ Maximiani Herculiſ filiuſ, inquit Zoſimuſ, non tolerandum ratus Conſtantino quidem ex animi ſententiareſ ſuccedere, qui muliere non matrona genituſ eſſet, ſe verò talis Imperatoris filium hæreſe domi, alijs paternum Imperium obtinentibuſ, adiunctiſ ſibi conatuſ huiuſ adminiſtriſ, Marceliano, & Marcello Tribuniſ militum, & Luciano ſuillæ carniſ præbitore, quam ſiſcuſ Populo Romano largiebatuſ, & auliciſ prætereà militibuſ, quos prætorianoſ vocant, in regium ab illiſ ſolium collocatuſ eſt. hæc Zoſimuſ. quæ ſeptimo Kalendæ Octobriſ contigiſſe tradit, cum Baronio. quæ re maior etiam Conſtantini modeſtia patuit. vbi enim Maxentiuſ Regnum arripuiſſe audiuit, quaſiuit cum eo reſ componere, habereq; ſocium & collegam. ſed reſuſauit ille vt habet in paneg. Nazariuſ. cuiuſ verba digna relatu, ſunt hæc: Quin extorques animo tuo

conueniendi studium, & concordiae voluntatem, si concordiam quam veniam appellare fas est, cum qui potest vincere, optat ignoscere. & non dubito quin hanc rationem caelestis prudentia tua duxerit, quod coniunctione sua flagrantissimas hominis cupiditates, vel extingueret penitus, vel modicè temperaret, nulla quippè est libido tam vecors, quam non capiat, vincat scilicet, cum in consortium temperantię venerit. deijcit oculos deformis ignauia, vbi ei pulchritudo virtutis obiecta est; tergiuersari atque hærere petulantiam videas grauitate, modestia, & decore confusam. vt appareat te Imperator optime concordia imperanda, non illi impunitatem vexandæ vrbis daturum, sed leniorem petijisse victoriam, cum malles vitia eius quam arma superare. sed profectò nulla vi possunt coire, quæ naturali diuortio dissident, nec vlla tam fidelis est copula, quæ in diuersum tendentiâ, nexu suo teneat. perpendit scilicet tecum excellens prudentia tua, eiq; semper pietas applicata, omnes concordiae commoditates; illam esse fundamentum & radicem otij, bonorum ciuium seminariû, quietis publicæ segetem, & almam pacis altricem. sed ò quam æger est ad honestatem recursus, his qui gradum ex nequitia protulerunt. vocas ad societatem, appetitum tuum, refugit, aduersatur, horrescit. nihil sibi putat tecum commune. quia nihil est simile. hætenus ille. interea Constantinus quos in ditione, populos habuerat pater, inquit Eusebius, obibat omni benignitate, tantisper ipsi paternæ sorti prospiciens, hos gubernabat, Rhæni barbaros accolas, & occidui maris, qui turbulenti erant, ac prius intacti, faciliè compescebat, subijciebatque; reprimebat alios, & abigebat domo, quos tanquam belluas ad vitæ cultum lenem magis, allici posse desperabat. ita Eusebius, quem Nazarius peculiariter explicans: Tu, inquit, ferocissimis regibus Ascarico & comite Gaiso captis, tanta laude res bellicas auspicatus es, vt iam inaudita magnitudinis obsidem teneremus. vt Herculem ferunt tenerum adhuc, atque lactentem, duos angues manu elisisse, vt iam infantulo indoles futuri roboris emicaret; sic tu Imperator in ipsis imperij tui cunabulis quasi geminos dracones ne-

cares,

cares, per sauiſſimorum Regum ſamoſa ſupplicia ludebas. hæc ille. eodem tempore Maximianus Galerius cum videret Italiam à Maxentio teneri, Seuerò Maximinoq; filijs Cæſaribus declaratis, & hoc orienti, præfecto, illum contra Maxentium cum exercitu miſit in Italiam. Maximianus interea Hercu- lius priuatam vitam pertaſus, relicta Lucania in qua degebat, eas turbas, ait Zoſimus, quæ rempublicam vexarent indignè fe- rens, ad Diocletianum tunc temporis Carnuti (oppidum hoc Celticum eſt) degentem venit, eiq; perſuadere niritur, imperium reſumat, nec id patiatur tam diuturno tempore, tantisq; labori- bus ipſorum conſeruatum, inſanienti iuuentæ, ac illorum de- mentię à quibus occupatum eſſet, expoſitum quaſſari. Diocle- tiano poſtulatſis eius non aſſentiente, ſed negotiorum occupa- tioni quietem anteferente, nam fortaiſſis etiam rerum perturba- tionem ſequuturam proſpiciebat, vt erat religioſiſſimus (Zoſi- mo enim impietas religionis nomine velatur) Hercuſius eo cona- tu fruſtratus, & Rauennam yſque progreſſus, ruſſum verſus Al- pes contendit; vt ibi commorantem Conſtantinum conueniret: cumq; natura curioſus & inſidus eſſet, promiſſa illi Fauſta filia, eoq; promiſſo impleto, fallere conabatur hominem & perſuade- re, diſcedentem ex Italia Galerium Maximianum perſequeretur, & inſidias Maxentio ſtrueret. hæc Zoſimus. alioqui perpetuò, vt Ethnicus, inſeſtus Conſtantiño. qui ducta Fauſta, & Auguſti no- mine ſumpto, dum Maximianum ſocerum loco patris habet, tanquam principem de ſe, deq; parente Conſtantiò benemeritū, licet vt pius impia eius conſilia reſpueret, ille è contra, tanquàm impietati natus, in vitam eius conſpirat, aſſuit ei idem Deus qui & Dauidi; detectis enim à Fauſta, amorem mariti paterno affe- ctui præferente, inſidijs, dæmonis, inquit Euſebius in Chroni- co, inuitatione atque impulſu, extremum vitæ laqueo interrupt Hercuſius. Maximianus, inquit Viſtor, à Conſtantino Maſſi- liæ obſeſſus, deinde captus, pœnas mortis genere poſtremò, fra- ctis laqueo ceruicibus ſuit. author Panegyrici ingratiſſitudinem Herculijs exponit. Vt enim ait alia mittam, hoc ipſum nonne fati- necel-

necessitas tulit, ut ille pietati tuæ hanc referret vicem, quem tu
 ab Vrbe pulsum, ab Italia fugatum, ab Illyrico repudiatum, tuis
 prouincijs, tuis copijs, tuo palatio capisti. quid oro sibi voluit?
 quod optauit? quid amplius adipisceretur his quæ à te fuerat cō-
 sequutus? cui tu summa & diuersissima bona, priuatum orium,
 & regias opes dederas, cui digrediēti ad annulos sedere ibi (quod
 fungi officio annuli in obfignatione litterarum munus hodie se-
 cretariorū ex mente illustrissimi aui nostro viri D. Iosephi Sua-
 rez.) cui impensius etiam quàm tibi occurrere, obsequia nostra
 mādaueras. cuius omnibus iussis sic statueras obedire, ut penes te
 habitus, penes illum potestas esset imperij; quidnā ille tantus fuit
 non ardor potētiae (quid enim te imperante non posset) sed error
 iam desipientis etatis, ut tot natus annos grauissimas curas, & bel-
 lū ciuile susceperet: nullis (ut res est) muneribus fortunæ explen-
 tur, quorum cupiditates ratio non terminat, atque eos ita felicitas
 ingrata subterfugit, ut semper pleni spei, vacui commodorū, præ-
 sentibus careant, dum futura prospectant. at enim diuinū illum
 virum, qui primus imperium & participauit, & posuit, consilij &
 facti sui non pœnitet, nec amisisse se putat, quod spontè transcrip-
 sit. hæc ille Ethnico encomio; eodemq; pergit: felix beatusq;
 verè quem vestra tantorum principū cōlunt obsequia priuatum.
 sed & ille multiugo sultus imperio. & vestro tegitur latus um-
 braculo, quos scit & sua stirpe creuisse, & glorias vestras sibi iustè
 vindicat. hunc ergo illum qui ab illo fuerat frater adscitus pu-
 duit imitari. hæc, aliaq; multa ibi de ingratitudine periurijque
 Herculij Maximiani erga generum Constantinum. idem paulò
 post pergit enarrare militum amorem erga Constantinum; post-
 quàm eos Maximianus contra proprium principem sollicitauerat
 dum ait: Quid quod illius errore declaratū est Imperator, quan-
 tus te militum tuorum amor amplecteretur, qui te omnibus do-
 nis quæ ille promiserat, omnibus honorum ablationibus prætu-
 lerunt. rara illa virtus continentiae; vix à paucis sapientiae præce-
 ptoribus, tantū aliquando seruata, propter te Constantine om-
 nium hominum est facta communis. nec solum his quos litteratè

vita quies mitigauit, sed etiam ille militarium ardor animorum respectu tui lucra contempsit. fuerint aliqui exercitus alacritate, ac viribus tui similes, tibi vni contigit exercitum habere sapientem. multi olim fortasse prauī Duces armis impares, largitate certarunt, sed brevis eorum fuit & caduca popularitas, quos facile vicit quisquis imitatus est: hic firmus, hic æternus est reipublicæ custos, quem ipsum per se milites amant, cui non blandita nec vendita seruit adulatio, sed simplex & sincera deuotio. idem post pauca, quæ prolixitatis causa mittimus: Pulchrum enim dii boni, & cælestis miraculum! Imperator adolescens, in quo illa quæ iam summa est fortitudo, adhuc tamen crescit, denique describens, qua pietate milites pro Maximiano pugnantes, ipsumque impium hominem seruare voluerit, hæc habet. Sed o singularem tuam, Constantine, pietatem, & sua semper officia, etiam inter arma, seruantem; signum receptui dedisti, & victoriam distulisti, vt omnibus tibi liceret ignoscere; ne quid atrocius faceret miles iratus, quam clementiæ tuæ natura pateretur, in quo licet optimi Imperatoris sollicitudine caueris, vt inducti in fraudem, milites penitendi tempus acciperent, atque vltro veniam precarentur, nos tamen qui mitissimos sensus tuos intuemur (nihil est enim tam perspicuum quam in pectore tuo bonitas) illi te intelligimus pepercisse, quem si prima copiâ habuisset irruptio, eripere ferè nemo potuisset: ita quod ad pietatem tuam pertinet, Imperator & illum, & omnes quos receperas reseruasti. sibi imputet, quisquis vti noluit beneficio tuo, nec se dignum vita iudicauit, quum per te liceret vt viueret. tu quod sufficit conscientiae tuæ, etiam non merentibus pepercisti. sed ignosce dicto, non omnia potes; dii te vindicant & inuitum. hæc ille. Constantinum post victorias Germanicas, resque Gallicas compositas, in Britanniam rediisse, eamque pacasse tradit Eusebius in eius vita, cum ait: Hæc illi cum euenissent à sententia, imperiaque orbis terræ in animum induxisset, tum in Britanniam transijt. ibi subactis interius habitantibus ad mare populis, percurrerebat animo, quibus prætereà subueniendum esset auxilio egētibz. hæc Eusebius,

sebius, qui pergit inde narrare quomodo Constantino de Roma tyrannidi Maxentij subtrahenda agitantī, veriq; Dei opem imploranti, salutare Crucis signum apparuit. nulla tamen loci mentione facta, res eius per quinquennium, siue per triennium, ut videbimus, ab anno secundo ad septimū, vel melius quintum, alto silentio inuoluendo, cum ex Nazarij Paneg. constet grauissimo bello Constantinum Germanos afflixisse antequam pugnaret cum Maxentio. cuius verba sunt: Quid memorem Bruterōs, quid Clamafos, quid Eruscos, Vangianas, Alamannos, Tubantes? bellicum strepunt nomina, & immanitas barbariæ in ipsis vocabulis adhibet horrorem. hi omnes figillatim dein pariter armati conspiratione federatæ societatis exarserāt, tu tamen, Imperator, cum tantam belli molem videres, nihil magis timuisti, quā ne timereris. adis barbaros, & dissimulato principis habitu, quā proximè poteras, cum duobus accedis. nunquā est excelsior principatus, quā cum se publico submittit officio. facis verba, spem illorum agitas & veras, crudelitatem negas esse presentē. o verè cæca barbaria, quæ in illo vultu signa principis non videris, quem ne sic quidem senseris, cū intrā iactum teli securus sui staret. Constantinum esse qui hoc poterat non timere, dubitare quisquam potest per omnia subnixum Deo vadere. hæc ille. qui postea addit. Vni huic bello si debitis laudibus immorari vacaret, dies integer conderetur, ut victoriarū tuarum non fumam euolueret, sed ornamenta monstraret. porro sæpe citati paneg. author de fine huius belli hæc habet: Cæsi igitur innumera- biles, capti plurimi, quicquid fuit pecoris, captū, aut trucidatum est. vici omnes igne consumpti, puberes qui in manus venerunt, quorū nec perfidia apta erat militiæ, nec ferocia seruituti, ad pœnas spectaculo dati, struientes bestias multitudine sua fatigarunt, hoc est, Imperator fretum esse virtute sua atque fortuna non pacē emere parcendo, sed victoriā quærere prouocando. Germanico itaq; bello confecto, uterq; orator scribit Constantinum liberandæ Urbis & Italiæ à durissima Maxentij tyrannide animum adiecisse. Nazarius præsertim cum ait. His rebus semper è republica gestis

gestis tanta vi, tantoque successu ut nunquam virtus tua intremuerit, prudentia haerit, felicitas claudicauerit, satis, ut opinor, probatum est, perpetuam in te benigne maiestatis opem fluere, ut caelestis exercitus tui non tunc primò missi, sed tunc demùm intellecti esse videantur. talis igitur ad liberandum Italiam & tam tutus accedis, ut cum res bellica cecos habeat euentus, in te tamen dimicandi voluntatem pro victoriæ pignore tenebas, etsi abessent auxilia diuina. hæc Nazarius. ex quo licet etiam colligere salutare Crucis signum, cuius meminit Eusebius, hoc primum tempore, quo ad Rhenum cum barbaris pugnavit, Constantino apparuisse. eam enim apparitionem idem Nazarius, sed ut Ethnicus homo, per Angelicos exercitus Constantini acies præeuntes describit apertius. cum ait. In ore denique est omnium Galliarum exercitus visos qui se diuinitus missos præferebant, & quamuis caelestia sub oculis hominū venire non soleant, quod crassam & caligantem aciem simplex & inconcreta substantia, naturæ tenuis eludat, illi tamen auxiliores tui aspici, audiriq; patientes, ubi meritum tuum testificati sunt, mortalis visus contagium refugerunt. sed quænam illa fuisse dicitur species, qui vigor corporum, quæ amplitudo membrorum, quæ alacritas voluntatum? flagrabant verendum nescio quid umbone corusci, & caelestium armorū lux terribilis ardebat; tales enim venerant, ut tui crederentur. hoc ipsorum sermocinatio, hoc inter audientes ferebant. Constantinum petimus, Constantino imus auxilio, habent profecto & diuina iactantiam, & caelestia quoque tangit admiratio. illi calo lapsi, illi diuinitus missi gloriabantur quod tibi militabant. ducebat hos credo Constantius pater, qui terrarum triumphis altiori tibi cesserat, diuinas expeditiones iam diuus agitabat. magnus hic quoque pietatis tuæ fructus, quod quamuis particeps cæli, ampliorem se fieri gratia tua senserit, & cuius munera in alios influere iam possint, in eum ipsum tua munera redundarunt. cedat tibi non recentium sæculorum modò, sed totius memoriæ vetustas, quamuis illa recti appetens, & nullo vnquam deprauata officio, gloriatur penes sanctitatis famam stetisse,

stetisse, sed nec leguntur, præconia hominum, ubi quærentur iudicia diuina. illi igitur veteres laudati vitæ moderatores, qui refranandis cupiditatibus restrictè, compèq; vixerunt, quorum omnis ætas armis conterebatur, quando tantam in prælio diuinâ opem pro merito integritatis habuerunt, ut qui longè à virtutibus tuis distant, in proximo saltem iustitiæ gradu reponantur? Romano quodam in bello ferunt duos cum equis iuuenes extitisse, spectatos forma pariter ac viribus, quia in dimicando præter cæteros, insignes fuissent; iussu Imperatoris ad remunerandum requisiti, ubi nullus inueniebatur, fides habita est, diuinos fuisse; quod laborem sedulò communicauissent, laboris pretium respuissent. equidem historiæ non inuitus assentior, neque enim in hoc veri interpolatrix tenenda quæ se non vnâ antiquitatis nuntiam pollicetur, sed tamen illi, qui hoc annalium monumeritis illigauerunt, verebantur ne apud posteros miraculi fides claudicaret. estote ò grauissimi authores de scriptorum religione, securi, credamus facta, qui maiora nunc sensimus, magnitudo principis nostri gestis, veterum fidem conciliat, sed miraculum detrahit; pro auxiliij copia negotiorum ratio metienda est. duo quondam iuuenes, sed nunc exercitus visi, hoc certè vberius, nec infirmius veritate, stat argumēto duplici fides nixa, sic Constantinus iuuari meruit, sic debuit Roma seruari. magnum hoc Imperator maxime, sed de tua pietate non mirum, adesse tibi in omnibus, summam illam maiestatem, quæ te circumflexa tueatur, coniectura mentium tenebamus, & si nondum ad fidem patebat oculorum, etenim cum mens tua mortalis contagione secreta, pura omnis; funditus sincera, ubique se promerendo Deo præstet, cum gloria tua humanum modum supergressa sit, quis est hominum, quin opitulari tibi Deum credat, cum id & vitam, mercatur, & rerum gestarum magnitudo testetur? hæc Nazarius ut Ethnicus, non vnico teste, sed omnium Galliarum auctoritate, coram Senatu, Populoq; Romano de diuinis apparitionibus, angelicisq; visionibus, licet crucis ab Eusebio attestatæ nulla expressa mentione, ipsius tamen crucis maiestatem, ut hostis

crucis

crucis potuit, & sciuit exaggerans: quod itidem alius Ethnicus orator suo more celebrat, dum Constantinum contrà voluntatem militū pugnam aggressum ita describit: Quisnam te Deus, quæ tam præsens hortata est maiestas, ut non omnibus ferè tuis Comitibus, & Ducibus, non solum tacitè mussantibus, sed omen apertè timentibus, contra consilia hominum, contra aruspicum monita, ipse per temet liberandæ Urbis tempus venisse sentires? habes profectò aliquid cum illa mente diuinā, Cōstantine, secretum, quæ delegata nostri dijs minoribus cura, vni se tibi dignantur ostendere: alioquin fortissime Imperator, sic quoque, cum viceris redde rationem. Rhenum tu quidem toto limite dispositis exercitibus tuis reliqueras, sed hoc maiores pro te suscepimus metus, quod nobis potius quàm tibi consulebas, nostramq; pacem magis, quàm bellum quod aggrediebare, firmaueras. nātū Imperator nimio nostri amore nescisti ad securitatem nobis verè providere, qui non omnia tecum arma mouisti, cum in tua conseruatione salus nostra sit. & quid opus erat ipsi Rheno instructis tot militibus, & classibus, quem iampridem barbaris nationibus, virtutis tuæ terror obstruxerat, an ostentare voluisti diligentiam tuam diuinis copijs, inter custodiam pacis & belli? aut etiam iactanter & gloriōse probare, liberandæ Vrbi te sufficere cum paucis? vix enim quarta parte exercitus, contrà centum millia armatorum hostium, Alpes transgressus es, ut appareret penitus considerantibus, id quod nos fugit in amore trepidantes, non dubiam te, sed promissam diuinitus petere victoriam. duxerat magnum Seuerus exercitum, & hostem suum perfidia desertus armauerat. maiores postea copias Maximianus admouerat, & ipse transfugis videbatur prosperè refugisse. hæc orator: sed qualia ista & quomodò contigerint, lubet ex Eusebio, qui ea ab ipsomet Constantino se accepisse testatur, audire. Inde, inquit, idest, post superius relata, immensum aliquod corpus orbem ipsum terræ mente conuersans, Romamq; demum imperij vniuersi caput, atque gentium dominam, tot annis tyrannidi seruientem, vindicare cedebat illis ætate prouectiore partium alia-

rum dominis. postquam autem impares huic oneri sensit esse, atque rerum euentu fædo aliquos istud enisus discessisse, minimè sibi viuendum duxit, Urbem regiam ærumnis exercitam si negligeret. ergò demolitionem tyrannidis apparabat. ibi quòd vidisset rem militari manu nequaquam confici, imò nec profici, tantis artium præstigijs apud Tyrannum, solerteq; Magorum, impostura hominum studijs exulta, adiutorem Deum implorabat. omninò cura militiæ posterior erat. numen autem cum quo se coniunxerat, non modo infringi, sed allidi nullo modo posse confidebat. ita Eusebius. qui postquam multa de aliorum principum qui inanium deorum auxilio hsi rem frustrà tentauerat, protulit, Constantinumq; ad verum Deum recurrentem descripsit; Votis, inquit, igitur appellabat & precibus, vt quisnam esset ediceret, manum ad se suaq; porrigeret. quæ contenta precantem oratione prodigium inuasit. hoc credibiliter ab auctore diuerso vix adduci poterat, aut recipi; sed ipso Rege longis temporum spatijs, mihi ex codice quæ conscripseram referenti, quando in eius notitiam & familiaritatem sum introductus eadè prædicante, etiam attestante iureiurando vehementius, ecquis de rei fide ambigat? cum præsertim posteriora tempora ipsum confirmarunt. sub meridiem inclinante iam die ipsis oculis, cæli plaga, vidisse aiebat positum supra solem Crucis trophæum, id lumine coluisse propinqua in hanc sententiam scriptura. EO VINCES perplexum viso diu stetisse, omnem simul exercitum spectatorem, qui tùm ad iter ingressum aliquò fortè fortuna sequebatur, & incertum fuisse quid ea sibi ostenta vellent, sed animum tùm illuc intendentem, & ad omnem partem conuertentem nox excepit. hic somnum capienti sibi Christum cum ostento illo cælesti visum esse, & commonefecisse, vt exemplar imitatus illius signi, idem in bellicis conflictibus amuletum circumferret. vt autem dies illuxit, arcanum exposuit amicis, accersitisq; subindè redemptoribus operum, ex auro & gemmis affabrè magis incisorum, medius sedit, signi speciem indicauit, quantum sua interesset, de gemmis auroq; sibi excusum redderent, quod ipsi aliquandò vidimus

dimus in hanc fere figuram operis absolutum . ita Eusebius , qui signum Crucis longius inde describit cum litteris quibus eadem Crux circumscripta principi se videndam præbuerat . sed de hac visione Arthemius quoque , qui tunc inter Constantini Duces militabat , Præfectus postea Augustalis Aegypti , reus Christianitatis coram Iuliano principe , dum pro defensione Constantini , quem princeps multis afficiebat calumnijs , responderet apud Metaphrasten , hæc habet : Ad Christum declinavit , ab illo vocatus , quando difficillimum commisit prælium aduersus Maxentium : tunc enim ei in meridie , apparuit signum Crucis , radijs Solis splendidus , & litteris aureis belli significans victoriam : nam nos quoque ipsi aspeximus , cum bello interessemus , & litteras legimus . quin etiam totus quoque id est contēplatus exercitus , & multi huius sunt testes in exercito tuo . ita Arthemius . Hinc videre licet eundem Deum , qui Saulum è cælo ad opus omnium maximum ad gentium nimirum conuersionem vocauit , Constantinum quoque ad easdem gentes iam Deo aggregatas , sed longa principum Romanorum oppressione agitatæ , in perpetuam libertatem vindicandas , ab alto vocantem . & quidem Constantinum nec iniurijs Maxentij prouocatum , nec ambitione Imperij sollicitatum , sed commiseratione Romani Populi , prouinciarumq; à Maxentio immaniter oppressarum compunctus , ab ipsoq; Deo excitatum arma contra Tyrannum sumpsisse certum est . iniurijs illum à Maxentio affectum omnes scribunt , quando primum Constantini imagines Romam allatæ de more fuerunt : Maxentius enim illas deiectas quibuscunque potuit onerauit iniurijs . hinc Nazarius : Ecce enim proli dolor (verba vix suppetunt) venerandarum imaginum acerba delectio , & diuini vultus litura deformis . o manus impie , o truces oculi , ita non caligatis ? hæc ille , qui paulò post subdit : vna demum Constantini obliuio est humani generis occasio . hæc ille . vnde patet tantam iniuriam obliuione à pio principe sepultam . qui ab ambitione tantum absuit , vt post iniurias amicum sibi Maxentium efficere studuerit , eodem Nazario teste . Pugnasti , inquit ,

Imperator coactus quidem, sed hoc maximè victoriam meruisti, quia non desiderabas. optasti pacem, sed ignosce, si plus omnium vota valuerunt, nec illa diuinitas obsecundare captis tuis solita, in hoc refragata est, sed aliquid è sententia tua non cecidit, vt plus pro meritis iniret. negata est concordia, cui erat parata victoria. hæc Nazarius. at quàm immani tyrannide Vrbs totūq; Imperium Maxentio subiectum premeretur, passim apud scriptores est videre, præsertim verò in secundo paneg. post victoriam Constantino dicto. vbi constat, cum ipse sæuissimus atque turpissimus, militibus tantum addictus, ad quos sibi conciliandos ad omne scelus illis laxabat habenas, quoties milites in concionem vocabat, se solum cum illis Imperatorem, alios per limites pro se militare iactabat, addendo: Fruimini, dissipare, prodigite: vt tot tyranni quot milites extarent, & non Vrbs tantum, sed & Africa exhauriretur, & Insulæ tot prædonum manibus exinanirentur. quare, vt scribit Zonaras, & Cedrenus, Romani assiduis, sed secretis legationibus, Constantini piam operam, contrà intolerabilem tyrannum implorabant. cælestibus itaque monitis, deiectis Romanis Aquilis, sacrosancto Crucis signo Labaro imposito Constantinus, Romam Apostolicorum Principum, innumerabiliumq; Christi athletarum sanguine sacram, impurissimi tyrannorum impietate pollutam, veræ religionis basim, sacrosanctumq; pietatis lararium, & Christianæ libertatis asylum, Christi demum Vicariorum perpetuam sedem vindicaturus, iter ex Gallijs intendit in Italiam. sed & Romanus Populus hoc idem, gentilitia superstitione licet illigatus, est attestatus, publica illa triumphalis arcus Constantino erecti inscriptione, suo loco referenda, instinctu nimirum diuinitatis bellum hoc suscepisse. hanc expeditionem Baronius septimo imperij sui anno, duodecimo verò quarti sæculi, Constantinum vnus anni spatio confecisse ex Paneg. contendit, Eutropiumq; asserentem Constantinum quinto anno bellum mouisse Maxentio redarguit, at meo iudicio (quod bona pace tanti viri dixerim) nimis facile prolata sententia. si enim sex grauissima, quæ scimus, prælia,

quibus

quibus hoc bellum gestum est, nimirum ad Segusium, Taurinum, Veronam, Mutinam, Aquileiam, ac demum ad pontem Miluium prope Urbem perpendamus, ad Historicum potius quam ad Oratorem propendamus est necesse, cum præsertim ab victimis Galliarum finibus Rhœni ripis terminatis, citurus in Italiam aciem promouerit Constantinus. anno itaque quinto sui principatus, sæculi eius nono, mouit exercitum Constantinus legionibus celo missis, salutari Christo signo ducente exercitum, eademq; victrici tessera galeis & scutis militaribus effulgentibus, ut habent carmina Prudentij, aduersus Simachum libro primo de

Christus purpureum gemmati sexcus in auro
Signabat Labarum, Clypeorum insignia Christus
Scripterat, ardebat summis Crux addita Christus

sed eadem quoque triumphalis signi maiestas Constantini aciem si Maxentianis copijs longe inferiorem augebat, omnes quippe authores qui huius expeditionis meminerunt, quæ inferiores fuisse Constantini copias volunt, ut vix quarta pars fuerint, Maxentij militibus comparata. hinc author P. aneg. Magnus anquit, Alexander quum præter Macedonas, cuncta Græciæ, vniuerso Hælyrico innumerabilem delectum posset indicore, nunquam maiores quadraginta millium copias duxit, inhabile regenti statui, quicquid excederet, & turbam potius quam exercitum. tu vero etiam minoribus copijs bellum multo maius aggressus es, tanto scilicet tua virtute propria potior quanto ille numero instructior. hæc ille, quicquid dicat Zosimus, qui Constantinum scribit nonaginta millia peditum, & octo millia equitum habuisse. Maxentium vero ex Italjs, Carthaginensibus, & Siculis, centum & septuaginta millia peditum, & decem & octo millia equitum eduxisse. quo authore, dum Constantinus in Italiam progreditur, Maxentius intra muros inclusus, dijs victimas offerebat, & Aruspices de belli euentu consulabat, ipsis quoque Sybillinis oraculis peruestigatis. cumq; reperisset oraculum quo significaretur, in fatis esse, ut qui ad perniciem Populi Romani spectantia designaret, miserabili morte periret, de semetipso id accipiebat, qui

quasi Romam adortos, eamq; capere agitantes, propulsaret. hæc ille. at Eusebius: de Constantino: Hic Dei sacerdotes, ait, numero habens confessorum, accingebat ad obseruantiam omnem & cultum conspecti numinis; reliquam expectationem & spem in eo collocans, indeq; se communiens, animum induxit vt tyrannicum ignem restingueret. de Maxentio. Hic, ait, sanè multus Romanam Urbem ijs maleficijs inuaserat; eoque scelerum robore, vt ad præidentem impurè ac nefariè viuendi licentiam nihil esset omnino reliquum. seductas matronas remittebat ad viros, non ita proiectos aut obscuros, temulentiam hanc suam in Senatum adeo atque principes Senatus exercebat. sexcentis igitur acceptis omni contumelia matronis, impurum & effrenatum animū nihil magis expleuerat. tentatis perinde Christianis non item cupiditati suppetere. his enim vitam profunderè satius erat, quàm pudorem prostituere. Quædam Senatorij ordinis, cuius viro præfectura obtigerat, illis intellectis pro foribus adesse, qui ad tyranni libidines erant facti (nomen illa Christo dederat) & ita virum sibi timentem annuisse vti abduceretur, impetrata mora tantisper dum mundum sumeret, ingressa est in conclaue. ibi remotis arbitris, ense confodit pectus, occumbēsque lenonibus cadaueris copiam fecit. hæc aliaq; extremæ impuritatis, & immanitatis dum describit Eusebius, quapropter, inquit, ictus misericordia Constantinus omnes expugnandi machinas contrahebat, ipse post principia, nempe regnatorem Deum, implorabat opem Christi, vexillum illud insigne victoria collocabat ob armatos. hæc tenus Eusebius. Constantinus promotis copijs Alpes superat Maxentij præsidij inde deiectis. prima illi fuit pugna ad Segusium, quam ex Nazario iuuat audire: Primam igitur, inquit, Segusiensium ciuitatem (quam primam iter dederat) victoria facilis amplexa est. quæ resistendi pertinacia ita in se Imperatoris vim cōuertit, vt pietatem tamen non alienauerit. nam cum introitus vi manu quæreretur, & portarum inflammatio ignem latè distulisset, cuius facilis per adiuncta contagio partu pestifero valeſcebat, maxima benignissimi

Imperatoris fuit cura, non modò vt incendium non adiutum feliceret, sed oppressum emori posset, & longè operosior clementia, quàm fortitudo perfecta est, quum plus in conseruanda Vrbe, quàm in capienda fuerit laboris, oriretur. itaq; digrediens sic cupiditatem sui fecit, vt eam ad omne obsequium non victoriæ metus componeret, sed admiratio tonitris. optima aiunt esse remedia quæ ad vsum corrigendi nostri ex aliena calamitate nascuntur: verum animus prauitate velut morbo impeditus, delictum boni non habet. hæc Nazarius de prima Constantini in Italia assequuta victoria singulari clementia clara: excepit inde Constantinum altera Maxentij acies ad Taurinum. de quo prelio ita idem Orator: Ecce iam apud Taurinos venientem pugna grauior expectat, nec Segusiensium vastitas monet vt sibi caueant; nec cogitant, quod cum principe res futura sit; quod neque vis eius resistendi spem faciat, nec mansuetudo rationem. campum late iacentem tantus miles opplexerat, vt non improbare fiduciam qui instructos videret; quæ enim illa fuisse dicitur species, quam atrox visu, quam formidolosa operimento ferri, equi atque homines pariter obsepti, Clibanarijs in exercitu nomen est, supernè omnibus tectis equorum pectoribus, demissa lorica, & crurum tenuis pendens, sine impedimento gressus, à noxa vulneris vindicabat: te tamen Imperator non terruit. nec quod tanto numero duplicabat armatura terrorem, nec quod vim armis numerus addebat, certum est pro negotij modo animosam esse virtutem, quod ex se rerum captum suum temperat, in paruis propè ad securitatem remissa; in mediocribus modicè intensior, vbi magna venerunt iuxta magnitudinem exantlandi operis erigitur: illa armorum ostentatio & operi ferro exercitus qui imbelles oculos vulnerassent, inuictas mentes excitauerunt; quod imbutus Imperatoris exemplo, totis animis eius miles ardescit, quum inuenit hostem quem vinci doceret. cataphractos equites in quibus maximum steterat pugne robur ipse tibi sumis, his disciplina pugnandi est, cum aciem arctauerint; seruent impressionis tenorem, & immanes vulnerum, quicquid oppositum

sine hesitatione perumpat: sed tu Imperator prudentissime; qui omnes bellandi vias hostes, opem ex ingenio reparatisti, quod tutissimum est, eludere, quod est difficillimum, sustinere, deducta acie irrevocabilem impetum in hostes effundis, dein quos ludificandos receperas, reductis agminibus includis: nil proderat contra tendere, cum ex industria tua cederent, flexum ad insequendum ferreus rigor non dabat: ita nostri proditos sibi clavis adoriuntur, quæ gravibus ferratisq; nodis, hostem vulneri non patentem, cedendo defatigabant, ac maximè capitibus afflictae, quos ictu perturbauerant, ruerè cogebantur, tunc isti præcipites, labi reclusæ, semineces vacillate, aut moribundi se dilibus atineri, per mixta equorum clade simplici iacere, qui reperto sauciandi loco, passim equitem effreni dolore fundebant, ad unum interfectis omnibus, tuis integris, horrorem armorum ad miraculum victoriæ transtulerunt, quique invulnerabiles habebantur, sine tuorum vulnere interierunt: ita ille, ut vi victricis Crucis & auxiliantibus copijs, ab eodem significatis, clarius experimentum non desideremus, diu ferreo conciso exercitu hostili, Constantini miles sine vulnere triumphat: pergit porro reliqua prælia summam attingere potius, quam deserere, aliquibus eorum nomine tantum vix significatis, præiudicio pij lectoris Crucis victorias avidiori cōtemplatione ambientis: ait enim: Quid ego referam post tantam & tam gravem pugnam, quod apud Brixiam magnus quidam & acerequitatus esset, fuga quam visu astucior, & primo impetu tuo pulsus, Veronam usque contendit ad præsidia maiora: neque id dedecoris fuit quod excusati fugiunt, qui tibi cedunt: cōtingat quinimodum timiditati miseræ res ostentanda fuga quæ habuerit dignitatem. ipsa autem Verona frata manibus, copijs, quas in unum aduentus tui formido conduxerat, cum multorum iam cladem accepisset, facta est parumper metu cupctantior, non ratione fidelior, muris se ab impetu vindicat: aderat quidem Ruricius experientissimus belli, & tyrannicorum ducum columen, per tota admodum ætate magna vis hominum, & apud Brixiam plerique

iam fracti, ut in corpore cum aliqua pars ægra est, valetudo omnis contaminari solet: sic illius multitudinis portio malo affecta, totum exercitum timoris contagio dissiparat. quàm faciles lapsus infirmitas habeat, cum eam intempestiva mouit audacia, cum sæpè aliàs, tum maximè in illa obsidione perspectum est; clausi impetum faciunt, & qui se aliquandiu latendo à morte defenderant, facta pugnandi causa, pœnas eruptionis temerariæ dependerunt. idemq; Ruricius magna suorum clade reiectus in mœnia, sæpè iam lassæ & mente velana, cum se Veronam propripuisset, nouos eodem egit exercitus, & præcipitante iam die, bellum non detrectauit, pugnæ audior quàm salutis. sed eum exitus magis quàm merita sefellerunt: nam furorem mors dormuit, quem non potuerat considerati ratio, nec victi formido sanare. O' nox illa æternis sæculis monumentisq; mandanda, quum spiris tenebrisq; congressus fortunæ totum ligeret, tu tamen Imperator (non instructior tempore quam à Deo tectior, sæuissimo hosti multus instares, & libertate cædis exultans, donum noctis duceres, quod pugnante nemo seruaret; per infestas acies interitus vadis, densissima quæque perrumpis, deijs, proteris: mortis decus perdunt quos ignorâter affligis, nisi quod te ipsa vis tua cogit agnosci. nihil enim te permouent tubarum fractæ voces, horrendus militum clamor, permixta casibus vulnèra, illisi cominùs gladij, cadentium graues gemitus, arma latè strepentia, & in vnum quendam sonitum diuersi fragoris acta confusio, quod hæc omnia, aut virtus negligit, aut ira non sentit. nox ipsa iustissima bellantibus causa terroris, vehemētior te agendis stragibus fecerat. quod solum enim virtutis tuæ impedimentum est, miserationem tenebræ non habent. ut intelligi liceat quantū illo in bello vis tua perfecit, pietate non retenta, & maiestate secura. prælio vix multa nocte confecto, fessus cadibus, anhelus ex bello, cruore oblitus, sed hostili, ad obsidionis vigilias recurrebas. hætenùs ille, qui gesta ad Mutinam, & Aquileiam omittendo de industria, ad finem bello impositum sub ipsis Urbis mœnibus descendit. hoc idem fermè alterius Pa-

negyrici author agit: qui hæc antea de Maxentio breuiter præmittit: At quomodo instruxit aciem totianorum vernula purpuratus? ita prorsus ne quis euadere, ne quis, vt sit, loco motus referre gradum, & instaurare prælium possit, quum à fronte armis, à tergo Tyberi flumine premeretur: in quo ille non meherclè cogitauit necessitatem resistendi, sed propinquitatem fugiendi: nisi fortè iam sentiens diem sibi venisse fatalem ad solatium suæ mortis voluit secum trahere quamplurimos, vt omnes essent exitus sui comites, qui scelerum participes extitissent: quid enim aliud illum sperasse credendum est? qui iam ante biduum palatio emigrauerat, & cum vxore ac filio, in priuatam domum spontè concesserat, vt res est, omnibus terribilibus agitato, & nocturnis pulsus vlticibus, vt tu iam olim expectatus habitator, sacris illis ædibus, diu exhalatis expiatisq; succederes, & adeò ipse verum sibi dixerat, & venturo tibi cesserat, quamuis in prælium ingrederetur armatus, quum excedendo palatio, iam se abdicasset imperio: hæc ille: qui mox subdit, quomodo ad primum aspectum Constantini & impetum exercitus eius hostis animò, corporeq; conciderit, territus nempè salutatis signi fulgore aciem Constantini præcedentis, quod hic secundo ei diuinitus apparuisse tradunt auctores. Gallicanus tamen, vt Ethnicus scriptor, cum aliter explicare fortè nesciret, hæc ait: Ad primum igitur aspectum iræ iustitiae tuæ, primumq; impetum totius tui victoris exercitus, hostes territi, fugatique, & angustij Miluij pontis exclusi, exceptis latrocinij illius primis auctoribus, qui desperata venia, locum quem pugna sumplerant, texere corporibus: ceteri omnes in fluuium abiere præcipites, vt tandem aliquod cordis compendium fessis tuorum dextris eueniret: cum impios Tyberis hausisset, ipsum etiam illum, Maxentium videlicet, cum equo & armis insignibus, frustra conatum per abrupta ripæ vltioris euadere, idem Tyberis correptum gurgite deuorauit, ne tam deformè prodigium, vel hanc obitus sui relinqueret famam, quod alicuius viri fortis gladio, telove cecidisset. & aliorum quidem hostium corpora, & arma præcepit fluuius voluendo deuexit, illum

autem eodem quo extinxerat loco tenuit, ne Populus Romanus dubitaret, si putaretur aliquò profugisse, cuius mortis prolatio quaereretur. hæc ille: at quanta fiducia Crucis accensus Constantinus irruerit, quo ardore rāquā certus de victoria pugnam inierit, iuuat ex Nazario cognoscere. Inuadis, inquit, primus aciem, solus irrumpis, obumbrant euntem telorum irriti iactus, sonat ictibus umbo, securus ab his, quos cum trabalis hasta deiecit, insultans ferus proterit, fulget nobilis galea & corusca luce gemmarum diuinum verticem monstrat, auro Clypeus, auro arma collucent. hæc ille. sed vt Ethnicus. nam si agnouisset galeam Constantini, verticemq; eius, ficuti & clypeum & reliquā arma diuino Crucis signo, gemmis expressio fulsisse, vt ex areo nūmō armatum Constantinum exhibente, quem penès me habeo, & ex Prudentij carminibus paulò ante recitatis est videre, clariotistylo rem posuisset ob oculos. hæc enim & ex verbis quæ statim subiicit, colligi posse videntur, dum ait: O' quantan vim possides virtus, quæ in hoc habitu, plus terroris præferas, quàm decoris. ita ille. sequitur porro: Secuti hunc ardorem fortissimi milites, & dignos se ductu eius, imperioq; testati, sic viritum laborauerunt, quasi summa res singulorum manu teneretur. ita Nazarius. qui, quamuis Ethnicus, fatetur tamen diuinitatis opera omnia contigisse, cum ait: Illa pietatem tuam texit, illa nefandi illius Tyranni fregit amentiam; illa inuictum exercitum tuum tot victoriarum conscientia plenis pectoribus ardentem, tantis insuper viribus iuuat, quantas præstare aut Deus potuit, aut amor tuus debuit; vt horrendas acies, vt incognita ferri & corporum robora, fulmineus miles euerteret, vt quicquid instruxerat diuturni sceleris longa molitio, felici congressione consumeres. ita ille. & sanè præclare Eusebius Constantinum in hoc bello Moyfi, Maxentiū Pharaoni comparat; dum ait: Quemadmodum enim Mose pium Hebræorum genus dirigente, currus exercitumq; Pharaonis in mare proiecit, ipsos satellites honorarios, omnemq; adeò delectum vnda rubri maris obruit; ita Maxentius eiusq; armati & hastati quasi saxū demersi

sunt

sunt ab eo funditus. siquidem numinis vim stantem à Constantino fugiens, ubi transmitteret ea fluentem amnem, quem ipse nauigijs iunxerat, atque ponte stabiliuerat, suo sibi commento pernicies exitit. quòd amicum Deo virum captum iri credebat, illi nihilò feciùs dexter Deus affuit. iste miser has sibi struxit infidias, ex quo dicere par est: effodit cuniculum, ac quam foueam ipse duxerat, in eam delapsus est. hæc & plura Eusebius, concludendo iure merito concinendum carmen illud Moysis. Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare: adiutor & protector factus est mihi in salutem. quantum lætitiæ autem hæc Constantini victoria, Romanis attulerit, testatur Nazarius cum ait: Nullus post Urbem conditam dies Romano illuxit imperio, cuius tam effusa, tamq; insignis gratulatio aut fuerit, aut esse debuerit; nulli tam læti triumphi quos Annalium vetustas consecratos in litteris habet. non agebantur quidem ante carrum victi duces; sed incedebat tandè soluta nobilitas; non coniecti in carcerem barbari, sed deducti carcere Consulares; non captiui alienigenæ, introitum illum honestauerunt, sed Roma iam libera, nil ex hostico accepit, sed se ipsam recuperauit; nec præda auctior facta est, sed esse præda desijt; & quo nil adijci ad gloriæ magnitudinem potest, Imperium recepit, quæ seruitium sustinebat. Duci sanè omnibus videbantur subacta vitiorum agmina, quæ Urbem grauitè obsederant; scelus domitum, victa perfidia, diffidens sibi audacia & importunitas catenata: furor victus, & cuncta crudelitas inani furore frendebat; superbia atque arrogantia debellatæ, luxuries coercita, & libido constricta nexu ferreo tenebantur. sequebatur hunc comitatum suum, tyranni ipsius teterimum caput, ac si qua referentibus fides est, suberat adhuc sæuitia, & horrendæ frontis minas mors ipsa non vicerat. Iniciebantur vulgò contumeliosissimæ voces; nam & ludibrijs oppressoris sui auspicari libertatem iuuabat, & mira voluptate conceptus è vita terroris insultatione interitus obterebatur. quis triumphus illustrior? quæ species pulchrior, quæ pompa felicior?

Dicam

Dicam itaq; Imperator quo vno satis mihi videor diuinam gloriam tuam significaturus; Quot in illo turpitudinum notas extinxeras, tot in te laudum insulæ refulserunt. fraudari indulgentissimus princeps ea gratia neminem voluit, quominus omnis quæ odium eius persuaserat, spectaculū tyrannici funeris expiaret vbiq; iam quidem lætitiæ gestæ rei diffuderat fama; velox, & ad celeritatem nuncij pennata victoria insequēbatur, tamen vberiore cum gaudio ipsius rei fructus, quod ad animum languidius accedunt, quæ aurium via manant, quam quæ oculis hauriuntur. itaq; tanti per Italiam concursus hominum excitabantur, tantæ ex oppidis effusiones, vt antea cti terroris refificatio in præsentī exultatione luceret. pari studio missum eiusdem Tyranni ad permulcendam Africam caput; vt quam maximè viuus affligerat, laceratus expleret; & nondum satis tempestiuo mari, affuerunt tamen nauigantibus felices auræ, & fluctus secundi, beatissimamq; victoriam, ipsa etiam elementa iuuerunt. caput, in quo titulus tantæ laudis circumferebatur, reddidit Tyberis, prosequuti sunt venti, maria seruauerunt. quonam modo te potens Africa, quanto lætiæ fremitu; quam insolenti voluptate iactasti? nihil quippè est immoderatius, quàm post longam tristitiam repens gaudium; impetu suo feruet, nec vt primum liberum, continuo defecatum, statim purum est. hæc Nazarius multa; alia in laudes triumphantis principis diffusus. atis vt verè pius, & qui tantam victoriam Deo exercituum soli acceptam referebat, publica contestatione in sacro patrum confessu postea apud Nicæam habito, vt suo loco dicemus, Deum contra Tyrannum pro se pugnassee, oratione ad patres habita professus est. cuius verba apud Eusebium sunt eiusmodi. Adoro vos ò Pietas, & Humanitas, supplex æternam gratiam merito vestro debere confiteor. incogitans autem vulgus atque expers auxilium vestrum, imò Deum ipsum propter antiquas in vos inimicitias aspernatur, ignorat egregiè rationem viuendi, & causam, esse se quicquid;

ac quantus est omnes etiam improborum quicquillas superioris
ope nescit. huius vniuersitas est. huius omnia quaecunque in ea
sunt meae felicitatis & omnium meorum nobilitatis causas ad-
scribo. testimonio esse poterunt euentus illi votui, facta prae-
clara, victoriae, trophaea de hostibus. horum conscia magna-
cinitas acclamat atque celebrat; eadem est voluntate Urbis ami-
cissimae populus, etsi incerta spe deceptus, hominem indignum
provincia sibi praefecit; ille oppido quam facile suo merito de-
prehensus ingressionem audere, de quo facere verba nefas illi
praesertim qui te alloquitur, & ope summa nititur, ut ominari
absit, omniaque nomine bono dicere peropret. ego profecto ali-
quid habeo, nec informe nec indecorum dictu, bellum desperati
faderis atrocissimum, o Religio & Pietas sacrosancta, Ecclesijs
a tyrannide inductum est; nulla tempestate defuere orbi Roma-
no, qui non publicis istis incommodis exultarent, ac gaudio dis-
silirent. instructus ad ineundam pugnam campus erat, & tu pe-
dem obfirmasti, fidemque in aciem descendens es tutatus. crudelis
& acer animus improborum incitatus, atque late diffusus, insi-
gnem tum attulit tibi & perennem gloriam. haec pius princeps,
multaque similia. Parta victoria Constantinum Romanum ineun-
tem per prata Neroniana, ad memoriam Principis Apostolorum
sub proximo colle Vaticano diuertisse, ibique pro collatis tam in-
signibus beneficijs sibi a Deo, immensas eidem gratias reddidit
se, pro suo more, pijs probat rationibus Baronius, omisso su-
perstitioso cultu Apollinis Capitolini. vnde ponte, viaque trium-
phali, ad Palatinas aedes Imperatorium domicilium, sese recepit.
propae quas postea a Senatu nobilissimus Arcus triumphalis, ad
radices nempe Palatini collis, erectus stetit. cui merito pietatis
Constantinianae, pepercit ad hanc diem, quae nihil habet sacrum;
ex humanis operibus, vetustas. eum demolito Marci Aurelij
Antonini, & Traiani arcu, a Romanis extractum volunt, adeo ut
quidam vnius noctis interuallo, illum structum fuisse contendant.
in cuius vtraque fronte haec habetur adhuc integra inscriptio.

IMP. CÆS. FL. CONSTANTINO MAXIMO.

P. F. AVGVSTO S. P. Q. R.

QVOD INSTINCTV DIVINITATIS. MENTIS.

MAGNITVDINE. CVM EXERCITV SVO.

TAM DE TYRANNO. QVAM DE OMNI EIVS.

FACTIONE. VNO TEMPORE. IVSTIS

REM PVBLICAM VLTVS EST ARMIS.

ARCVM TRIVMPHIS INSIGNEM DICAVIT.

intra maximi fornicis interiorem interapedinem, altera ex parte incisum legitur.

LIBERATORI VRBIS.

ex altera parte è regione.

FVNDATORI QVIETIS.

extrinsecus autem supra adnexum ab ea parte qua Amphitheatrum respicit.

VOTIS X. VOTIS XX.

ex aduersa parte.

VOTIS SIC XX. SIC VOTIS X.

tantæ victoriæ diem Panuinius libro secundo de factis Consulatribus, octauo Kalendas Octobris adscribit. At Constantinus Inuictæ Crucis Victoriâ referendo, in Urbis meditullio triumphale signum erexit, ita tamen vt sui corporis efficta statua, dextera manu hastile lignum in formam Crucis efformatum teheret, hac inscriptione, quam Eusebius in vita eius describit.

HOC SALVTARI SIGNO. VERO FORTITVDINIS INDICIO. CIVITATEM VESTRAM TYRANNIDIS IVGO LIBERAUI. ET S. P. Q. R. IN LIBERTATEM VINDICANS, PRISTINÆ AMPLITVDINI ET SPLENDORI RESTITVI.

Ita inquit Eusebius, amans Numinis Imperator splendida confessione artificis, vincendi Crucis, liberè quidem huic dabat operâ, vti Romani Dei filium agnoscerent. omnes autem loci incolæ, nobiles popularesq; velut à graui dominatione respirantes, luce frui molliore purioreq;, tum autem initam denuò vitam alteram

cogitare, quas gentes ad occidentem limitauit Oceanus, ille assidua calamitate libera frequenti nundino latam auctorem, pietate primum, seruatore[m] continenter exclamare. vna vox, vnum os omnium, emeruisse beneficio Dei Constantinum generis humani commune compendium, expositum erat vbique regum edictum, qui solum verterant indemnati, eo postliminio redibant. si quos iniuria tyrannidis periculo obnoxios, aut vinculis habuisset, soluebantur ea cura, Dei vero ministros ad se accersitos, semper honore præcipuo censebat, & omni officio prosequeretur. nihil circa deuotos, addictosq; numini benignitatis aut humanitatis ommittebat. homines quidem de vultu, ornatuq; tenues alia tam apud eum nota conuictores erant haud asseclæ, quo sibi cumque eundum esset, omnes illuc sollicitabat, ratus illum dextrum assistere quem colebant. & de se sanè postquam abundè suppeditauit Ecclesijs, tum adaugens, tum erigens altius, ipsa sacraria speciosa donarijs efficiens, multa insuper mendicis & egenis hominibus erogata stipe, qui adibant ad eum, humanitèr atque beneficè sentiebant. hæc Eusebius. sed non solum egenis ipsum adeuntibus se pius princeps munificum parentem omnibus exhibuit, verum remisso toto terrarum orbe tributo, populos vt à Tyrannide, ita & ab inopia subleuatos voluit. vt patet ex inscriptione Hispanica à Baronio Annalibus inserta huiusmodi.

IMP. CÆS. FLAVIVS
 CONSTANTIN. AVG.
 PACIS ET IVSTITIÆ
 CVLT. PVB. QVIETIS
 FVND. RELIGIONIS
 ET FIDEI AVCTOR.
 REMISSO VBIQ;
 TRIBVTO FINITIM
 PROVINC. ITER
 RESTAVR. FEC.
 C XIII.

minata est antiquitas Traianum, quòd, vt ait Plinius in panegyri, Vetuerit exigi, quod deberi non suo sæculo cæperat. hoc est, vt Lipsius explicat, condonauit residua tributorum, quæ ad 22. miliones Philippicorum & semis ascēdebant; vbique tamen remissa tributa omnia per Constantinū, longè factum Traiani superant. Pietate Principis allectos complures ex nobilitate Romana ad Christum accessisse, docet ex Prudentio Baronius, idemq; ostendit, quomodò cum Cōstantinus indignum existimaret summum Christianæ religionis Antistitem, non aliquam præcipuam ædem in Vrbe incolere, Lateranorum nobilissimorum olim ciuium domum, Melchiadi seu Miltiadi tunc Romano Pontifici, & successoribus assignauit. idem præterea recitat complura edicta, hoc anno, pro Christianis, Clericis, Episcopisq; lata, duodecimo nimirum quarti sæculi, imperij vero suo septimo. vt appareat, quàm se gratum erga eam religionem bonus Princeps fateretur & agnosceret, cuius veri Dei patrocínio & assistentia, inauditas assequutus fuerat hætenus victorias, & cuius obsequio iam sese tota mente dicarat mæciparatq;. compositis itaq; rebus Urbanis vt licuit, ad Rhenum contra barbaros properauit. Rupe- rat siquidem vt author paneg. habet, fidem, gens leuis, & lubrica barbarorum, & robore atque audacia lectis eruptionis authoribus, instituisse Rheno nuntiabantur, illicò obuius affusti, & præsentia tua ne auderent transitum terruisti. etiam videbaris rem- votis tuis fecisse contrariam, quòd inhibita eruptione non fiat materia victoriæ, sed inopinato consilio vsus (abeundo enim simulato nuncio, maioris in superiori limite tumultus) occasionē stolidis ac ferinis mentibus obtulisti, in nostra veniendi, relictis in occulto ducibus, qui securos adorirentur. quò cum venissent, consilium tuum sequitur fortuna, toto Rheni akieo oppleto nauibus, deuectus, terras eorum ac domos mæstas, lugentesq; populatus es. tantamq; cladem, vastitatemq; periuræ genti intulisti, vt vix post illud, nomen habitura sit. ite nunc omnes si placet barbaræ nationes & exitiale vobis mouete conatus, exemplū. quamuis enim imperator noster amicorum Regum admittat ob-

sequia, idq; ipsum valeat ad laudem victoriæ, quod à nobilissimis Regibus timetur & colitur, augeri tamen gloriæ virtutis suæ gaudet, quoties prouocatur. hæc ille. Roma tamen digressum, & in Germaniam properantem Constantinum, sororem Constantiam Licinio Imperatori, Mediolani iunxisse, Zosimus est author. quod cum fecisse, vt hominem ferum ad res Christianas alliceret, par est credere. hinc communi nomine edixere pro Christianis. & quidem Licinius, quoad in amicitia Constantini perstitit post nuptias, nihil negotij pijs faceffit. imò eodem anno Maximinus quoque duorum Principum autoritate motus, pro eisdem rescripfit. verum enimvero cum per idem tempus ludi sæculares instarent, veteri gentiliæ superstitionis ritu celebrandi, Constantinus, vt quantum ab impietatis cultu abhorreret, orbi testatum faceret, illos omninò celebrare neglexit. magno gentilium mærore, adeò vt Zosimus perpetuus Constantianæ pietatis insectator, res Romanas ad infelicitatem, ea sola de causa, suo tempore prolapsas conqueratur. sed tantum à veritate Zosimi querimonia distat, vt Constantinus qui ludos sæculares ad pestes aliasq; calamitates auertendas, vt gentiles sibi persuasum habebant, neglexerat, sequenti anno Maximini non solum deuitarit insidias, ab Eusebio descriptas, sed eiusdem morientis confessione lege attestata, tranquillitatem Christianis in oriente degentibus restitutam, gauisus fuerit. de cuius Maximini sæuitia facilè innuere voluit Lactantius Firmianus in suo diuinarum institutionum eruditissimo commentario. dum Constantini tempora felicissima describens: Constantine, inquit, Imperator maxime, qui primus Romanorum Principum, repudiat erroribus, maiestatem Dei singularis ac veri cognouisti, & honestasti; nam cum ille dies felicissimus orbi terrarum illuxisset, quo te Deus summus ad beatum imperij culmen euexit, salutarem vniuersis & optabilem principatum, præclaro initio auspiciatus es, cum euersam sublatamq; iustitiam reducens, teterimum aliorum facinus expiasti. pro quo factò dabit tibi Deus felicitatem, virtutem, diuturnitatem, vt eadem iustitia qua iuuenis

exorsus

exorsus es, gubernaculum Reipublicæ, etiam senex teneas, tuisq; liberis, ut ipse à patre accepisti, tutelam Romani nominis tradas, nam malis, qui adhuc aduersus iustos in alijs terrarum partibus sæuiunt, quanto serius, tanto vehementius, idem omnipotens mercedem sceleris exoluet. quia, ut est erga pios indulgentissimus pater, sic aduersus impios rectissimus iudex, ita ille. Cum porro adessent Decennalia sui imperij more maiorum agenda, Constantinus, sicuti in sæcularibus ludis fecerat, abiecta omni gentilicia consuetudine, Christiano more illa peregit. hinc Eusebius: Pulchritudine verò templorum tenebatur in primis, & ornatu; quo rerum statu totum Regni decennium elapsum est: tum festis publicè supplicationibus exolutis, sacrificia absque ignibus & fumo, hoc est preces & vota Deo Regi fundebantur. hæc enī Eusebius. quo anno Crispum Mineruina, priori coniuge, & Constantinum Fausta natum, Cæsares dixit, & ne sibi ipsi parens ipse filiorum felicitate aucta prospicere magis videretur, quàm reliquis parentibus, qui cum filios ob inopiam alere non possent, impia necessitate occidebant, Christiana pietate sequenti rescripto ad Ablauium dato prospectum voluit.

Imp. Constantinus. Aug. ad Ablauium.
 Æreis tabulis; vel cerussatis; aut linteis mappis scripto per omnes ciuitates Italiae proponatur lex, quæ parentum manus à patricidio arceat, votumq; vertat in melius. officiumq; tuum hæc cura perstringat, ut si quis parens afferat sobolem quam pro paupertate educare non possit, nec in alimentis, nec in veste imparienda tardetur, cum educatio nascentis infantia moras ferre non possit. ad quam rem & fiscum nostrum, & rem priuatam indicreta iussimus præbere obsequia. hæc enī ille. qui eandem sanctionē per alias quoque prouincias extrà Italiani habere vim voluit. hinc Eusebius benignissimam liberalitatem describens: Multa, ait, insuper mendicis & egenis hominibus erogata stipe, qui adibant ad eum, humaniter atque beneficē sentiebant. foro emendicantes (quod est homuncionum abiectorum, miserabiliumq;

liumq; plurimum genus) non ad victum solum necessaria referebant, sed vestiti commodius etiam abibant. quorum natales & incunabula, fortunæ primum amplioris, cum maligniore deinde fuissent commutata, dispertiebat largius, Regiam munificentiam, & opes in loco significans. his agrum designabat, illos excolebat honoribus, horum orbitatem pro patre se gerens alleuabat. interruptam viduis fortunæ indulgentiam refarciens, propriam curationem interponebat. iamq; destitutas cura parentum virgines, notis desponderat, & opulentis viris, idq; non antequam in dotem suffecisset omnia desponsis. atque ut exoriens solis iubar radios lucis undique omnibus immittit, haud secus ille ubi diluxerat egressus, ortu quasi cum cælesti face promiscuo, coram adeuntibus integritatis & probitatis suæ tædam lucebat. neque ullus accessit, qui nihil inde quicquam adiutus abscesserit, aut spe decidit qui sibi aliquid ab illo promiserat. eius ita erat aduersum omnes ingenium. hæc Eusebius. hoc pariter decenniali anno cum Constantinus pro sua pietate contra Hebræorum perfidiam leges tulerit, & eos rebellantes attriuerit, sanè aperta deliria illa censenda sunt, quæ de Helena Hebræis adhærente, circūferuntur, & proh pudor in externas quoque linguas legenda transferuntur. & de Hebræis rebellantibus hæc habet S. Ioannes Chrysostomus: tomo 5. Homilia secunda. Post Hadrianum (Hebræi videlicet) eadem aggressi sunt, rebellare nempe aduersus Romanum imperium. at ille Constantinus nepè, amputatis illorum auriculis, ac rebellionis signo impresso, corpori illorum, per omnia loca circumferebat illos, ceu fugitiua mancipia, & verberones, corporibus mutilatis conspicuos illos faciens omnibus, ac eos qui per omnes regiones erant sparsi, erudiens, ne in posterum eadem conarentur. hæc Chrysostomus. sed cum & nos superius Helenam pietate nobilem, altricem filij in eadem pietate, ex S. Paulino per ea tempora viuentem viderimus, & Baronius longa discussione delirium hoc explodat, vltius in hærendum, circa hæc superfluum ducimus. post res Hebræorum compositas, insanum Licinij ingenium larua pietatis excussa, religionis

tran-

tranquillitatem exagitat; vnde bellum inter eundem & Constantinum exoritur. cuius causam vti in Metrophane diximus: Zosimus & Victor Constantino adscribunt. Eusebius culpam in Licinium rejiciens, hæc ait: Sed cum audisset Constantinus, de his qui ad Orientem afflictabantur, haud ita ruit æquo animo: totam enim oram truculenta quidem Ecclesijs, atque provinciæ infidebat fera, nempè dæmon ille spurcissimus hoc agebat, ut quam rationem iniret vir bonus, contrarium sibi ipse assumeret, & quo duas in partes dissecta erat Populi Romani ditio, lucis ac tenebrarum similis esset, Orientem obtinente caliginē, partem alteram die serenissima illuminante. quibus populis tam pingui congiario donatis cælitus, inuidia honesti semper aduersaria, theatrum hoc minimè omnium ferre poterat. itaq; qui reliquam partem orbis terræ occupabat, antea regno tranquillo Constantini gener expectatus, isti impiorum institutum moresq; quam optimi viri potiores, isti inquam prior illorum sententia, quorum exitum vitæ non ignorabat insequenda, quam boni probiq; amicitia tentanda. igitur telum atrox, nullaq; fæderis spe contra bene merentem inceptat, neque habita ratione legum, neque necessitudinis, nulla iusiurandi, nulla pactæ fidei mente agitante, memoria: hæc Eusebius. pluribus etiam alijs iniquitatem Licinij exaggerando, generalibus tamen religicnis causis, & ingratitudinis Licinij productis, nec peculiaribus ut deberet examinatis. Nicephorus namq; in Chronico iam à nobis laudatus bellum hoc propter sanctum Metrophanem Byzantijs Episcopum à Constantino motum testatur. ad quæ lectorem non longe libenter remittimus. Ioannes Nicomediæ presbyter, apud Baronium, scribit præterea, Constantiam Licinij coniugem, Constantini germanam sororem, impietatem mariti non ferentem ut potè pietate à teneris annis à matre Helena imbutam, ad fratrem illum per litteras detulisse, sextodecimo anno quarti sæculi. sequenti autem anno Licinium in Pannonia apud Cibalinum cum Constantino congressum, profligatum fuisse, colligit Baronius. quo prælio antequam ad manus esset deuentum, scribit Eusebius Licinium

ad suos habuisse concionem; quam, vt diuinæ opis assistentia, Constantino perpetua magis appareat, refero. Enimuerò, inquit, orsurus bellum selectos ex amicis ac satellitibus aliquos in locū quendam sibi religiosum conuocauit. nemo erat irriguum, & egregiè opacum. in eo signa deòrum lapidaria sculptura, variè dispositèq; collocata; ibi litato de more cereis incensis, ita illos affatus esse dicitur. Isti sunt ò focij & amici nobis patrij dij, quos à maioribus in hoc acceptos, annorum longa serie colimus, hostis autem violato ritu patrio, sensum habet dijs alienum peregrinum nescio quem, vndeuis amplexatus, impostura signoque tanti Dei turpissimo exercitum commaculat, quod illi animos in nos non facit, sed quos armis assumptis offendit deos. cuius insententia error inerit, designator hic dies illius atque nostrarum partium dijs edocebit. aut enim si vinçemus adiutores proculdubio meritoq; salutare deos istos exhibebit, aut si ille multos vicerit, numero quidem adhuc potiores, is quicunque est videlicet, nemini dubium esto, quem par sit obseruare deum, dedere se victori, præmiumq; illi tradere. & peregrinus aut irrisus vique licet fuerit, si plus poterit, & cognoscendus & venerandus nobis est, ijs diu valere iussis quibus cereos nequicquam incendimus, si victoria (de quo non ambigitur) steterit à nobis, ibimus in impios postquam vicerimus hoc loco. hæc ille ferè disseruit, inquit Eusebius. Iam qualem vim illius signi quod impius & turpissimus ipse, turpissimum appellauit, expertus malo suo fuerit, ex eodem Eusebio audiamus. Vt ventum ad manus est, ait, & bellum sedifragus inchoauit, isthic ope numinis implorata, similisq; argumenti tessera data, primam hostium aciem fregit. infraurata quoque pugna superior, plusquam opima spolia retulit, Cruce præeunte testudinem, ex quo insequuta hæc sunt, fuga diuersæ partis effusa, vrgens à tergo auctor exercitus. is sicubi laborabat, intellecta re, trophæum idem admovebat, atque præsentissimum aliquod remedium. itaq; redire vires, iterumq; subsistere diuinitus. quocircà suis hastatis cū robore corporis, tum animi virtute & religione obseruantia præclaris instare sibi ministerio

nisterio crucis indixerat: erant illi minimum quinquaginta quibus id oneris incumberebat, uti frequentes orbe facto suparent, ac vicissim humeris comportarent: hæc Imperator longo intervallo postquam erant acta per ortum explicabat his qui sibi id negotij sumperant. hoc addebat insuper commemoratione dignum. contigisse aiebat conflictu medio cum turba confertè exercitus ac fragore teneretur, qui gestabat in humeris insigne, detrectans præ ignavia certamen, ut alteri traderet; eundem spei cumq; alter accepisset, hic tutelam reliquisset, excussum telum eius vterò exceptum, vitam ocyus abstulisse; perfidiæ dantem peronas, & animi pusilli, decubuisse confectum; illum sibi vitam conservasse, missilibus appetitum frustra, quæ sublica figebantur signifero intacto. quod admirabiliter inter alia multa factum esse; brevissimo pali cuiusdam orbiculo sagittas omnes quasi collineatas constitisse. sed erat ab interitu tutus quisquis unquam munus illud inibat. cuius ego auctor non sum, at ille ipse Imperator, ut plurima alia nostris auribus infudit: hæc ille de virtute triumphalis signi ab impio Licinio spreti; sed & ipsius Imperatoris pietatem inter arma iuvat ex eodem authore intueri. qui pergit: Hic edita aliquanta hostium strage, promovit ordines, quem impetum primipili non ferentes, projectis armis se ad pedes Imperatoris prouoluerunt. ille de conservatione hominū exultans, omnes recepit saluos fore. alij peruicaciū explorata fortuna, conflictui dabant se, vocibus amicis in cassum appellatis, agmina deinde pertinacia regijs immisissis dedere terga; partimq; ut assollet, in fuga cæsi, partim ruentes à suis confossi sunt. idcirco Imperator iste, nempe Licinius, orbem se presidio non dissimulans, vanos delectus auxiliorum, exercitusque, vanam deorum expectationem expertus, fugere inhonestè non dubitauit. euasit certè, tutoq; loco fuit, insequi prohibente Rege, quem salutem consequi volebat. etenim putauit, intelligentem ubi loci fortunæ suæ forent, insanam audaciam cum sobrij hominis mente commutaturum aliquando. hæc Eusebius. Sed Licinius licet expertus imbecillitatem impietatis suæ, contra diuinam Crucis poten-

tiam, immemor eorum quæ cum amicis in nemore super experientia belli, deorumq; suorū, respectu Crucis transegerat, cum, iuxta propheticum illud, nollet intelligere vt benè ageret, fufus fugatusq;, & in Thraciam se recipiens, restitutis copijs iterum manum cum Constantino conferit. at Crucis osor etiā hoc prælio contempti signi vim est expertus. processit siquidem contra illum Cōstantinus totus pietatis armatus officijs. de quibus hæc Eusebius: Rex alterius apparatus esse rem opinatus, interim Seruatoris nomine agebat ferias. Tabernaculum Crucis in recessu positum erat, illic frugaliter & sanctè degebat, Deoq; supplicabat, quomodo illum accepimus antiquissimum propheta ex fide scripti sacrosancti, extra castra tentorium habuisse. aderant religionis obseruatione atque fidei probati. apud illum admodum pauci. hoc illi consuetum erat, vbi alia acie cum hoste dimicandum foret. fuit ille præ securitate lentus, & qui nihil absque consilio numinis ageret, ac denique aliqua Dei fretus imagine recederet. exinde tanquam diuinitus afflatus, contubernio relicto, omnem moram tollere, copias educere, ipso momento gladios distringere iubebat. hic tum collecta multitudo, legionarij ingressi campum, cedere lasciuiuer, vsque dum victoria accepta, puncto temporis trophæum ponerent. sic se imperator & delectus omnes ad militiam pridem comparauerat, huius oculi mentis in vultu numinis semper habitabant, ad aliquid agendum eò diuertebant, omnia illius consilia. ne multi interirent diligenter ab eo, prudenterq; cauebatur. tam enim inimici quàm salutem sui exercitus auebat. & suos, vt victis parcerent, hortabatur, æquum esse natos hoimnes conditionis haud disparis meminisse. quorum videbat animos incontinentes victoria vt, frangebatur auro. nempè constituerat auri pensum cui se hostis viuus dedisset. atque ita escam generis continendi seruandiq; prudenter inuenerat, quæ quum sæpè aliàs, & horum similia permulta non grauatè faceret, tum verò nulla contubernij cum quoquam necessitudine antequàm prælium committeretur votis operam nauabat. omni animi mollitudine alienus, atque corporis, ærumna,

mina, ieiunijs macerabat sese, hac via sibi numen adiungebat, id acturus quodcunque propitius opitulatorq; Deus in mentē immisisset. verū ille communem vigilemq; curam induerat, æque suorum causæ, & aduersariorum, anxie preces fundens. hæc enim Eusebius. ijs pietatis Constantinianæ armis expugnatus Licinius in Thracia, nobilissimum tantæ virtutis trophæum erexit, dum toties impius, à pio principe in amicitiam & consortium imperij receptus est. teste Zosimo. qui, postridie, inquit, pactis inducijs visum est inter ambos debere esse societatem, & factus mutuū, ita quidem, vt Constantinus imperaret Illyrijs, & nationibus cæteris, quotquot vltius essent porrectæ. Licinius Thraciam & Orientem, & vltiores prouincias haberet. Valens appellatus à Licinio Cæsar, quod, vt equidem arbitror, perhiberetur auctor eorum malorum quæ acciderāt, è medio tolleretur. ita ille. verū cum pius princeps salutis publicæ non minus conducere cognosceret summi Tyrannum, quàm inferiores plurimos compescere hoc eadem anno Sardicæ existens legem Imperatorem Christianum, debellatorem vitiorum exprimentem, tulit, qua Clarissimorum virorum delicta statim puniri debere, nec vlla fori exceptione gaudere voluit, tenoris huiusmodi: Quicumque clarissimæ dignitatis, virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaserit, vel in aliqua culpa seu crimine deprehensus fuerit, statim intra prouinciā in qua facinus perpetravit, publicis legibus subiugetur, neque super eius nomine ad scientiam nostram referatur, nec fori præscriptione vtatur. omnem enim honorem reatus excludit, cum criminalis causa, & non ciuilis res vel pecuniaria moueatur. ita ille. qui rem publicam stare diutius nequaquam posse, ni potentiorum licentia comprimatur, optimè norat. verū pietati & populorum salutis intentum Constantinum, hydræ similis immanitas Licinij turbat iterum atque iterum. nondum enim anno transacto, bellum Constantino intulit. sed, inquit Eusebius, clam delectum habebat armatorum, ac ad bellum denuò accingebatur. barbaros externaq; auxilia accersebat, etiam ad deos fideliores adibat, ambage longa viarum exquisitos, quia

priores illi fefellissent. omnium erat oblitus quæ de dijs ipse dis-
 ceruerat. debellatorem Constantini Deum aspernabatur, ac re-
 centes multo plures ridiculè inquirebat. attamen iste aliquando
 perdidicit, quàm arcana, quàm cælestis insit in trophæo saluti
 vis, ex quo vincere nouerat alter exercitus. ita ille. hinc Pôpo-
 nius Letus de eodem agens: tandem, inquit, naualibus & terre-
 stribus prælijs victus, deditionem Nicomediæ fecit. Zosimus
 quantumuis infestus Constantino, bellum tamen hoc incruentū
 fermè Constantino fuisse describit, Licinio verò ita funestum vt
 centum quinquaginta triremes, ab octuaginta Constantini op-
 pugnatas auferit; exercitum quoque centū quinquaginta mil-
 lium, à Constantini longè inferioribus copijs deletum describat
 in Thracia, in Asia verò vltimò prælio propè Chalcedonem, ita
 Licinium à Constantino attritum dicit, vt de centum & triginta
 millium numero, vix triginta millia euaderent. sed quod ad di-
 uinam erga Constantinum propensionem attinet libet ex Nice-
 phoro cognoscere. cū enim ait, bonus Princeps in Byzantijs obsi-
 dione quadam die ob aliquot suorum, ab obsidentibus erumpen-
 tibus cælos esset sollicitus. Vespere diei, inquit ille, Imperator
 languidus & mæstus, inopia consilij, continuo oculos ad cælum
 intendit. atque ibi rursus itidem vt Romæ cum contra Maxen-
 tium bellum gereret, scripturam stellarum ordine, atque distin-
 ctione conformatam, vidit; hoc significantem: **INVOCA ME IN DIE**
TRIBVLATIONIS, ERVAM TE ET LIBERABO TE, ET GLORIFICABIS ME. stupo-
 re igitur percitus rursus oculos in cælos sustulit. & iterū Crucem
 stellis, sicuti antea effigiatam in cælo, & inscriptionem circum eā
 conspexit, cuius hæc verba erant. **IN HOC IPSO SIGNO**
HOSTES OMNES VINCES. & confestim in memoriam ei
 quæ antea acciderant venire. postridie ergo classicum canere
 iussit. & quòd trophæum & signum Crucis præferri in acie man-
 dasset, fortiter illos vicit. simulq; Vrbem ipsam cæpit. victoriæ
 autem eius trophæum, & signum eo loco statuit, vbi nunc por-
 phiretica eius columna in magnam amplitudinem ampliter ex-
 currit. hæc ille. vnde iam tertio salutiferum signo Crucis Con-
 stantino

stantino affulſiſſe, ad Rhenum, ad Urbem, & ad Byzantium cognoscimus, cui trium orbis partium gentes, ſub Crucis vexillum reducendæ deſtinatæ erant. hinc crediderim ad memoriam trine huius ſacroſancti ſigni viſionis, ipſo iubete numiſma cuſum, quale apud me habetur æreum, ex altera parte imaginem armatam Conſtantini exhibens, ex altera verò Labarum cum velo militari pendente, in eoq; velo tres Cruces conſpicias. ad imam porro partem Labari duos homines manibus à tergo vinctis ita ſedentes, vt vexillum habeant medium. cum inſcriptione VIRTUS EXERCITVS. Zonaras tomo 3. in hanc rem hæc habet: Ferunt Conſtantinum in prælijs cum Licinio & Maxentio commiſſis, viſiſſe armatum Equitem, ſignum Crucis pro vexillo ante aciem ſuam præferentem, ac rurius Hadrianopoli duos ei viros adoleſcentes, qui hoſtium phalanges cæderent; item circa Byzantium noctu omnibus dormientibus conſpectum ab eo ignem, qui fulguris inſtar, vallum exercitus ſui colluſtraret. quibus oſtentis in eam ſententiam adducebatur, vt crederet ſucceſſus illos rerū, & victorias, ſibi diuinitus offerri. ita ille. at quomodo contemptor Dei Licinius infelici bello precibus vitam à Conſtantino impetrarit, vel ab ipſo Zoſimo audiamus: Cum autem, inquit, Conſtantinus etiam Nicomediæ Licinium obſideret, rebus ille deſperatis, quòd etiam ſciret nullas ſibi reſtare iuſtas & ſatis amplas ad dimicandum copias, egreſſus vrbe, ſupplex Conſtantino factus eſt, & ad eum allata purpura, Imperatorem ac dominum clamabat, veniamq; præteritorum poſcebat. nam vitam ſibi certo pollicebatur, cuius nomine iuſiurandum vxori eius à Conſtantino præſtitum fuerat. Martinianum (is ex magiſtro officiorum à Licinio paulò ante ſocius contra Conſtantinum adſcitus Cæſar dictus fuerat) ſatellitibus ſuis occidendum tradidit, Licinio Theſſalonicam ablegato. ita Zoſimus. qui eum ibi iuſſu Conſtantini poſtea ſcribit interfectum. de cuius morte cum diuerſi diuerſa dicant, mihi tamen id potiſſimum arridet, quod apud Suriũ to. 2. Ioannes præbyter Nicomediensis tradit de Licinio in hiftoria de S. Baſileo Amaſeno Epifcopo, ab eodẽ Licinio martyrio affecto.

scribit, utpote ea quibus ipse tunc viuens interfuit, Christiana sinceritate posterorum memoriæ commendauit: Licinium, inquit, cum ferè ad mortem vsque Imperator Constantinus castigasset, Regali & quacunque alia principatus potestate priuatum, in Galliam demandauit, ut in illa regione habitaret, eò enim quòd eius affinis erat, illum morte punire noluit, qui iure millies mori debebat. ei autè toto audiente Senatu dixit: Luge & penitentiā age, ob ea quæ ausus es; bonisq; operibus studeas, ab illis nunquā desiste. fortasse Deus propitius & beneuolus tibi erit, qui omnis beneuolentiæ expers, & insidiator fuisti. fortasse & sempiternæ pœnæ sententiā aufugies. hæc tum ipse. nihilominus tamen diuina pœna vehementer illum exagitauit. in ea enim regione, ad quā missus est, difficilia quædā vlcera, remedia eius malitiæ congruentia, similem illi quam Maximinus passus fuerat, plagam intulerunt. cū autem grauiter ingemisceret, & solum ac verū Deum à se reprobatum fuisset cōfessus, ex hac vita miser auulsus fuit. hæc ille, Zosimo, Victoriq;, ac alijs Ethnicis, & qui ab iisdem hauserunt longè anteponendus. sed iam Liciniū malè regnantē, pēius pugnantem, omittamus. Constantinum sub vmbra alarum instrumēti salutis æternæ, apud Eusebiū intueamur. Hic deleta, inquit, impietate, lumen solis expiatum, imperiumq; Populi Romani Oriente ad partem alteram adducto coaluit. vna potestas, atque vno quasi capite benè digestū corpus emerfit. religionis splendor in caligine & vmbra mortis sedentibus, luculentos afferre dies, nulla esse maiorū memoria, omnes imperatorē laudare, Deum vnum seruato-remq; vnum confiteri. ille verò Dei præclarus obseruator, atque gentiū victor (hoc enim cognomentū ex re proprium adsciuerat, data vbicunque sibi diuinitus in hostē victoria) recepit Oriētem: vnumq; iam more prisco, ad se transtulit Imperiū. fuit tam diuinę potestatis explicandæ omnibus princeps, quàm vitæ hominū in maiestatis imperij gubernator. terrorē illum excussit vrgentis antea calamitatis, vniuersos vti serena fronte & oculo hilari dudum solliciti mæstitia, respicerent inter se. qui carmine & choro Deū in primis, tum ipsum deinde, ac filiū Cæsares appellatos effusè dilaudabant.

dabant. impietatis & antiquæ miseriæ obliuio, fruitio præsentium bonorum, atque futurorum expectatio, publicabantur vt ante apud nos, aliosq; orbis terræ incolas, humanitatis à Rege, atque officij plenæ tabulæ, sanctissimæ leges omnia genera bonorum pollicentes, vtilia ad vitam permittentes plebeculæ. Ecclesiæ autem excipientem vicissim alia, cauentemque; primum reuocati sunt ij, qui ne simulacra reuererentur, à præfectis expulsi aliò cōmigrauerant. qui eadem de causâ translati erant ad curias, muneribus soluti sunt. deinde sua recuperabant alij, quibus adempta bona fuerant: ac qui toleranter ipso iudicij tempore illustrati cælitus se gesserant, & ad metalla confecturi se descenderant, aut fuerant deportati ad insulas, aut seruire publicè coacti, toto illo genere liberi recedebant. postreimò qui religionem obstinatè defendentes, exauthorati erant, ab hac contumelia vindicati concessione regia, vtro frui mallent, optio illis fuit, vel receptis focis ea qua prius dignitate esse, vel expedito vitæ quietoq; modo contentos, nulla munerum offensione permanere; sed illi etiā noxa, & nexu liberi qui muliebres operas ignominiosè præstiterant, atque ancillati erant ad ludibrium iudicatio. rescriptum ad eos potissimum attinebat, qui similes iniurias erant perpessi, at de illorum bonis plenè interdictum fuit lege, sanctorum enim Deum professorum in morte bona adire genere proximos, si nulli essent, Ecclesiæ deferri cauebatur. quæ publicè ex æratio venierant, vel largitione profusa, quicquid item esset reliqui, redire ad priores dominos. magna certè copia donorum Ecclesijs, sed quæ eorum multitudine vinceretur, quæ populis & nationibus magnifico animo dispertiebat. hætenus Eusebius. qui post multa alia, huiusmodi subiicit Constantini Edictum ad prouinciales Palæstinæ, summam eius in Deum ac homines pietatem, declarans. ad quod lectorem breuitati studentes, remittimus. Nec minùs interea propagandæ pietati, quàm vitiorum enormitatibus toto terrarum orbe exterminandis insudabat Imperator: Quamquam enim, inquit Sozomenus lib. i. c. 8. in omnibus rebus quas moliebatur, diuinum cultum impensè curabat, in legi-

bus autem colendis vel maximè, qua causa ductus intemperantes & libidinosos concubitus, antea minimè vetitos coercuit. quemadmodum ex legibus de illis latis, si cui sit curæ istud cognoscere, facile potest intelligi. ita ille. hinc Diuus Hieronymus scribens in Isaiam c. 2. testatur à Constantino penitus sublatos esse greges illos puerorum, ad nefandam turpitudinem exercendam, publicè comparatos, idq; non Romæ, vel in alijs augustioribus ciuitatibus tantum, sed vbique gentium, totoq; orbe Romano fuit legibus eius emendatum. eodem quoque tempore, nimirum debellato Licinio, cum per turbulentiſſima tempora perditissimorum principum, cognouisset parentum reuerentiam adeò apud filios euanuisse, vt essent qui parricidales manus inferre non timerent, ad Verinum Africæ Vicarium, ita rescripsit: Si quis in parentes, aut filij aut omninò affectionis eius, quæ nuncupatione parricidij continetur, fata properauerit, siue clàm, siue palàm, id fuerit enisus; neque gladio, neque ignibus, neque vlla alia solenni pœnâ subiugetur, sed infusus culeo, & inter eius ferales angustias comprehensus, serpentum contubernijs misceatur; & vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel amnem projiciatur, vt omni elementorum vsu viuus cedere incipiat, vt ei cælum superstiti, terra mortuo auferatur. hæc pius princeps. qui adeò seuerè pro parentibus in impijs filios animaduertit, ita pietatem Christianam in pessimi parentis filium Licinianum, Licinij filium declarauit, cum eundem iam Cæsarem declaratum, post patris obitum, eodem dignitatis loco retinuit, & Consulatu suo quinto, collegam adſciuit. Constantinus dum parentum incolumitati, filiorumq; dignitati, legibus factoque omninò apud principes raro consulit, vitijſq; extirpandis intendit. Deus cuius honori inter homines augendo princeps totus erat addictus, omni ferè Regni cura postposita, ipsum Regnum ferocissimarum gentium victorijs adaugere. Sozomenus enim lib. i. c. 8. Imperator, inquit, post bellum cum Licinio gestum, tam secundo fortunæ statu in prælijs contra alienas efferasq; gentes faciendis vsus est, vt tum Sauromatas, tum

Gothos subiugaret. & ad extremum quod aliquod beneficij eis
 afferre videretur, fœdera cum illis percussit. ista quidē gens tunc
 temporis trans Istrum fluvium habitavit, quæ cum esset tum
 propter multitudinem, tum propter corporum magnitudinem
 bellicosissima, & in re militari assidue exercitata, alios quidem
 barbaros devicit, Romanos autem solos habuit, qui ipsam bello
 æquarent, strenuèq; resisterent. dicitur præterea Constantino in
 hoc bello vel maximè per signa ac somnia declaratum, quàm se-
 dulò Deus sua providentia ipsi prospexisset. quare cum omni-
 bus bellis suo tempore gestis, victoriam esset consequutus, velut
 gratiam Christo redditurus, veram religionem, summo studio
 excolere, subiectosq; ad eam solam sanctè observandam, & sa-
 lutarem ducendam, hortari cepit, hæc ille. at quæ signa intelle-
 xerit Sozomenus, non multum disquirendum existimo, cum
 triumphatris illa Crucis iam agnoverimus, quotiescunque gra-
 vius bellum, excidio clavioris alicuius Regis illi fuerit peragen-
 dum. ita ad Rhenum primò illi Crucem apparuisse, antequàm
 Herculum insidiantem extingueret, mox ad Tyberim Maxen-
 tium, tum ad Byzantium Licinium, & iam quarto ad Danu-
 biū Raufimodum debellaturo. & licet de ijs apparitionibus au-
 thores expressè locuti non sint, attamen in Oratione habita de
 Constantini laudibus constanter affirmatur, divinas illi visiones
 non semel, sed sæpe numero illuxisse. hoc bellum Zosimus,
 paulò ante gestum fuisse, cum nempe adhuc Liciniana prælia
 flagrarent, describit, Sozomeno tamen, ut antiquiori, in hoc post-
 ponendus. post eundem nihilominus audiendus. eius verba sunt:
 Cum autem Constantinus audisset ad Mæotidem paludem ha-
 bitantes Sauromatas, Istro nauigijs traiecto, ditionem suam ag-
 gredi, copias in eos duxit. item barbari cum Raufimodo Rege
 obviam ei profecti, primùm oppidum quoddam tentabant, satis
 magno præsidio munitum. cuius ea pars muri quæ à terra surge-
 bat, in altū erat opere lapideo facta, pars superior ligneo. quam
 obrè arbitrati Sauromatæ facillimè se posituros oppido, si quic-
 quid esset in muro ligneum exussissent, ignem admovebant, &

con-

consistentes in muro telis petebant. sed cum murorum propugnatores telis ac lapidibus ex loco superiore deiectis, barbaros interficerent, iamq; Constantinus aduenisset, in barbaros impetu facto, & de loco superiore multos occidit, plures viuos cepit, reliquis fuga sibi consulentibus. Raufimodus maiori parte copiarum amissa, naues ingressus Istrum traiecit. cum haberet in animo ditionem Romanam populari. quod ubi Constantinus comperisset, & ipse traiecto Istro insequitur, ac fuga quendam ad collem sylvis densis delatos adoritur, & multos interficit. quorum in numero Raufimodus erat. multisq; viuis captis, residuâ multitudinem quæ manus porrigebat, in fidem recepit; eoq; pacto magna cum multitudine captiuorum in prætorium reuersus est. hæc tunc Zosimus. ut si Reges a Constantino hæc tunc debellatos & extinctos recensere velimus eos octo numero, Gaifum & Ascaricum Francos, Herculium, & Maxentium eius filium, Licinium, cum Valente primo, postea Martiniano ab eodem Cæsaribus contra ipsum Constantinum creatos, & iam Raufimodum Sarmatam, inueniemus. quale felicitatis decus nulli post homines natos contigisse certum est prophetico illo oraculo in Principe pio comprobato; Et Tyranni ridiculi eius. quibus expugnatiss, impietati hæreticæ ab Ario Alexandrino excitatæ, impiger athleta Christi exterminandæ sumpto animo, scriptis non Cathecumeno principe, sed veterano Ecclesiæ doctore planè dignis teste Epiphanio, necnon Baronio, qui ea suis intexuit annalibus, in Arium inuectus est. quo tempore tumultuantibus Germanis Crispo filio cum exercitum in illos immisso, ipse in Galliam contra Francos properabat. ubi re benè gesta, paulò post Crispum filium ex Germania redeuntem excepit. ibiq; quinquennalia Crispi & Constantini Cæsarum celebrauit. quintodecimo nempe Regni anno; ut habet Nazarius cum ait. Quintumdecimum annum maximus Princeps salutaris imperij degit. sed auguramur iam vicennalia; & venturi fidem superiorum felicitate sentimus. quinquennalia beatissimorum Cæsarum occupatos in gaudijs habent. hæc ille. qui de Crispi victoria dum meminit: Decla-

rant,

rant, inquit, ecce rationem cupiditatemq; votorum facta Crispi, Cæsarum maximi, in quo velox virtus ætatis mora non retardata, pueriles annos glorijs triumphalibus occupauit. cuius ita iam vberes scatent laudes, vt plenæ possent videri, nisi cæpisse & patrem cogitaremus. qui quidem nunc nobilissimus Cæsar, venerandi patris, fratrum, suorumq; omnium fruitur aspectu; seq; fruendum omnibus præbet. cruda adhuc hieme inter gelu intratibile, immensum spatio, niuib; infestum, incredibili celeritate confecit. vt intelligamus alacritatibus nihil asperum, qui ipsam quam à suis petebat, tam laboriosam instituerit voluntatem: quæ tuum Constantine maxime mite pectus inundauit gratulatio, cui tanto interuallo videre filium licuit, & videre victorem? narravit vtrique exhausta bella, & hoc ad suam gratiam, non ad sui ostentationem. qualis excipiendo hosle, quàm resistenti vehemens, quàm facilis supplicanti audiuit frater intentus, & puerilem animum spes læta, & blanda gaudia titillarunt. quumque miraretur fratrem, etiam sibi fuit, quòd ex annis eius, quam proximus tantæ gloriæ esset agnouit. nunc te Constantine maxime omnes rogamus quum præsentem laudaueris, quum iam reipublicæ flagitanti, quum Gallis desiderantibus reddes, iterum atque iterum moneas reuertentem; (neque enim persuaderi facile potest) & si quando armis vestris contusa barbaria aliquid tamen mouerit, sit ille animo, sit consilio tui similis; temperet modò dextræ, manui parcat, & sit aliquid quæsumus in quo te iterum velit imitari. hæc Nazarius. quo anno refert Baronius plurimas leges Constantini pietate conditas, præsertim ad fauorem eorum, qui cælibatum legibus Augusti pridem damnatum, profiterentur. pœnas item debitoribus irrogari solitas aboleuit. admodumq; seuerè in raptos virginum ac viduarum rescripfit. sequenti anno è Gallia rediens in Italiam, non minus Romani orbis incolis religionem dierum hebdomadæ, quàm militibus precandi modum præscripsit. Diem, inquit Eusebius, Dominicum supplicationibus habilem, ac præcipuè aptum designauit. erant æditui regiæ Diaconi Deo sacri, dignitatè probitateq; benè cognita.

cognita . satellitium nisi fide atque beneuolentia distinctum, Imperatore morum magistro addiscebatur, eundemq; ipsum diem nihil secius obseruabat, excolebat, & amicissima Regi vota nuncupabat. sollicitabat eò cunctos homo diuinus, ac si nouisset id humanum genus æqui obseruantissimum reddere. propterea dies altissimo cognomines imperio Populi Romani vacare iussit, & sabbata similiter agere; commemorationis uti puto illorum, gratia quæ Deum fecisse illa die referunt. insequentem verò salutarem luci, soli; dedicatam, honore quoque præcipuo militibus esse voluit. indulgitq; fidelibus, ut diuinam rem nullo obistente facerent. si qui nondum initiati erant, illi dominicam diem, in suburbio regione lustrata ex altera lege recolebant, allataq; domo preces vno omnes ore, tessera data fundebant. nam neque hastis uti, neque graui armatura, neque verò suo robore ad confidentiam, Deum se nosse boni datorem, atque victoriæ, cui supplicare sublati in ætherem manibus, obtutuq; mentis alius eiaculato par sit. illum custodem, illum seruatorem, illum auxiliatorem implorare. Legionibus insuper auctor eiusdem rationis, assueuerat isti latinæ orationi: Vnum te Deum esse nouimus, vnum te Regem intelligimus, appellamus adiutorem, nobis abs te victoria cecidit, ex te aduersarium fundimus, innotuisti nobis cum præteritæ beneficentiæ gratia, tum futuræ liberalitatis expectatione. en supplices adsumus, atque Regem nostrum Constantinum ut diutissimè valentem, victoremq; protegas, obsecramus. ita Eusebius. at insequenti anno effusissimam suæ pietatis munificentiam declarauit cum eiusmodi legem Romæ, subleuandis pauperibus fame pereuntibus edidit. Prouinciales egestate victus, atque alimonix inopia laborantes liberos suos vendere, & oppignerare cognouimus. quisquis igitur huiusmodi reperiretur, qui nulla rei familiaris substantia fultus est, quique liberos suos ægrè ac difficilè sustentet, per fiscum nostrum, antequàm calamitati fiat obnoxius adiuuetur, ita ut Proconsules, Præsidesq; & Rationales per vniuersam Africam habeant potestatem, & vniuersis quos aduerterint in egestate miserabili constitutos,

stitutos, stipem necessariam largiantur, atque ex horreis substantiam protinus tribuant competentem: abhorret enim à nostris moribus ut quemquam famæ confici, vel ad indignum facinus prorumpere concedamus: ita pius Imperator, quicquid impius Zosimus vipereo oblatret ore, dum Constantinum ad eò tenacem in tributis exigendis fingit, ut passim scribat ob solutionem parentes filios distraxisse, atque filias prostituisse.

Continuata hæc inoffenso pede pij Principis felicitas, infauit coniugis suæ Faustæ impietatis filia: scelere immari, unde uigesimo Regni anno, ingenti Augustalis familiae probro, detrimentoq; tum Romani, tum Christiani orbis, turbatur. ut nihil inconstatius felicitate qualiscumque humana patiatur conditio: præterquàm quòd æternus rerum conditor ita plerumque cum sibi charioribus agere consuevit, ut in ijs præsertim quibus suorum corda distrahi magis animaduertit, amariori sapore iniecto, totos ad sese conuertat. sic Abrahami patris delicias unicam sobolem absinthio aliquando conspergit. sic Absalonis morte Dauidem concussit, sic Sigismundum Burgundiorum Regem, ipsissimum Constantini exemplar exercuit. sic pium Principem nostrum, ad sacro sancti lauacri fontem attractum omnino nouum regenerauit, ac suum effecit. turbatur, inquam, Constantini felicitas Crispo Cæsare præstantissimo adolescente, & Christiano ut multi volunt, indigna morte sublato, tum etiam Licinio Liciniano, mox ipsa Faustæ cum plurimis alijs interfectis; magno scriptorum silentio, eorumq; paucorum, qui hæc attigerunt, admodum diuerso testimonio. Faustæ fortasse filiorum, qui Constantino successerunt potentia deterriti. hoc enim pluribus magnis viris contigit infortunij; ut plura & veriora de illis sciri non potuerint, eorum potentia à quibus oppressi fuere. ne tamen pius princeps impietatis deliquio posset aliquandò apud posteritatem obscurari, quod Iulianus olim Imperator Constantino insensissimus, ut pio impius tentauit offundere, Deo, qui veritas ipsa est, sui Principis causam agente; Arthemius, Augustalis Ægypti Præfectus superius laudatus Constantino Crispoq; charissimus

cum Christianitatis reus, coràm eodem Iuliano, Constantini gloriæ insultante sisteretur, ita rem totam aperuit, vt sine magni viri & Christi martyris iniuria, reliquis quibuscūq; aures adhibere non liceat: Ille, inquit, Constantinus videlicet, vxorem Faustam iustè admodum interfecit, vt quæ priscam Phædræ esset imitata, eiusq; filium Crispum calumniata, quòd eius amore captus esset, & vim ei conatus esset afferre. sicut etiam illa Hyppolitum Thesei filium. atque primùm quidem, qui sic in matrem insanierat, vt volebant eius verba, ille cum esset maritus puniuit. postea autem cum sciuisset esse mentitam, ipsam quoque occidit. in eam ferens sententiam omnium iustissimā. ita candidatus martyrio Arthemius, Constantini rerum optimè gnarus. accedit tanti viri testimonio Diui quoque Hieronymi authoritas, dum inter scriptores Ecclesiasticos Lactantium Crispi magistrum describit. ex inferioris verò æui scriptoribus, Zonaras, Suidas, & recentiores omnes. quidquid ex antiquis idem quoque Zosimus dum Constantinum onerat calumnijs, eandem mortis Crispi causam assignat. Nam Crispum, inquit, filium Cæsaris, vt ante dictum, est ornatum titulo, quòd in suspicionem venisset, quasi cum Fausta nouerca consuecset, nulla ratione iuris naturalis habita sustulit. hæc ille. qui etiam in solatium matris Helenæ, mortem nepotis desilentem inconsolabiliter, Faustam à Constantino intrà balneum inclusam tradit extinctam. sunt qui præter calumniam Faustæ attestatam, aliam quoque ab eadem infamata nouerca contrà priuignum, & Licinianum Cæsares additam volunt, affectati nimirum crimen imperij marito instillasse. vt ijs sublati quos rebus gestis iam claros, filiorum splendori obfuturos certò sibi persuasum habebat, filijs suis gradum liberum ad imperium sterneret. quod ex Eutropij historia libro 20. licet colligere, qui scribit, eodem tempore innumeros quoque amicos à Constantino interfectos. hos enim haud aliam ob causam, quàm quod participes consiliorum amborum Cæsarum delatos à Fausta, verosimile est fuisse sublatos. cum nulla penitus alia tot illustrium virorum morte affectorum causa perhibeatur. nisi ali-

quam

quam eorum partem perfidiæ Faustæ conscios, & sceleris comministros extitisse credamus. occasione tantæ rei pluribus grauiissimisq; authoribus ostendit Baronius, Constantinum atrocitate agnita, cum de expianda culpa cogitaret, & cum eodem tempore lepræ morbo laboraret; variaq; medicamenta conquireret anxius, in somnis per sanctos Apostolos Petrum & Paulum fuisse admonitum, vt euocato Syluestro Romano Pontifice, qui in latebris delitescerat montis Soractis, ex ea fortè causa, quod cum Crispo tanquam Christiano addictus haberetur, Constantinum in eius amicos seuientem, pertimescebat; illo magistro in diluendę culpæ enormitate vteretur. euocatus Syluester cum salutaris lauacri medicinam Principi p̄posuisset, assentiente illo, & deposcente ex ritu Christianæ religionis per baptismum ablui & expiari patratiss facinoribus; iubet Syluester. ex more septem, saltem diebus, deposita Regia corona solitarium pœnitentiæ studere eiusmodiq; officijs religionis præuijs ad plenissimam illam per baptismum faciendam purificationem paratum se reddere. paruit Imperator, acturusq; priuatè pœnitentiam, coronam deposuit, atque simul splendidam vestem imperatoriam. sabbato autem adueniēte, & fonte ex more precibus benedicto, in eumq; Constantino simul ingresso, & baptizato, affulsisse cœlitus diuinū splendorem, scribit. Imperatoremq; Christianum redditum vidisse eo fulgore Christum sibi manum porrigentem, quo tempore lepra quoque mundatum fuisse affirmat. illis porro septem diebus, quibus ex Christiano præscripto Imperator baptizatus in albis fuit, prima quidē die, lege lata edixit: Christum esse Deum, Dominumq; verum, qui se mundasset à lepra, & hunc ab omni orbe Romano coli debere. secunda verò pœnas decreuit aduersus omnes, qui in Christum blasphemias inferrent, vel eum deriderent. addidit tertia die pœnam in eos, qui cuiuspiam Christianorum contumeliā irrogassent. quarta verò Imperatorijs priuilegijs Romanam Ecclesiam voluit illustrare. quinta immunitatem concessit Ecclesijs, vt ad eas confugientes securi in omnibus essent. sexta & septima decreuit, ne absque licentia Romani Pon-

tificis alicubi construerentur Ecclesiæ; & ijs decimæ soluerentur. octauo die processit, albis depositis totus mundus & saluus. & veniens ad locum, in quo reliquæ beati Petri Apostoli tumulatæ erant, qui à Christianis, Confessio B. Petri, dicebatur, ablato diamate capitis, exuens se chlamide, & accipiens bidentem, terram primus aperuit, ad fundamenta Basilicæ construenda: dehinc ob numerum duodecim Apostolorum; duodecim cophinos terra plenos, suppositis humeris baiulans, asportauit. & ita gaudens & exultans in curru suo, cum Episcopo sedens ad Palatium redijt. in quo pariter Basilicam Saluatoris nomine construxit; quæ & Constantiniana fuit appellata. propè quam, eò nimirum loco, quo à Syluestro Pontifice fuerat baptizatus, Ioanni Baptistæ extruxit Ecclesiã. via item Ostiensi, Paulo Apostolo, Laurentio martyri, in agro Verano, Triumphali Cruci, in Sessoriano, amplissimas struxit Ecclesias, præter multas alias non solum Romæ, sed in præcipuis Italiæ, Europæ, ac totius orbis Romani Urbibus, locisq; nobilioribus, ædificatas, quas omnes amplissimis muneribus, prædijsq; dotauit. Urbem quoque Romanam cum nobilissima Italiæ portione Romano Pontifici, perpetuæ Sedis loco donauit. & licet temerè aliquis & pridem, & æuo nostro, hanc donationem vocauerit in dubium, præter antiquorum in hanc rem memorias, vnicuique satis esse deberet, Constantinum ab eo tempore, quo post baptismum pedem Vrbe extulit, nunquam amplius Romanum repetijse palatium. quod ab omnibus eius successoribus ita religiosè scimus obseruatum, vt neque ij etiam, qui occidentali præfuerunt imperio, dum Collegæ res orientales administrarent, vt Constantinus iunior, Constans, Valentinianus senior, Gratianus, Valentinianusq; eius filij, Honorius, & tertius Valentinianus. licet alijs de causis aliquis eorum Urbem inuiserit; non tamen in ea sedem fixerit. sed ne ipsi quoque, Gothici Reges ipsius Urbis inuasores: nec demùm post Italiam Gothico regno subtractâ, per Iustiniani Duces, vllus eorû qui Exarchi nomine imperatorias vices in Italia gessere. nec obstat, quod post Cōstantinū, Prætores Vrbi ab Imperatoribus destinati Romę

sedisse

sedisse noscantur, & Bonifacius Romanus Pontifex templum Pantheon Phocæ Imperatoris assensu, Christiano cultui dedicasse legatur. nam quoad Prætores, faciliè ipsis Pontificibus Romanis exposcentibus, dum adhuc Senatus Populusque Romanus magna ex parte gentiliciæ superstitioni teneretur addictus, & proinde per Pontifices in officio contineri non posset, sicuti per armatos Imperatoris ministros, hoc potuit contigisse, qui gentiles quantum auderent in Vrbe, vel ex vnius Symmachi petulantia, sub Gratiano & Theodosio, faciliè est cognoscere; quorum vis nec nisi capta à Gothis vrbe potuit enervari. hoc autem fuisse in causa, colligitur ex eo, quòd post Urbem captam nullū sub Gothicis Regibus, sub Imperatoribus orientalibus, aliquos Prætores in Vrbe fuisse, pontificibus expetentibus, tradat antiquitas. quoad templū Pantheon, præterquam quod exemplū hoc habeatur singulare, & fortasse metu pessimi omniū Christianorū Imperatorum ad illa usq; tempora hoc potuit contigisse; cum Idolorū sana fuissent omnia iussu Constantinī occlusa, vt ex antiquis, ipsoq; Diuo cōstat pluribus locis Hieronymo, ijsq; ita oclusis cū Urbem Romani Pontifices accepissent, pro innata modestia saltē, æquum fortē cēsuere, Pantheon nisi consulto Imperatore reserare. secūs enim innumera alia templa, & Romani Pontifices in Vrbe, & alij extrā Urbem, sine vllō scitu, nedum consulto principum, ad veri Dei cultum transtulere, vt scimus. sed ad propositum redeundo, pius princeps cum Senatum Romanum ad pietatem amplectendam, priuatim ac publicè sæpius adhortatus fuisset, & vel parum, vel nihil se cum illo proficere vidisset, de Vrbe noua Idololatriæ experte construenda cepit consilium. Roma itaque excedens, post plura mutata loca, diuino monitu, vt cum Sozomeno plures alij testantur, Byzantium nobilem Thraciæ Urbem, quæ maris angustissimi interuallo Asia diuitur ab Europa, dilatare, amplissimisq; mœnibus cingere cepit. quam breui nobilissimis ædificijs, magnoq; Ciuium incolatu adauxit. At cum maiori desiderio Ecclesiasticæ pacis stabiliendæ, perpetuæq; libertatis & maiestatis eius asserendæ, teneretur, sequenti anno, vi-

gesimo sui imperij, & quinto supra vigesimum, quarti Christiani sæculi, Nicænum nobilissimum conuocauit Concilium: ex Sacerdotum sententia, vt inquit Ruffinus. hoc est Syluestri Romani Pontificis, aliorumq; Episcoporum, qui Ecclesiam ab Arianis, alijsq; impijs hæreticis exagitāt, erroribus purgandam, integritatiq; suæ restituendam, censabant. igitur, vt inquit Eusebius, Vrbs isti Concilio designata non incongruè Bythinorum gentis vna, de nomine victoriæ Nicæa appellata. quo igitur loci primum conuolarat mandatū, omnes vt à carceribus alacres accelerare cursum. nam trahebat siue boni spes, siue communio pacis, & rei nouæ illius domini vultus. vbi conuentum est, illicò diuinum opus aspici; si quidem non solū animis aut etiam locis & regionibus abiuncti, quantū populi remoti inter se distant illuc coiuere. hic vna ciuitas quasi corona immensa sacerdotum variè conferta floribus habebatur. ergo tota Europa, Libes, & Asia, quibus Ecclesijs refertæ erant earum in vnum locū viri primarij, hoc est ipsæ ministerij Dei primitiæ venerant. tum ædícula precaria quodam veluti numine capacior admittere, & Syros, & Cylices, & Phænices, & Arabes, & Palæstinos, Ægyptios insuper & Thebanos, & Afros, & à fluminum diuortijs interiecta patria, profectos. Persa aderat Episcopus, & Schytachoræ non deerat; electos emisere Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Phrygia, Pontus & Asia. verū isthuc etiam venere obuiam Thraces, Achæi, Macedones Epirotæ, atque multò ijs remotius, Spano ille percelebris, vnus erat isto loco confessor. attamen senio impeditus Episcopus imperatoriæ ciuitatis, adesse non potuit, sed illius ordinem presbyteri suppleuere. hæc ille. qui pergit multis cōfessum illum patrum explicare, cuius initium, & ingressum Constantini ad patres ita describit: Cum dies affuit ad Concilium præscripta, in qua rescindenda erat opinionum ambiguitas, in ædem Palatij medioximam, cum magnitudine, tum positione subselliorum, ad vtrumque latus, atque ordine multiplici ornatiorem, aduocati conuenerant, ac suo quisque loco confederant. postquàm aptè sessum est, taciti omnes ingressum Regium expectare, operiri-

que,

que. venit intro primum vnus atque alter ex Regijs, tum deinde alius. etiam præfere nonnulli, non armati vel hastati, sed amici præcipui, & fidelissimi Imperatoris: datò subindè signo, assurgentibus vniuersis, vt aliquis à Deo nuncius ibat, meditullio spatij, fulgore muricis ardentissimoq; lumine collucens; auro præterea gemmisq; prælucidis illustris, vt è corporis ornatu; sed animam religio & Dei timor exornabat, vt ex oculis tellure commoratis, rubore in vultu, & ipso ingressu, vnusquisque poterat æstimare. idem species ac cum nemine conferenda proceritas, astantium dumtaxat, idem pulchritudo oris, idem membrorum decor, idem robur inexpugnabile prædicabat, quæ cum morum modestia & facilitate coniuncta, nobilius ingenium quam dici possit, afferebant. vt verò constitit ad initium primi ordinis, sella quadam ex auro modica parata, non prius in ea sedit quam annuissent Episcopi. ita ille. qui mox orationem latinè habitam ad patres à Constantino, recitat. sed quantum Christi sacerdotibus imperator in illo sacro conuentu deferret, operæ pretium est audire Sozomenum libri primi c. 16. Multi, ait, ex Sacerdotum numero, qui vt euenire solet, tanquam ad causas suas, ac priuatas disceptandas, in vnum conuenerant, tempus opportunum sibi oblatum putarunt, ad res eas corrigendas, quæ ipsorum animos offendissent. itaq; singuli libellum de criminibus quæ alijs obijcerent, Imperatori offerre, & peccata inter se admissa, iam antè, exponere cæperunt. cum autem illud in dies ferè singulos accideret, dat mandatum Imperator, vt singuli crimina quæ alijs obijcere statuerant, ad certum diem proponerent. vbi dictus dies venit, Imperator oblati sibi libellis acceptis: Istæ, inquit, criminationes tempus quidem sibi præstitutum habent diem videlicet magni iudicij, iudicem autem qui sit tum de omnibus sententiam pronuntiaturus, mihi verò non est fas, cū homo sim, eiusmodi causarum cognitionem arrogare. præsertim cum & qui accusant, & qui accusantur, sacerdotes sint. nam non debent se tales præbere, vt ab altero iudicentur. age igitur de levis criminibus, exemplum diuinæ clementiæ in danda mutuo venia

imitari, iungamus amicitæ fœdera, & fidei negotia quæ vos in hunc locum conuenire compulerunt, ferio pertractemus. hac habita oratione Imperator iubet criminationes illatas, nullius momenti esse, tum libellos comburi. hæc ille. Ruffinus lib. 1. cap. 2. ita scribit Imperatorem loquutum, ad Episcopos: Deus vos constituit Sacerdotes, & potestatem dedit de nobis quoque iudicandi, & ideò nos à vobis rectè iudicamur: vos autem non potestis ab hominibus iudicari propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium, & vestra iurgia quæcunque sunt, ad illud diuinum referuentur examen. vos autem nobis à Deo dati estis Dij: & conueniens non est, vt homo iudicet Deos, sed ille solus, de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem deos discernit. hæc ille. addit Theodoretus Constantinum iureiurando adiecto dixisse; se ne verbum quidem inscriptum perlegisse. nam Sacerdotum, inquit, vitia non sunt populo aperienda, ne inde causa offendiculi arrepta, licenter peccare aggrediantur. quin etiam eum quoque adiecisse: si suis oculis Episcopum alienæ vxori stuprum inferre fortè videret, facinus illud nefandum, suo paludamento se obtekturum, ne facinoris aspectus, eos qui idiplum cernerent vlla ex parte læderet. hæc Theodoretus cum Ruffino, & Sozomeno, adeò diuersa ab ijs Principibus, qui nisi in Christos Domini insolescant, principis officium se minimè adimplere sibi persuadent. dumq; se oues suis pastoribus præesse contendunt, rari admodum Constantinianæ pietatis metam attingunt; plures cum Hieroboamo Rege dexteram in sacerdotem protensam aruisse admirantur. idem Theodoretus describens pietatem Constantini ergà eos Episcopos, qui aliquo membro pro confessione Christi nominis essent mutilati; Cum videret, inquit, dextros oculos quibuscumque effossos, intellexissetq;, quòd constantia pro pietate eam cladem illis attulisset, labra vulneribus admoovit, pro certo persuasus, se benedictionem inde hausturum esse. ita Theodoretus. quamdiù porrò Patres Nicææ Synodum celebrâtes substitere, eos omnes Imperator mensæ suæ adhibuit. ita Eusebius: Episcopis Im-

perator ipse conuiuator & compotor; ac si per eos dignum Deo sacrificium persolueret. Episcopus aberat a conuiuio Regis nemo: cuius illud explicari satis nulla oratione potest. armatorum corona ense nudo in vestibulo Regiæ stationem habebat, inter quos ingredi securè domum vsque interiorem poterant. ibi discumbere, nonnulli quidam se ad quietem componere; profectò Basilicæ Christi species aliqua, atque somnium, quod plurimum à re abesset, apparebat. ac postquam in conuiuio cuncta magnificè, omnes amplexatus Imperator, ad priorem magnificentiam hoc adiunxit, vt ordine suo quemque munere donaret hospitali. qui non aderant, huius Senatus vt meminisse possent, effecit epistola; hæc Eusebius, qui epistolam statim subijcit. nos vt longiorem omittimus. Theodoretus similia Eusebio commemorans: Conuiuio, inquit, peracto, alia dona rursus illis distribuit. quin etiam litteras ad prouinciarum Præfectos dedit, mandauitq; vt certus frumenti numerus, viduis, & ijs, quæ perpetuam seruant virginitatem, quin etiam illis, qui diuinis mysterijs obeūdis consecrati sunt, in singulis ciuitatibus, quotannis suppeditaretur, eumq; non tam egentium necessitate, quàm sua ipsius munificentia mensus est. hætenus ille. antequàm tamen Concilium solueretur Constantinus præclaram illum ad Sacrum ceterum orationem habuit, quam Eusebius vitæ eius assuit, satis prolixam, & in qua Imperator præter admirandam eius pietatem, incredibilem antiquitatis eruditionem demonstrat. vt iure merito eum idcirco Bellarminus inter Ecclesiæ scriptores recenseat. diuersa hæc fuit oratio, ab illa quam initio Synodi hortatoriam diximus habuisse ad Episcopos. Soluta itaq; conuentu trecentorum decem octo patrum Nicææ habito. Constantinus multas leges eodem anno dignas Christiano principe tulit. ex quibus quàm aduersus magistratus edidit, referre expedit: Si quis cuiuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcumque Iudicium, Comitum, amicorum vel palatinorum meorum aliquid veraciter & manifestè probare posse confidit, quòd non integrè atque iustè gessisse videatur, intrepidus & securus accedat, & interpellat me.

ipse audiam omnia, ipse cognoscam. & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo. dicat securus, & bene sibi conscius, dicat. si probauerit, vt dixi, ipse me vindicabo de eo, qui me vsque ad hoc tempus simulata integritate deceperit. illum autem qui hoc prodiderit, & comprobauerit, & dignitatibus, & rebus augebo. ita mihi summa diuinitas semper propitia sit, & me incolumem præstet, vt cupio, felicissima efflorente Republica. hæc ibi. ita pius princeps bono populorum intentus, vitijsq; perpetuò infestus edicebat; vt habeant vnde erubescant ij principes, qui magistratibus, & ministris à se præpositis tantum deferunt, vt extremo populorum damno, ne verbum de ipsorum mala administratione patiantur audire. dumq; ipsi alioqui optimi principes, malos ita ferunt ministros, pessimi nomen ad posteros transmittunt. Gladiatoria præterea spectula excidio humani generis exerceri apud Romanos solita, interdixit. Crucis supplicium, vt ait Sozomenus, à Romanis olim decretum maleficis, lege sustulit. verum pij Regis sollicitudinem erga bonum publicum, quam ratam, gratamq; Rex Regum Deus haberet, constat ex eo, quod ex omnibus nationibus legationes ad Constantinum cum donis affluerent. ipseq; Rex Persarum, Romani Imperij hostis & contemptor, muneribus transmissis, amicitiam eius expeteret. de quibus Eusebius. Ego, inquit, profectò cum adirem aliquando Imperatorem, incidi fortè fortuna limen ingressurus in ordinem barbarorum astantium, vultu honesto, proceritateq; speciosa; quorundam varius erat habitus, horum in persona decorum aliquid, in coma barbaq; non paruum discrimen inerat; oculi torui & minaces, sed admiranda tamen præcipuè corporum id ætatis immensitas. aliorum, in aspectu rubor, aliorum niue candidior, & aliorum modicus. Etenim Bleniæ, Indi bipartito positi, Æthyopes, hominum denique vltimi, theatro minimè defuere, qui suo quisque loco, hercle tanquam in tabula Regi munus afferebant, ex facultate gentis: illi coronas aureas, hi Diademata vniuersa de gemmis, alij xantocomas & vestes varij textus, equos, hastasq; nonnulli non absque sagittis, & arcubus. in quibus

bus illi societatem & operam Imperatori non inuito desponde-
bant. ille verò cum ijs ita sua compensabat, vt qui vicissim reci-
perent, omnes essent horæ momento ditissimi. nobiliores ho-
nore aliquo imperij demerebatur; inde patrij soli quidem obli-
uisci penitus, eiusmodi votiuas habere sedes, has ex animo com-
plecti. enimuerò familiaritatis istius Rex Persarum cupientior,
amicitiæ notam, munera cum legatione dimisit. verùm audita,
fræcûditate Persicæ regionis, ibi videlicet innumerabiles in Chri-
stiana causa stabulari, hoc internuntio lætior, vt omnium tutor
vbique loci, denuò quæ prouidenda illic erant, prouidit. hæc Eu-
sebius, addita epistola pro Christianis ad Regem Persarum trans-
missa. Tranquillato vbique terrarum orbe, negotijsq; religio-
nis compositis, sacris Palestinæ locis, quibus salutis nostræ opus
præstitit Christus Dominus, innata pietate illustrandis, animum
adiiecit. in quibus quæ & qualia egerit, præsertim ad resurrectionis
Dominicæ locum, noua Hierosolymitana Vrbe extructa, tem-
ploq; amplissimo Saluatori in ea dicato, præter alia insigniori-
bus & sacrationibus locis condita, ad Eusebium longa oratione,
omnia complectentem, lectorem pium remittimus. Hoc eodem
tempore Helena Constantini mater, licet senio grauata, pietatis
alis innixa, ad sacra Palestinæ loca accesserat, quæ dum Christia-
no affectu circumlustrat, Crucem Dominicam, & titulum eidem
à Pilato superscriptum, & clauos quibus Christus Cruci fuerat
affixus, pluribus miraculis interlucentibus, adinuenit. cuius in-
uentionis seriem & à sanctis Patribus, præsertim ab Ambrosio in
funere Theodosij Principis, & ab innumeris scriptoribus recen-
sitam, ac proindè satis notam, omittimus. Crucis partem ab
Helena ad filium transmissam, ab eodemq; Romam ad Ecclesiâ
honori eius, qui triumphauit in ligno, extructam translatam cer-
tum est. Clauos quoque ad Imperatoris manus opera piæ ma-
tris deuenisse, testantur omnes. quibus ipse cum & frænum equi,
& galeam, & coronam munisset, vnum tamen ex illis in Hadria-
ticum mare tempestatibus sedandis fuisse proiectum Gregorius
Turonensis ita affirmat: Eo tempore Hadriaticum mare magnis
fluctibus

fluctibus mouebatur, in quo cum frequentia erant naufragia, & demersio hominum, vt vorago nauigantium diceretur, tunc protuida Regina condolens excidio miserorum, vnum ex quatuor clauis deponi iubet in pelagus, confisa de Domini misericordia, quòd sauas fluctuum commotiones facillè posset opprimere: quo facto reddidit mare quietum, tranquillaq; deinceps nauigantibus flabra præstantur, vnde vsque hodie nautæ sanctificatum mare, venerantur, & cum ingressi fuerint, ieiunijs, orationibus, & psalterio vacant. hætenùs Gregorius. porrò pia Augusta sacra illa loca plurimis Ecclesijs exædificatis, illustrauit, pietatisq; suæ vbique præclara reliquit vestigia. de quibus Ruffinus lib. i. c. 8. agens: Reliquit, inquit, Hierosolymis etiam indicium hoc religiosi animi Regina venerabilis. Virgines quas ibi reperit, Deo sacratas, inuitasse ad prandium, & tanta eas deuotione curasse, dicitur, vt indignum crederet, si famularum vterentur officijs, sed ipsa manibus suis, famulæ habitu succincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & Regina orbis, ac mater Imperij, famularum Christi se famulam deputeret. hæc Ruffinus. cuius exemplum pius filius quàm egregie ergà cælibatus amatores, præsertim verò Virgines Deo dicatas, æmulatus fuerit, & eiusdem legibus, & Eusebij testimonio, passim est videre. Sed ad Helenam reuertentes, cuius gloriæ apud Deum & homines nil maius potuit cōtingere, quàm Romano Imperio Maximum generasse Imperatorem, Christiano vero orbi, sanctissimum pietate sua regenerasse Principem, Eusebij verbis præclaræ eius vitæ curriculum concludamus. Nam cum, ait, illuc intendisset animum, religiosi pectoris vsuram vt omnium Regi penderet, atque filium tanto nomine, & liberos eius Augustos, idest, nepotes suos, precariam gratiam refundere debere cogitaret, Anus acceleratione iuuenili, abiit Orientem lustratura, populosq; inuisura, certè regia meditatione, vbi limine salutis adorato, iuxta illam vaticinationem; Congeniculabimus ad locum in quo steterè pedes eius; frugem religionis suæ posteritati reliquit. ergò ad quem salutatum iuerat, bina templa dedicauit, hoc

ad natale antrum, illud ad montem ascensionis! nasci quidem subterraneo loco (Bethleem Hebræis appellatur) in rem nostram pertulit, is qui nobiscum Deus est. quamobrem suspiciendo monumento partum Deiparæ ex cultum, Regina illustravit, atque eum non ita multo post, aulæis, statuis, aurea argenteaq; suppellectile, matris incitatum animum stimulans, Imperator ipse decoravit. illa iterum viam Servatoris in cælum, in oliuarum monte, alia machinatione sublimavit. in vertice qua montis vniuersi fastigium est, ædem sacram posuit. inibi verissima fama constat, hominum redemptorem initiauisse conuicias suos sacris sacrationibus in specu; cui neque industria Regia defuit adornando, & venerando. duo sacraria vberiori cultu perpetuam recordatione merita, Helena Augusta in antris mysticis extruxit, intendente dexteram, atque licentiam filio Imperatore concedente; quæ argumenta religiosi animi esse possunt. ex quo fructu legit haud ita multo post vetula. scilicet illa honorum fecunditate, vitæ curriculo vsque extremum gradum senectutis exacto, frugem cum officio, tum verbis eximiam diuini mandati efferens, ac constanter corporis animæq; sensu, vacantem vitam mæstitia, exoluens, hunc exitum pietate dignissimum ad humanam illam felicitatem, in vita adiunxit Deus. Orientem enim imperatoria celsitate licenter obibat; ad quam urbem cumq; appulerat, infinitam pecuniâ confertæ multitudini, atque singillatim aduentibus effundebat; æquè ordini militari erogabat, ope destitutis omnino multa, hominibusq; nudissimis stipem, & ad integendum corpus abundè suppeditabat. alios ærumna accisos, à vinculis metallisq; absoluebat, augebat fortunis; alios ab exilio reuocabat. in quibus officijs excelluit, & ea tamen quæ religionis erant, minimè neglexit. itare ad Ecclesiam vidisses, adiculas, & sacella diuite suppellectile componere, ne tenuissimorum quidem oppidorum templa omittere; venerabili & frugali tamen habitu, se cum cætu hominum sociare; quæ ad obseruationem cultumq; numinis attinerent, omnia studiosè & amanter exequi. cæterum post æui longi cursum, (tenuerat annos circiter octuaginta)

ginta) ad optabilem sortem accersita, cum ventum ad extremam lineam est, vnigeno filio singulari orbis terræ moderatori, nepotibusq; eius liberis Augustis, vltimum iudicium præfniens, ad tabulas perrexit. hisce quicquid vsquàm possideret, assignauit atque dispertiuit. hoc pacto in re sua testata filio Imperatore, præsentē, qui astant ipse & manum contingebat, ita discessit ē vita, vt non mori illi qui rectē sentiret, sed ad cælestem vitam de terrena commigrare videretur. proindē natura ab interitu libera, atque angelica profectus ad authorem suum est animus. ipsum corpusculum sedulò asseruatum, multa manu in Vrbem allatum est, & amplissimo sepulchro conditum. ita ille. cuius perpetuæ memoriæ pius filius ciuitatem in Bythinia præclaram Drepanum olim appellatam, Helenopolim dici voluit. mareq; proximum quod Pontus Polemoniacus dicebatur, Helenopontum denominauit. hic finis Helenæ sanctissimæ Augustæ, cuius celebris memoria in Ecclesia Romana duodeuigesima die Augusti habetur. Græci anniuersariam eius commemorationem eodem die quo & Constantini filij vndecimo Kal. Iunij recolunt. at quo anno obierit, nulli, quod sciam, compertum habetur. Constantinus dum cum pia parente sacris Palestinae locis illustrandis, nullis parit sumptibus, Iberorum natio mari Pontico proxima, permulierem captiuam ad Christi cultum perducitur. rei seriem Ruffinus exponit. eorum Rex Bacurius nomine, nobili legatione ad Imperatorem missa; Sacerdotes, inquit Ruffinus, mittere oratur Constantinus, qui captum erga se Dei munus implerent. quibus ille cum omni gaudio & honore transmissis, multò amplius ex hoc lætatus est, quàm si incognitas Romano Imperio gentes, & regna ignota iunxisset. ita ille. vigesimo quinto Imperij anno, cum Vrbem quinquennio ante captam ad optatum finem perduxisset, conuocatis plurimis Episcopis, illius dedicationem magna solennitate celebrauit. Nicephorus quippe lib. 8. c. 26. affirmat eam, incruento sacrificio, precibus, votisque, Dei genitrici Mariæ consecratam. qui lib. 7. c. 49. testatur: Constantinum suæ statuæ super porphyreticam columnam collocatæ, posuisse

fuisse in dextera manu malum aureum, cui veneranda Crux erat superposita, cum tali inscriptione: TIBI CHRISTE DEVS VERBUM. HANC COMMENDO. de sacris porro reliquijs in basi eiusdem columnæ collocatis, hæc subdit: Quatuor autem solidis firmisq; apsidis pulchrè circumcircæ basi columnæ fundata, sub ea ipsa basi duodecim cophinos, & septem sportas, necnon reliquias septem panum, quibus benedictione sanctificatis, Christus multitudinem pavit; præterea dolabrum Noë, quo ille arcam construxit, manibus ipse suis Imperator, sigillo suo ea omnia obsignata reposuit. quæ ad nostra vsque tempora, etiamnum Vrbi ipsi, intactus, inuiolatusq; thesaurus permanent. hætenus Nicephorus. qui etiam lib. 8. cap. 32. describit tres Cruces æreas, & loca quibus in eadem Vrbe illas, erexit, cum peculiaribus pijsq; inscriptionibus, ad imitationem triplicis visionis illius sacratissimi signi. quarum vnam collabentem, ab Heraclio Imperatore fuisse restauratam, ad sua vsque tempora mansisse testatur. Sozomenus lib. 2. cap. 2. Hanc igitur, ait, Ciuitatem, Constantinus, suo appellatam nomine, & velut recens ad Christi honorem extructam, multis maximisq; Ecclesijs exornauit. cuius propensiori studio Deus ipse opem tulit, & visionibus quibusdam confirmauit, Ecclesias in ea vrbe ædificatas, sanctas & salutares esse; de quibus ipse pergit longius disserere: addidit pius Imperator; maiestati religioniq; vrbis, scientiarum scholas. quas S. Gregorius Nazianzenus oratione in laud. Basilij, excellentissimis ait Oratoribus, atque Philosophis fuisse refertas, in eisdemq; S. Basilium, tyrocinium exegisse tradit; vnde profectus Athenas, magistri potius quàm discipuli specimen ediderat. verum enimvero dum nouam Vrbem conderet, Scythas hostes expertus, per Gallicanum exercitus Ducem, illos domuit, vt suo loco acturi de Constantia, Constantini filia, dicemus. at cum iterum vigesimo octauo nempe imperij anno, Scythæ in Sarmatas insurrexissent, vt auctor est Diuus Hieronymus, in Chronico; Sarmatæ Constantini opem implorarunt. de qua re Eulèbius hæc habet: Nam

Scythas atque Sauromatas antea seruitutis ignaros, inuitos quidem illos appulit ad iugum, Romanumq; dominum agnoscere coegit; Scythæ olim moderatores exigere tributum, atque annuum vectigal à Romanis, accessioni solebat esse barbaræ genti. quæ semper odij plena ratio Imperatori videri. sed ad æquas illum victorem pensiones adigi flagitium esse posse. quapropter opæ celesti fidentior insigne salutis admpuit, ac momento eos debellauit. imperium si qui detrectarent, exercitu castigauit, reliquos facundia legationis flexit, à fero, immani; viuendi genere, ad urbanam, id est, ipsa lege coercitam consuetudinem adduxit, atque Romanis interuire tandem à Scythis esse decretum. at Sauromatas ad Constantini pedes fatum aduoluit, exultantes, & audacia quadam barbara sublimes, aggressoribus Scythis, illi vocauere ad pugnam feruitia, quibus ubi primum euenit, iisdem ancillis in dominos inuasere, atque de laibus & domo deiecere omnes. ijs portus vnicius Constantini fides extitit: nam generis conseruandi non infuetus, hosce Romano solo accepit, idoneorum delectum, ad supplendas legiones habuit. alijs agros vt excolerent, atque necessaria ad vitam compararent, addixit: vnde bene vertisse casum opinari, Romanam libertatem, pro barbarâ feritate capessabant. exteræ nationes sic ad imperium adiunctæ: harum legatione Regiam frequentari, donis oppleri superbissimis. hæc Eusebius: qua occasione Cedrenus scribit Constantinum pontem super Istrum extruxisse, licet id ad annum vigesimum quintum imperij eius contigisse velit. præstat enim Diuum Hieronymum proximum illis temporibus audire. post tyrannorum, barbarorumq; bella, ne pax à Christiano Imperatore studijs omnibus procurata, radices altius ageret, Arianorum impietas, Nicæni Concilij auctoritate damnata, Constantiniq; legibus sapius proscripta, fuit in causa. hæc enim post mille artes, fraudes, simulatamq; pietatem, cum Athanasij Alexandrini Episcopi virtutem & pietatem nullatenus potuisset eludere, post calumnias in eum confectas, insidiasq; structas, pluribus annis pium Imperatorem,

sanctissimo Episcopo exosum reddere studuerunt. sed cum viderent pietatem Imperatoris erga Athanasij integritatem semper eandem, post Concilia Tyri primò, deinde Hierosolymis coacta, in quibus Athanasius condemnatus est, Imperatore illum protegente, nihilominus eò dolosa eorum processit immanitas, vt subornatis aliquot Catholicis Episcopis, Athanasijq; amicissimis, imò & eius defensoribus, eorum testimonio asserentium Athanasium minatum esse, se impediturum quominus frumentum ex Alexandria Constantinopolim deueheretur, Imperatorem, Catholicis Episcopis, ore scriptoq; contra Primatem suum adeò graue crimen credentem, in Athanasium commouerunt. sperantes adeò atroci crimine inuictum Catholicæ religionis athletam extinctum iri. sed ille furori eorum minimè acquiescens, cum in Gallias amandauit: eorum autem finem perdendi Athanasij fuisse, Patres Concilij Alexandrini apud eundem Athanasium in Apologia, de epistola Arianorum accusatoria id aperiunt, cum aiunt: Tota eorum accusatrix epistola, nil aliud nisi necem spectat, aut necem moliantur, si ipsis liceat, aut saltem exulem facere, quod & impetrauerunt ab ipso Cæsarum patre, qui iras suas, offensasq; cum supplicium capitale posceretur, exilio damnatorum expleuit. quin, ipse Athanasius in epistola ad Solitarios scripta, ait, se idcirco in Gallias à Constantino amandatum, vt crudelitati Arianorum subtraheretur, ijs verbis: Siquidem pater, nempe Constantinus calumnia Eusebianorum Athanasium in Gallias ad tempus amandauit, quo liber esset ab eorum crudelitate, qui illi per insidias imminebant. ita ille. hoc idem Constantinus filius, & successor Constantini, suis litteris post mortem patris ad Alexandrinos datis, protestatus est, dum ait: Ad hanc igitur eludendam, tot faucibus inbiantium Athanasius subtrahætur, vt sub me ageret, iussus est. atque ita in hac Vrbe, nempe Treuiri, commoratus est, vt omnibus rebus necessarijs abundaret. ita ille. Constantinum porrò nequaquam Arianis, vt optabant, indulgentiorem effectum, sed eorum petulantia

contrarium; ex eodem Athanasio, ad Solitarios scribente, constat, cum ait: Sed tamen illi quidem, hoc est Constantino, non persuasum est ab Eusebianis, ut in Athanasij locum Episcopum quem ipsi postulabant submitteret, imò eos, qui id moliebantur, compressit, & eam rem ipsam conantes, grauib. minis deteruit. hæc Athanasius. qui Arianos appellat Eusebianos, cum ipsi Eusebium, specie pietatis in aula potentem, impietatis haberent patronum. Theodoretus lib. 1. cap. 33. excusat Constantinum, quod credens Episcopis Catholicis, Athanasium relegarit. Nam fidem adhibuit, inquit, Episcopis, qui occultare, studebant veritatem, illustrem quandam vitæ speciem præseferentes, qua Imperatorem dolo deluserunt. neque sanè eos fugit, qui sunt in sacris litteris eruditi, Dauidem prophetam deceptum fuisse, quem non Pontifex, sed verna, & verbero (Sibam dico) qui falsum crimen contra Miphiboseph detulit ad Regem, illiusq; agrum suum ita reddidit, veteratoriè circumuenit; atque ista quidem dico, non quo prophetam insimulem, sed quo pro Imperatore respondeam, ostendamque humanæ naturæ imbecillitatem, & doceam simul non solis accusatoribus credendum, quamuis digni videantur, quibus sit habenda fides, sed alteram aurem seruandam reo. hæc ille. at quantum pro sua singulari reuerentia erga sacros Præsules eidem Constantinus semper detulerit, præter tot exempla superius allata, satis clarè constat ex rescripto ad Ablauium Præfectum prætorio datum, in quo post aliqua. Sanximus namque, inquit, sicut edicti nostri forma declarat, sententias Episcoporum, quolibet genere prolatas, sine aliqua ætatis discretionē, inuiolatas semper, incorruptasque seruari; scilicet, ut pro sanctis semper & venerabilibus habeatur, quicquid Episcoporum sententia fuerit terminatum. siue itaque inter minores, siue inter maiores ab Episcopis fuerit iudicatum, apud vos, qui iudiciorum summam tenetis, & apud ceteros omnes iudices, ad executionem volumus peruenire. idem paulò post: Omnes itaque causæ quæ vel prætorio iure, vel ciuili tractan-

tractantur, Episcoporum sententijs terminatæ, perpetuò stabilitatis iure firmentur. nec liceat vltcriùs retractare negotium, quod Episcoporum sententia deciderit. Testimonium enim, ab vno licet Episcopo perhibitum, omnes iudices indubitanter accipiant: nec alius audiatur, cum testimonium Episcopi à qualibet parte fuerit repromissum. illud est enim veritatis autoritate firmatum, illud incorruptum, quod à sacrosancto homine conscientia mentis illibatæ protulerit. hæc & plura alia constitutio Constantini. vt mirum non sit, qui tantum vnico Episcopo credi ab alijs voluerit, pluribus contrà vnum credidisse. verumtamen explorata tandem integritate Athanasij, & detecta Episcoporum calumnia, Imperator factum emendare voluit, sed morte præuentus minimè potuit. scripto tamen id eum cauissè ad filios successores, vt pium & æqui amantissimum Imperatorem ad finem vsque posteritas noscat, ex Athanasio eodem constat. cuius verba in Apologia sua, hæc sunt: Certè quidem beatus Constantinus minor scriptorum patris sui memor, dum nos patriæ restitueret, in hæc verba epistolam dedit. Constantinus Cæsar populo Catholicæ Ecclesiæ Alexandrinæ. Neque vestram sacram mentem latere arbitror, idèò Athanasium adorandæ legis interpretem in Galliam missum esse, ne quo tempore sanguinolentorum hostium ferirâs sacro eius capiti, quàmmaximè immineret, implicitusq; malorum collimitio, aliquod intolerandum, & cui remedium nullum esset, pateretur. ad hanc igitur feritatem eludendam, tot faucibus inhiantium subtractus, vt sub me ageret, iussus est. atque ita in hac Vrbe commoratus est, vt omnibus rebus necessarijs abundaret, tamen ei reuerenda, virtus diuina ope freta, onera asperioris fortunæ vilipenderet. iam cum inprimis vestræ in Deum pietati, suisq; sedibus hunc Episcopum dominus noster & pater Constantinus restituere vellet, & humana sorte præuentus, antequàm hoc votum impleret, requieuerit, ego mihi conuenire puto, vt suscepta voluntate sacræ memoriæ Imperatoris, idipsum adimplerem, quod ille non potuit. hæc Constantinus iunior, pluraq; alia, vt pietatis ma-

ximi, pijq; Constantini erga Deum, & eius Antistitem, splendor, qui nubecula aliqua alicui, deliquium quoddam passus videbatur, digna tanto principe iustitia, & charitate, purissimus elucescat. nec piæ menti scrupulus inde subrepat, quatenus Cōstantinus princeps sæcularis, Episcopum virum sacrum, & ipso met principe, vt vidimus, in Nicæno Concilio iudice ita sentiente, violatione sacrorum canonum videatur in exilium mandasse. etenim satis constat ex Apologia ipsius Athanasij, & ex omnibus scriptoribus de hac re agentibus, egregiè à Baronio examinatis, Constantinum nequaquàm vt iudicem damnasse virum Episcopum, sed à Concilio iudicatum & damnatum, instantibus iudicibus Ecclesiastici ordinis, latam ab ipsis sententiam, vt Canonum obseruantissimum decet Principem, executioni mandasse, & quantum potuit, ab extremo & immani rigore temperasse. hinc inter innumera encomia, quibus sancti Patres Constantinū sunt prosequuti. Epiphanius hæresi 69. agens de Cōstantio eius filio: Rex, ait, in omnibus quidem alijs mitis & bonus, veluti filius MAGNI ET PERFECTI Constantini, Qui rectam fidem integrè seruauit. hæc Epiphanius, æuo Constantini proximus. sed iam pium principem extremū imperij tempus agentem, ab extremis Indis legationibus, muneribusq; cultum videamus apud Eusebium. Ecce autem ab Oriente, inquit, Legati Indi accessere. attulere dona, lapidum precij fulgorisq; eximij omne genus, harum nostrarum longè dissimiles animantes: illi Imperatoriam ditionē isto munere claudi Oceano denotabant. Indiæ viri principes ad statuam conferebant & dominum agnoscebant. ineunte regno primi occidui Britanni, sed exacto ferè orientales Indi conditiones eius acceperunt. ita Eusebius. qui exponens, quomodò pius parens quieti & dignitati filiorum cōsulturus, eisdem imperium orbis diuiserit, hæc ait. Porro Imperij fines iidem cum essent: nempe ab ortu Indi, ab occasu Britanni: atque orbis terræ hæredibus amantissimis accitis, ad vnum quasi patrimonium, tripartitò Imperium diuisit. forte auita, ; maximo natu, alteri dominatione Orientis, intermedia portio-

ne, tertio cessit. hæc de diuisione Imperij filijs facta. inter quos nescio cur omiserit Dalmatium, & Annibalianum, quos ambos fratrum eiusdem nominis filios, Cæsarea dignitate insignitos, ut ex alijs scriptoribus constat, tanquam successores filiorum futuros, bonus patruus honestauit. at quibus monitis præsidijsq; eisdem instructos voluerit, idem exponit. Semina verò, inquit, iustitiæ, quæ est animi hæreditas eruditione & disciplina informans, vnicè pios homines adstringens ad eam rem peperit, alios impensè doctos eruditionis externæ interpretes addidit, alios in re militari, ciuiliū negotiorum experientes aliquot & legum, suppellex vnicuique Regia, satellites armati, legiones, harumq; manipulares & Duces, & Centuriones, expertæ industriæ patri in bellicis insultibus. tenella Cæsarum indoles, hac ætate cognitiones ad rem suam, necessariò habuit. aliàs vnus ad omnia satis adolescentum pater, adhortando palàm ad eandem paternam probitatem, religionemq; pergerent. edocens per epistolam præcepta institutaq; vitæ, cum aberant. hoc identidem veluti potissimum inculcabat: istius vniuersitatis illum principem colere. cognitionem veri pietatemq; diuitijs omnibus, atque adeò Imperio anteferre. ita ille. concludensq; ait: Commiserat eorum iudicio Rempublicam, sed Ecclesiam in primis alleuare, coramq; velle Christianos esse deposcebat. hætenus Eusebius. tricesimo anno Regni. vnde discant Principes pietate & virtutibus Christianis filios, potius quàm vanitatibus politicis informare. Huic felicitati summa illa Catholico Principi à Deo est addita, ut quem ille Christiana patientia ad sanam mentem reuocare conatus fuerat insanum Arium, occultis artibus ab Eusebio ut diximus, ob peritiam litterarum Imperatori accepto, protectum, tolerauerat fictæ pietatis specie, Deo iudice mortaliū in impijssimi hominis perfidiam potenti dextera animaduertente, horrenda morte viderit extinctum. Accersitus erat, inquit Athanasius, scribens ad Serapionem, ab Imperatore Constantino Arius, opera & studio Eusebianorum; quem ingredientem Imperator interrogauit: An fidem Ecclesiæ Catholicæ seruaret?

uaret? ille autem se rectè credere ieiurando affirmauit, suppressis
ijs ob quæ ab Ecclesia reiectus erat per Alexandrum Pontificem,
Constantinopolitanū videlicet. adductis in speciem verbis scrip-
turæ. illum igitur ita iuratum se nihil eorum ob quæ ab Alexan-
dro eiectus fuerat, fecisse; absoluit Imperator, cum his verbis.
Si recta est tua fides, benè iurasti, sin autem impia est, & tamen
iurasti, Deus te pro iuramento condemnet. hæc ille, qui pergit
describere, qua ratione dum Eusebiani conantur Arium in Eccle-
siam introducere, idem homo impius vetusta hæresi, & recenti
dolofo periurio, secedens ad vitæ necessaria, derepentè pronus
factus, medius crepuit, humiq; expirauit. quæ apud Ruffinum,
Socratem, Sozomenum, fusè descripta, est videre. Nazianzenus
scribens laudes Athanasij: Arius, inquit, petulantis & effrenæ
linguæ pœnas dedit in obscænis, & impuris locis extinctus, atque
orationis non morbi viribus oppressus, ac Iudæ instar disruptus,
in eadem Verbi proditione. hæc Nazianzenus. & sanè synceram
Principis imprecationem statim exaudiuit Deus, & iuxta illam
impiè peierantem condemnauit. mirum dictu, adeò notus apud
posterios impurus ille locus, in quo Arius impurissimum spiri-
tum exhalauit, perstitit, vt ipse meis oculis ab ipsis Turcīs osten-
sum locum fuerim contemplatus. Interea temporis, incertum
qua de causa, Persæ arma sumentes contra Constantinum, cum
eum magno apparatu mouere intellexissent, missis legatis ad Im-
peratorem Paschalia fortè festa celebrantem, vota precesq; Deo
persoluentem, pacem postularunt. D. Hieronymus in Chroni-
co hæc vltimo eius imperij anno adscribit. at quo apparatu Cō-
stantinus bellum aggredi voluerit, quidvè firmata pace, in ex-
tremo vitæ margine, fati necessitatem præuidens, egerit, ex Eu-
sebio audiamus. Per idem tempus, ait, audito barbarorum ad
Orientem motu, reliquam illam esse victoriam exclamasse, bel-
loq; instituto contra Persas exercitum inspexisse. Episcopis ea,
de re consilium suum aperuit; illicitis ad societatem pietati valde
necessarios homines; at ipsi vltro consequi, neque abesse velle,
precibus atque adoratione pugnaturi. quamobrè m lætior ex-
peditio-

petitionem quod eorum intererat apparauit. intereā præaltas
 ædes instruxit, omnigena gemmarum varietate resplendentes, &
 eodem genere vniuersas ab imo vsque ad summum tectum in-
 crustatas, tenuissimo laqueari contignatio elegans, ac quantum
 eminebat inaurata, desuper imbricibus æneis ad iniuriam aeris
 inhibendam, spreto latere protegebat opus. in qua parte auri
 quoque multum despicientibus eminūs, aliqua vi refractaria cō-
 trarios solis radios emittebat. æs, aurumq; pustulatum optima
 calatura, totas ædes opere reticulato in orbem comprehendebat,
 ad quas opéra & industria Imperatoris ædificatas atque consu-
 matas subdialis area adiuncta, spatio laxiore, & aura defecatissi-
 ma, quæ porticibus vndique cingebatur in quadrum: ibi cubi-
 cula, balnea, diuersoria, stationibus opportunissima; dedicauit
 autem Apostolorum memoriæ, sed intentionem tamen animi, dū
 id ageret, incognitam, ipse rei finis vnicuique detexit. etenim il-
 lum locum sepulturæ tempore appetente, memorabilem nomi-
 ne dignissimo prospexerat, ea spe, vt obsecrationum, precumq;
 plurimarum particeps esse posset, apostolico numini debiturum,
 duodecim sepulchra fecit Apostolici chori cippis excelsis. vnam
 suam medio collocauit, vtrinque senis Apostolis. istud vt dixi,
 prudenter ac sobriè cogitans, vbinā iaceret ablatus ab hac vita,
 longum tempus hoc alta mente cōdiderat, antequām ædem vo-
 uisset opinione sua animi adiumentum, ipsi allaturam ex eorum
 votis qui adoratum venissent. expectationem verò minimè fe-
 fellit, Deus. hic enim primus Imperator adorauit. hactenūs
 ille. ita qui Apostolico munere insignis, Apostolicæ sedis extol-
 lendæ, studium omne adhibuerat, intra tecta Apostolicæ gloriæ
 dicata quiescere meruit. antea tamen illa præstantissimorum
 Apostolorum reliquijs ornari voluit. translatis eò, Socratis tes-
 timonio, Andreæ, Lucæ, & Timothæi sacris corpusculis. me-
 minit huius rei Diuus quoque Hieronymus agens aduersus Vi-
 gilantium, & eius insaniam in Sanctorum reliquias redarguens,
 Sacrilegus ergo fuit, inquit, Constantinus Imperator, qui san-
 ctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothæi transtulit Constanti-
 nopolim,

nopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantij, illorum se sentire præsentiam confitentur. hæc ille. Et quidem mirum obseruatu, non nisi exportatis horum Sanctorum ex illa Vrbe reliquijs, eliminataq; inde Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ reuerentia, quam nobilissima portione Regni alienata pius Princeps augere studuit, eadē Vrbs ad impiorum manus deuenit, millesimo centesimo quadagesimo septimo anno, ab eo tēpore, quo à Constantino fuit instaurata, qui quamuis nobilissimis ædificijs illam illustrasset, ingenuarumq; disciplinarum magistris auxisset, visus est tamen nihili omnia duxisse, nisi Apostolicorum sacrorum cinerum præsidio illam communisset. tricesimo itaque & primo anno feliciter, piēq; in imperio exacto, Nicomediæ constitutus, cum sibi extremum vitę terminum instare videret. Postquam, inquit Eusebius, Centuriones, Ducesq; assuere mæsti, quod iri destitutum dicerent, æuūq; longius Imperatori exposcerent; adeptum se respondit esse vitam veram, ac quod ipse boni accepisset intelligere solum probē. festinanter igitur ingredi ad iter, abrumpere moras omnes. insuper alia ordine suo quęque fecit. homini Romano ciui donationem annuam legauit. Imperium liberis attribuit; omnia descriptē, suo tamen ipsius arbitrio. tum festa Pentecostes erant, vt sanctitatis, ita religionis omninō primarię. septem hebdomades aguntur, vnaq; die demum obsignantur, in qua Seruatorem assumptum in cælum, immisisse hominibus Spiritum sanctum proditum est; Imperator ille tanti estimatus, ea postrema die, quę festa inter ferias appellari iure debet, ad Deum circā meridiem abiit, relicto mortalitatis affini cadauere. quod enim verē illius erat, hoc est animum religiosissimum, cum Deo coniunxisse liquet. ille Constantini vitę finis, cætera ipsi obeamus. Hastati atque satellites illicō vestem rumpere, prouoluere humi sese, contundere capita, gemere, vlulare, Imperatorem appellare dominum, haud secus atque patrem liberi. Centuriones, ipsi Manipuli, Duces identidem, vociferari hominem de se benè meritum, ac conseruatorem prorsus. illud ipsum Legiones agere; quomodo armenta pastorem,

deside-

desiderant, vulgò vrbes obire populi, dolorem intestinum, mæ-
 roremq; vultu commonstrantes. alij vultu deiecto, perculso-
 rum similes: atque luctus ille priuatus, vnicuique tanquam ere-
 pto sui cuique de vita bono; Prætoriani milites in vnam auream
 coniecere corpusculum, obtestamq; purpura ardentissima, Con-
 stantinopolim deportarunt. illic exposito Regia loco deposue-
 re in gradibus editis, accensis circumfacibus, in aureo quaque
 loculo, quod theatrum hercle, admirabile fuit, ab æuo iubari
 solis antea non aspectum: nam, ipso in medullio palatii cada-
 uer Imperatoris impositum, aureo feretro, regio ornata, atque
 diademate præclarissimum, nocturniq; plurimi circumdabant,
 aduigilabantque. Principes exercitus, ordo Comitum & Dia-
 cum, quibus antiquum erat prius salutatum adire, nulla re im-
 mutata consuetudine, cum appetisset hora, progressi Imperato-
 rem in vna, quasi viuentem salutabant, genua incuruabant, in-
 sequebatur ordo Senatorius, atque vniuersa nobilitas. aderat au-
 tem variarum gentium frequentia, cum liberis & vxoribus, quæ
 diutissimè consilio militari facta, donec enim filij affuissent, effere-
 rentq;, honorificè ita fieri decreuerant: itaq; imperabat ipsum
 demortui corpusculum, & ordine singula gerebantur, ac si viue-
 ret. istud vni ex hominum memoria concessum; nam etiam ille
 vnus Imperator, altissimumq; eius officiosè Christum venera-
 tus omni ex parte, meritò adeptus est imperij maiestatem inter
 alios, etsi animam efflauerat. nempe Deus inuiebat animi re-
 gnusi, interitu & senio vacare, nisi si quis animum contrà peni-
 tus obdurauit. Tribuni militum hinc illo ferè modo confectis,
 homines antiqua fide atque probitate emisere ad Cæsares, istam
 rerum seriem explicaturos. ij se negotio exoluerunt. omnes au-
 tem exercitus, veluti cælitus afflati, audita morte summi Ducis,
 vno ore Imperatorem nullum, nisi illius magni liberos agnoscere
 debere fanciunt. haud ita multò post Augustos administrare
 rempublicam dignauerunt, omisso tantum Cæsaris titulo; quæ
 maxima atque præcipua totius imperij nota. illud studium le-
 gionum datatim auctum est, vnoq; penè momento, cognita

omnium militum consensus. Romani Ciues & Senatus, intellecto Regis interitu, extra aleam calamitatis hoc esse rati, miscrè lugere, balnea claudi, forum nullum, theatrum nullum, denique quicquid ad vitam agendam iucundius homini comparatum, nusquam esse. mæsti prodire munditiarum procures. acceptissimum Deo virum omnes, ac fælicem appellare, proculdubio imperium promerentem; verum non huiusmodi vocibus eiulatuq; solum, sed etiam re ipsa illius honorè persequuti, quasi viueret, ad statuam contulerunt. etenim depicto cæli globo, regione ætherea ad orbiculi summam testudinem quiescere videbatur. huius appellauere liberos Imperatores Augustosque. alterius præterea nullius meminere. bustum verò corpore deportato Romani, sui Imperatoris isthic esse, clamore supplici expectabant. hæc honorum summa erat apud eos. Cum filius ille secundus hæres ad cineres paternos affuisset, ad urbem princeps effereudi funeris, aduexit. omnium primo cunei militum decem millia armatorum funus obibant. in templum Apostolici nominis ut ventum est, vrna deponitur, & quieti traditur, quæ fuit in adolescente Cōstantio pietas erga parentem cum præsentia, tum officijs illi sanctissimè persolutis. eo secedente cum militari manu, sacerdotes atque populi religiosa frequentia progressi, fudere preces. hic tum editiore loco positus efferrè laude homo beatissimus. hic admisto gemitu lachrymis à plebe & ordine initiatorum, suscipi vota causa Imperatoris, quo nihil ipsi gratius esse poterat, aut optabilius obseruantissimo numinis. hic se Deus aduersus famulum suum perfacilem ostendit. Imperio primum restituto liberis, vbi iam fato concedendum illi erat. tum deinde quod omni studio concupiuerat, apostolica memoria, dignato animæ felicissimæ contubernio, cum apostolico nomine gloriam indepto, consorte religiosi populi ac mystici ministerij; postremo communionè precum sanctissimarum atque societate freto. hætenus Eufèbius mortem, funeris pompam, lachrymas populorum, & sepulturam eius describit. addens præterea similitudinem phænicis, graniq; tritici ex Euangelio, tū subiungit; Num-

mus excusus est eo typo, ut parte altera caput occultum, prior, quadrigæ insistentem, posteriore intenta instar aurigæ dextera manu. quæ Deus aperiens oculo nostro inq; vno Christianorum Imperatorum designans, ille quantum excelleret intelligi voluit. ita ille. huiuscemodi nummum æreum à Baronio descriptum, & erudita explicatione illustratum tanti Principis memoria, magna veneratione penès me seruatum habeo. Nicephorus libro 8. cap. 55. corporis eius imaginem describens: Fuit, inquit, Constantinus formæ decorè nemini secundus, & cum gratiofus maximè fuit, tum decentiæ ipsi magnificentiam coniunxit. statura quoque corporis spectabundus, nam neque nimium procerus est habitus, & exiguam breuitatem longè supergressus est; humeris latis, sensim ceruicem crassiorem prætulit. colore corporis rubicundus, minus densum habuit capillum; eumq; flauescens. barba mediocriter tenuis & rara, neque admodum demissa erat, ita ut in pleraque faciei parte succrescere non videretur. oculi quales virum decent, & placidi, ex quibus mirifica quædam eminebat gratia, acutioresq; illi & grandiores. nasus subaduncus, cui carnosum quiddam infidebat. facies ipsa latior, & magnanima admodum. ita Nicephorus illum describit. animi pulchritudinem ipsi Ethnici nobilissimis pingunt coloribus. inter quos Eutropius. Innumera, inquit, in eo animi, corporisque virtutes claruerunt. quas ipse enumerat, nos in ijs repræsentandis minime lectorem detinendum censemus, cum præsertim ex dictis ad viuum sint expressæ. Notat Baronius ex Eusebio rem, quæ propheticum ei spiritum minimè defuisse satis ostendit. Cum enim aliquando Constantinus perstringendo auaritiâ Ablauij præfecti prætorio, eundem ita interrogasset: quousque tandem, ô bone, inexplebilem hanc auaritiâ cumulamus? eodem tempore corporis humani perfectæ ætatis hasta quam manu tenebat, mensuram humi inscripsit, ac subiunxit: omnes vitæ diuitias, & totius orbis opes si domi haberes, tamen plus hoc à me circumscripto loculo non possidebis, & si illud fortè possederis, hæc ille. & probè, in-

quit secundum illud diuinæ scripturæ: Diuinitio in labijs Regis, nam Constantinus de Ablauio vera vaticinatus est, cum finem infelicissimum sit consequutus. in morem enim pecudis frustatim dissectus, incertum est, an, vel vbi, fuerit humili saltem sepultura donatus, sub Constantio. ita Baronius. & quidem vt aliæ innumera virtutes tanti principis summum gradum attigerint, profusissima liberalitas in egenos & Ecclesias imprimis. modestiam tamen & mansuetudinem eius incredibiles in eo admireremur est necesse. & de modestia certum est ex innumeris sacris ædibus, quas toto terrarum orbe magnificentissimè struxit, ingentiq; mole operum æternitati dicauit, nulli nomen suum inscribi permisisse. ipsi enim authores ethnici, & non benè illi affecti, scribunt, adeo eum ab inani vulgi aura abhorruisse, vt Traianum principem, herbam parietariam, appellare consueuerit, ob titulos multos ædibus inscriptos. mansuetudinem porro & incredibilem eius patientiam D. Ioannes Chrysostomus, homilia ad populum Antiochenum ita extollit, vt illius verba non retulisse, sanctissimo principi præiudicasse videremur: Fertur, inquit ille, Beatus Constantinus effigie sua quandoque lapidata, multis ipsum instigantibus ad supplicium de authoribus contumeliæ sumendum, & dicentibus quòd omnem ipsius faciem saxi conuulnerauerint; manu faciem palrans, & leniter ridens, dixisse: Ego verò nusquam vulnus in fronte factum video, sed sanum quidem caput, sana verò & facies tota. illi verò reueriti & confusi, ab hoc iniquo deslitere consilio. & hoc verbum hætenus canunt omnes, nec tantum temporis labefecit, aut huius sapientiæ memoriam extinxit. quor non sit hoc trophæi splendidus? multas vrbes ille condidit, & multos barbaros superauit. sed meminimus illorum nihil. hoc autem verbum vsque in præsentem diem canitur, nec hoc solum est admirandum, quod audient, verum quod laudibus & faustis verbis prosequuntur. dicentesq; laudabunt, & audientes gratè fuscipient. nec vllus est qui hæc audiens silere possit, quin pariter exclamet, & talia dicentem laudet, & innumera ipsi vel defuncto bona precetur.

quod.

quod si propter illud verbum apud homines tāta potius est gloria, quot apud benignum Deum coronas assequetur? hæc Chrysostomus, aureo ore, de verē aureo principe. reliqui Sancti Patres ita in eius laudibus extollendis sunt facundi, vt nullus finis illarum referendarum habeatur. obiit pius Imperator vndecimo Kalendas Iunij. quo die cum Helena matre anniuersaria memoria ab Orientali Ecclesia, tam ea, quæ Græcæ perfidiæ schismate laborat, quàm quæ Romanæ Catholicæ sedis Christiana vnitatem adheret, perpetuò celebratur. Romana porrò Ecclesia imagines illius sanctorum ornamentis insignes, ita retinuit, vt ad hanc vsque diem, & in Sessoriana triumphalis Crucis Basilica, & in Lateranensi Ecclesiæ proximo sacello, Laurentio martyri dicato, & ob excellentiam religionis, qua ab vniuerso orbe Christiano habetur, Sancta Sanctorum appellatur. imagines eius, Imperatorio paludamento conspicuas, orbiculariq; diademate, sanctis viris tantum appingi solito, seruet ac veneretur. has sacras imagines ante viginti octo annos, dum Romanæ disciplinæ studijs, inuenis addictus essem, Romanæ Ecclesiæ syderi nunquam occasuro, & Historiæ Ecclesiasticæ vnico illustratori, Illustrissimo Cardinali Baronio, post multa cum illo, discendi gratia, de sanctitate Constantini collata, earum prorsus ignaro, me idcirco pro Dei, & Sancti sui gloria, aperuisse, glorior; quod tantus Heros lachrymis præ pietate effusus, in meum proruens complexū, magnas se mihi debere gratias, & à iuvene imberbi talia didicisse minimè pudere, disertis verbis, non solum sit protestatus, sed conscenso curru ad easdem sacras imagines adorandas statim sese contulerit. quantis porrò Deus post mortem, pium principem benignitatis suæ muneribus illustrarit, constat ex Nicephoro lib. 8. capite 55. dum ait: Magna enim gloria postea bonorum conciliatur Deus virum eum, veluti fidelem ministrum cumula-
uit, sanationum & miraculorum gratia, & vrnæ, & statuae ipsius, quæ in porphyretici marmoris columna posita est immissa. vt deinceps nulla ægritudo contrectatis eis non cederet, & fides verbi illius Christi impleatur. Ego glorificantes me glorificabo.

hæc ille . Diem porro festum memoriæ sanctissimi Principis magna celebritate & congregatione Episcoporum coli solitum , testis est Ioannes Cantacuzenus Imperator cap. 92. suæ Historiæ libro tertio . quo etiam die tanquam faustissimo suam inaugurationem in Imperatorem , apud Hadrianopolim factam , hisce verbis describit : Iam verò placuit etiam Imperatorum more coronari , quandoquidem & Patriarcha Hierosolymorum & Episcopi complures coram adessent , cumq; mandasset artificibus , ut coronam , & alijs ut alia ad eam celebritatem , ceremoniamq; accommodata conficerent , paratis omnibus , à Lazaro Patriarcha Hierosolymorum , mense Maio , quando Constantini Magni , & Helenæ matris eius Apostolis comparandorum memoria colitur , corona induitur . hætenus Imperator . & capite quarto libri quarti , eodem sacrosancto die uxorem sponfam iuniori Imperatori traditam fuisse scribit , cum ait : Duodecimo Kalendas Iunij , qui dies Constantini & Helenæ clarissimorum Imperatorum memoriæ consecratus est , in eodem templo Deiparæ in Blachernis , iuniori Imperatori vxor tradita est , nam Sophiæ templum elegantia , ac magnitudine quæcumque templa orbis terrarum superans , & veluti quoddam commune Romani Imperij decus atque ornamentum , magnificæq; structuræ , & ambitiosi cuiusdam studij pulcherrimè ædificandi specimen , biennio antequàm Cantacuzenus Byzantium caperet , immani terræmotu conciderat . ita Cantacuzenus . Romani Pontificis observantissimus , ut ex eiusdem historia Iacobus Pontanus Soc. Iesu , luculenter describit . idem in notis ad citatum 92. cap. duo cantica eodē sacro die gloriæ sanctissimi Imperatoris à Græcis dicata refert ita sonantia : Qui in cælo Crucis tuæ formam aspexit , & ut Paulus non ab hominibus vocatus est , ille inter Imperatores Apostolus tuus Domine , Imperatricem Urbem in manus tuas tradidit , quam tu qui solus benignus es precibus Deiparæ semper conserua . ita primum Canticum . posterius verò : Hodie , Constantinus , eiusq; mater Helena , Iudæis omnibus congregatis , Crucem , lignum omnimodè venerandum proferunt . nos

igitur pro eo ac merentur collaudemus; per illos enim ostensum est signum magnum, ante sæcula tremendum. hætenus Cantica, à Ruthena Ecclesia Romanæ Sedi felicissimè vnita, cum eadem magni Imperatoris solennitate perpetuò retenta. Hinc Christiani Orbis Vrbani Moderator, vt grauissimus, ita gratissimus antiquitatis æstimator, vix inito Pontificatu, locum Baptismo sanctissimi Principis sanctificatū, augustali maiestate, pro ea, qua fertur in Augustissimum Principem pietate, restitutum, ad hanc vsque diem illustrare non cessat. quin ipsius venerandam imaginem, in penetralibus sacrosanctæ Vaticanæ Basilicæ, ne illa in hac quoque parte Lateranensi, & Sessorianæ concedat, ornamentis viris sanctitate conspicuis, appingi solitis, exornare curauit; sub ipso sanctissimæ Helenæ Augustæ facello, in quo eiusdē Reginæ statuam erectam immortalitati cōsecrauit. vt quod Nicephorus paulò ante laudatus de tanto Principe conclusit, verè D. O. M. se glorificantes, gloriosissimis Ecclesiæ suæ locis glorificet. Vltima huiusce impressionis linea ducebatur, cum vir illustrissimus & pro suo eruditissimi animi candore, & morum innocentia, nunquam satis laudatus, D. Iosephus Suarez Auenionensis Ecclesiæ Præpositus, proq; suo in bonas artes, & præcipuè in historias illustrandas affectu, ostendit nobis locum ex Iacobi Sirmūdi annotationibus in epistolas Sidonij, pro innocentia Crispi Cæsaris & pietate Constantini in eundem filium elucidanda, aptissimum: Constantinus, inquit, Magnus filio statuam argenteam, auro superfusam, aureoq; capite posuit, cum hoc titulo, quo famam eius restituebat in integrum, & innocentiam posteris testabatur litteris Græcis, ita latinè sonantibus INIVSTE DAMNATVS FILIVS MEVS. illum igitur, elogio Constantinianæ pietatis, vitæ eius sanctissimæ sigillum, libenter apposui, Aurelijs nempè principibus Imperatorio more, aureum.

140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

VITA
S. CONSTANTIAE,
FILIAE. S. CONSTANTINI
IMPERATORIS.

NAM post pietatem Avia^e Helenæ, Constantiniq; patris, hæreditate possidentis sanctuarium Dei Constantiæ, aliqui Constantinam appellari malunt, sanctissimos mores attingamus, quam successionem dum in Augustissima domo contemplor, occurrit, sacrum illud oraculum facile in eam à Spiritu Sancto directum: Generatio rectorum benedicetur. & illud. Semen cui benedixit Dominus. & sanè cuius gentis studio & pietate Hæreditas servorum Dei, ad integræ libertatis conditionem est restituta, meritò debuit illa prærogativa insigniri, quam Deus inter homines, etiam post funera suis impertiri consuevit. iuxta illud Regij Vatis. Cū dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini, filij merces, fructus ventris. hanc felicitatem Flaviæ, siue Aureliæ domus, ab ipso perpetuo hoste hæreditatis Dei, & veritatis ipsius, fuisse prænunciatam longè ante, testatus est Vopiscus in Aureliano cum ait: Mirabile fortassè videtur, quod compertum Diocletiano, Asclepiodotus Celsino Consiliario suo dixisse perhibet, sed de hoc posteri iudicabunt: Aurelianum Gallicanas consuluisse Druidas, sciscitantem, vtrum apud eius posteros Imperium, permaneret: tum illas respondisse dixit: Nullius clarius in Republica nomen, quàm Claudij posterorum futurum. ita Ethnicus scriptor, & quid re vera clarius vnquam in Romano Imperio, stemmate Claudiano visum? in quo octo Imperatores Augusti,

& to-

& totidem Cæsares numerantur, ipse videlicet Claudius, optimus ab orbe Romano, etiâ mortuus prædicatus, ut nûmus apud me existens ostendit. Quintillus frater eiusdem, Constantius, Constantinus, tres eius liberi, & Iulianus demum. Cæsares verò, Crispus Cōstantij auus, Claudij frater Cæsar appellatus, ut ex nûmo itidem apud me extante liquet, omnibus alijs scriptoribus tenebris silentij id inuoluentibus. Crispus itidē Constantini filius, eiusedē ex sorore nepos Licinianus, ac Nepotianus, exfratribus verò, Dalmatius, Annibalianus, Gallus, & Procopius, itidē nepotes, interq; hos omnes veri luminis fulgore radiantes, quorum vitam descripsimus & cuius describendam aggredimur, præter eos qui posterioribus sæculis, se huius stemmatis seros nepotes esse sunt professi. Constantia igitur Constantini filia fuit. mater eius Minervina ne an Fausta fuerit, incertum habetur. Faustæ saltem opera credibile est eam impeditam, ne in illa pietate proficeret, quā sanctissimæ auix studio potuisset imbibere, ut enim ex Glycæ colligitur Annalibus, Fausta in auita impietate in finem vsque infauitissimum perseueravit. eius tamen opera liberalibus disciplinis exulta fuit. frustra se porrò curasse ædificare impietatis domū in generatione quærentium Dominum, vel inuita, antequam infauito fato vitam concluderet animaduertit, dū faustissimæ pietati filiam vidit cōsecratam. rei seriem authores ex sancto Ambrosio ita tradunt. Cum Romanæ Virginis Agnetis martyrio clarissimæ gloria magis ac magis celebraretur, factum est, ut ad Constantiam Constantini filiam fama præclari certaminis, & gloriæ eius perueniret. Constantia autem intolerabili quodam cruciatu ita vexabatur, ut nulla corporis pars à vulneribus immunis esset. & quamquàm à Christi sacris aliena, cæcis ignorantix tenebris inuoluta esset, humanæ tamen prudentiæ opinione præstans, animum ad quandam salutis spem excitabat. nec mora, habito consilio iter capessit, & ad sacrum beatæ Agnetis tumulum excubans, opem eius assiduis precibus implorabat; donec repentino correpta sopore, virginem sibi adesse, & hisce ferè verbis alloquentem conspicit: *Constanter age Constantia, crede*

Iesum

Iesum Christum Saluatorem tuum, cuius bonitate modo integram corporis tui sanitatem consequeris. ad hanc protinus vocem euigilans, sensit se ab omni membrorum ægritudine liberatam, ergo non potuit continere se, quin ingentem lachrymarum vim, præ gaudij magnitudine funderet, & Christum in Agnete, ardenti fide amplecteretur, & prædicaret. domum autem reuersa, parentibus & fratribus incredibilem lætitiā attulit. & ut accepti beneficij magnitudinem cunctis declararet, sempiternaq; memoria consecraret, Templum D. Agneti construi, & Mausoleum sibi in eo collocari præcepit. Constantia autem sempiternæ dignitatis amore vehementer accensa, Christo se, perpetuo castitatis vinculo sociavit. cuius spiritu omnes incōtinentiæ motus, non tantum in se oppressit, sed alias plurimas insigni nobilitate Virgines præclaro virtutis exemplo ad suum institutum aggregavit. hætenus ex Agnetis actis, quæ D. tribuuntur Ambrosio. vndè constat, Constantiam Reginam primam in Vrbe Roma, & in orbe Christiano, Virginum choros, Virginem ipsam, Virginis filio, Virginiq; Regum, Reginam Reginas desponsasse, ut sicut Monastici Instituti primatum Ecclesia Catholica Sireno Martyri, ut supra docuimus, ita sanctimonialium Regiam institutionem Constantiæ virgini, Illyricis acceptam referat. reliquum vitæ eius potius perstrictum, quàm descriptum ex Actis sanctorum Ioannis & Pauli, à Terentiano cōscriptis, ita habemus: Cum Gallicanus Romani dux exercitus, Persarum gentem, quæ Syriam inuaserat, insigni victoria profligasset; eaq; de causa triumphalibus infulis sublimatus, Augusto Constantino valdè acceptus esset; Constantiam virginem sanctissimam filiam eius, poposcit uxorem. idq; eo tempore, quo Scythica gens, quæ Thraciam occupauerat, infestis sanè armis imminebat, & quia auctoritate & potentia valebat plurimū, Comites & Præfecti, cum vniuerso populo Romano, ut honestissimæ eius postulationi fieret satis, magna vi precum instabant. Constantinus verò Augustus, cum sciret filiam suam, ne morte quidem proposita, à virginitatis amore auellendam, maximo animi dolore cruciabatur, incer-

tus quonam modo ab ijs se difficultatibus extricaret. at filia eius cælesti lumine mirabiliter iam antea illustrata, cum patris sollicitudinem studio sanctitatis conaretur excludere, dixit ad eum: Cum certa sim, mi pater, Deum, cui nocte dieq; deferuio, virginitatis meæ curam habiturum, quæso te vt hanc animi sollicitudinem quæ te excruciat, missam facias; teq; me illi coniugem daturum promittas; ea conditione, vt si Scytharum gentem felici morte prostrauerit, me Victor simul & Cōsul accipiat; porro huius sponsionis gratia, duas filias virgines, quas examouissa coniuge suscepit, vsque ad nuptiarū diem apud me esse sinat, atque ipse Ioannem & Paulum Primicerium meū apud se comiter habeat, vt & ipse me per familiares meos penitus cognoscat, & ego vicissim per eius filias clarissimam morum illius, vitæq; instituti cognitionem accipiam. placuit Gallicano virginis prudentissime oblata conditio, & proutinùs Gallicani filia Constantia tradita, & Eunuchi similiter summa cum humanitate accepti sunt. porro duæ illæ sorores quarum altera ex ijs, Attica, altera Artemia dicebatur, cum essent liberalibus studijs apprime erudita, facili negotio ad Christi cognitionem, ac fidem ab Augusta adductæ sunt. ante tamen dum Gallicanus Scythico bello implicatur, Constantia hisce precibus egisse cum Deo, scribitur ab Antonio Gallonio: Mi Deus, qui meritis Agnetis sanctissimæ non solum lepra me mundare dignatus es, & lege tua instituere, sed præterea inter sponsas tuas me aggregare voluisti, hanc mihi concedas precor gratiam, vt hæ puellæ & earum parens te cognoscant, & ament. mi pater, mi sponse, Mariæ fili, æterna sapientia, summe, omnipotens, incōprehensibilis, mundi Creator, humani generis Saluator, preces meas exaudi, vota mea respice, has tuas creaturas illumina, tuæq; fidei illis munus impertire. animas hæc quas tuo sanguine redemisti, concede mihi Domine, ita vt ad te conuertantur, aperi os meum Deus, & aures illarum simul, vt perceptis verbis meis salutare lauacro expientur, & tibi æterno sponso iungantur. interim duæ germanæ superueniunt, quas illa, amantissimè complectitur. dumq; quotidianis precibus tam illas

quàm

quàm Gallicanum Deo commendat, sit voti compos. illæ enim datis Christo nominibus, perpetua quoque puritate sese Christo sanctimoniales consecrarunt; & Gallicanus ibidem ad fidem accessit. hæc Gallonius. obtenta itaq; victoria Gallicanus, vt habent acta, glorioso triumpho elatus domum reuertitur, & antequàm Urbem Romanâ ingreditur, rectâ ad sacra Petri Apostoli limina pergit. quare Constantinus Imperator, totaq; nobilium aula, quæ ad excipiendum eum debito cum honore parata stabat, vehementer admirati sunt. ipseq; Constantinus Gallicanum toto mentis & corporis habitu supplicationi intentum accedens ait: Gallicane quidnam hoc rei nouæ est, quam ego in te conspicio, quod ad bellum pergens, Capitolium & templa ingressus dæmonibus immolasti, & iam victor è bello rediens Christum adoras, & Apostolorû limina supplex veneraris? cui Gallicanus: Desine, inquit, admirari, o Imperator, nam Christum verum, celi terræq; Dominum ex summa eius potentia cognoui. Cum enim Scythica gens me in Thraciarum Philippopoli conclusisset, stragesq; nostrorum plurimas edidisset, formidante me cum illis confligere, quod exigua mihi esset militum manus, illorum autem innumera multitudo, insitebam sacrificijs, & varias Marti victimas offerebam; & quid multis moror? creuit tandem obsidio, & omnes Tribuni & milites mei se hostibus dedidere. cum autem ego cuperem fugæ aditum reperire, Paulus & Ioannes, quorum alter Præpositus, alter Primicerius est dominæ meæ, filia pietatis vestræ, Constantiæ Augustæ, dixerunt mihi: Nuncupa votû Deo celi, si te liberauerit fore te Christianum, sicq; eris victor ampliùs quàm fuisti. fateor sacratissime Imperator, simul atque votum hoc ore meo prolatum est, apparuit mihi iuuenis statura excelsus, ferens in humero Crucem, & dicens: Sume gladium tuum, & sequere me. cumq; ego sequerer illum, apparuerunt mihi hinc inde milites armati, cõfirmantes me, atque dicentes: Nos tibi præstamus officium, tu ingredi castra, & dextra læuaq; tenens gladium euaginaturn, respice donec ad Regem ipsum peruenias, ad quem cum peruenissem, prostratus ille ad pedes meos, rogauit vt

fangui

sanguinì ipsius parcerem. ego flexus pietate, nullum penitus ex illis occidi iussi, atque ita vniuersa Thracia à Scythis liberata est. & Scythæ facti sunt tributarij : Tribuni omnes qui cum tuis militibus ad me reuerti voluerunt, nisi fierent Christiani, à me minimè recipi potuerunt, eos tamen qui in id consensere, gradu sublimiore affeci, cæteris militia priuatis; porrò me ipsum iam Christianum effectum ita Deo deuoui, vt etiam à coniugio promiserim abstinere. en habes quadruplicatum exercitum, habes Scythas tributarios, & omnem Thraciam in libertatem vindicantam. mihi quæso propitius, succedi iube, vt liberè possim vacare religioni, quam didici, & in veritate perstare, quam profectò cognoui. hæc dicente Gallicano, Imperator misit se in amplexus eius, referens quæ gesta erant circa filias eius. quemadmodum Virgines Christo consecratæ essent. deinde cum Augusto Gallicanus intrauit in palatium, cui beata Helena cum Constantia, & duabus eius filiabus, occurrit, fundebanturq; lachrymæ gaudijs plenæ. nec permittebatur in domum suam redire Gallicanus, sed quasi gener Augustorū in Palatio morabatur, cernēs filias suas in laudibus Dei. hæc acta, quibus describitur quomodò Gallicanus cū Hilarino sancto viro ad Ostia Tiberina secessit, ibiq; peregrinis excipiendis, vitam transegit. Constantia itaq; in virginalis vitæ instituto perseverans Romæ, pio patri magna admiratione Romani orbis superuixit, ac demum meritis quàm annis grauior, in pace quieuit. sed quo anno, nil certi authores tradunt. extat illius memoria tabulis Ecclesiasticis, duodeuigesimo die mensis Februarij nobilissima. hæc de triplici funiculo sanctitatis Constantinianæ Augustalis familiæ, fecunditatem Regiæ sanctitatis Illyricanæ, mirum in modum nobilitante: & suprà omnes humani generis eminentias augente.

V I T A
S. PLACIDIAE VIRG.
VALENTINIANI. III.
IMPERAT. F.

EXCIDISSET ferme memoria, locumq; inter fecunditatem Illyricanae Regiae sanctitatis, profundo scriptorum silentio amisisset, ac planè latuisset inter spinas oppressi barbarie saeculi, candidissimum pietatis Illyricae lilium, virgo Placidia, ni religiosissimae Veronenfis Ecclesiae sacra monimenta, utcumque, utpotè sobriora quam praestantissimae virginis diuturnior aetas acta, exposceret, illam inter popularium suorum Regiam fecunditatem reponenda, commoditatem nobis subministrassent; miro divinae providentiae in suos, & suorum gloriae inter mortales, adlaborantes, argumento. etenim Regiae sanctitatis Illyricanae fecunditati, ut dicit, ultima manu post imagines sanctorum principum publicatas, imposta; dum Aureliae Valeriae sacrae Dalmaticae gentis unicam nobilitatem typis exprimimus, Valeriae Veneticae nobilitatis decus, praestantissimus Veronensium Antistes, dignus Augustino patruo, zelo aequè apostolico, ac Romana sacra purpura, in omni aetate nobilissimo, nepos, & in sacra sede successor suffectus, Patauini praefulis, sacriq; Romani Senatoris Petri frater, Albertus, ex antiquissimis Ecclesiae suae notis, quibus anniversaria memoria sacrae virginis apud Veronenses est celebris, opera Ioannis Baptistae Porti, inter Vicentinos ciues & genere, & eruditione nobilissimi, quem nuper laborum in Dalmatica apostolica visitatione socium, honoris gratia nomino, pia opera, opportunè submisit materiem, duabus lectionibus expressam,

O breui

breui compendio vitam exhibentem Virginis; quæ trium augustissimarum familiarum, post Flauiam gentem, subindè sibi succedentium, magno Christianæ Reipublicæ incremento, posteritatem, cum ipsius Imperij Romani defectu occidentem, spectatissimarum virtutum augmento, immortalitati felicissimè restituit. Patrem habuit Valentinianum huiusce nominis tertium, inter Romanos Augustos, natum patre Constantio Illyrico, ex Panso Cadiæ vrbe, Olympiodoro teste. cuius industria, virtutes Constantij adhuc priuatam vitam agentis, dignissimas imperio, dum inter Illyricos Cæsares vitam eius descripsimus, cum reliquis eius gestis expressimus; viro pietate Christiana, præsertim verò præclaris victorijs de Romanis hostibus reportatis, in ijsq; sex Tyrannorum Augustalibus insignibus fulgentium, Constantini nempe ac Iuliani Britannorum, Iouini & Sebastiani fratrum Gallorum, Maximi & Attali Italarum triumpho, ipsi Imperatorum maximo Constantino hac in parte proximè æquâdo. matre verò Placidia magni Theodosij filia; huic quoad nobilitatem generis spectat, quod nulli Augustalium Reginarum ad hanc usque diem contigisse certum est, accidit. vtpotè quæ præter patrem Theodosium, auum auiq; fratrem Valentinianum & Valentem, auunculos Gratianum & Valentinianum iuniorem, fratres Arcadium & Honorium, nepotes ex patre Theodosium iuniorem & Pulcheriam Augustam, Constantium maritum, & Valentinianum filium, Romanos principes, vndecim numero, vnum post alium sortita est, sui generis illustratores. at quod virtutes eius genere superiores, iniquissimis temporibus illustrat in primis, cædidissima duo virginitatis sacræ lilia accessere, quibus tot principum successio, dedignata amariora caduci sæculi absynthia degustare, conclusa, & tanquam pretioso sigillo obsignata stetit, fratris Arcadij filia Virgo, eademq; prima ad Regum Reginæ exemplar, vxor intacta, Pulcheria; & neptis ex Valentiniano filio, itidè sponsa & virgo Placidia. hæc igitur habuit patrem Valentinianum, dignum qui ruentis Imperij molem suis, & fortissimis suorum ducum humeris sustentatum retinuisset ab interitu, ni

tyran-

tyrannorum re & nomine Maximi, inaudito scelere, ab Idatio eorum temporum Episcopo & scriptore grauissimo, idcircoq; omnibus alijs præferendo, descripto, cum occidentalis imperij gloria, ducibus ipsis par fato, occidisset. eo quo in ipsius vita modo iam exposuimus; Matrem verò Eudoxiam Theodosij iunioris filiam pietatis eximie Heroïnam; tertio anno quarti sæculi, Valentiniano copulatam. cui mirū illud contigit, nimirum vt quæ sequenti à connubio anno, à matre Eudocia ab Hierosolymitana peregrinatione reuerfa, dono acceptam catenam, qua princeps Apostolorum Petrus sub Herode rege fuerat constrictus, Romæ coram Sixto Pontifice, cum contulisset cum ea, qua idem Petrus sub Nerone Romæ victus fuerat, & utraque ita in vnum coiunxisset, ac si vnica ab vno opifice fuisset fabrefacta, tanti miraculi memorie, pia Regina augustissimum templū extruxit, quod Petri Vinculis dicatum, inter amplissimas Urbis numeratur Ecclesias, mox filiam pareret Placidiam, quam post mariti funestissimum fatum, suasq; catenas inter barbaros, vt videbimus, æternum Deo templum consecraret. auia itaq; nomine appellata puella, eiusdem viuus exemplis, & parentum pietate Rauennæ instituta, vbi & in lucem fuerat edita, ex innocentis infantie annis, ad adolescentie purissimæ ætatem progressa, magnis virtutum Christianarum, aucta est incrementis. eò tamen illustrioribus, quòd inter Regalis aulae splendorem, humilitate piæ virginis ab hominum, ipsorumq; parentum oculis subtracta; Deo, qui eiusmodi modestia mirum in modum capitur, communi tamen bono, illas diutius delitescere minimè patiente, in eum, qui sequitur modum auctoritate innotuere. ægrotauerat grauissima vi morbi Valentiniani filia Eudocia, Veronensibus sacris monimentis Honoria dicta, Placidie soror, iamq; medicorum elusa industria, exigua in spe animam vix retinebat; cum nocte intempesta, somnum inter & vigiliam, Eudoxie matri ob filie morbi acerbitem, ingenti maestitia afflictæ, adfuit species viri veneranda canicie conspicui, amictusq; maiestate venerandi, solantis doloremersam, & affirmantis, filiam violentia morbi prostratam, ac ferme exanimem, me-

ritis & intercessione Placidia, vitæ restituta, valere incolumem, profilit è strato Augusta, accurrit anxia ad filiam, quam vbi iuxta è cælo lapsi viri verba, ex semimortua, repentina salute conuulisse cognouit, Placidiam summa veneratione de cætero est prosequuta. at virgo humilitatis studijs eò magis insitens, ieiunijs, orationibus, pauperibusq; subleuandis addicta, omnia aliorum oculis occultare satagebat. nequit tamen solida virtus intrâ domesticorum parietum contineri penetralia, cælesti sponso, sponsas suas in terris adhuc agentes, glorificante. extruxerat auia Placidia extremo maris periculo perfuncta, Euangelistæ Ioannis auxilio, eiusdem memoriæ, molis eximie Basilicam, intrâ vrbis Rauenne mœnia. è cuius summo culmine, cum vir quidam Annianus nomine, præceps deorsum corruisset, fractisq; ossibus, & mēbris conuulsis, proximam mortem expectaret, orante virgine consolidatis repente membris, pristina integritatem recepit. vnde quò magis Placidia virtus per ora virum volitare cepit, eò studiosius illa, aulicorum, matronarum, ipsorumq; domesticorum, consortia & alloquia deuittauit, vt semper se ipsa maior in Christi scholæ institutis proficeret, nec tantum tranquillis rebus Romanis, & parentū florente imperio, sed Valentiniano interfecto, ipsa demum cum matre & sorore in Africam, à Gezerico sæuissimò Vandalorum Rege captiua abducta, virginalis instituti perpetuò tenax perstitit, vt Rex barbarus, Eudocia eius sorore Honorico filio & Regni hærede, matrimonio iuncta, eandē cum matre, Constantinopolim, instante Leone Imperatore remiserit. noui scriptores omnes qui post Procopium scripsere, ipsosq; nostri æui præstantissimos, Sigonius & Baronius, Valentinianum infidijs Maximi Tyranni idcirco sublatum tradidisse, quòd Valentinianus Maximi vxorem antea constuprasset. at falsò tantum crimen optimo principi imputari, patet, vt diximus, ex Idatio ea tempestate res suo tempore contingentes scribente: Maximum, nulla stupri adulterijve mentione facta, in occisorum per Valentinianum, & in ipsius Valentiniani interitum, ambitu Regni tantum consilia scelestâ patrassè. similia Idatio Marcellinus quoque

in suo Chronico illorum temporum res continente tradit, dum sine vlla stupri mentione, Valentinianum & Ætium dolo Maximi, scribit interfuisse vtrumque. excusatione tamen dignos maximos nostri æui scriptores Sigonium & Baronium cenleo, quatenus Procopium sequuti, scelus immane Valentiniano adscripserint, cum Idatij Chronicon post eorum obitum in lucem fuerit editum; ita vt rei veritatem minimè agnouisse potuerint. mirari tamen satis non queo Baronium tot, quæ Valentiniano mala contigerunt accepta referre sanctioni ab eodem principe quinquagesimo secundo anno quarti sæculi contra immunitatē fori Ecclesiastici editæ, cum biennio post extet data ab eodē ac Marciano altera sanctio, qua priuilegia pridem Catholicis Ecclesijs concessa sunt restituta, & quamuis idem Baronius in Valentinianum iniquior contendat eiusmodi sanctionem Marciano tantum authore editam, pace tamen tanti viri, constat contrarium, cum ibi primo loco nomen Valentiniani legatur, & restitutio priuilegiorum, non Ecclesijs sub Marciani ditione, sed vbiq; terrarum constitutis, ante cladem Ætij, Valentinianiq; interitum sit promulgata, cum data legatur, Ætio & Studio Consulibus. vt paulò post ex ipsa sanctione in vita Marciani proponenda patebit. Et vt omnes ferme scriptores conueniant, post Valentiniani interitum Gezericum Vandalorū Regem Eudoxiæ in Maximum mariti sui interfectorem furentis hortatu, Romam inuasisse ac diripuisse; ego tamen agrè de pijsissima Regina quid tale crediderim, tum quia Maximus duobus, vt alij tradunt, tribus mensibus vix Valentiniano superstes, à populo Romano in ultionem Valentiniani discerptus fuerit, vt impossibile videatur adeò exigui temporis spatio potuisse Eudoxiam nuncios in Africam transmittere, ibiq; Classē Romæ opprimendæ aptam exornari; tum etiam quia Eudoxiam cum filiabus, non vt amicam, sed vt hostem captiuam à Vandalo Rege constat abductam. præterea quia, vt habet Theodorus lector, Marcianus Imperator cognitis quæ contra Romanam ciuitatem & Imperatrices ab Afris herent, pro maiestate imperij commotus ad bellum se parauit.

at non video cum Marcianus princeps integerrimus, qui olim ex captiuo liber à Gezerico effectus, perpetuæ pacis fœdera cum suo liberatore pepigerat, pactisq; perpetuò steterat, bellum contra eundem paulò post moriturus præparasset, miseratione Imperatricis, quæ sibi suisq; tantum procurasset infortunium, cum Roma vel Occidentale Imperium nequaquam ad illum, sed ad Auitum Maximo succedum, spectaret, multò minùs, cur Leo qui post Marcianum regnavit, Imperatricis libertatem instantissimè sollicitasset, eademq; difficilè obtenta Reginam cum filia, Placidia Regio honore Constantinopoli excepisset, si ream sceleris, quod illi imputatur, agnouisset. huc accedit, quod Sidonius Apollinaris Valentiniano infensissimus, ut cum per còtemptum semiuirum appellet, extollendo Auitum, qui à Maximo tyranno ad honores fuerat euectus, Romam à Gezerico improviso latrocinio captam canit, cum ait:

Interea incautam furtiuus Vandalorum armis

Te capit:

ita Apollinaris alloquens Romam in suo ad Auitum carmine, Panegyrico. cæterum Placidia cum matre & Eudocia sorore in Africam abducta libertatem spiritus inter vinctos, virgo inuicta semper seruauit. hinc Gezericus Eudociam eius sororem Honorico filio Regni hæredi, dedit vxorem. virginem verò cum matre Eudoxia Leone instante, post biennium fermè remisit Constantinopolim. verum, ut est proprium Dei, ex aduersis prospera, ex malis bona, elicere; dum Eudoxiam filiam cum nepotibus, post Valentiniani generi necem Eudocia Augusta captiuas inter Afros agnouit, caducitate rerum humanarum perpensa ex animo, ex hæresis Eutychnianæ errore resipiscens, ad fidei Catholicæ vnitatem sese recepit, ut ex Cyrillo Monacho in vita S. Euthymij scribit Baronius. Placidiam porrò Olybrio Senatori ex antiquissima Aniciorum familia desponsatam fuisse, consentiunt authores. at eam in virginitate perseverasse, monimenta Veronensia, & Ecclesiasticæ tabulæ satis declarant. vnde cum Nicephorus scribat Placidiam antè captiuitatem fuisse desponsa-

tam

tam Olybrio, eamq; ob causam libertati restitutam, faciliè mihi persuadeo, cum interea in manus barbarorum incidisset, reuerfam Constantinopolim, ita cum Olybrio sponso conuenisse, vt reliquum vitæ spatium, in arreptæ virginitatis proposito liceret sibi transigere. præsertim cum eiusmodi perseuerantiæ recentia tunc extarent exempla Marciani & Pulcheriæ Augustorum, gloria virginitatis in matrimonio seruata præstantissimorum. Constantinopoli Placidiam matri superstitem diu vixisse verosimile censeo, proprijsq; ædibus ab Imperatore assignatis, pietatis exemplo Regiæ vrbi & Aulæ præluxisse. quas ædes Placidie nomine appellatas, posterioribus temporibus hospitio Legatorum Romanorum Pontificum inseruiuisse, inde colligo, quod pleriq; eorum in Placidie ædibus egisse, quamdiu Constantinopoli moram traxere, legantur apud Anastasium, aliosq;. post matris obitum Hierosolymitanam peregrinationem auia Eudociæ exemplo, magna pietate, biennio in sanctis Palestinæ locis exactis peregit. inde ad Regiâ Vrbem reuersa, in Italiam rediens, Venetias nuper coalescentes in eam quam terrarum orbis Vrbem admiratur, appulit. inde Veronam animi gratia diuertens proposito Rauennam redeundi, puellæ cuidam Drudæ nomine, Orabilis Veronensis ciuis filia, auditum & loquelam, quorum vsu carebat, à Deo impetrauit. quare ciuium precibus diutiùs ibi morari coacta, vertente anno, grauissimo febris morbo correpta, quinto idus Octobris, ad cælestem sponsum Virgo migravit. multisq; miraculis illustris, in æde Prothomartyri Stephano dicata, magno Veronensium mæore sepelitur. extat tabulis Ecclesiasticis celebris eius memoria prædicto die quinto idus Octobris consignata, verbis eiusmodi. Veronæ sanctæ Placidie Virginis. apud quam Ecclesiam duarum lectionum sacro officio dies eius festus quotannis piè recolitur.

MARCIANI

EXIMII IMPERAT.

MARCIANVM Principem, non vt virum sanctorum albo ab Ecclesia adscriptum, inter principes secundæ sanctitatis Illyricanæ adnumero, sed qualem Christiani quique Reges obseruandum & imitandum sibi proponant dignissimum. & quidem, si D. Hieronymus ethnicū Philosophum Senecam inter Ecclesiæ Christianæ scriptores, ob solam amicitiam cum Paulo Apostolo familiaribus epistolis cultam, retulit, Marcianum inter Catholicos Imperatores spectatissimum, & quod ante illum in nemine principum veteris æquæ ac nouæ legis est auditum, quatuor annorū coniugio cum Pulcheria virgine, seruato pari continentia, nobilissimum, omnibusq; alijs summis virtutibus eminentissimum, omisisse nefas, suasit nuper & persuasit, vir inter Illyricos nobilitate generis, tum apostolicorū morum præstantia, litterarumq; sacrarum peritia præstantissimus, Franciscus Lignicensis, Iadrensis Ecclesiæ Archidiaconus, sacræ antiquitatis obseruantissimus Siccis patricius. Adest itaq; Flauius Iulius Valerius Marcianus, Theodoro teste, Illyricus, Thracia gente prognatus. qui magnanimitate Christiani pectoris, naturæ vim nullam prorsus esse, vbicumque Christiana virtus radicibus infederit, vnico Deo duce, magno posteritatis bono declarauit. is enim primus ex summis terrarum Regibus, coniugale thorum, Angelica puritate seruari posse, raro exemplo edocuit. Regnum diuino placito illi destinatum fuisse, testatur Nicephorus, dum de Theodosio iuniore, proxinè morituro scribit, eum Ephesum venisse sanctū Ioannem illum

illum Virginem & Euangelistam honoraturum, templumq; illius ingressum orationi sese dedisse, in qua quis ei in Imperio Romano successurus esset, cum à Deo edoceri petiisset, rem totam percepisse. quare Constantinopolim rediens euocata sorore Pulcheria, de Marciano Tribunitio viro locutum esse, Deo gratum placitumq; esse, ut ille post se Romanam administraret ditionem. Euagrius Marcianum, dum Philippopolim militiæ nomen daturus, æmulatione professionis paternæ contenderet, inpegisse scribit in cadauer hominis occisi, cui astans, erat enim, inquit, cum in alijs vitæ officijs facile præstantissimus, tum propensissimus ad misericordiam, factum admodum miseratum esse, & dum cupidus fratri iusta perfoluendi, diutius ibi moraretur, ad magistratum delatum tanquàm mortui interfectorem, questioniq; subiectum, negantem licet, morti damnatum fuisse; cumq; iam pœnas homicidæ perfoluturus esset, ex improviso, diuina gratia cædis authore deprehenso, Marcianum capitis periculo liberatū fuisse. prosequitur Euagrius quod inde ei in omen Imperij contigerit: mirandum, inquit, in modum ereptus discrimine, ad quandam militum turmam ibi accolentium venit, cupiens in eorum numerum nomen dare; illi admirati hominem, & præpotentem fore certis coniecturis augurati, libentissimè eum admittunt, inq; suorum album referunt, neque ponunt in infimo loco, sed ad quendam honoris gradum, quem vir nuper mortuus, cui nomen erat Augustus, obtinuerat, Marcianum, qui item Augustus appellabatur efferunt, inq; album scribunt, sicut nomen quo donantur Imperatores nostri vnà cum purpura (vocantur Augusti) priusquàm potiretur Imperio obtinuit. hæc Euagrius. idè aliud etiam augurium regni eius in Africa, vbi cum alijs bello captis militibus captius tentus fuerat describit; cum enim aliquando dormiens in campo, Rex Gezericus Aquilam alis ipsum dormientē ab imminente solis seruore protegere conspexisset, omen imperij futuri id esse coniectans, optimè habitum, & perpetuò pacis & amicitiae fœdere cum illo, quancūque peruenisset ad regnum transacto, liberum abire permisit. Pomponius quoque

Letus simile portentū in Licia ægrotanti contigisse tradit, quam obrem à duobus fratribus Iulio & Tatiano in proprias aedes exceptus, & post humanitatis eximiæ officia muneribus etiam cummulatus ab iisdem, Imperator factus, alterum Illyrici præfectura, Constantinopolitana alterum, beneficij ab eis accepti memor honestavit. ut hominem pietati natum, tot signis bono reipublicæ Christianæ, per ea tempora afflictiſſimæ, à Deo ſceptris deſtinatum agnoſcamus. mortuo ergo Theodoſio, & opera Pulcheriæ à Senatu Imperator acclamatus, primò omnes qui ob religionem Catholicam exulabant, teſte Cedreno, ad ſuas reuocauit Eccleſias, & patrias. erat enim Marcianus, ut idem ſcriptor ait, vir temperantia ac æquitate inſignis, & rebus gerendis aptiſſimus, venerabilis, moribus ſanctis, in facie ruborem gratia temperatum habens, magnanimus, auariciæ vacuus, temperans, religioſus, & de fide rectè ſentiens, miſeratione peccantium præditus, cæterum profanarum litterarum atque diſciplinarum imperitus. ita ille. Imperator factus, & virgo in poſterum futurus, Virginis & Auguſtæ Pulcheriæ maritus, ad Leonē Romanum Pontificem, litteras ſuæ in Deum pietatis, & in eius in terris vicarium, obſeruantia dedit eiufmodi: Ad hoc maximum imperium venimus Dei prouidentia, & electione Senatus excellentiſſimi, cunctæq; militiæ; vnde pro reuerenda & Catholica religione Chriſtianæ fidei, cuius auxilijs virtutem noſtræ potentia cōſidimus gubernari, tuam ſanctitatē **PRINCIPATVM IN EPISCOPATV** diuinæ fidei poſſidentem, ſacris litteris in principio, iuſtum credimus alloquendū; inuitantes atque rogantes, ut pro firmitate ſtatūq; noſtri imperij, æternā diuinitatem tua ſanctitas deprecetur, ut & tale propoſitum atque deſiderium habeamus, quatenus omni impio errore ſublato, per celebrandam Synodum, te auctore, maxima pars circa omnes Epiſcopos fidei Catholicæ fiat, ab omni ſcelere pura, & intemerata conſiſtens. Actum Conſtantinopoli &c. ita pius Imperator exordia ſui imperij à pietate auſpicatur, quarti ſæculi anno quinquageſimo. mox aduenientibus Leonis legatis Conſtantinopolim, ad eandemq;

demq; urbem Catholicis Episcopis vndique euocatis, plurima pietati, Ecclesiasticæq; disciplinæ fermè collapsæ, hæreticorum perfidia, Theodosijq; iunioris conniuentia, sunt constituta, dum interea Vniuersale Concilium ad Nicæam urbem indictum, ex toto terrarum orbe congregatur. quod tamen paulò post ob hostiles Hunnorum motus, Illyricum turbantes, Marciano agente, Chalcedonem, utpotè regiæ vrbi proximâ ciuitatem, est translatum. quo postquam sexcenti triginta Patres conuenerunt, adfuit & Marcianus ipse sacro conuentui, non ad confirmandam fidem, ut prima die qua interfuit, est protestatus, cum hoc Episcoporum munus esse proprium affirmauerit, nec ad ostendendam virtutem tanquàm Imperator, verùm exemplo Imperatoris Constantini, ne in posterum multitudo populi (verba eius sunt) institutionibus prauis attracta inueniatur dissentiens. ita pius princeps illa prima Patrum sessione, quæ eadem verba, longiori tamen oratione, primò Latino, mox Græco sermone, septima sessione, cū Pulcheria Augusta, ac magistratibus, sacra ingressus comitia, repetijt. post quæ verba, ut ipse nouus Cōstantinus, ab vniuersis Patribus est acclamatus, ita Pulcheria Helenæ nomine salutata. at quantâ modestia Marcianus erga sacrum conuentum se gesserit, inde est videre; quòd cum haberet in animo aliqua religioni Christianæ sancire proficua, abstinuerit ipse tanquam Imperator illa publicare, malueritq; præmissa modestissima rogatione, quam acta Concilij exhibent, ut à Patribus sancirentur. licet enim Imperatorem se agnosceret, ouem tamen pastoribus sese subiectam fateri, Heroica pietate non dedignatus est. ut iure merito apud Metaphrastem i. i. Iulij, Cōstantinus Episcopus in Oratione de inuentione reliquiarum S. Euphemie: Marcianum beatæ memoriæ, piè & sanctè dixerit imperasse. & sanè vel frequentissimus tot Patrum conuentus, pietatem eximiam principis commendat, ille enim omnes humanissimè exceptos, liberalissimè habitos, summa libertate munere suo Pastoralis ac Senatorio perfunctos, mira tranquillitate sedatis religionis negotijs, ad sua remisit. eadem humanitate, & patientissima pietate, Auxentium

Monachorum per ea tempora sanctissimum, ad assentiendum, tot Patrum decretis induxit. cuius facti iucundissimam historiam, ab eorum temporum scriptore traditam, ad quartam decimam diem Februarij apud Surium est videre. Absoluto Concilio, pietate princeps exæstuans, gentilitæ superstitionis reliquias eiusmodi sanctione est infectatus. Nemo venerandi, adorandiq; animo delubra, quæ iam olim clausa sunt referet. absit à sæculo nostro infandis, execrandisq; simulacris honorem pristinum reddi, redimi sertis templorum impios postes, profanos aris accendi ignes, adoleri in iisdem thura, victimas cædi, pateris vina libari, & religionis loco existimare sacrilegium, quisquis autem contra serenitatis nostræ sanctiones, & contra interdicta sanctissimarum veterum constitutionum sacrificia exercere tentaverit; apud publicum iudicem reus tanti facinoris accusetur, & conuictus proscriptionem omnium bonorū suorum, & ultimum supplicium subeat. conscij criminis, ac ministri sacrificiorum, eandem pœnam, quæ in illum fuerit irrogata, sustineant; vt hac legis nostræ seueritate perterriti, metu pœnæ desinant sacrificia interdicta celebrare. Quod si vir clarissimus Rector prouinciæ post accusationem legitimam, & post crimen in cognitione conuictum, tantum scelus dissimulauerit vindicare, quinquaginta, libras auri ipse iudex, quinquaginta etiam officium eius confestim fisco nostro inferre cogatur. hæc zelo propagandæ pietatis flagrans Imperator. pro firmitate porro Chalcedonensis Concilij sollicitus, hæc sequenti anno edixit: Tandem aliquando quod summis votis, atque studijs optabamus, euenit. remota est de Orthodoxa Christianorum lege contentio. tandem remedia culpabilis erroris inuenta sunt, & discors populorum sententia in vnum consensum, concordiamq; conuenit. cesset igitur iā profana contentio. nam verè impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ aliquid tractandum reliquit. extremæ quippè dementiæ est, in medio & perspicuo die, commenticium lumen inquirere. qui enim post veritatem repertam aliquid vltius discutit, mendacium quærit. nemo itaq;

vel Clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Christiana, publicè turbis adunatis, & aduenientibus, tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens; nam iniuriam facit religiosissimæ Synodo, si quis semel iudicata, ac rectè disposita, reuoluere & publicè disputare contendit; cum ea, quæ nunc de Christiana fide statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones, & statuta sanctorum Patrum, trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita esse noscantur. hæc Imperator quibus addit multas & pœnas contraria audentibus præscriptas. Monachos præterea per Palæstinam hæretica labe infectos, datis mitissimis epistolis, ad veritatis semitam studuit reuocare. nec quidquam eorum pius princeps omisit, quibus Catholicæ puritati posset prodesse. hinc ea quoque, quæ à prædecesore suo Theodosio contrà sanctum Flavianū Cōstantinopolitanum Episcopum lege statuta fuerant, rescripto suo, pietatem cognationi præferens, prorsus aboleuit; multisq; subindè legibus latis hæreticos exagitauit. quibus dum omni studio totus incumbit, Pulcheriam Augustam sanctissimo sine functam amisit; omniaq; ab illa pijs vsibus ingenti liberalitate legata executus est. post cuius obitum in arreptæ castitatis obseruantia, vsque ad vitæ finem perseuerauit. ne magis regni terreni, quàm cælestis ambitu, difficilissimam humanarum virtutum castimoniam videretur amplexus. extat mirificæ eius pietatis in Deū eiusq; Ecclesiam, necnon Ecclesiarum ministros nobile argumentum, ex fragmento sanctionis, à Baronio relatæ: vnanimi consensu, vt ex titulo patet, cū Valentiniano Imperatore promulgatum, eiusmodi: Priuilegia quæ generalibus constitutionibus vniuersis sacrosanctis Ecclesijs Orthodoxæ religionis retrò Principes præstiterunt, firma & illibata in perpetuū decernimus custodiri. Omnes sanè pragmaticas sanctiones, quæ contrà Canones Ecclesiasticos interuētu gratiæ vel ambitionis elicitæ sunt, suo robore & firmitate vacuatas esse præcipimus. Et quia humanitatis nostræ est egenis prospicere, ac dare operam, vt pauperibus alimenta non desint; salaria etiam quæ sacrosanctis Ec-

clesijs; in diuersis speciebus de publico haftenus ministrata sunt;
 iubemus nunc quoque inconcussa, & nullo prorsus imminuta;
 praestari; liberalitatiq; huic promptissima, perpetuam tribuimus
 firmitatem. haftenus lex, siue legis fragmentum vere principi-
 bus omnibus maximè curandum, si salutis sibi cura est aliqua;
 magna haftenus hæc à magno pietatis cultore lata videri possent
 alicui, vt à Principe viribus omnibus in Dei gloria promouenda,
 & piorum incolumitate curanda intento; sed quæ in huiusmodi
 finem cum abrogatione, antecessorum principum, specialiter ex-
 pressorum, legum, sexto imperij sui anno edidit, maxima perpe-
 tuo sunt habenda: Sæpe, inquit, materiam scribendi, ferendisq;
 legibus, negotia inopinato exorta suppeditant; & aut nouas con-
 stitut. sanctiones, aut durius & asperius latas faciunt abrogari.
 æqualis enim in vtroque æquitas est, vel promulgare quæ iustas
 sunt, vel antiquare quæ graua sunt. Nuper cum de testamento
 clarissimæ memoriæ Hypatiæ, quæ inter alios virum religiosum
 Anatolium presbyterum in portione manifesta bonorum suorum
 scripsit heredem, amplissimo Senatu præsentem, tractaret pietas
 mea; & dubium videretur, an veræ esse deberent hæ voluntates
 viduarum, quæ testamento suo aliquid his Clericis relinquunt;
 qui sub prætextu religionis, huiusmodi faminarum domos adeunt;
 cum lex diuæ memoriæ Valentiniani & Valentis, & Gratiani, ec-
 clesiasticos, vel eos qui se continentium volunt nomine nuncu-
 pari, nihil quacumque libertate viduarum extremo iudicio per-
 mittat adipisci; contrà verò hæc diuæ memoriæ Valentiniani,
 Theodosij, & Arcadij constitutio legeretur: Inspicientibus &
 assumantibus nobis latoris animum; visum est iustæ ac rationa-
 bili pœnitentia priorum constitutionum vigorem antiquare vo-
 luisse; nam cum in prima lege viduarum tantummodo mentio
 fiat, in secunda autem tantummodo Diaconissarum; intelligitur,
 eam constitutionem, quæ viduarum & diaconissarum meminit,
 de lege vtraque dixisse. quod cum de voluntate latoris, & de
 sanctione legis nobis videretur, vniuersum testamentum nobis
 iussimus relegi, atque replicari; & cum repertum fuisset alias

quoque partes eiusdem voluntatis ita iustè & prudenter institutas, ut nullum benè de se meritum neglexerit, multa sacrosanctis Ecclesijs, multa pauperibus, multa Monachis religionis intuitu, multa captiuorum redemptioni, commota miserabili eorum sorte contulerit; alteram quoque partem institutionis, in qua Anatholium presbyterum reliquit hæredem, aduertimus ordine fuisse dispositam; ea enim mobilia quæ plurimis iustè ac piè reliquit, per hunc voluit vniuersa compleri, ut non solum hæredis, sed etiam dispensatoris fungatur officio. ideo huiusmodi clarissime memoriæ Hypatiæ voluntatem, etiam in ea parte, qua Anatholium presbyterum instituit hæredem, mea auctoritate firmaui. Sed ne in posterum vel ex prioribus constitutionibus, quarum fecimus mentionem, & quas nunc præcipio penitus abrogari, vel ex præsertis negotij dubitatione aliquid forte relinquatur ambiguum, securitati vel fiduciæ morientium prouidentes, generali perpetuoque victura hac lege sancimus, ut siue vidua, siue diaconissa, siue virgo Deo dicata, vel sanctimonialis mulier, siue quocumque alio nomine religiosi honoris vel dignitatis femina nuncupetur, testamento vel codicillo suo, quod tamen alia omni iuris ratione munitum sit, Ecclesiæ vel Martyrio, vel Clerico, vel Monacho, vel pauperibus aliquid, vel ex integro vel ex parte, in quacumque re, vel specie, crediderit relinquendum, id omnibus modis ratum, signatumque consistat, siue hoc institutione, siue substitutione, siue legato, aut fidei commissio per vniuersitatem, vel specialiter, siue scripta, siue non scripta voluntate, fuerit relictum, omni in posterum de eiusmodi negotio ambiguitate submota. donationibus etiam vel qualibet liberalitate tam viduarum, quàm diaconissarum, siue virginum quæ Deo dicatae sunt, vel sanctimonialium quæcumque in Ecclesiam, vel Martyrium, vel Clericum, vel Monachum, vel pauperes collatae fuerint, pari robore firma esse præcipio. hætenus Marcianus animo principe Christiano dignissimo. Deo pro cuius ipse gloria indefessus agebat, imperij eius limites ab omni hostium impetu illæsos tuente, ut toto sui imperij tempore perpetua pace,

Oriente regnum sub Marciano sit gauisum. ultimo imperij anno, cum accepisset quæ Gezericus in Urbem Romanam post Valentiniani mortem patrauerat, & quomodo Eudoxiam cum filiabus captiuas detineret in Africa, bello illum aggredi decreuit, quamuis eo tempore quo ab eodem Gezerico olim miles fuerat libertate donatus, perpetuam pacem, vt diximus, cum illo pactus fuisset. cum itaque vt tradit Theodorus, Marcianus ad supplicationes quæ in campo fiebant egressus, multa largitus esset egenis, & Anatolio Episcopo suasisset, vt secundum consuetudinem vrbs illius Episcoporum, à Tauro vsque ad campum, vectus supplicaret, pedibus supplicationem peragens, Episcopo idem agendi fuit author. peractaq; supplicatione vitam cū morte commutauit. quinquagesimo septimo anno quarti seculi. mores eius describens Euagrius; hæc ait: Sicut pietate erga Deum, sic iustitia erga subiectos admodum excelluit; diuitias putauit, non quæ sunt conditæ in thesauro, aut ex tributis collectæ, sed eas solum quæ possint, tum his qui opis indigent, subsidio esse, tum illis qui multa possident vitam tutam, securamq; præstare. suis erat formidini non in puniendo, sed ne aliquando puniret. ac propterea imperium ei non fuit hæreditas, sed virtutis præmium. hæc Euagrius. Nicephorus verò Callistus lib. 15. capite itidem quintodecimo: Marcianus, inquit, multa religione & sanctitate vir; vt qui in supplicationibus publicis alijs præierit, & maximam indigentibus pecuniam præbuerit; si quis alius, & ipse Christianissimus, Imperij administrationem veluti monumentum vitæ piæ agendæ hominibus reliquit. eo imperante in Romana ditione tranquilla pax fuit, vt tum aurea existimarentur esse sæcula. hætenus Nicephorus. Cardinalis Baronius repetitis quæ à Nicephoro, alijsq; de illo scribuntur, subiungit: Celebratur & admiranda eius tum corporis tum animi castitas; vt non tantum ab alienis abstinens fuerit, sed quam accepit Augustam virginem, coniugem virginem pariter transmiserit ad Christum, primum eius sponsum in cælis, cum eo perpetuo regnaturam; atque demum vt vna sententia plura, tanquam vno

fasce perstringam, vix sit reperiri inter Constantinopolitanos Imperatores aliquis post Constantinum, qui cum Marciano conferendus videatur. quod igitur robore bellico, atque religione, polleret, in numismatibus galeatus, & dextera iaculum tenens exprimitur, ex parte verò altera, insignis Cruce gemmata victoria collocatur. hæc Baronius, qui ipsum numisma aureum ibidem exponit. celebratur à scriptoribus Marciani sententia Christianis principibus, utpotè pacis hæredibus à Christo relictis & institutis, omnino seruanda: IMPERATORI ABSTINENDVM BELLO, QVANDIV HONESTA PACE

FRVI LICERET hæc de Marciano Principe, quinque dotibus à Bellarmino

Cardinali in Christiano moderatore requisitis, il-

lustrissimo.

fan-

ctissimo—

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

que.

FL VALERIVS GLYCERIVS IMP. ET EPISCOPVS.

IRCV MAMICTAM varietatibus
fecunditatem Illyricanae Regiae sanctita-
tis, ijsq; planè miris ad verum Catholicae
Ecclesiae parentis exemplar, post tot Re-
gias propagines omni varietate virtutum,
insignes, postq; ipsum Regum miraculum
Marcianum, occurrit nobis Flavius Va-
lerius Glycerius Virgo, & Augustus, post
Augustū virginali gloria inter fasces & arma principem. idemq;
præter virginitatis prærogatiuam, & imperij maiestatem, Epi-
scopalis eminentiae sublimitate, ad hanc in orbe Romano diem,
vnicus; quem, sicuti & Marcianum, nequaquam publicis Eccle-
siae tabulis sanctitatis titulo clarum, at inter Ecclesiae Salonitanae
per Domnum martyrem Principis Apostolorum discipulum
iundatæ, aliorumq; plurium Christi confessorum sanguine pur-
puratæ, Praefules, sanctitatis opinione memorandum, eiusdem
Ecclesiae Archipresbyter Vincentius de Franciscis, morum can-
dore, ingenijq; amantate inter Dalmatas facilè princeps, cum
ex antiquissimis dictae Ecclesiae notis, dignum quem sacre fecun-
ditati Illyricanae adnecterem, præclaris probauerit memorijs, quo
tempore tanquàm apud illius sacri fori Vicarium, Capitulariūq;
negotiorum summum curatorem, residebat, magno meo com-
modo, suprema auctoritas, absque magno gentis meae præiu-
dicio, omittere hic nequaquam potui. Glycerius itaq; nobilissi-
ma totius Dalmatiae vrbe genitus, vt ex dictis memorijs à Mar-
co Marulo Dalmatarum ante centum annos, pietate, eruditio-
neq; nobilissimo collectis, constat; ex primario ciue, militaribus
munc-

muneribus additus, breui per omnes gradus, ad Tribunatum ascendit, Valentiniano Imperatore, Ætj popularis sui Ducis fortunam sequutus. sed infortunio eiusdem ducis per absentiam ab Vrbe euitato, infelicissimorum temporum fluctus perosus, in otium sese recepit. at post Maximum Tyrannum, Auito quoque sublato, Maiorano itidem post quadriennale imperium, Seueri fraude necato in Hispania, sed & Seuerio quinto regni anno Ricimeris Gothi Romani patricij dolo intereunte, sub Anthemio principe, quem Leo Orientis Imperator occidentalibus principem præfecerat, cum Marcellino patritio inter Dalmatas ditissimus, in Italiam virtute militari pridem conspicuus redijt. vbi Marcellino contra Vandalos singulis annis in Italiam inuadentes, eoq; tempore Sicilia incubantes, egregiam nauauit operam reipublicæ. verum Marcellino interfecto dolo Romanorum pro quibus pugnabat, vt alter Marcellinus in suo Chronico testatur, sexagesimo octauo quarti sæculi anno; Anthemio etiam a genero Ricimere occiso, Olybrio itidem post Ricimeris mortem vix septimestri gustato Imperio, à Gothis extincto, septuagesimo tertio illius sæculi anno, Glycerius qui tunc temporis fortè Rauiennæ agebat, auctore Gundebado inter Gothos principe viro, sumpsit Imperium, quod & innata insuetudine, & sancti Epiphaniij Ticinensis Episcopi consilijs, ita gessit, vt reipublicæ in pristinum statum restituendæ, bonis omnibus spes affulisse videretur. scribit Ennodius in vita S. Epiphaniij: Glycerium postquam accitus est ad Imperium, Epiphanium tanta veneratione coluisse, vt non solum plurimis extremo supplicio destinatis, illo volente ignouerit, sed illatam matri, à ditionis suæ hominibus iniuriam, quoque concefferit. sedatis Imperij turbis; Gothos qui passim oberrabant per Italiam, magnis muneribus Vidimiro eorum Duce effecto, teste Iornande, transtulit in Gallias. sed qui pacem Italiæ pepererat, hostibus magna dexteritate longe remotis, populares hostes expertus, sacri otij sectandi breui occasione arripuit. mortuo namq; Constantinopoli Leone Imperatore, qui Glycerium ob virtutem in admiratione habebat,

Iulius

Julius Marcellini quondam Patricij, ex sorore nepos, in principem suum arma capiens, vnica regnandi cupiditate, folio deturbatum, in Portu Romano, Salonitanum fieri curauit Episcopum recte Euagrio, factum Glycerius tanta animi æquitate tulit, vt ad Salonitanam accedens Ecclesiam miris effulserit virtutum incrementis, facer pastor, quam profanus Imperator, longè felicior, quibus eouque progressus est, vt Lupicinus vir per ea tempora eruditissimus, apud Ennodium, sermone ad Epiphanium Episcopum habito, Glycerium cum Firmino magnæ sanctitatis in Gallia Metense Episcopo, illius ætatis sydera nominet, dum per prosopopeiam, vt aiunt Rhetores, ambos Epiphanium alloquens inducit. ipse quoque Ennodius, egregio inter sua poemata carmine, Glycerium quem inscriptione carminis Venerabilem appellat Episcopum, excellentia virginitatis, inter alias virtutes prædicat eximium. cuius ipsa verba libenter, tanquàm maximi, ex Imperatore Pastoris, ære perennius elogium damus.

De Venerabili Glycerio Episcopo.

Suffusus minio, perq; optima facta rubescens,

Virginei vultus Glycerius sequitur,

Puram sanguineo maculat dum rore figuram,

Picta genas facies simpliciter placuit.

Candentem crocea gestans aspergine frontem,

Lata verecundis tinxerat ora notis.

Indeptus sceptrum, tribuit quod testis imago,

Purpura quem mentis prodidit Imperio.

Hunc habuit populus, paruo vix tempore felix,

Sed rursus magni missus ad obsequium.

hæc Ennodius morum optimi præsulis, & faciei contemplator, quem authorem, vt aliqua epigrammata de Ambrosio sanctissimo Mediolanensis Episcopo, aliquotq; eiusdem Ecclesiæ præsulibus scripsisse non iuerim inficias, ita carmen hoc, Glycerio, quem Mediolanenses ex suo ciue Episcopum celebrant, conue-

nire posse nequaquam assentior, utpotè quod nullatenus ijs quæ de Glycerio, a Ioanne de Deis, & Cattaneus in opusculo de successoribus S. Barnabæ scribuntur, adaptari possint; Glycerium verò Dalmatam ex Imperatore Episcopum, egregiè exprimant. & ut sex prima carmina quibus faciès eius describitur, omittamus, certum est septimum & octauum, quibus de sceptro & purpura agitur, Mediolanensi Episcopo convenire minimè posse, cum vel ipso S. Ambrosio teste ad Theodosiũ Principem: purpura Imperatorem non Episcopum faciat; Glycerio autem Dalmatæ Imperatori & Episcopo quadrare appositè. nec dicendum sacrum pedum poetico more per sceptrum intelligi, cum per ea tempora Christiana modestia, cuius Ennodius tenacissimus extitit, sobrietate magis fortè quàm sequens ætas in verbis vteretur. purpura porrò præterquàm propria est Imperatoris, ex Ambrosio, hic eò magis nostrum designat Glycerium, quod mentis Imperio fertur illam prodidisse. illo nimirum Imperio, quo teste Ennodio, iniuriam matri suæ illatam ab ipsismet subditis, Epiphanio Episcopo condonavit; & quo Iulium Nepotem cuius opera fuerat ab Imperio deturbatus, Regno pulsum regio more excepit, penès se fouit & aluit. ut eiusmodi splendore purpuræ, post primum eiusce paludamenti textorem Christum, & primũ in ea subtexenda alumnum Stephanum, rutilantem, vix alium Glycerio comparandum, noscat Ecclesia. postremi verò dystichi primum carmen, vel ipso Ioanne de Deis, & Cattaneo testibus asserentibus Glycerium suum octo annis sedisse in Episcopatu, tanto spatio temporis manifestè repugnat, cum dicat iuxta correctionem Sirmundi.

Hunc habuit populus partio vix tempore felix.

Glycerium nostrum omnibus apicibus exprimit, quem optimum principem, vix annuũ Romanus populus habuit, ut apud omnes illius æui authores est in confesso. denique postremum carmen quo post paruum tempus, dicitur:

Sed rursus magni missus ad obsequium.
quomodo alium quàm nostrum Glycerium, qui post exiguum
imperij

imperij tempus, rursus ad magni, idest Dei, obsequium missus traditur, denotet, præfatos Ioannem & Cattaneum iudices expostulo; cum Glycerius Mediolanensis Episcopatu simul cum vita functus, ad nullum Dei obsequium rursus mitti potuerit, vt est missus post imperium Dalmata Glycerius. Hisce itaq; virtutibus eximius, anno vix in Episcopatu exacto, cum Orestes, quem ad dignitatem magistri militiæ Iulius Nepos Imperator extulerat, eundem suum principem præcipitasset imperio, Augustulo filio subrogato; Iulius in Dalmatiam fugiens, ad Glycerium, ab illo omni humanitatis officio excipitur. cui & amplissimas ædes, quas Diocletianus olim Imperator augustali maiestate extructas propè Salonas, per decem annos ocij sui incoluerat, frundas concessit. reliquumq; ætatis ingenti charitate cum eodem transegit. ac demum magno sui desiderio apud Salonitanos relicto è viuus excessit. obitus tempus, vt & annorum quibus Ecclesiæ Salonitanæ præfuit, omnino incerta habetur. Vir eruditissimus, & de sacrationi antiquitate, optimè meritis, Diaconæ S. Nicolai in Carcere Canonicus; Franciscus Turrigia, nuper nobis vetustissimum manuscriptum librum exhibuit, in quo hæc de Glycerio leguntur: Glycerius verò factus fuit Augustus à Gundibaldo Patritio, voluntate totius exercitus, sed postea nolens mundo militare, reliquit Imperium. & fuit factus Episcopus in Salona Dalmatiæ, ita ibi. vnde apparet Glycerius non vi, sed spontè, abiectione Imperio, Dei se deuouisse ministerio. Duobus tandè principibus Marciano, & Glycerio, Tiberium addamus iisdem planè verbis, quibus Illustrissimus vir Cardinalis Bellarminus illius vitam libro tertio de officio Principis Christiani, inter vitas sanctorum Principum Testamenti Noui proposuit. vt Regiæ sanctitatis Illyricanæ sæcunditas hoc quasi triplici virtutum funiculo appensa, in sui admirationem & imitationem Regum animos rapiat augustior. cuius Principis natale solum licet ille non exprimat, cū tamen, eorum testimonio, ex quibus Bellarminus vitam eius collegit, constet Illyricum genere Thracæ, & Constantini cognomine appellatum, nos nil de nostro addendo ipsa eius verba referemus.

imperij tempore, cuius ad magis, id est Dei, obsequium nullus
 transire debet, pectus Joannem de Caranensis indices ex-
 postulat eam Glyceus Mediolanensis Episcopus simulans
 vestimenta, ad nullum Dei obsequium rursus nisi potest, ve-
 citarius post imperium Dalmat Glyceus. Hic inquit, vult
 eius exutus, anno vero in Episcopatu exalto cum Orestes, dum
 ad dignitatem magis militis Julius Nepos Imperator exalto
 est, eundem suum principem precipitales imperio. Augustulus
 hinc subrogato Julius in Dalmatiam fugiens, ad Glyceum
 ab illo omni humanitatis officio excipitur, cum de triumphis
 exes, quia Diocletianus omni Imperator augusti nuntius ex-
 tructus prope Salonas per decem annos oculi in obscuritate
 das concepit, respondit, et ad imperium exaltato cum eodem
 transiit, ac deinde magno sui despecto apud Salonas re-
 hicta vixit excoit, obitus tempore, ut & innotum quibus hoc
 celestis salutaris prelium omnino in acta habetur. V. in studiis
 mas, de sacrorum antiquitate optime meritis Dionisius 2. Ni-
 colas in Canonis Canonibus Franciscus Tarragius imperiois ve-
 luti innotum manserunt librum exhibuit in quo hanc de Gly-
 ceio legimus: Glyceus vero factus est Augustus a Gaudis
 do Partido, voluntas totius excoit, sed postea totius mundi
 nuntius, respondit Imperium, et hunc hunc Episcopum in Salona
 Dalmat, hanc, vnde apparet Glyceus non vi, sed sponte, ab-
 iecto Imperio, Deo denotante transiit. Duo sunt tandem prin-
 cipibus Martiano, & Glyceio, Tibertius additus, hunc prius
 verbis, quibus illustrius, ut Gaudisus Bellarmus hunc vi-
 cum libro de re de officio Principis Christianus vires sanctas
 cum Principi Christiani non proferunt, R. sigisfridus il-
 lyricus sacrosanctus hunc quia innotum vixit innotum, apertus
 in sui adorationem, & innotum, R. eum animos sapienter
 hunc, cuius Principis hanc solus hunc ille non exprimit, innotum
 hunc, eum testimonio, et quibus Bellarmus vires eius col-
 gic, innotum illyricum genere Tibertius, & Constantinus cognomine
 appellatum, et hunc de nostro adductis eius verbis innotum

VITA ET VIRTUTES TIBERII IMPERATORIS OPTIMI, ET RELIGIOSISSIMI.

TIBERIVS Imperator cum Iustino regnauit, vt Cæsar, annis tribus; solus autem, vt Augustus, annis quatuor. Fuit autem omnibus Dei donis mirificè exornatus, sed potissimum quatuor. Primum enim populos sibi subiectos gubernauit; vt pater, non vt dominus; ex quo factum est, vt ab omnibus subditis mirificè diligeretur. Deinde in bello, quod gessit cum Persis, exercitum tam copiosum collegit, & virorum fortissimorum plenum, vt nullus vnquam Imperator eiusmodi castra habuisse legatur; proinde mirum non fuit, si Persas omnino domuerit. Ad hæc, erga pauperes Christi, ob eiusdem Christi amorem vsque ad eò liberalis, & munificus fuit, vt metas omnes liberalitatis excessisse videatur: cum eius prædecessor Iustinus, & eius successor Mauritius auarissimi fuisse legantur. Ex quo factum est, vt Iustinus in poenam peccati, in delirium inciderit, & coadiutore in Imperio, opus habuerit; & Mauritius exosus Militibus factus, cum vxore & liberis occisus sit. Denique in fide catholica asserenda, & defendenda ardentissimus fuit sic, vt amicissimo antistiti, & de se optimè merito, Eutychio Episcopo Constantinopolitano non pepercerit, cum eum à sancto Gregorio Romano, tunc Diacono, post Pontifice, de hæresi conuictum fuisse animaduertisset. Hæc, & alia eiusdem generis, ex quatuor scriptoribus, duobus Græcis, Euagrio, & Nicephoro; & duobus Latinis, Gregorio

Turonico, & Gregorio Romano cognosci possunt: qui omnes, Nicephoro excepto, ipsius Tiberij Augusti tempore floruerunt. Sed iam Euagrium audiamus, Tiberij laudes enarrare incipientē.

Interea temporis Iustinus de consilio Sophiæ, Tiberium Cæsarem declarat: taliaq; verba in eo declarando locutus est, qualia à nulla historia vel vetere, vel recentiore, sunt omninò commemorata, Deo videlicet propitio ei tempus largiente, tum ad sua ipsius peccata confitenda, tū ad explicanda ea, quæ ex usu Reip. forent. Nam cum Ioannes Episcopus vnà cum suis, cumque Principes, ac Magistratus, cum denique milites Prætoriani in atrio sub dio, vbi eiusmodi negocia de more inueterato agi solebant, in vnum cogerentur; Iustinus Tiberium tunica induens Imperatoria, & læna circumuestiens, sic clara voce locutus est, Né te in errorem inducat vestis splendor, neque illustis ornatus istarum rerum, quæ sub aspectum cadunt, decipiat: quibus ipse in fraudem impulsus, imprudens me ipsum grauissimis supplicijs obnoxium reddidi. Itaq; tu in Reip. summa cum mansuetudine, & animi lenitate regenda, mea vitia præstato. Atque digito magistratus demonstrans, Non oportet, inquit, horum consilijs morem gerere: nam hi me in istas, quas cernis miseras, deduxerunt. Aliaq; eius generis protulit verba, quæ omnes cum in maximam præduxere admirationem, tum ad immensam vim lacrymarum profundendam impulere.

Erat iste Tiberius corpore maxime procero & robusto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, adeò vt non Regibus solum, & Imperatoribus, sed omnibus etiam hominibus facile præstaret. Ac primum, quod ad corporis formam attinet, ea principatu planè digna fuit: quod autem spectat ad animum, illum mansuetudo, & benignitas exornauit. Primò ipsi aspectu omnes videbatur ad se diligendum inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique satis essent ad largiendum, non solum ad necessitatem, verum etiam ad affluentiam. Nam non istud modo considerabat; quòd qui opis indigeant, illis beneficia accipienda sint, sed quòd Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare.

dare. Aurum verò adulterinum existimauit, quod cum subiectorum lacrymis collectum est. Qua re inductus, tributum vnus integri anni vectigalibus condonat. Quin etiam prædia, quæ Ardamanes tributis impositis ferè labefactauerat, quasi in libertatem vindicauit; & non modo damnum, pro eius magnitudine, sed etiam cum fœnore sarciiuit. Atque iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores suos subiectos magistratibus pro libidine abutendos exponere, & quodammodo diuendere consueuerant, remisit, cavitq; per leges ne quid eiusmodi in posterum committeretur.

Idem Tiberius cum pecuniam malam, & iniquè partam ita collocasset, sicut ratio & æquitas postulabat, res ad bellum faciendum necessarias parare, ingentem cogere exercitum virorū facile præstantissimorum tam ex gentibus transalpinis circiter Rhenum incolentibus, quàm ex cisalpinis, quin etiam ex Massagetis, alijsq; ex genere Scytharum, ex Pæonia præterea, Mysia, Illyria, & Isauria collectorum, adeò vt prope centum quinquaginta turmas equitum lectissimorū instructas haberet: quorum subsidio Chosroem, qui statim post Daras expugnatas, tempore æstiuo in Armeniam inuaserat, indeq; iter versus Cæsaream urbem Cappadociæ primariam susceperat, penitus profligauit. Iste Chosroes tam insolenter se gessit aduersus Imperium Romanorum, vt cum Imperator legatos ad eum misisset, illis ne se quidem adeundi potestatem facere dignaretur; sed iuberet eos Cæsaream vsque sequi. Ibi namq; se consilium de eorum legatione initurum dixit. Postquam verò exercitum Romanum ex aduerso sibi occurrentem, & à Iustiniano fratre Iustini, qui tam miserabiliter interfectus fuit, gubernatum, & armis firmè munitum, & turbas clasticum canentes; & signa ad pugnam sublata, & milites acutè vociferantes, & in acie pulchro ordine locatos, iram, & furorem anhelantes, & tantum, ac tam egregium equitatum, quantum nemo aliquando ex Imperatorum numero, vel ipsa cogitatione conceperit, animaduertit, vehementer obstupefactus; præ re tam insperata, inexpectataq; ex intimo pectore

ingemuit, & prælium exordiri noluit. Eum igitur pugnam differentem, cunctantem, terentem tempus, & callide ludificantem, Curs Scythæ, qui dextero cornu exercitus Romani præfuit, adortus est: & cum Persæ impetum eius ferre non possent, sed aciem penitus defererent; Curs magnam eadem hostium fecit. Postremum agmen à tergo inuadit: ubi apparatus tū Chosrois, tum totius exercitus locatus fuit. Capit thesaurum Regis vniuersum, & omnem præterea apparatus bellicum, idq; Chosroe inspectante, toleranteque, atque hoc potius perpendendum arbitrate, quàm Curs impetu facto in ipsum irrueret. Curs igitur cum suis magna pecuniæ vi, & multis spolijs potitus est: iumenta cum sarcinis, inter quas ignis fuit, quem pro Deo coluit Chosroes, abducit: atque Persarum exercitu repulso, lætum præanacantes, sub crepusculum redit ad suos, qui iam stationes, in quibus ordine locabantur, reliquerant. Et adhuc neque Chosroes, neque illi præliari cæperant; sed quædam duntaxat velitates pugnæ factæ sunt; sicubi singuli ex utroque exercitu, vti fieri solent, cum singulis congredierentur. Chosroes autem ingenti rogo noctu accenso, prælium nocturnum instituit. At cum Romani duos haberent exercitus, illum, qui versus Septentrionem erat, intempesta nocte adortus. Quo repente, & de improviso pedem referentem, Melitinam urbem sitam in proximo, præsidij nudatam, atque prorsus desertam à ciuibus, inuadit; qua igne, absumpta, parat se ad fluvium Euphratem trajciendum. Vbi verò copiarum Romanorum in vnum coactæ, eum sequi cæperunt; ipse metuens de salute sua, conscenso Elephante, fluvium transmittit: magna autem pars exercitus sui tranando flumine, vndis obruta est. Quam submersam cum accepisset, maturè decessit. Itaq; Chosroes hoc postremum supplicium, pro insana temeritate contra Romanos admissa luens, vna cū suis, qui supererant, in Orientem reuertit. Ibi autem pactas habuit inducias, ne quis eum inuaderet. Iustinianus verò incursione cum toto exercitu in fines ditionis Persarum facta, tota hyeme ibi commoratus est; nemine quicquam omnino ei exhibente molestiam. Circiter ve-

ro Solistitium æstiuum redit, nulla parte exercitus amissa: atque in finibus, quibus Romanorum, & Persarum Imperium terminatur; cum magna vitæ prosperitate, & rerum gestarum gloria, totum æstatis tempus contriuit. Chosroes autem ingenti doloris cumulo oppressus, animo fracto, & ancipiti cura debilitato languens, crebris denique & varijs ægitudinis fluctibus demersus, miserandum in modum interiit: ac legem, quam scripsit, ne Rex Persarum in posterum contra Romanos arma ferret, velut sempiternum suæ fugæ monimentum post se reliquit. Quo extincto, Ormisdas eius filius regnum capescit: de quo in præsentia ommitto dicere, quandoquidem res deinceps exponendæ, me ad se vocant, & sermonis nostri cursum eo transferri expectant.

Audiuimus Euagrium: audiamus nunc Gregorium Turonicum lib. 5. cap. 19. Cum autem Iustinus Imperator amisso sensu, amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius Imperium regeretur, populi, vt in superiore iam libro diximus, Tiberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, inopumq; omnium defensorem. Qui cum multa de thesauris, quos Iustinus adgregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa eum frequētius increparet, quod Republicam redegisset in paupertatem; diceretque: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dissipergis; aiebat ille, Non deerit filco nostro: tantum pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino, Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ergo de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in sæculo. Et quia, vt diximus, magnus, & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis, ac magis ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua Crux Dominica erat sculpta, & ait, Cruce tua Domine

frontem munimus, & pectora; & ecce crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citius, iussit eam auferri, defossaq; tabula, atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem. Nunciantesq; iussit & illam auferre. Qua amota reperiunt & tertiam: & iussuq; eius & hæc aufertur. Qua ablata inueniunt magnum thesaurum, habentem supra mille auri centenaria. Sublatumq; aurum, pauperibus adhuc abundantius, vt consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat, pro bona voluntate sua.

Quid ei in posterum Dominus transiiserit, non omitam. Narses ille dux Italiæ, cum in quadam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis thesauris egressus, ad supra memoratam urbem aduenit: ibiq; in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri, argentiq; reposuit: ibiq; interfectis conscijs, vni tantummodo seni, per iuramentum condita commendauit. Defunctoq; Narsete, hæc sub terra latebant. Cumq; supradictus senex, huius elemosynas assidue cerneret; pergit ad eum dicens, Si, inquit, mihi aliquid prodest, maximam rem tibi Cæsar edicam. Cui ille, Dic, ait, quod volueris; proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum esse narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetes reconditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedente vero sene, hi sequuntur adroniti. Peruenientesq; ad cisternam, deopertamq; ingrediuntur: in qua tantum aurum, argentumq; reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur a deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione dispensauit egenis.

Dum hæc gererentur, Iustinus ait, lib. 5. c. 3. o. impleto Imperij octauo decimo anno, amentiam quam incurrerat, cum vita finiuit. Quo sepulto Tiberius Cæsar arripuit iam olim adgressum Imperium. Sed cum eum secundum consuetudinem loci ad spectaculum circi præstolaretur populus processurum, parare ei cogitans pro parte Iustini insidias, qui tunc nepos Iustini habebatur; ille per loca sancta processit. Completaq; oratione, vo-

cato ad se vrbis Papa cum consulibus, atque præfectis, palatium est ingressus. Dehinc indurus purpura, diademate coronatus, throno Imperiali impositus, cum immensis laudibus Imperium confirmavit. Factionarij quoque operientes ad circum, cum cognouissent quæ acta fuerant, pudore confusi, sine effectu regressi sunt, nihil homini, qui in Deo spem posuerat, aduersari valentes. Transactis igitur paucis diebus adueniens Iustinianus, pedibus se proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritum gratiæ. Quem illæ secundum patientiæ suæ ritum colligens, in palatium iussit adsistere. Sophia verò Augusta, immemor promissionis, quam quondam in Tiberium habuerat, insidias ei tentauit intendere. Procedentem autem eo ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta diebus ad vindemiam iocundaretur; vocato clam Iustiniano Sophia, voluit eum erigere in Imperium. Quo comperto, Tiberius cursu veloci ad Constantinopolitanam ciuitatem regreditur. Apprehensamq; Augustā, ab omnibus thesauris spoliavit, solum ei victus quotidiani alimentum relinquens. Segregatisq; pueris eius ab ea, alios posuit de fidelibus suis, mandans prorsus, vt nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum verò obiurgatum tanto in posterum amore dilexit, vt filio eius filiam suā promitteret: rursusq; filio suo filiam eius expeteret: sed non est res sortita effectum. Exercitus eius Persas debellauit, victorq; regressus, tantam molem prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ posse sufficere. Viginti Elephanti capti ad Imperatorem deducti sunt.

Audiamus nunc Sanctum Gregorium lib. 14. Moral. cap. 29. disputantem cum Eutychio Patriarcha de resurrectione carnis, vt intelligamus Tiberium Imperatorem nō pepercisse Eutychio erranti; quauis ipsum Eutychium maximi faceret, eo potissimū nomine, quod sibi imperium prædixisset, vt Eustathius in eius vita testatur. Sic igitur loquitur Sanctus Gregorius in lib. Moralium quartodecimo. Et rursus circundabor pelle mea. Dum apertè pellis dicitur, omnis dubitatio veræ resurrectionis auferatur: neque sicut Eutychius Constantinopolitanæ vrbis Episco-

pus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis, aereq; subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturae. Vnde etiam Redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis, ostendit manus, & latus, palpana ossa, carnemq; praebeuit dicens, Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere. Qui cum eodem Eutychio in Constantinopolitana Vrbe positus, hoc euangelicae veritatis testimonium protulisset, ait: Idcirco Dominus hoc fecit, ut dubitationem resurrectionis suae de discipulorum cordibus amoueret. Cui ego, Mira, inquam, est res valde quam astruis, ut inde nobis dubietas surgat, vnde discipulorum corda à dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest, quam ut hoc nobis de eius vera carne dubium fiat, per quod discipuli eius ad fidem ab omni sunt dubietate separati. Si enim non hoc habuisse astruitur, quod ostendit: vnde fides discipulis eius confirmata est, inde nostra destruitur. & paulò infra. Cum pia memoriae Tiberius Imperator secretò me, & Eutychium suscipiens, quid inter nos discordiae versaretur agnouit, & vtriusque partis allegationes pensans, eundem librum, quem de resurrectione scripserat, suis quoque allegationibus destruens deliberavit, ut flammis cremari debuisset. Hæc S. Gregorius. Ex qua historia perspicue cernitur, quantus fuerit in eo Principe catholicae fidei zelus. Erat enim Eutychius non solum Imperatori gratissimus, & amicissimus; sed etiam Episcopus Regiae ciuitatis, & vir doctus, qui libros iam scripserat, & quod maius est, opinione sanctitatis, & signis, atque miraculis editis clarissimus. Contra, Gregorius homo externus, ordine Diaconus, ætate iunior, nulla scriptione celebris, nullo miraculo edito illustris, nullo beneficio Imperatori adstrictus: & tamen ubi cognouit Imperator, opinionem Eutychij hæreseos labe esse suspectam; non solum eam reiiciendam censuit, sed etiam librum ipsum continuò flammis voracibus cremandum existimavit. Itaque pius Imperator, ubi periculum fidei catholicae vidit, oblitus est amici-

amicitiæ, & beneficiorum Eutychij, necnon dignitatis pontificalis, ætatis senilis, opinionis doctrinæ, vitæ sanctitatis, & famæ celestium miraculorum: & cum Apostolo clamandum censuit, Etiam si Angelus de cælo euangelizet, præter id, quod hactenus euangelizatum est nobis, anathema sit.

Audiamus rursus Gregorium Turrohicum lib. 6. cap. 30. de felici exitu, ex præsentī vita Imperatoris Tiberij. Hoc anno Tiberius Imperator migravit à sæculo, magnum luctum relinquens populis de obitu suo. Erat enim summæ bonitatis, in eleemosynis promptus, in iudicijs iustus, in iudicando cautissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens; ipse quoque diligebatur ab omnibus. Hic cum ægrotare cepisset, & se iam vivere desperaret, vocavit Sophiam Augustam, dicens, Ecce iam impletum sentio tempus vitæ meæ, nunc cum consilio tuo eligam, qui Reip. præesse debeat. At illa Mauritium quemdam elegit, dicens, Valde strenuus, & sagax est vir iste: nam & sæpius contra inimicos Reip. dimicans, victorias obtinuit. Hæc enim dicebat, ut isto transeunte, huius coniugio neçteretur. Sed Tiberius postquam consensum cognovit Augustæ de huius electione, iussit exornari filiam suam ornamentis Imperialibus; & vocato Mauritio ait, Ecce cum cōsensu Sophiæ Augustæ ad Imperium eligeris: in quo ut firmior sis, filiam meam tradam tibi. Et accedente puella, tradidit eam pater Mauritio, dicens, Sit tibi Imperium meum cum hac puella concessum. Vtere ea felix, memor semper, ut æquitate, & iustitia delecteris. At ille accepta puella duxit eam ad domum suam; & transacta solemnitate nuptiarum, Tiberius obiit. Igitur celebrato iustitio, Mauritius indutus diademate, & purpura, ad circum processit: acclamatisq; sibi laudibus, largitis populo muneribus, in Imperio confirmatur.

Audiamus denique Nicephorum lib. 18. cap. 16. de morte Tiberij hæc narrantem. Imperator in lecto suo repositus, in somnis viri speciem ex forma, quæ neque verbo, neque scripto exprimi queat, & veste tam candida, ut cubiculum eius illustra-

ret, vidit. Vir is manu protensa talia verba ad eum præfatus. Hæc tibi, Tiberi, ter sanctum numen renuntiat, Tiranni impij Imperij tui temporibus non exstabunt. Postquam autem euigilauit, somnium illud amicis exposuit; legibus deinde naturæ, quamuis Imperator esset, obsecutus, terrenam tunicam deposuit, anima autem veluti umbraculum quoddam, ad sedes superas euolante. Imperio Tiberius cum Iustino tribus annis, solus autem quatuor annis præfuit. Hæc Nicephorus. Porro visio illa mirabilis ad Imperiū temporale Tiberij referri non potuit; cum iam completum esset: neque ad Imperium successoris, cum constet, Mauritium à Phoca tyranno crudeliter interfectum fuisse. Proinde necesse est, promissionem illam ad cælestis imperij securitatem esse referendam, ad cuius consortium Tiberius vocabatur; vnus enim ex illis fuit, quibus in iudicio dicitur, Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare &c. Obijt Tiberius Imperator anno Domini 586. cum imperasset annos septem, tribus cum Iustino, quatuor solus.

Hæc de Tiberio religiosissimo Principe, pietate, atque eruditione, Magnus Bellarminus. qui Princeps sicuti ob morum præstantiam Constantinus est cognominatus, ita inter alios titulos, prædecessoribus quoque vsitatos, Anicius est dictus. forte quia per ea tēpora nobilitas Anicia inprimis haberetur illustris. hinc D. Hieronymus scribens ad Demetriadem, ita Anicij generis nobilitatem extollit, vt nullum, aut rarum in illo fuisse dicat, qui non meruerit Consulatum. immortale tamen huiusce familiaris eo æuo decus effulsit, post cateruas sanctorum vtriusque sexus huius generis, cælo illatas, Tiberij amicissimus, Magnus Gregorius. cuius præstantissimæ gentis splendorem, mira Dei prouidentia, ad hanc vsque diem, non minus in Vrbe Roma, quam in Illyrico, digna talibus Atraiis Posteritas, Frangipanorum Procerum virtus, semper eundem exhibet.

V I T A

B. IVANIS PRIMI

IN BOHEMIA EREMICOLÆ

FILII GOSTVMILI

REGIS DALMATIAE.

ILLYRICANA Regia sanctitas videri potuisset alicui fortasse insolita sanctūditate fuisse beata, inde præcipuè, quòd sub vmbra mansuetudinis Imperij Romani, omnium bonarum artium, & disciplinarum fontis inexhausti, incrementa pietatis hauserit, potius quàm ab eadem naturæ ingenijq; Illyrici ergà res diuinas

propensione, qua veteres, Strabo præsertim, gentem nostram Thracum nomine, primam omnium aliarum immortalitatem, animorum agnouisse, diuinitatisq; maiestatem, longè ante Græcam philosophiam fuisse professam, testati sunt. verum enim verò ne quemquam talis mordeat suspicio, Regia progenies posthac explicanda, omnem suspensionis vmbra adimet. quippe quæ nullo Romani imperij commercio, sed geniali solo folioq; edita, & aucta, solum Deum suæ pietatis authorem agnoscit. cuius primum fructum, habita temporum ratione, vt hactenus est obseruatum, ostendet Iuan suis, Ioannes latinis appellatus, Dalmaticæ Regiæ nobilissima progenies. Dalmatarum autem Regum nomen, & authoritas ab eo tempore enituit, quo inclinatò Romano Imperio, & eius reliquijs in Oriente vix retentis, vastato Illyrico, eiusq; præcipua portione Dalmatia, deletis Romanis præfidijs sub Heraclio Phocæ successore, per Auares, qui

Simicata eorum temporum scriptore, Constantinoq; Porphirogenito, testibus, cum Gothis, Slavi sunt habiti; Croata Latinis scriptoribus Cureta dicti, antiquissimi Dalmatiae incolae, Lucani Poetae carminibus celebrati, Heraclij hortatu, in suos desolatores armis insurgentes, patrio solo recuperato, Regem sibi ex suis, auctoritate, legibusq; ab Apostolica Romana sede acceptis, hostiumq; reliquijs per sacerdotes ab Apostolico throno submissos, ad veram pietatem adductis, & sibi admixtis, Reges Groatarum, Dalmatarumq; titulis decorarunt. quibus continuata serie succedentibus, nono Christiano saeculo, regnum ad Gostumilum Branimiri filium, devenit. huius Branimiri tanta pietas in Deum, & observantia erga Petri Cathedram extitit, ut quod aliquot antecessorum incuria, fuerat varijs casibus omissum, publica legatione se sancti Petri subditum sit professus. extant hinc Apostolicae litterae ad eundem, à Ioanne octavo Pontifice transmissae. quibus exaggerata singulari eius pietate, benedictionem Apostolicam expetitam, Regi Regnoq;, Romanus Pontifex impartitur. haec peculiari opusculo de rebus Dalmaticis digesta, breviter hic innuere tantum volui. Gostumil igitur, qui Latinis, hospitum amans, filius Branimiri, qui defensor pacis interpretatur, ex Elizabetha Regina, filium Iuanem suscepit. hic vix infantilibus egressus, magni praecursoris, cuius nomen gerebat, amulando virtutes, salutatis parentibus. ut habent Bohemorum annales, per Nicolaum Saliu editi, in eremum se Deo credens profugit. & formidolosis sylvarum flexibus duce Angelo pererratis, in Bohemiam adhuc idolis deuotam, Neclane rerum summam in ea administrante, devenit, circa annum Domini 857. cumq; in specu quadam tribus circiter miliaribus, à Praga distita, molestissimis demonum incurribus biennio quateretur, fessus tanta infectione eorum, locum mutans abibat. & sic eunti B. Ioannes Baptista obuiam factus, percunctari ex eo cepit: quoniam sese, & cuius rei gratia aliorum ferret? ille quod res erat faceri, demonum immoderatis se, & continuis vexationibus adeo conturbari, ut nec consistere, nec moram ferre queat. hic Baptista

sanctus rudem, teneramq; tyronis Christi militiam miseratus, præsidio Crucis donatæ eum firmat; qua ille fretus, intrepidè ad deserta castra redire, & contra ouantes hostes, clamoribus eum incessantes, quod ibi se balneum habere dicerent, infesto signo procedere. cuius virtutem illi non ferentes, quaquà versum dilabuntur. ille victoriam prosequitur, & vltius ad eos penetrare; vnus ibi teterrimus appresso petra corpore, proteruius hærebat dæmon, durissimis vocibus, & immanioris rictus, deuoraturus similis frendens, in cuius ille putentem hiatum Crucem coniiciens, adeò illum hoc iactu perculit, vt perfossa grandi petra, foras erumpere coactus fuerit. cernitur nunc quoque id altè ductum foramen, & profugi hostis pudendos conatus testatur. sic coercitis dæmonum efferatis ausibus, pacatiùs deinde quadraginta & duobus annorum curriculum Eremitam egit Iuan. nulli mortalium quatuordecim annis visus. lacte interim Ceruæ diuina cura ei tempestiuè fæcunda vbera exhibere iussæ, pastus quo tempore Boriuuius Dux feras persequens, Ceruam hanc nutricem Iuanis, & sagittis traiecit, & vestigijs eius hærens, ad antrum viri Dei, ignarus decurrit. miratus Ceruam iacentem tam copioso lacte exuberare. Cum vir procero corpore, veste promissa, impexo & intonso crine, supercilijs oculos regentibus, specu progressus, saeuiriùs cum principe expostulare cæpit, quod animal suum telis appetierit. consternatus Princeps non expectata talis viri facie, prodigiosamq; belluam existimans, vnà cum comitum manu, pedem retrò tulit. deinde animosior factus, imperat ei per Christum (quem primus Bohemorum principum fide agnouerat) edicere, quid hominis sit. ille adiuratus, nomen, patriam, genus, euentusq; suos palàm docet. quin & in petream aulam, qua exierat, flagitantem hoc, principem inducit, & Dei circà se administrationem euulgat. rogatusq; enixius, vt Equo se in urbem Tetinam deferri pateretur, ibi quippè Boriuuius vitam priuatæ similem, cum Ludmilla coniuge sanctissima tenebat, recusauit, & quod equitandi omninò ignarus esset, & quod commodiùs consequenti tempore, id se obsequij principi exhibere,

posse, opinaretur. monuit interim vt Ceruam quam Venator confecerat, egenis dispartiretur. verum Ludmilla videndi tanti viri auida, Boriuoium perurfit, vt Mysta suo cum sex famulis & asino emissis, cum ad se deportarent. cui aduentanti, & illa & ille, honoris ergo longè progressi, Aue detulerunt. & susceptum, intra limina, dignis eorum nomine epulis honorarunt. sed ille, perpetua ieiunij lege appetitum, gustumq; suum definiens, nihil ex eis libare, nedum comedere elegit. sed ad suam specum anhelans, finito cum ijs de rebus diuinis colloquio, quamprimum reuerti contendit. reuersusq; est sacerdote Paulo, & sex comitibus stipatus. omnibus Regijs oculis, exesi sui antri præferens horrorem. ad eum triduo post Paulus Mysta profectus, lapsibus vitæ veteris auditis, eum & expiauit, & re diuina ad aspectum eius facta, sacro Christi corpore refecit. quo ille summa animi & corporis demissione sumpto, traditaq; Presbytero Cruce, quam D. Ioannis Baptistæ gratia, ad retundendos dæmonum impetus acceperat, tertia die post Synaxim, ex spelunca tenebrofa, cæli Regiam adiit. corpore tantum ibi (nam ita fieri depoposcerat) deposito. quo in loco Boriuoium monasterium sub nomine Diui Ioannis Baptistæ à se ædificatum, amplis prouentibus dotauit. duobusq; sacerdotibus eius curam pro tempore tradidit. eo postea viri ad normam D. Benedicti viuentes traducti sunt. hætenus Annales apud Surium. Progressu temporis, cōtinuatis miraculis, Deo serui sui sanctitatem approbante, Carolus quartus Imperator, ac Rex Boheimæ Monachorum Collegio, ex ijs qui inter Dalmatas vernacula lingua, sacra peragerent euocato, monasterium amplissima bibliotheca Illyricæ linguæ constructum, assignauit. donec per impios hæreticos sub Caroli successoribus, oppressa Catholica pietate in illo nobilissimo Regno, Monachi quoque solum vertere sunt coacti.

V I T A
S. S T E P H A N I
PATRIARCHÆ CONSTANTINOP.
FILII BASILII MAGNI IMP.

NE minus obsequiosa Illyrica tellus, ergà nouam Romam, in suo proprio sinu, ab ipsa sua sobole conditam, & ad orbis terrarum Imperium excultam, vllò vnquàm tempore reprehendi posset, quàm fuerit ergà veterem gentium Dominam, eandemq; futurorum sæculorum illustriori semper mōderamine fruituram, quatuor exiniæ sanctitatis Pastoribus huic exhibitis, Pio nempe Aquileiense, Caio Salonitano, Ioanne Iadrense, Conone Thrace, suæ verò nouæ Romanæ maiestatis aris, tribus tantummodò, Domitio, Probo, Metrophane Sirmiensibus, natiuite, Dalmatis origine, vt se vtriq; equam redderet, eo planè tempore, quo filia ab yberibus optimæ parentis, Græcanici monstri Photij sacrilego ausu abstrahi conquerebatur, nobilissimæ Augustalis gentis, post Flauiam maiestatem, Basilianam sobolem, Stephanum Angelicæ puritatis Præsulem, ad meliora, vino veræ matris, vbera anhelantem, magno Christiani orbis bono, insigniq; Regiæ sanctitatis Illyricæ incremento, edit & prodit. Patrem hic habuit Basilium Hadrianopolitanum Thracem, ex eo Macedonem appellatū, quod ex communione nationis & eiusdem linguæ, vetus Vscudama, & Eumolpia, Hadrianopolis inquam vrbs, per ea tempora inter Macedonicas vrbes recensebatur. cuius principis originē, quàm ineptè græcanica adulatio ad Arfacidas Parthos, apud Cedrenum referat, peritos antiquitatis appello iudices, vtpotè minimè igna-

ros, sexcentis fermè annis ante Basilij ortum, Parthorum Regnum, cum Regibus Arfacidis à Persis deletum, nunquàm amplius repullulare potuisse. Basilium insignem religione & iustitia, dum breuibus more suo Turselinus prædicat, Is, inquit, magistratus integerrimis mandabat viris, maximèq; ab ambitione alienis, & ipse quoties vacaret, iudicijs aderat, præconibus per urbem circummissis qui denuntiarent, adesse Augustum, eius ope aut opera vti volentibus. in summa caritate annonæ, apertis publicis horreis, cum maximo fisci detrimento, populi inopiã leuauit, nec faciliè alius plura templa vel instaurauit, vel condidit; Iudæorum complures, etiam pecunia, ad Christi sacra pellexit; barbarorum quoque ingentem vim, in ijs Russos ad veram traduxit religionem, misso ad eos egregiæ sanctitatis Episcopo; igitur propitio Deo bella contra Saracenos feliciter per Duces gessit; Ameras Rex cum exercitu cæsus, Cretensum Saracenorum classis oppressa, Tarentum de iisdem receptum. hæc Tursellinus. nōs plura ubi inter Cæsares Illyricos eius vitam descripsimus. at inter eximias eius virtutes, præclarissimum eius pietatis & obseruantia erga Catholicam religionem erit argutum; quod octauæ Synodi togendæ promotor, Schisma insanum Photij, Constantinopolitanæ Ecclesiæ incubatoris, caput ex orco attollens, oppressit, Romani Pontificis in toto terrarum orbe Primatu, egregiè defenso & asserto. prædicatur insuper mira erga subditos populos charitas, nunquàm enim sibi persuaderi passus est, vt vectigalibus, prædecessorum inturia, maximo ærarij publici detrimento, deperditis, exigendis, nedum augendis, assiduorum bellorum onere grauatus licet, aures adhiberet, cum populos leuare, non premere boni principis esse dicitaret, vt patris. Tali parente Stephanus, Romani Pontificis repromissione & benedictione, progenitus est. Hadrianus enim eiuiusmodi nominis secundus, ubi pietate Basilij, impio Photio Constantinopolitani throni prædone deiecto, Ignatium suæ sedi restitutum, Legatosq; suos summa reuerentia ab Imperatore exceptos accepit, ad eundem scribens, ita loquitur: Quoniam tranquillissime Imperator

perator audisti vocem Dei, per Apostolicę sedis officium tibi delatum, & honorasti eximios eius Apostolos, & restituiſti Eccleſiæ Constantinopolitanę throno proprium pastorem, repellens adulterum; benedictus sis ab omnipotenti Deo, & videas ſubiectionem inimicorum, & temporum longitudinem, ac in folio de lumbis tuis hæredem, atque in futuro, vitam perpetuam. ita illę vt Christi Vicarius, ipsius Christi verbis, potiùs quàm humanis alloquijs. etenim & plurima de ſæuiſſimis hoſtibus retulit trophæa, & Imperium ad vicesimum annum feliciffime produxit, & ex lumbis ſuis, Constantinum, Leonem, & Alexandrum filios vidit imperitantes, & ipſum filium quartum Stephanum diuino cultui, ab ipſa infantia ſacratum, quatuor præterea filias Christo immortalī Regi, deſponſatas. denique quod nulli Romanorum principum ad ea tempora contigerat, eius poſteritas ad ſextam, vſque progeniem, ipſis ſæminis poſt mares ſuccedentibus, vt in noſtris Illyricis Cæſaribus oſtendimus, Romani frena tenuit imperij. Stephanus itaq; Apoſtolicę benedictionis fructus eximius, Imperatore Baſilio, ſed ante imperiũ natus, circa 60. annum noni Chriſtiani ſæculi, adſcitis à Baſilio, Constantino, Leone, Alexandroq; filijs, in partem curarum Regni, ipſe planè infans, eodem pio patre auctore, Deo dicatur, diuinisq; mancipatur officijs, Anaſtaſio, & Curopalata teſtibus. eum à ſacijs ſanctum fuiſſe, teſtatur eſt Nicephorus Philoſophus, in oratione funebri, quã habuit in ſunere Antonij eiufdem Stephani, in ſacra ſede ſucceſſoris. vt mirum non ſit iuuenem adhuc, conſilio fratris eius Leonis imperatris poſt Baſilium, & ob optimarũ diſciplinarum peritiam, Sapientis cognomine omni æuo præclariffimi, aptum exiſtimatum, qui vulnera immania Constantinopolitanę Eccleſiæ, ab infami Photio inſlicta, curanda ſuſciperet. eius ad Patriarchalem dignitatem ſublimationem, Cardinalis Baronius ex vetuſto codice græco, hiſce verbis exponit: Leo, eiectō tyranno, & inuaſore Photio, fratrem ſuum germanum introduxit, aduocato etiam Stephano Neocæſarę metropolita, cognomento Mapa, & alijs eius in perſecutione commilitonibus Epiſcopis, Præpoſitis,

Presbyteris, Diaconis, & alijs eius pietatis sectatoribus, ait illis: Nostrum ex Deo imperium, perpenſa veritate, iniquum illum, hominem Photium, à ſede Patriarchali eiecit, & veſtram perſecutionem ſedauit, nec vlllo pacto cogar quemquam veſtrum, vt inuiti cum illo communicetis; quin potiùs oro pietatem veſtram, vt communicetis cum fratre meo, & fiat vnum ouile; ſin autem inconfultis Romanis, qui Photium damnauerunt, nolueritis fratri meo conuenire, quoniam videlicet à Photio Diaconus fuit ordinatus, venite ſcribamus & mittamus vnà Romam ad Pontificē, vt diſpenſet abſolutionem anathematis ijs, qui à Photio fuerunt ordinati. haſtenùs Imperator verè & ſanè de authoritate Romanæ ſedis, & ſacrorum eius canonum ſapiens, ſcripſit igitur propterea Leo ad Pontificem, ſimiliter etiam metropolita Cæſareæ, & eiufdem ſocij. quorum epiſtolam Baronins ſtatim ſubiicit. Stephano itaq; ſecundo eius nominis Romano Pontifice, orientalium Catholicorum, Leonisq; Imperatoris annuente ſupplicationibus, Stephanus ætate iuuenis, moribus ſenex, fit Patriarcha. eius in Pontificatu geſta, magno piæ poſteritatis præiudicio, vel à nullo accuratius memoriæ cōmendata, vel haſtenùs vulgata dolemus. tribus annis eū Conſtantinopolitanæ præuiſſe Eccleſiæ, & ex Curopolate, & ex ſerie græca Patriarcharum eiufdem ſedis, liquido conſtat. ita vt qui Chriſti anno octogenteſimo octuageſimo ſexto, patriarchale thronum conſcendit, ſub finem octogenteſimi octuageſimi octauæ anni, ex hac vita migraffe noſcatur. anniuerſaria eius ſacra memoria decimaſeptima Maij celebris, habetur in Græcorum Menologio eiufcemodi elogio.

Sancti Stephani Patriarchæ Conſtantinopolitani, Baſilij Imperatoris filij. hic propter ſimplices mores, atque prudentiam, & quietem, virtutis ſublimitatem, adhuc iuuenis, Imperatoris & ſacræ ſynodi, Cleriq; totius, ac populi ſuffragio, Dei beneplacito ac iudicio, Cōſtantinopoleos Patriarcha fuit electus. in magno autem & ſacro throno collocatus, & magnum habens creditū gregem, totius illius Eccleſiæ curam gerens, vigil cultos, & verus paſtor, ad orrthodoxæ fidei paſcua, proprias agens pecudes, mēdicos
miſe-

miserans, viduas & orphanos protegens, iniuriamq; patientes ab iniquorum eruens manibus, Deumq; colens in omnibus; sic itaq; faciens, & carnem continentia consumens, in ipso ætatis flore migravit ad Christum. hæc ibi. vndè satis superq; Pastores Ecclesiarum discere valent, nec ætatis impetum, nec Regias obstare delicias, quominus perfecti Præsulis munus exactè is qui in sortem domini vocatus est, valeat præstare. nam & ætas feruidior intra fines moderationis Christianæ contenta, validior, & Regalis educatio, Regis Regū gloriæ intenta, in domo Dei curanda splendescit illustrior. extant complures Leonis Imperatoris nouellæ constitutiones diuersorum argumentorum, ad statum tamen Ecclesiasticum pertinentes, ad eundem Stephanum Patriarchā datæ. vndè constat Imperia eo tempore in primis florescere, cum sæculi principes in eo sunt toti, vt diuini cultus incrementum, & Pontificum sacram authoritatē promoueant, magisq; pijs, quàm politicis curis, animum admotum habeant. Moysè quippe sacerdotum auxilio, manus ad Deum eleuante, feliciter hostes excinduntur: quod planè Leoni sapientissimo Principi contigisse nulum est dubium; eo nempe vulneribus Constantinopolitanæ Ecclesiæ, cum sacro fratre sanandis conspirante, hostes quilibet eius imperium insano furore debacchantes, insanabili vulnere, felicissimarum victoriarum, funduntur & excinduntur. notatu quoque digna, minimè silentio prætereunda videtur diuinæ beneficentiæ ergà Basilij Magni pietatem munificentia, quæ pro quinque ex octo liberis Cæsareis, diuino cultui dicatis, duplici fenore adeò pium factum voluit in terris repensum. decem diadematis Cæsareis Basiliana gente, sæminis etiam ipsis imperantibus exornata, per ducentos fermè integros perpetua & tranquillissima successione, inter assiduas perfidiæ græcanicæ insidias annos. & qua deficiente in orientali Imperio, sanæ quoque Catholicæ pietatis obseruantia in eodem orbe defecit.

[illegible]

V I T A
S. STEPHANI APOST.
ET PRIMI REGIS
VNGARORVM.

ILLYRICAM pietatem in Bohemiæ
partibus illustrem, Iuani virtutibus ostē-
dimus. iam Bohemicæ gentis opera, Vn-
garicæ sanctitatis radios in Illyrico ful-
gentes, vt intueamur, Stephani Regis
Apostolici mores inuitant. Vngaricam
autem gentem nouam in Illyrico; à cen-
tum circiter annis, ante sancti Regis or-
rum, & à Christiana pietate diu alienam, in Pannonia Illyricæ
telluris portione, quo tempore, quibusve Ducibus confederit
alibi docuimus. hæc lucem veritatis, quam in patrio solo olim
nunquàm cognouerat, in Illyricam glebam transplantata, &
agnouit, & quod nulli nationi contigit, primo suo Rege Aposto-
licum munus perurgente, magno Reipublicæ Christianæ incre-
mento complexa est. rem memoria dignissimā Episcopus Char-
tuitius aliquot retrò sæculis, cum in gratiam Colomani Regis
commendarit memoriæ, ex ipsius penu, sed stylo per Lauren-
tium Surium mutato, hic referemus. post præfationem igitur ad
præfatum Colomanum: Omne datum optimum, inquit, &
omne donum perfectum, desutsum est, descendens à patre lumi-
num. huius quidem patris datum optimum, & donum perfectū,
ad omnes largiter dimanans, Neminem enim spernit, sed vult
omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis perueni-
re, ad Vngaros vsque, quos olim Christianorum flagellum fuisse
constat, sese diffudit. Quod quemadmodum, & quando factum
sit,

fit, styli officio, ad posterorum notitiam transmittere visum est. Ea quidem tempestate, qua Vngarorum gens Dei Ecclesiam populabatur, fuit in ea Princeps quidam, quartus ab eo, qui Vngaris in Pannoniam ingressuris, Ducem se præbuit, is Geila dicebatur, seuerus sanè & crudelis homo in suos, potenter eis imperans: erga alios verò, præsertim Christianos, humanus, misericors, & liberalis, etsi autem paganismi adhuc erroribus esset implicatus, attamen cælestis gratiæ luce spiritali appropinquante, cum omnibus vicinis circumquaque prouincijs de pace cæpit accuratè tractare, vt tam in illo liceret animaduerti, cuius optaret esse filius, dicente in Euangelio Domino Saluatore: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur, edicto quoque proposito, iussit Christianis omnibus, in ipsius ditionem, siue Ducatum, ingredi volentibus, hospitalitatis, & publicæ fidei studium, & curam impendi. porro Clericis, & Monachis, fecit potestatem in ipsius quoque conspectum veniendi, eosq; propenso animo audiuit, atque ita factum est, vt Orthodoxæ fidei semen in pectoris eius horto satum, in fruges erumpere gestiret. Quid multa? adest tempus cælitus dispositum; credit ipse cum familiaribus suis; vndis salutaribus expiatus, omnes ditionis suæ homines pollicetur ad Christianismum perduciturum. cum autem multum esset sollicitus, de edomandis rebellibus, ritibus sacrilegis abolendis, ad sanctæ Ecclesiæ profectû, pro sua æstimatione statuentis Episcopatibus, mira quadam visione, nocte cum Dominus consolatus est: misit enim ad eum iuuenem speciosissimum, qui diceret ei: Pax tibi Christi electe; facessat cura isthæc, & sollicitudo. non fiet per te id quod meditaris. habes enim manus humano sanguine pollutas. nascetur autem tibi filius, qui diuinæ prouidentia consilio id efficiet, quod tu animo concepisti. eris is Rex, & ex eorum Regum numero, quos Dominus elegit, coronam Regni temporarij, æterna commutaturus. tu verò hominem spiritali legatione apud te functurum, honorificè excipito; exceptum reuerenter habeto, eius adhortationibus syncerum pectoris assensum adhibeto. experrectus Princeps, stupens ad visio-

visionem, prius secum, deinde cum Christianis, & suis hominibus pertractans, humi totus prostratus, expansis manibus humiliter gratias agit Deo, seq; principatumq; suum cum filio nascituro, curæ illius, qui non dormit, neque dormitat, lachrymabundus commendat. admirante autem eo de viro diuinitus ipsi prædicto, nunciatur illi, beatum Adalbertum Bohemensis Ecclesiæ Antistitem, ad ipsum venire, ad Christianam religionem, fidemq; non fictam, eum traducere, & ob fidei profectum Domino laudis hostiam immolare cupientem. is nuncius nouis Christi tyronibus ineffabilem attulit lætitiā. Dux procedit obuiam seruo Christi, cum fidelibus quibusque, honorificè eum excipit, & vt in visione erat admonitus, modis omnibus se obedientiæ filium fore demonstrat. deinde iubente ipso, fit vbique congregatio indomitæ gentis; per sanctum Episcopum fiunt conciones, eius adhortationibus mox illi conuertuntur, & bapризantur, multis locis Ecclesiæ construuntur. lux enim illa quæ illuminat omnem hominem, profligatis tenebris, cæpit in Vngaria enitere, & completum est in ea, quod Propheta ait: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Lux lucis inuisibilis Christus est, quem tunc gentiles videre meruerunt, quando è tenebris reuocati, illum esse & verum Deum, & hominem verum perfectè credidere. Non est autem silentio prætereundum, vt omnis ambiguitas tolleretur è medio, & ne parum fidei habere videretur visio Duci oblata; etiam vxorem eius, iam partui propinquā, eiusmodi diuinitus consolatione affectā: apparuit illi beatus Leuita, & Prothomartyr Stephanus, Leuitici habitus insignibus ornatus, ita eam compellans: Confide mulier in Domino, & certa esto, te filium parituram, cui primo huius gentis, & Regnum & corona debetur. tu verò illi nomen impones meum. cum autem fæmina non sine admiratione sciscitaretur ex eo, quisnam aut esset, aut vocaretur? sic respondit: Ego sum Stephanus prothomartyr, qui primus pro Christi nomine martyrium obiui: ijs dictis disparuit. nascitur itaque, vt prædictum erat, filius Principi, notus Domino, secundum Prophetiam antequam in vtero concipere-

ciperetur, & per Stephanum prothomartyrem à Domino appellatus, antequàm natus. eum verò beatus & Deo dilectus Episcopus Adalbertus baptizauit, & nomen Stephani ei impositum est, non sine nutu & consilio Dei, vt nos quidem persuasum habemus. Stephanus enim latinè coronam significat. & illum Deus voluit tum Regni temporarij, tum futuræ beatitudinis redimere corona, vt vita & gloria perfruatur sempiterna. Oppido quidem Strigonienfi natus est, & illic quoque puer præceptis grammatices ad plenum imbutus est. interea creuit accuratè educatus; cumq; iam excessisset pueritiæ metas, pater eius conuocauit Vngariæ procures, & reliquos ordines, cõmunicatoq; eum eis consilio, illum post se regnaturum constituit. vtq; ea res firmior esset, singulos ad sacramentum adegit. deinde iam grandæuus, anno à Christo nato nongentesimo, nonagesimo septimo, vitæ huius ærumnas, cum cælestibus gaudijs commutauit. eodem autem anno, beatus Adalbertus cum in Prussiam gentis eius conuertendæ causâ, profectus esset, martyrij palmam adeptus est. Post obitum patris, Stephanus adhuc adolescens, principum & plebis fauore, patri subrogatus, ardentiori animo in veritatis propagationem incubuit. nam tametsi etiamnum esset adolescens, non tamen illi cor in ore, sed in corde os erat; scripturarum diuinarum, quarum amore impensè flagrabat, non immemor, iudicium & iustitiam, semper ob oculos versabat, & pulchrè quadrabat in eum illud Salamonis: Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. cumq; omnia Dei præcepta sedulò obseruare conaretur, apud se pertractabat, quemadmodum populum suum ad vnius Dei cultum adducere posset. animaduertens autem sine vicinarum gentium cõsideratione, id nequaquam fieri posse, cum exteris prouincijs pacem fecit, fidemq; inchoatam egregiè confirmauit, vt posset eò securius, id quod animo constituerat, in nouella plantatione efficere. sed hostis totius boni, & aduersarius diabolus, malignitate & inuidia plenus, vt eius sanctum propositum disturbarer, intestina ei bella excitauit. eius enim instinctu populus gentilis Christianæ fidei

fidei iugo, colla supponere noluit, & cum principibus domini sui imperio subducere se moliebatur, itaq; depopulabantur eius vrbes, prædia vastabant, possessiones diripiebant, ministros cædebant, & vt cætera taceam, etiam ipsi insultabant. cumq; ab huiusmodi improbitate reuocare se nollent, nec suo furori, & amentia modum statuerent; Dux ipse diuinæ virtuti confidens, ad edomandam illorum rabiem, cum sui exercitus copijs sub signis Deo dilecti pontificis Martini, & clarissimi martyris Georgij, mouit in hostes. qui tum fortè urbem obsidebant, quam vulgò Vesprinum vocant. quod quidem illi in eius fecere contumeliam, vt quem ad locum ille familiariùs consueuisset accedere, ibi ipsi considerent; essetq; ex eo loco facilior ipsis aditus, ad alia præsidia occupanda. at ille diuina fretus ope, & clementia, illos aggressus est; & illis quidem suis armis confidentibus, ipso verò fide armato, vtrinque congressi sunt. victis tandem hostibus & partim cæsis, partim captis, Dux victor abscessit, & sapienter quidem de illorum villis & agris, siue possessionibus statuens; non quemadmodum olim Saul, quo superatis Amalechitis contrà quam Dominus iusserat, ex eorum spolijs optima quæq; seruauerat; sed quia Pannonia beatissimum Martinum apud se natum gloriatur, cuius etiam meritis vir Christo fidelis; vt iam dictum est, ex hostibus victoriam reportauit; nihil de rebus eorum in suos vsus conuertit; sed ex Dei amantium consilio, iuxtà eiusdem sancti Præfulis fundum, eo loco, qui sacer mons dicitur, vbi sanctus Martinus cum in Pannonia degeret, precari solitus erat; sub eius nomine monasterium construxit, possessiones, & redditus sufficientes ei attribuens. idem verò de Episcopis constituit, ex illorum captiuorum facultatibus, decimas persolui volens, idq; adeò exactè, vt si quis decem haberet proles, decimam prolem sancti Martini cænobio daret. ita ergo hostibus sub iugum missis, Christi miles gaudio spiritali perfusus, omnem ingenij sui vim contulit, ad confectandam doctrinam Evangelicam. itaq; dabat operam eleemosynis, vacabat precibus, crebrò adhærens Ecclesiæ pauimento, cum lachrymis orabat

Dominum, ut animi sui propositum ipse ad effectum perduceret; ut qui sine illo nihil posset efficere, eius opitulante providentia, bona quæ facere decreuisset, cum virtutum incremento etiam de ipsa exequi valeret. Cum autem facile intelligeret ad hæc ingoanda & consummanda, fidelium Christianorum consilium sibi esse necessarium, per nuncios & litteras in partes omnes suum declarauit votum & desiderium. multi igitur Presbyteri & Clerici, sancti Spiritus gratia compuncti, relictis sedibus suis Christi causa peregrini esse voluere. Abbates & Monachi, nihil proprii habere cupientes, sub tam religioso principe, statuerunt ad sui instituti præscriptum viuere; in quibus fuit Astricus Abbas cum discipulis suis; è quibus Bonifacius loco patris Abbas postea creatus, & à Beato Rege in inferiores Vngariæ partes, causa prædicationis missus, in vertice gladio percussus, & si superuixit, non est martyrij corona frustratus. venerunt etiam duo e Polonia, premitticæ vitæ contemplationis causa, studiosi. ex ijs alter Andreas dictus, confessionis merito choris Angelicis est adiunctus, haud obscure id declarantibus miraculorum signis, quæ per eum Dominus effecit. alter Benedictus nomine pro Christo sanguine fuso, insigniter est laureatus. porro Astricus Abbas cum suis honorificè acceptus, ad radices montis ferrei, canobium in sancti Benedicti honorem construxit, vbi hodieq; monachorum est congregatio, regulari disciplina pollens, temporalium rerum copijs ex Ducis liberalitate superabundans, nullius indigens, nisi ut ad Euangelij præscriptum, suos aliorumq; pedes, quotidianis precibus, & lachrymis lauet. Cum hic Dei seruus princeps Christianissimus, modò communiter cum omnibus, modò separatim cum singulis colloquia miscens, vsque adeò diuinis conspectibus gratum, & acceptum se præbuit, ut per eum omnes militiae eius comites, ad veri Dei cultum adducti sint. quos autem alios Deos colere animaduertit, eos & minis, & terroribus subiugauit, & conuenienter doctrinæ Ecclesiasticæ illos instituens, in eorum ceruices disciplinæ iugum, & legem imposuit, omnesq; demonum spurcicias prorsus eliminauit. Postea verò prouinciam

ciam in decem Episcopatus distribuit, quorum metropolim, & magistram esse voluit Ecclesiam Strigonienſem. non ignorans autem vir prudens Aſtrici Abbatis religionem, Episcopum Colocenſem conſtituit, canonica electione creatum. deinde quarto à patris obitu anno, diuinitus promotus, eundem Aſtricum præſulem, qui etiam Anaſtaſius dictus eſt, ad ſanctorum Apoſtolorum limina miſit, à Petri Apoſtolorum Principis ſucceſſore petiturum, vt recens conuerſæ Pannoniæ, largam benedictionem imperiretur, Strigonienſem Eccleſiam ſua authoritate metropolim conſtitueret, reliquos Episcopatus ſua benedictione muniret, & ipſum Ducem Regio Diademate cohoneſtaret; vt eo ſultus honore, quæ diuinæ gratiæ adiutorio capiſſet, ea magis, magisq; promouere & conſtabilire poſſet. per idem tempus etiã Mieſco Polonorum Dux Chriſtianam complexus fidem, legatos ſuos Romam miſerat, vt Pontificis benedictionem, & Regium ipſum titulum, impetrarent. aſſenſerat quidem Pontifex, & iam coronam egregio opere conſcisci curarat, quam ei mitteret benedictione adiuncta. Sed quia nouit Dominus qui ſunt eius, qui etiam duobus ab Apoſtolis propoſitis Matthiam ſocio ſuo prætulit, & cum Apoſtolis annumerandum curauit; illa Corona Stephanum ornari voluit, poſteà felicius gloria ſempiterna coronandum. nocte enim eius diei, quo ſtatuerat Pontifex coronam Polonorum principi dare perferendam, apparuit ei Angelus Domini, aitq; ad eum: Noueris cras hora diei prima, ignotæ gentis nuncios ad te venturos, ſuo Duci coronam Regiam, & Apoſtolicæ benedictionis munus abs te expetituros. Eam ergo coronam, quam parari iuſſiſti, illis incunctanter tribue, ad ipſorum ducem eam aſportaturis; nec dubites, illi eam cum Regni gloria, pro vitæ eius meritis deberi. itaq; craſtina luce, ea hora, qua prædictum erat, Præſul Aſtricus ad Pontificem venit, de mandatumq; ſibi officium prudenter exequens, ſanctiq; Ducis reſ geſtas ordine referens, à ſede Apoſtolica Regni coronam petit, oſtendens dignum eſſe Ducem eo honore & dignitate, quippe qui diuinâ fretus ope, multos ſibi populos ſubiugaveſſet, mul-

tosque infideles, sua potentia ad Christum conuertisset. Ijs auditis mirè exhilaratus Pontifex, precibus illis libenter annuit. Crucemque ante Regem, ceu Apostolatus insigne, gestandam adiunxit: Ego, inquit, sum Apostolicus, at ille meritò Christi Apostolus dici potest, cuius opera tantum populum sibi Christus acquisiuit. atque ea de causa, quemadmodum diuina gratia ipsum docebit, Ecclesias Dei, vnà cum populis, nostra vice ei ordinandas relinquimus. Omnibus impetratis, quæ postularat Antistes Astricus, lætus ad suos reuertitur, illud secum ferens, cuius causa iter illud emensus erat. allatis verò apostolicæ benedictionis litteris, cum Corona, & Cruce, Præfules cum Clero, Comites cum populo, in laudes Dei prorumpunt, & Deo dilectus Stephanus princeps, vngitur in Regem, & diademate regio feliciter coronatur. Ea autem dignitate auctus, quam ille vitam egerit, qua prudentia & moderatione fuerit, illud satis declarat edictum, quod ab illo cum Episcopis, & Vngariæ primoribus promulgatum est; quo singulorum virijs, singula adhibuit remedia; & vt pacis, qua Christus orbem coadunauit, se filium ostenderet, inter cætera cauit; ne quis alium hostiliter inuaderet, ne quis vicinum suum absque iudicis sententia læderet, ne quis viduas, & pupillos opprimeret. id verò decretum perpetui fæderis subscriptione ad posteros suos transmisit. Porro confortem Regni præcipuè sobolis propagandæ causa sibi adsciuit Henrici Imperatoris filiam, sororem meliores volunt Giselam, qui Imperator ob morum comitatem, & mansuetudinem, Pius est appellatus. ea autem Gisela, Chrismate vincta, & corona Regi insignita, qualem se præbuerit ergà Dei cultum ornandum, quàm frequens & benigna, ac liberalis ergà Christo seruientium congregationes fuerit; multarum Ecclesiarum Cruces, vasa sacra, & utensilia, miro opere effecta, vel contexta, in hunc vsque diem testantur. præcipuè tamen Ecclesia Vespriñensis, quam illa à fundamentis constructam, rebus omnibus, quæ ad Dei ministerium sufficiant, in auro, argento, multigenisq; vestibus, præclarè ornauit. ipse verò Rex, nuper inchoatos Episcopatus,

idest,

ideft, tam Metropolitam, quàm cæteras Cathedrales Ecclefias, ampliffima fingulis assignata diæcefi, & idoneo præfecto Antiftite, Abbatias quoque prædijs, Cohortibus, familijs, & redditibus, regia planè munificentia inftituit, Crucibus, vafis facris, aliaq; fupellectile ad Dei minifterium fpectante, pro cuiusque neceffitate, vel indigentia, fatis exornauit, annisq; fingulis quoad vixit, munera & oblationes femper auxit, ne aliquid extrinsecus conquirere cogerentur, qui rebus diuinis peragendis præerant. Monachorum quoque vitam, & conuerfationem, modò per feipfum, modò per alios accuratè inueftigans, defides arguebat, alacres & vigiles charos habebat, Canonicorum minifterium, Epifcoporum moderationi, & circumfpectioni fub Chrifti Ecclefie teftificatione, commendabat, cum Apoftolo omnibus omnia factus, vt omnes lucrifaceret. Ea tempeftate, in Monafterio S. Martini, erat monachus quidam Sebaftianus nomine, cuius vita probabilis, & in Dei cultu religiofa deuotio habebatur. cum venerabilis Rex miro cæpit amore complecti (quanto enim quifque effet religiofior, tanto illi quoque charior erat) atque ob vitæ eius merita, dignum eum cenfens, qui Epifcopi dignitate polleret, Strigoniensis Ecclefie Archiepifcopum effe voluit. Sed quia flagellat Deus omnem filium quem recipit, Sebaftianum illum, vt eius patientia probaretur, ad tempus vtriuſque luminis orbitate afflixit. ne verò nouellus grex paftoris gubernatione deftitutus, à recto itinere defleceret, & aberraret, Romano Pontifice affentiente, Afticum Colocensem Epifcopum, cuius iam crebro eft habita mentio, in eius locum Rex fubftituit, triennio inde euoluto, Sebaftianus ex Dei benignitate, recuperauit vifum, & Pontifice Romano approbante, Afticus cum pallio, redijt ad fuam Colocensem Ecclefiam, Sebaftianus Strigoniensem gubernandam recepit. Erat fanè Rex ille fidelis, & integer in omnibus factis fuis, Deo toto pectore deditus, & ad dictus, fe ipfum quoque & Regnum fuum per votum & oblationem, in perpetuæ Virginis Mariæ tutelam, affiduis precibus con tulit. cuius facratiffimæ Virginis honor & gloria, tam eft cele-

bris apud Vngaros, vt festum assumptionis eius, tacito proprio nomine, sua lingua, diem Dominæ appellent; atque vt Rex piissimus propensionem tantæ Virginis, defensionē, & patrocinium, posset promereri; in ipsa Regiæ sedis ciuitate, quam Albam vocant, in eiusdem perpetuæ Virginis laudem & honorem, & grandem & insignem, atque in primis celebrem basilicam condidit; opere sanè mirifico, celatis Chori parietibus, & pauimento marmore strato. quam basilicam qui vidit, testimonium perhibet dictis nostris. innumera illic haberi palliorum, & eorum quæ paramenta vocant, genera; tabulas altarium non paucas ex auro purissimo, preciosissimorum lapillorū ordinibus conspicuas; Eucharistiæ ediculam, quam ciborium dicunt, arte mirabil, supra Christi mensam extructam; conclaue omni genere vasorum, crystallinorum, onichinorum, aureorum, & argenteorum abundè refertum. tantæ verò elegantix Ecclesiam vique adeò rex sibi vni vendicauit, adeòq; immunem esse voluit, vt nullus Episcopus quicquam in ea iuris haberet. quibus autem diebus absolutio esset pœnitentibus impendenda, aut sacrum Chrisma conficiendum, eum Episcopum voluit in ea & absolueret, pœnitentes, & Chrisma conficere, quem ipse vel præsens id facere iuberet, vel quem absens eo mitteret. diuina quoque Missarum solemnia, Rege illic præsente, eum dumtaxat Episcopum celebrare, cui Rex, consentiente cum fratribus Præposito, id demandaret; absente autem Rege, absque Præposito, & fratrum bona venia, nullum Episcopum illic sibi vel Missas celebrandi, vel cuiuslibet pontificalis ministerij exercendi, licentiam vsurpare. præterea eius Ecclesiæ populum, tanta libertate & immunitate gaudere voluit, vt nulli omnino Episcopo, decimas penderet, sed soli Præposito, & fratribus, prout ipse instruxisset, seruitium exhiberet. Quæcumque autem seruis Dei per id tempus acquirere potuit, ea in Christum refundere studuit, à quo illa profecta non ignoraret. vt qui eum mundi huius gloria & honore dignum fecerat, etiam cælestis patriæ ciuibus, clementer adscribere dignaretur. & in Prophetis quidem de Apostolis, scriptum legimus; In omnem

terram exiuisse sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorū. Non debet autem hoc de solis illis duodecim accipi, sed de omnibus à Deo ad euangelizandum missis, quorum fide, verbis, & moribus, Ecclesia suis augeſcit incrementis. ex eorum autem numero ille de quo agimus, Christianiſſimus Rex non minimus fuiſſe putandus eſt, vt qui bonæ voluntatis, & piorum operum famam, quā Eccleſijs in propriæ ditionis amplitudine conſtruendis ſibi peperit; in longinquas regiones, & vrbes celeberrimas diffuderit, ac propagarit. extruxit enim in ipſa Hieroſolyma, vbi Dominus noſter Ieſus Chriſtus in carne verſatus eſt, Monachorum Cænobium, idemq; prædijs, & vineis, vnde eis quotidiani victus copia ſuppetat, ditauit. Romæ quoque quæ eſt mundi caput, ſub Prothomartyris Stephani titulo, duodecim Canoniorum Collegium condidit, rebus neceſſarijs, & ad eiufcemodi Collegium attinentibus, abundans, domos quoque & Hoſpitia Vngarorum, qui orationis cauſa Romam ad B. Petri Apoſtolorum Principis limina venirent, exædificauit, muro ea lapideo circumdans. tum quoque Vrbem Regiam Conſtantinopolim noluit ſuæ libertatis eſſe expertem; mirifici operis in ea condens Eccleſiam, rebus omnibus neceſſarijs ei adiunctis. itaque non immerito ſuæ ditionis Apoſtolus appellatus eſt. & ſi verò ille ſibi euangelizandi munus non ſumpſit, attamen ceu quidā concionatorum Dux & Magiſter, deſenſionis & ſuſtentationis ſolatia eis ſuppeditauit. Inter omnia autem cæleſtis gratiæ munera, beato Regi diuinitus collata, illa vel præcipuè admiranda, & ſcriptis commendanda videntur, quæ etiam ad promerenda æternæ vitæ gaudia primarium locum obtinent, puta miſericordia & veritas. in cunctis enim felicibus factis ſuis, hoc vel maximè ſibi conſectandum exiſtimabat, quod in Euangelio ſcriptum, fidelibus interioris hominis oculis contemplatus erat, ipſa veritate ita dicente. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. & alio loco: Date & dabitur vobis. tanta igitur miſericordia, benignitate, & pietate, pauperes Chriſti, imò in pauperibus ipſum Chriſtum complectebatur, vt nullum vnquam

hoſpitem

hospitem & peregrinum, absque aliquo solatio, à se discedere pateretur, & ad recreandos egenos, quotidianas expensas, absque intermissione fieri iuberet. iam vero etiam nocturnis horis multa alacritate, & hilaritate, abluebat fidelium pedes, & in sinu pauperum abscondebat eleemosynas. Christum inopem membris eius consolari in hac vita cupiens, ut cum illo quandoque in illa caelesti domo, bonis omnibus refertissima, aeternum exultare mereretur. Quadam autem nocte, diuino permotus instinctu, nemine sciente, crumenam nummis plenam accipiens, pusillum Christi gregem, suo more solus inuilit. & ecce pauperes caelestis thesauri distribuendae pecuniae nimium inbiantes, beati viri barbam euulserunt, ea improbitate illius meritis testimonium perhibentes. At ille gaudio perfusus ingenti ad beatissimam Creatoris omnium matrem se confert; humi prostratus, gratias agens exclamat: Regina caelestis & mea, en quem tu Regem constituisti, cum sic honorarunt milites tui, quae si mihi ab aliquo hoste illata fuisset iniuria, tuo fretus adiutorio, non sinerem eam, inultam abire. At nunc sciens hinc mihi parari aeternam felicitatem, impense lator, gratias agens, illis piissimi Saluatoris consolatoris verbis, quibus discipulos suos confirmauit: Capillus, inquit, de capite vestro non peribit. His dictis cum se vir Dei caelesti gratia, & spiritali charismate perfusum sentiret, statuit nunquam pectoris sui ostia, opem poscentibus claudere, atque deinceps per semetipsum & alios, praecipue tamen Christi seruos & familiares, nempe Clericos & Monachos, caelitus sibi datas facultates pauperibus impertijt, in aeternis thesauris per illorum manus reponendas. eius rei permulti sunt testes, atque in ijs beatus Guntherus ex saeculari nobilitate conuersus, atque Eremita, & Monachus effectus, cum illo nunc vitae beatae particeps. is humanissimi Regis tanta liberalitate illectus, è Bohemia regione, crebro ad illum venire solebat. quoties autem sua praesentia eius aulam illustraret, curam Regni ei demandabat Rex. tum ille rebus quas in aula inuenisset, in peregrinos, egenos, viduas, pupillos, Canobia, & Ecclesias erogatis, breui illam exinaniebat.

ad eius quoque nutum Rex Deo deuotus monasteriũ, quod Beel
 vocant, inchoauit, bonis omnibus illud locupletans; in quo Ge-
 zardus Monachus, qui Venetijs eò venerat, Dalmata tamen, &
 Siccensi patria natus, vitam duxit contemplationi addictam, &
 postea diuina ordinatione creatus Episcopus, post obitum sancti
 Regis, orta Christianorum persecutione, lapidibus oppressus,
 diuino munere, martyrum contubernio dignus effectus est. nec
 hic prætermittendum puto, quod diuina virtus in beati viri vita
 demonstrare voluit, cuius meriti esset. nam quoties ad aures
 eius peruenisset, quempiam aduersa laborare valetudine, medi-
 cinæ loco misit ei, siue panis, siue pomi, vel herbæ odoriferæ
 particulam, simul mandans, vt sanus surgeret. mox verò diuinæ
 misericordiæ fauore eius sermonem prosequente, incolumis ille
 efficiebatur. Post gloriosam in cælos ascensionem, & mirabilem
 in paterna dextra confessum, Saluator noster paucis corporaliter
 apparuisse legitur, per visionem autem multos consolans, de re-
 bus futuris eos fecit certiores. idem verò præstitit etiam huic
 sancto Regi. quadam enim nocte ex reuelatione expectatus,
 veredarium quemdama intra diem & noctem iussit properè ire ad
 Albam Transyluaniam, & omnes ruricolos, vt ad Vrbes munitas
 celerrimè se cõferrent admonere, quod superuenturi essent Chri-
 stianorum hostes Bessi (qui tum Vngaris infensi & infesti erant)
 eorumq; res depredaturi. vix nuncius compleuerat, quæ iussus
 erat, & ecce Bessorum inopinata incursio, & impetus incendijs
 & rapinis depopulatur omnia, corporibus hominum illæsis, quod
 ex beati viri præmonitione in tutiora loca se recepissent. Defun-
 cto autem B. Regis amico Romanorum Imperatore Henrico,
 Conradus ei in imperio successit. is pacis tranquillitate intertur-
 bata, totius Germaniæ viribus & copijs cõtractis, Pannoniæ infe-
 sta signa inferre conatus est. tum verò Rex Stephanus Episco-
 porum & Principum coacto conuentu, in patriæ defensionem,
 totius Vngariæ exercitum euocauit. at prius tamen secum per-
 pendens, se nihil posse sine Christi adiutorio, manibus & corde
 iursum erectis, Domini suæ perpetuæ Virgini & Dei genitrici,
 suas

suas iniurias commendans, in eiusmodi prorupit voces: Si placet
 tibi Domina mundi, tuæ partem hæreditatis ab inimicis deuasta-
 ri, & nouellam Christianismi plantationem dissipari; ne quæso
 finas illud imputari diffidentia meæ, sed potius dispositioni vo-
 luntatis tuæ. Si quid commiserit culpa pastoris, ipse luat, oues
 quæso infontes ne patiaris affligi. his dictis tanquàm accepta
 consolatione ab ea, fidenter mouit in hostes. altera die nuncius
 venit ad singulos quosque Duces exercitus Germanorū, ab Im-
 peratore litteras adferens, quibus iuebantur pedem retrò refer-
 re. illis ergo discedentibus sanctus Rex diuina misericordia adiu-
 tum se sentiens, humi se abiicit, gratiasq; egit Deo, & sanctissi-
 mæ Genitrici eius, cuius protectioni seq; , Regnumq; suum, assi-
 duis precibus commendare solebat. at Imperator suorum tam
 repentina defectione perterritus, sciscitatur quidnam rei ipsis ac-
 cidisset; audiensq; de nuncio, quē eos ipsius nomine redire iusi-
 sisset, sciensq; illum à se, haud quaquam missum fuisse, non du-
 bitauit consilio & voluntate omnipotentis Dei rem gestam ob fi-
 delissimi Regis corroborandam spem; seq; deinceps ab eius in-
 uadendo Regno, timore illius Iudicis æterni cohibuit. Porro
 Rex piissimus, erga Regni sui politicam gubernationem, reli-
 giosa sollicitudine occupatus, diurnum tempus colloquijs & con-
 sultationibus impendebat, nocturnis horis in vigilias, preces, la-
 chrymas, rerum diuinarum contemplationem incubebat, orans
 sedulò iustum iudicem, vt ipse sua moderatione, quōtidie discuti-
 endis rebus & ferendis sententijs adesse dignaretur. quod qui-
 dem cum ille magno spiritualis desiderij studio frequentaret, no-
 cte quadam procul à templo Dei (descenderat quippè cum illo
 suo magno & nobili comitatu) in loco campestri fixis tentorijs,
 in cordis sui cubiculum se recepit, & flexis genibus, solo labiorum
 motu, ad sempiternæ misericordiæ fores gemitibus & lachrymis
 pulsabat. cumq; diutius inhæreret, Domini sui, Regis æterni
 ministris ad suscipiendas preces eius aduenientibus, papilio su-
 per eum extensus, à terra subleuatus est; atque tandiu in aere
 mansit suspensus, donec vir Dei ad se reuersus ab illa contempla-
 tione,

tione, spiritum à precibus relaxauit. quod licet inuisibiliter illi soli, qui res nouit antequàm fiant, & secretorum eius conscijs Angelis esset cognitum, attamen etiam cuidam magnæ simplicitatis & innocentiae viro, qui tunc fortassis simili erat operi intentus, innotuit. quem Rex, Dei spiritu id reuelante, arcani sui conscium sciens, ad se accersitum, blandis primum verbis appellat, rogat quidnam viderit? deinde seueriter interdicat, ne cui id, dum ipse sit in humanis, reuelet. Fama nominis eius in multas gentes diuulgata, & iudicijs oris eius multa laude vbique propalatis, sexaginta Bessi, quorum supra meminimus, cum vniuerso apparatu suo, auri, argentiq; copia, & multis varijs ornamentis curribus onustis, è finibus suis egressi, ad Regem venire volebant. cumq; ad Pannoniæ fines accessissent, multi è seruis, quorum animi instar ceræ facile flectuntur, in vitium malignitatis suæ facibus inflammatis, exiere obuiam; & quosdam gladijs cadentes, illorum res omnes abstulerunt, eosq; vacuos, & semineces reliquerunt. at illi ea, quæ passi erant, ad Regem relaturi, capto pergunt itinere; cumq; in Regni conspectum venissent, ad eius genua prouoluuntur. Rex ijs visis percontatur, quid mali perpessi sint. tum illi: Non, inquiunt, serui tui, Domine Rex, nihil cuiquam mali machinantet, ad te properabamus audituri iudiciorum tuorum disciplinam, quidam autem in nos incurrentes, pecuniam omnem quam apud nos habebamus, nulla culpa nostra abstulere, atque insuper quosdam apprehensos è nobis ceciderunt. denique vix compotes vitæ huc accessimus, vt eam rem tibi indicaremus. Rex ijs auditis, vt erat prudens, neque vultu, neque verbis minatus est eis; sed conuenienter illi sententiæ Salamonis: Totum spiritum suum profert stultus, sapiens differt, & reseruat in posterum, misit ocius ad tribunal, sub quo militabant illi, & ad certum diem iussit coram se sisti omnes. factum est ita, & ad eius aspectum adducti sunt, ab illo discutienti, eos ergo sic appellat Rex: Cur posthabita, & contempta lege diuina, non estis vsi misericordia, sed homines innoxios tam malè mulcastis? sicut ergo fecistis, ita hodie vobis coram me

faciet Deus. Legis enim transgressores feriri par est. lata igitur in eos sententia, educti sunt, & ad omnes Regni aditus bini suspensi. quod ille credendus est zelo iustitiæ ita iussisse, ut exemplo suo, perdit i illi homines, alijs terrorem adferrent. cum enim Regnum suum exteris omnibus in illud aduentantibus, ceu portum quendam tutissimum, & asylum esse vellet, liberum quoque in illud omnibus voluit patere ingressum, ita ut nemo ausus esset quemquam ex eis lædere aut molestiam ei exhibere. quod etiam sua auctoritate consecutus est, quando illo viuente nullus quemcumque hospitem in aliquo violare ausus fuit. nec tamen beatus & pius Rex immunis fuit ab eo, quod Apostolus dicit: Per multas tribulationes oportet nos introire in Regnum Dei. & quod habetur in prouerbij Salamonis, Quem diligit Dominus corrigit, & quasi pater in filio complacet sibi. multis enim modis castigauit eum Dominus, tribus annis perpetuò laborauit aduersa valetudine. qua cum tandem diuinæ misericordiæ medicina esset liberatus, in obitu filiorum suorum quos adhuc infantes mors rapuit, æterni iudicis flagella persensit. attamen dolorem ex ea orbitate conceptum, amore filij superstitis bonæ indolis pueri Emerici temperauit; quem sanè ceu vnicum impensius amans, quotidianis precibus Christo & eius genitrici Virgini perpetuæ, commendabat, eumque sibi superstitem, & Regni hæredem votis omnibus expetebat. & ut idoneus ille foret tanti Regni tenendis gubernaculis, Catholicorum virorum doctrinis quotidianæ lectionis vsum, & vtrasque tam animi, quam corporis aures, eum voluit adhibere; atque insuper paterni amoris impulsus stimulis, libellum ei composuit de morum institutione; in quo illum verbis spiritalis adhortationis fideliter & accuratè compellat. docens eum, quemadmodum ante omnia debeat retinere Catholicam fidem, confirmare statum Ecclesiasticum, honorem habere Præsulum dignitati, Principes & milites amare, iudicij tenax esse, in cunctis suis actibus studere patientiæ, hospites benignè recipere, benignius alere & fouere; sine consilio nihil agere, maiores suos semper ob oculos exem-

plum

plum sibi statuere, precibus crebrò vacare, pietatem & misericordiam, cæterasq; virtutes, colere & confectari. his & id genus alijs disciplinis, præclarus ille iuuenis imbutus, ex diuinæ voluntatis moderatione, cui omnia parere necesse est, Dominicæ incarnationis, anno millesimo tricesimo, vitam hanc corruptibilem, cum sempiterna commutauit, supernorum ciuiû chorus adiunctus. eius animam ea ipsa hora, qua decessit, cuidam Græcorum Episcopo sanctæ conuersationis viro diuinitus reuelatum est, Angelicis manibus in cælos deportari. cum autem pro sanctitatis suæ meritis summè ab omnibus diligeretur, omnium extitit luctus ingens, inprimis verò Principum, inter quos pater tanto accepto orbitatis vulnere, grauiter suspirabat, & pietatis affectu ductus, dolebat se omni posteritatis spe destitutum. attamen sciens scriptum esse: Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. & illud in Canonibus: Neminem propter obitum charorum nimium debere contristari; posito animi mærore, totum se contulit ad largam Dei misericordiam promerendam. Cænobiorum enim & Ecclesiarum ministris, Monachis & Clericis, multa largitus est, multamq; ea beneficentia attulit consolationem; quicquid verò ei superfuit, peregrinis, viduis, & orphanis erogauit. exterarum quoque, prouinciarum Monasterijs, Regiæ munificentia dona innumera, per nuncios suos crebrò misit. eam quam in iuuentute suscepérat, morum grauitatem, ad supremum vsque vitæ diem, præ se tulit. vix vnquam ridere visus est, sciens scriptum: Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat. semper ita se comparans, ac si staret ad tribunal Christi, eius præsentiam, oculis interioribus, sereno vultu contemplans. Christum in ore, Christum in corde, Christum in cunctis actibus suis circumferebat, extremum vitæ diem semper ab oculos mentis habebat, & magno cordis desiderio ad illam supernorum ciuium frequentiam adspirabat, quemdam Angelicæ conuersationis habitum præferens. denique cunctis ornatus virtutibus, in sanctitate & iustitia coram Deo omnibus vitæ suæ viuere constituerat, vt in eo

iam quædam futura gloriæ species elucere videretur. Nec diu post in morbum incidit, qui ei postea mortem attulit, diuturna; eius morbi molestia increscente, pedibus insistere non potuit. quod ubi aduerterunt ex palatinis nobilissimi quatuor, scilicet Regem diu, grauiterg; laborantem, cum etiamnum cordis perfidia tenerentur, iniquum inter se consilium inierunt; vt cum è medio tollerent. iam die aduersperascente, antequàm in domo Regis lucerna accenderetur, vnus ex ijs audacior, cælo obscuro ingressus est, nudum ensẽ sub chlamide ferens, quo erat Regem pijsimum iugulaturus: sed cùm eò inferret pedem ubi Rex quiescebat, cælesti reuera impulsu, gladius ei excidit; quem Rex statim sentiens, quid is sibi vellet perquisiuit, cùm iam diuinitus id præsciret. tum ille territus corruit, agnoscit consilium amentia plenum, dolet, accedit propius, procumbit in genua, Regis pedes amplectitur, se peccasse confitetur, petit tantis paricidij veniam. Rex pius ab eò faciem non auertit, propenso animo ignoscit. at verò iubet inquiri illos immanes paricidas, in repertos tanto sceleri congruentem mortis profert sententiam. Dignus tandem qui centuplex cælestis regni brauium consequeretur, febre correptus est; sentiensq; adesse migrationis tempus, accersitis Episcopis, & primoribus palatij Christiano nomine, gloriantibus, primum tractauit de substituendo sibi Rege, deinde paternè monuit eos seruare Catholicam fidem, quam accepissent, amare iustitiam, fraternæ charitati studere, humilitati dare operam, ante omnia verò nouellæ Christianissimi plantationi, curam & sollicitudinem adhibere. his dictis manus & oculos in cælum erigens: Regina cæli, inquit, mundi inclyta reparatrix, tuo patrociniõ sanctam Ecclesiam cum Clero, & Episcopis, Regnumq; cum primatibus, & populo tuis precibus commendõ; quibus ergo nunc vltimum vale dicens, animam quoque meam tuis manibus committo. instabat tunc præcipua solennitas celebris Angelis & hominibus Assumptionis beatissimæ Mariæ dies; in cuius gaudijs, vt sui corporis fieret dissolutio, precibus à Domino contendit, lachrymis & gemitibus impetrauit, sperans

sperans cumulationis misericordiæ se spem habiturum. Aderat ergo felix ille dies, eius obitu mox felicitatis aliquam accessio- nem habiturus, circumstabant cum Clero Episcopi, cum mini- stris, Principes & Comites. Rex in medio iacens sacram perce- pit vnctionem, sanctamq; animam, corporis & sanguinis Chri- sti recreatam viatico, anno Dominicæ incarnationis millesimo tricesimo quarto, in manus perpetuæ Virginis, & sanctorum An- gelorum, æternæ quietis beatitudini inferendam tradidit. Exi- tit mox planctus sanctorum haud vulgaris, Angelis lætantibus, sed planctus ille postea mutatus in gaudium perenne tam præsen- tium, quàm futurorum populorum. ad exequias eius ex omni- bus Pannoniæ plagis concursus est, corpus ad Urbem Regiam, puta Albam perductum; sed cum Ecclesia beatissimæ Virginis ab eo constructa, necdum consecrata esset, communicato inter se consilio, prius Episcopi statuunt sanctificandam Basilicam, postea in ea corpus humandum. absoluta igitur dedicationis so- lemnitate, sacrum corpus in media æde, sarcophago è candido marmore confecto, impositum est, vbi compluribus annis, ob eius merita Dominus permultis male habentibus febribus vexa- tis, afflictionem & miseriam suam fatentibus, innumero præsti- tit beneficia. sæpe quoque illic noctibus Angelicæ melodix au- ditæ sunt à multis, sæpe odoris suauissimi fragrantia per templū sese diffudit. Iacuit in eo loco sacrum corpus annis quadraginta quinque, occulta quadam omnipotentis Dei dispositione, qui est mirabilis in sanctis suis, marmoris pondere pressum, & in pul- uerem redactum, vt tempore præfinito dignius declararetur, & in resurrectionis die gloriosius renouaretur. id verò quid signi- ficet, quando sine diuina ordinatione factum minimè putamus, libet oculis interioribus speculari. fortassis nonnihil terreni pul- ueris diuinæ examinationis igne purgandum in illo remanserat, sine quo Reges magna potentia tulti, vitam præsentem vix qui- dem transigere possunt. illis ergo euolutis annis quinque & qua- draginta, cum ad præstanda per eum mortalibus suæ misericor- diæ beneficia, sancti sui iam vellet Deus merita declarare, Ro-

mani Pontificis litteris mandatum fuit, vt eorum corpora eleuarentur, qui in Pannonia Christianæ fidei semina iecissent, & sua vel prædicatione, vel institutione, ad Dominum eam conuertissent. itaq; Vladislauus Rex, qui tum ad Reipublicæ gubernacula sedebat, omni morum honestate conspicuus, & virtutibus illustris, diuino cultui, & laudibus Dei totus addictus, sancto illum spiritu permouente, communicato cum Episcopis & Proceribus, totiusq; Regni sapientibus viris consilio, triduanum, cunctis indixit ieiunium, vt quod communi Catholicorum utilitati, Spiritus sancti muneribus, animarum & corporum salutem efficientibus, profuturum videretur, id communi omnium deprecatione, ieiunijs & eleemosynis fulcita, per signorum manifestationem expeteretur. sed vt ostenderet Dominus quanta misericordia Rex adhuc manens in corpore præditus fuerit, quàm etiam iam cum Christo regnans præ cæteris operibus se approbare declararet, cum triduo totis viribus in id incumberent, vt eius sacrum corpus eleuarent, nulla id arte loco mouere potuerunt. eo namq; tempore ob hominum culpas inter eum quem diximus Vladislauum Regem, & fratrem eius Salamonem, grauis fuit otta simultas, & seditio; cuius nomine captus Salamon custodia tenebatur. cum ergo in corpore eleuando frustra sudarent, quædam inclusa apud Ecclesiam sancti Saluatoris (Charitas ea dicebatur) cuius vitæ tum erat celebris opinio, ex diuina reuelatione mandauit Regi, conatus eorum omnes irritos & inanes fore, nec posse transferri sancti Regis corpus, donec Salamon venia impetrata, liber custodia dimitteretur. illo igitur è carcere educto, & rursus tridvano exacto ieiunio, cum ad sacras transferendas reliquias tertio die ventum est, grande saxum Sarcophago impostum, tanta facilitate sublatum est, ac si nihil ponderis haberet. absoluto autem eius diei vespertino officio, cunctis diuinæ benignitatis beneficia per beati viri merita præstolantibus, subito Christo plebem suam visitante, per sanctæ ædis ampliudinem, cælitus miracula coruscant. quorum multitudo quoniam ea nocte numerum excessit, libet hic illud ex Euangelio dicere, quod

Saluator Ioanni, per nuncios sciscitanti, an ipse esset qui venturus sit voluit respondere: Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur, mali corriguntur, paralytici curantur; sed tamen quando omnia non possumus, quædam ex eis annotabimus. Iuuenis quidam membris omnibus dissolutus, duodecim annis mansit paralyticus, manuum & pedum officio destitutus. is parentum opera eò perductus, totius corporis est incolumitate potitus, atque ad altare currens alacriter omnium Christi laudes promentium gaudia cumulauit. fuit hoc eius notis primum miraculum. Alius septennis puer, ab ipso ortu contractus, genibus & manibus reptabat, cum parentes plena fide ad beati Regis sepulchrum adducunt, illicq; prostrati eius suffragia implorant. mox voto potiti suo, mirantur contractos nervos in filij corpore laxari. vident omnes eum solidatis plantis, & genibus ambulantiem, & Christi nomen in beati viri meritis laudabili clamore concelebrant. Porro rex pius præ nimio gaudio lachrymans, puerum ex terra leuatum, ad altare adfert, & in Dei laudes erumpens, pro tanto beneficio puero collato, cum omnibus, qui aderant, profuse gratias agit. ita totam noctem illam, Deus pro famuli sui veneratione, multorum splendore signorum mirifice illustrauit; & populus vigilijs & precibus vacans, singula miracula laudis, & prædicationis vocibus prosequi non cessauit. His verò, illud quoque adiungendum videtur, non solum illic præsentis, sed etiam procul positis, eius suffragantibus meritis, celerem salutis effectum adeptos fuisse. cum enim eius eleuandi fama passim increbuisse, varijs afflicti morbis, ex cunctis Pannoniæ finibus, quo quisque poterat modo, ad sanctum eius tumultum properarunt. sed cum alijs præcedentibus, alij maiori morbo retardati, simul eò pertingere non possent, eadem tamen misericordia innumeri in ipso itinere sanati sunt. quamobrem etiam ob perpetuam benefici Regis conseruandam, & ad posteros propagandam memoriam, complures eius meritis salutem adepti, in ijs ipsis, quibus curati sunt, itineris sui locis, grandes lapidum acervos effecerunt, qui postea longo illic tempore per-

manferunt. Sed & mulier quædam exanime corpus vnici filij sui, qui interim spiritum exhalarat, apud sancti Regis sepulchrū deposuit, Dei & sancti eius opem imploratura; mira quidem res & nostris temporibus stupenda; non prius famina orare destitit, quàm viuentem cerneret filium suum. Mane diei ab Assumptione beatissimæ Virginis quinti, cōuenientibus in Ecclesiam cum Rege Principibus, cum Clero Episcopis, primum missa pro defunctis celebrata est, deinde sublata tabula marmorea, quæ erat pavimento eminentior; postquàm autem ad Sarcophagum peruentum est, tanta inde suauissimi odoris fragrantia in omnium nares dimanauit, vt sibi in paradisum deliciarum Dei rapti viderentur. ipse verò Sarcophagus plenus fuit aqua aliquantulum subrufa, & quasi oleo permixta, atque in ea perinde, atque balsami liquore ossa pretiosa quievere. quibus in mundissimum lintheamen collectis, in ipso liquore diutissimè quæsierunt annulum sancti Regis dextræ insertum. sed cum non inueniretur, iussu Regis aqua illa in argentea vasa effusa est, vt posset annulus certius reperiri. sed modò sanè admirabili factum est, vt quo plus exhauriretur aquæ, eò magis Sarcophagus impleteretur. id vbi animaduersum est miraculi, aquam hauftam suo restituere loco, laudes & gratias egerunt diuinæ pietati. porrò interim dum ex inuento thesauro reparant beatissimæ matris Dei, & perpetuæ Virginis altare, Deus qui est mirabilis in Sanctis suis, profusis benignitatis suæ muneribus, & euidentibus miraculorum signis, se præsentem declarauit, in tantum, vt tempus illud quo Saluator vixit inter homines rediisse videretur, de quo Scriptura diuina ait: Omnes qui habebant infirmos varijs languoribus ducebant illos ad Iesum & curabantur. Hæc verò omnia virtus diuina, non solum illo die, sed postea quoque longo tempore, ob merita serui sui effecit, ita vt etiam ab exteris regionibus cognita beati viri fama, salutis recuperandæ causa permulti, varijs affecti morbis, ad sancti Regis imploranda suffragia cupidissimè aduolarent. Comitissa Mithildis eximie nobilitatis matrona, tribus annis perpetuo viscerum dolore laborans, iam morti proxima, vide-

videbatur. à suis verò ad monumentum Regis beati allata, vbi illud attigit, paulatim cæpit habere melius, breuiq; recuperata pristina valetudine, magnalia Dei per famuli eius merita, in se renouata diuulgauit. Alia miracula cælitus perpetrata, non idcirco prætermisi, quod ea fastidiam, sed cum non vni mihi pluât Dominus, Qui solem suum oriri facit super bonos & malos. tantam beneficiorum eius copiam, omnium vtilitati consulere cupiens, innumeris sapientibus viris, quos Vngaria fouet & complectitur, stylo prosequendam relinquo. illud solum sub libelli finem adijcere libet, miro diuinæ benignitatis munere, diu quæsitum, & minimè repertum annulum, cum ipsius beati Regis dextera, post eius peractam translationem inuentum esse. Nam Monachus quidam Mercurius nomine (qui cum esset Clericus thesauri beatissimæ semper Virginis Mariæ, custos fuerat, & iam amore cælestis patriæ sæculo valescerat) ea hora, qua sancti Regis tumulus apertus fuit, ne quid sacrarum reliquiarum ad se raperet, obiurgatione Regis procul inde remotus fuit. Sedenti igitur in choro tristi vultu, iuuenis quidam candido amictus habitu, pannum inuolutum tradidit, ita dicens: Hunc pannum tibi seruandum commendo, oportuno tempore in locum profectendum. sacro inde expleto ministerio, Monachus in quodam angulo domus explicat pannum, integramq; pij Regis manum cum annulo mirifici operis cernens, expauescit, nulloq; conscio ad Monasterium suum cui præfectus erat, eam adportat, tempus à iuvene ipsi memoratum præstolaturus. Et diu sanè thesauri illius in agro absconditi, solus ipse custos peruigil fuit. Deinde monasterij eius fundatoribus rem aperuit. postremò appropinquante iam tempore quo erat arcanum illud in publicum asferendum, ad Regis quoque notitiam perduxit. Is verò mox accitis Episcopis, & Vngariæ primarijs viris, cum multa interim Christus miraculorum beneficia exhiberet, celebrem præfixit diem, beati Regis dexterae eleuandæ. Sed quid sibi vult, fratres mei, quod cæteris membris resolutis, & carne in puluerem reducta, solam dexteram manum, cum eius cute, ossibus & nervis

Deus integram conseruauit? Equidem sic sentio, diuini consilij altitudinem id hac re demonstrare voluisse; Eleemosynæ studiū, omnes virtutum gradus transcendere. Quamobrem etiam in Euangelio Dominus ait: Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. itemque: Date & dabitur vobis. & alio loco Scripturæ diuinæ: Ignem ardentem extinguit aqua, & Eleemosyna resistit peccatis. Merito igitur sancti Regis dextera corruptionis mansit expers, quæ semper misericordiæ floribus reuiuiscens, ad alendos pauperes, nunquam muneribus distribuendis vacua fuit. namq; piissimus Rex opem tulit calamitosiss, & indigis, liberauit oppressos captiuitatis iugo, vestes & hospitalitatis officia impendit peregrinis, viduarum & pupillorum miseriam & inopiam suam putauit. Mandatum Saluatoris de lauandis aliorum pedibus, quotidie impleuit, pauperum pedes abluens; eleemosynas præstuit non ex rapinis, aut aliorū damnis, sed de suis facultatibus, vt domos Dei locupletaret, sibi ipsi interdixit habendi voluntatem. denique omnibus pro dignitate prodesse cupiens, carnem suam cum vitijs & concupiscentijs crucifixit. inde est ergo profecta corporis & dexterae manus eius admiranda & iucunda veneratio; inde suauis & beata sempiternæ vitæ retributio; inde optatissima superiorum ciuium cohabitatio; vbi cunctos illustrat semper lucens, nec vnquam deficiens, splendor vnus, summæq; diuinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, per infinita sæcula sæculorum. Amen. haftenus Surius, Quanti porro meriti apud Deū sanctissimus Rex extiterit & extet omne in æuum, vt complurima alia missa faciam, Zagabrien- sis nostra, vniuerso orbi testatur Ecclesia. cum enim reliquæ omnes Vngarici Regni Ecclesiæ, vel Turcicum iugum subierint, vel hæretica labe deformatæ fuerint, ex Cathedralibus, vnica toto in Regno; nostra sanctissimo Apostolico Regi dicata, & à fæditate Turcica, & à labe Hæretica prorsus immunis, Apostolico throno pura adhæsit perpetuò. dumq; Apostolicis Regibus Vngaricis, reliquæ omnes, diuersis Regni reuolutionibus debitā subtrahunt reuerentiam, hæc vna Apostolico Rege suis successo-
foribus

foribus firmissimam arcem Zagrabienfis Ecclesię tuente, adulerinis nunquam adhęsit amplexibus. hinc Regi Regum sibi honor & gloria, eidemq; ipsius Regis Regum pietatem eximie in terris exprimentem Stephano Apostolico Regi Zagrabręsis Ecclesię Patrono, Tutelariq; perpetuo,

Edebatur in lucem Begię sanctitatis Illyricanę sęcunditas, cū aliqua de ea, cum Eminentissimo & Reuerendissimo D. Francisco Cardinali Barberino, eruditorum omnium nōstri temporis Mecenate conferrem, & Vngaricorum Diuorum Regum pietatem recenserem, eandemq; tanquā fructum sanctissimę radicis Apostolici Stephani Regis admirarer, monuit me, ne inter alia pietatis opera ipsius, fundationem nobilissimę Abbatię in agro Rauennate olim ab ipso extructę omitterem. cuius facti cum me ignarum faterer, ipse pro sua eximia humanitate, qua totius orbis Christiani oculos in se attrahit, illicet (eram enim in sua instructissima Bibliotheca, in qua augenda Philadelphi Protoprii studia æmulatur perpetua) aperto volumine historiarum Rauennatum per Hieronymum Rubeum editarum, libro illarum quarto, eiusmodi locum mihi indigitauit: In agro Rauennati, hoc tempore (hoc est circu annum Domini 935.) D. Petri ad Vincula Templum ac domus à D. Stephano Vngarorum Rege extruitur, consecratur à Gerardo Morisicensi Episcopo, ac Martyre: adiecit Rex sanctus prouentus, quibus non solum Monachi ab se ibi constitui alerentur, sed suppeditaretur etiam victus Vngaris omnibus religionis causa Romam proficiscentibus. ita ibi. pro qua monitione dum tantę benignitati gratias agere: hæc & plura, ait, sanctissimo Regi debeo, & vniuersę genti Vngarię, erga quam singulariter afficio, hinc atque etiam eo nomine, quo ad præsens hæc ipsa sanctissimi Regis Abbatia mihi commendatur, Regię Sanctitatis Illyricanę sęcunditatem mea pecunia debes edere, statimq; accersito æconomo iussit expensas omnes in hoc opus necessarias exponi. fruire igitur beneuolę Lector humanissimi Principis beneficentia, & erga Apostolicum Regem pietate. eidemq; Apostolicarum curarum sanctissimi

Patruī sui Vrbani, magno bono totius orbis, participi, intercessionē Apostolici Regis, reliquorumq; Regiæ sanctinatis Illyricanæ Diuorum, qui eius munificentia lucem præsentem agnoscunt, multos atque felices annos adprecare. tu verò Illirice indigena, quo posthac maiora semper sub Apostolico Principatu faustissimæ Barberinæ gentis sperare valeas, indicem paterni affectus Sanctissimi Vrbani Octauī, ergā gentem nostram, marmorea tabula, in amplissima Basilica nostrati, D. Hieronymo in Vrbe dicata, æternæ memoriæ expressum, hic tibi perpetuò, & vbique obuium habeas & circumferas.

VRBANO VIII. P. O. M.

QVOD PATRIS AFFECTV COMPLEXVS NATIONEM ILLYRICAM
A. CC. ANNIS IN HOC TEMPLO POSTEA A SIXTO. V. A. FVNDAM.
EXTRVCTO CONGREGATAM

EIDEM CONGREGATIONI TRANQVILLITATE RESTITVTA.
DOMO. S. CAII P. M. ILLYRICI A FVNDAMEN. EXCITATA
BAPTISERIO. S. CONSTANTINI IMP. ILLYRICI ILLVSTATO
SACRORVM MYSTERIORVM LIBRIS ILLYRICIS PVRGATIS
ALVMNIS ILLYRICIS LAVRETANO COLLEGIO RESTITVTIS
IMMORTALIBVS BENEFICIIS AFFECERIT

ALEXANDRO S. R. E. DIAC. CARD. CÆSARINO PROTECTORE
EADEM NATIO GRATIANIMI
MONIMENTVM. P. P.

ANNO DNI. MDCXXX.

V I T A
 S. E M E R I C I
 D V C I S S L A V O N I Æ
 FILII S. STEPHANI REGIS.

CLORIA Patris filius sapiens, inquit di-
 uinus Vates . quod si in vlllo patrū com-
 probatum fuit, in sancto Stephano Vn-
 garorum Rege virtutibus Emerici filij,
 Deo, Angelis, Hominibus, spectaculo
 iucundissimo, numeris omnibus imple-
 tum videmus: igitur Emericus, vel si-
 cuti antiquiores Illyricanæ scripturæ ha-
 bent Mircus, est enim hoc Vngaris vsitatum, vt nomina per con-
 sonantem litteram incipientia, ipsi præposita vocali proferant,
 quod Stephani nomine exemplo constat, cui litteram i. præpo-
 nendo, semper Istphanum, pro Stephano dicunt; Mircus in-
 quam Illyricis mansuetus, seu pacis studiosus, natus est Step-
 hano iam rerum potente, ex matre Gisela. Ab incunte pueritia;
 prout habet Surius Tomo sexto: quo sanctitatis euasurus esset,
 facile declarauit. quippè qui cum esset somni parcissimus, alijs
 dormientibus, secunda ferè vigilia noctis, ad lucem vsque psal-
 mos Daudicos lectitabat, lucernis coràm ipso ardentibus, vt
 Regiam decebat prolem. ad finem autem cuiuscumque psalmi,
 corde contrito & compuncto, à Deo veniam petebat. quod cum
 sanctus parens eius sæpius clam per rimam parietis esset contem-
 platus, apud se tacitum habuit, nec vlli suorum voluit indicare,
 magna iuberim de filio spe concepta. Cum autem aliquandò
 sanctus Rex Monasterium beati Martini quod ipse in môte Pan-
 noniæ ingenti sumptu fundarat, & egregia Monachorum sode-
 litate

litate impleuerat, orandi causa vellet inuifere, Emericum filium suum eius itineris comitem sibi adhibuit, non ignorans quanta Dei gratia puer ille polleret. vbi autem ad monasterium propius accessit, Monachi honoris causa, insurta processione illi obuiam venere, vt ea qua par erat reuerentia eum exciperent. sed Rex sciens filij præclara merita, eum iussit antecedere, fratresq; illos salutare; tum vt ea ratione illos honestaret, tum vt filio honor ipsi paratus, impenderetur. Venit ergo Emericus ad fratres, accipitur ab illis honorificentissimè, osculatur singulos, non tamen eodem omnes modo, sed pro ratione meritorum, quæ reuelante spiritu Dei cognouerat, alijs duo, alijs tria, plerisque quatuor vel quinque, vni Mauro septem oscula dedit. quod cum cerneret pater eius, etsi filium nihil ea in re temere fecisse existimaret, non potuit tamen ob rei nouitatem non admirari. itaq; peracto sacrificio, familiariter & accuratè ex eo percõratur; cur non eadè omnibus pariter oscula impertitus esset? Respondet ille, se pro ratione temporis quo singuli continenter vixerint, alijs plura, alijs pauciora oscula distribuisse. eum autem quem septies osculatus esset, virginem permanfisse ait; atque ex eo septenario numero, virginitatis præstantiam intelligi debere, quæ virtutes alias antecellat, & ad cordium vsque intimos recessus, qui soli Deo patefcant, penetret, & reconditas hominum mentes intueatur. Profectus inde Rex cum huius rei certiore omnino notitiam habere percuperet, & filij sui virtutem magis exploratam, paucis post diebus cum duobus dumtaxat comitibus redit ad illud cænobium, fratrum vigilias & preces clàm explorat. absolutis nocturnis precibus, quas Matutinas vocant, cum alij ad suos se lectos reciperent, soli illi quibus multa Emericus oscula libauerat, in templo permanfere, & in angulos sese abducentes, Domino preces obtulerunt, & reliquum noctis tempus in Dei laudibus consumpsere. eos igitur singulatim accedens sanctus Rex, comiter salutat; eumq; illi rupto silentio reuerenter resalutant, Regiæ maiestati deferentes. tandem vbi ad Maurum venit, cui septem oscula fixerat beatus Emericus, nec blandissima salu-

salutatione, nec seuera comminatione ab eo responsum extor-
 quere potuit. Insequenti die ad publicum fratrum conuentum
 Rex accedit, Mauriq; humilitatem & sanctitatem explorare cu-
 piens, coram omnibus, multa ei obijcit, quæ hominem religio-
 sum facere minimè conueniret. Maurus sibi satis benè conscius,
 nihil penitus ad ea respondet, sed ad Deum, quem sciret mentium
 certissimum inspectorem, confugit, in eoq; spem suam collocat.
 ita ergò intelligens Rex vera esse quæ filius eius dixerat, omnibus
 explicat, quo animo illuc aduenerit, Maurumq; laudibus in cælum
 vehit, nec diu post, Quinque ecclesiensem Episcopum instituen-
 dum curat. Emericus autem ætate procedente, simul etiam vir-
 tutum capiebat, & meritum incrementa. nocte quadam cum
 Vesprinij esset, vno ad se famulo accersito, orationis causa, vetu-
 stissimam beati Georgij martyris ecclesiam petijt, ibiq; ante aram
 in preces incumbens, apud se disquirere cepit, quodnam posset
 Deo gratissimum munus offerre. ecce autem immenso lumine
 tota repente completur Ecclesia, voxq; cælitus auditur eiusmodi:
 Præclara res est Virginitas. itaq; mentis & corporis virginem in-
 tegritatem à te exigo. hanc offeras Deo, & in ea constanti animi
 proposito perseueres. illè verò non suis præsidens viribus, sed ad
 Dei gratiam confugiens: Domine Deus, inquit, qui inspicis om-
 nia, qui humanam imbecillitatem adiutas, qui aufers spiritum
 principum, & terribilis es apud Reges terræ, perfee in me gra-
 tissimam voluntatem tuam, & noxias, perniciosasq; concupiscen-
 tias, rore misericordiæ tuæ prorsus extingue. confirma fragilita-
 tem serui tui, & vt in seruitio tuo perpetim perduret, ab omni-
 bus carnis illecebris, & spurca libidine, pro tua benignitate eum
 tuere; præstaq; ne vnquam è tua gratia excidat. porro diuina
 consolatione confirmatus, rem hanc apud se tacitam habuit, &
 famulo quoque eius conscio, ne cuiquam indicaret, dum adhuc
 in humanis ipse esset, interdixit. ita factum est, vt multa eius vir-
 tutum insignia, hominum notitiam, ipso celante effugerint, nec
 antequàm decessisset è vita, alijs patefacta sint. nimirum hac ra-
 tione sapienter declinauit virtutum pestem, inanem gloriam.

Pater autem illius regno consulere volens, virginem & formam corporis, & morum integritate, spectatissimam, stirpe Regia ortam, ei despondit. id etsi ille principio multum recuaret, tandem tamen paternis precibus victus, assensit quidem, sed ita tamen, ut non solum ipse virgo permaneret, sed etiam sponsam integram conseruaret. iam enim virginitatis amore & proposito, voluptati omni renunciarat. præclarum hoc erat in Regio adolescente, quo posset omnibus huius mundi bonis circumfluere, non modò se à vitæ huius voluptatibus seruare immunem, sed etiam sponsam tam illustrem ad earum contemptum, atque etiam ad virtutum studium, & vitæ consecrandam sanctitatem adducere. malebat enim pius adolescens virtutum illam, quàm liberorum fecunditate pollere. nec latuit sanctum eius parentem Stephanum Regem, quemadmodum corpus suum maceraret ieiunijs, ne forsitan lasciuiret, sponsamq; non alio quàm sororis loco haberet. sed & sponsa ipsa, cum ille iam in ipso iuuetutis flore vitæ functus esset, quàm castè vixisset, testata est, & famulus ille quem supra diximus, res eius secretas euulgauit. non enim diu superuixit, sed quòd cælo, vitæ eius dignior esset, quàm terra, Dominus eum citò tulit è medio, & transtulit in Regnum suum. Quidam Archiepiscopus in publicis supplicationibus affirmavit, se eius animam vidisse in cælos euntem. Pater eius admodum doluit Regno tantam spem ereptam; consolabatur autem se ipsum, quòd filiū non dubitaret in cælis felicissimè viventem, egregium & sibi, & suis patrocinium exhibiturum. Die tricesimo ab obitu eius, tot & tantis miraculis Deus illustrauit sanctum suum, ut cunctis in vrbe Regia, quam Albam Regalem vocant, vbi sacrum corpus eius tumulatum est, non mæroris ille, sed gaudij dies videretur. Porro autem Vladislauo religioso Rege postea regnante, Córados quidam natione Germanus, homo flagitiosissimus, tandem magno Dei munere compunctus; cum se ad meliorem frugem recipere cuperet, Romam adiit, Pontifici peccata sua cum ingenti cordis contritione confessus est, animæ salutarem ab eo petijt medicinā. Pontifex ad immanitatem criminum eius obstupescens, hac eum multa-

multauit pœna, vt loricam ferream ad nudum corpus, quinis carenis ferreis adstringeret, & chartam in qua eius peccata enormia scripta erant, Pontificis annulo obfiguratam, ad loca in quibus Sancti quiescerent, secum circumferret, donec diuinitus catenæ dissoluerentur, & scriptura chartæ penitus obliteraretur. fecit homo vt erat iussus (nihil enim arduum videtur, ex animo sua peccata lugenti, & cum Deo in gratiam redire cupienti) inuisit loca sacra, etiam Hierosolymam, & Saluatoris sepulcrum non pratermisit. tandem venit in Pannoniam, vbi beati Regis Stephani tum celebre nomen erat : orat ad sepulcrum eius, nec inde recedere constituit, donec ruptis vinculis, & charta obliterata, se sentiat Domini misericordiam impetrasse. postquam autem multum delassato, inter orandum somnus obrepfit (à prima enim hora, vsque ad nonam in preces incubuerat) sanctus Rex ei apparens: Surge, inquit, amice, & Emerici filij mei monumentum, quod iuxta est, adito. ille quod carnis seruanda integritate, præcipuam apud Deum gratiam promeruerit, facinorum tuorum veniam tibi impetrabit. ex eorum enim numero est, qui non inquinauerunt vestimenta sua, sequunturq; Agnum quocunque ierit, & ante thronum Dei cantant canticum nouum. Eui- gilat homo, illicò ad beati Emerici se sacellum confert, fundit ibi preces, atque opinione celerius dissiliunt ferrei nexus: charta, resignata, nullum habet litteræ scriptæ vestigium. Ad sonitum cadentium catenarum, accurrunt aeditui, & complures alij, quibus ille omnia ordine exponit: mirantur omnes, laudant Deum, & beatum Emericum, referunt cuncta ad Vladislauum Regem. is conuocato Concilio Regni procerum, de beati Emerici eleuando corpore, cum Episcopis confert. iam enim etiam ex remotissimis regionibus, eo aduentabant homines, pro grauissimis rebus vota nuncupantes. indictum est autem triduanum ieiunium, & Nonis Nouembris, honorificè eleuatum est beati Emerici corpus, multaq; diuinitus miracula eodem eleuationis die, atque deinceps edita sunt. hætenus Surius. vxorem S. Emerici filiam Crescimiri Regis Dalmatiæ fuisse, Dalmatica monimenta

testantur. eandemq; virginitatem, ad extremum vsque vitæ, professam. Mathæus Raderus agens de Sanctis Bauariæ: Illud, inquit, addo de Emerico: illum dum viueret cum parente sæpe, obijssse templa, lustrasse aras, cultum sacrum inspexisse, vbi quid inter vestem sacram sordidum conspexisset, ibi ante aras Regiam posuisse purpuram, aurum, gemmas, vt nitere posset templum. hæc ille. qui postquam vitam eius, descripsit eiusdemq; obitum, pridie Nonis Nouembris, anno trigesimo secundo, vel, vt alij volunt, sexto supra millesimum signauit, eiusmodi apostrophe ad illum exclamat. Etego cum eodem iunctis vocibus: SALVE EMERICE REGIA SOBOLES; VIRTVTIBVS MACTE. SIDVS PANNONVM. DECVS BOIORVM. SOL MVNDI. EXEMPLVM REGIÆ IVENTVTIS. INTRA DELICIAS NATVS. IN DELICIIIS EDVCATVS. EXTRA DELICIAS VERSATVS. IOSEPHI. MARTIANI. HENRICI AVVNCVLI. PRIORVM IMITATOR. POSTERITATIS IMPVLSOR. VIVE BEATVS CÆLO PATRONE TERRARVM. TRAHES POSTERITATEM AD TVVM EXEMPLVM. PATRIÆ, QVÆ MAGNOPERE LABORAT, PRECIBVS VOTISQ; SVCCVRRE. hæc Raderus, qui in fronte eiusdē sanctissimi Principis, sub elegantissimo opere imagine ipsius expressa, sequentia carmina, digna, quibus nos quoque nostri Slavonici Ducis historiam concludamus, collocauit.

Ter felix iuuenis, diuis genitoribus ortus,

Et Diuus sanctum filius ante Patrem,

Et quod virgineos nunquam violauerit annos,

Quamuis iuncta thoro Regia virgo foret.

In medijs quis non miretur? hic ignibus arsit,

Aula. Puella, Ætas. quid nisi flamma fuit,

Sed castum pectus flammis melioribus arsit.

TVRPIS AMOR FRIGET, CVM PIVS ARDET AMOR.

V I T A
S. VLADISLAVI
REGIS VNGARIÆ
DALMATIÆ CROATIÆQ;

MIGRANTE sanctissimo Principe Stephano, absque vlla prole superstite, ad superos, sceptrum Vngaricum inuaditur à Petro, quem Vilhelmus Burgundus, ex sorore sancti Regis, Venetijs genuerat. quo ob efferos mores, ab Vngaris pulso, Aba Vngarus, qui aliam sororem S. Stephani duxerat, à popularibus sufficitur; sed Petrus Alemannico milite, & Apostolicæ sedis auctoritate, fultus, iterum regnum recuperat. at eò in deterius prolabente, iterum regno detruso, interfectoq; demum, ab Andrea filio Vladislavi Calui cognominati, qui sancto Stephano patruelis fuerat, utpote Michaeli, Geisæ fratre prognatus, regnum penes eundem stetit. quod progressu temporis, Belæ quoque fratri viuens communicauit: moriens inde duos reliquit liberos, horum maior natus Salamon post mortem patruis Belæ regnauit, Salamoni Geisa patruelis Belæ filius, Geisæ Vladislauus frater germanus, octauus à sancto Stephano Rex successit. eius pater Bela, cum Regis Petri crudeli principatu, vertere solum esset coactus, ac se in Poloniam recipere, ad Miecislauum Principem, hic tum fortè bellum cum Pomeranis, Vandalorum reliquijs, tributum pendere recusantibus, gerebat; iamq; acies vtrunque constiterant, inquit Bonfinius, cum vtrique genti visum est, ut commodius salutis publicæ consuleretur, ambo Duces singulari certamine litem dirimerent. si Pomeranus caderet, postulata tributa penderentur; si

verò Polonus, ius omne tributorum amitteret. placuit populis
vtrisque conditio; sed cum Miecislavus ac filij singulare certa-
men reformidarent, Bela in medium prodiens: si vobis, inquit,
Poloni placet, vt pro Principatu, ac dignitate vestra, in certa-
men ipse descendam, quamuis me pagano, prophanoq; hoste,
nobilio rem puto, hoc tamen vltro pro vobis subibo periculum.
accepit Miecislavus quod Bela detulerat, ac gratias egit, nec sub-
rogatum quidem perduellionem, Pomeranus recusat. quare vbi
se certamini ambo commisere, cum infestis hastis primò concur-
rerent, dicto celerius Bela hostem equo deturbat; mox gladio
confossum, prostravit humi, & sic bellū, & causa singulari certa-
mina dirempta, Pomerani se Polonorum vectigales profitentur.
Miecislavus Belam non modò multis muneribus affecit, verum
etiam filia nuptijs, & Pomeranorum provincia amplè donauit;
& pro viribus hominem quotidie honestauit. Bela ex Miecisla-
ui filia Geisam Vladislavumq; ac aliquot filias suscepit. Vladis-
lavus itaq; Regia cura, in Polonia, liberaliter educatus, quo tem-
pore pater eius Bela, ab Andrea fratre in consortium Regni Vn-
garici, est aduocatus, adolescens cum eodem venit in Panno-
niam. quinquagesimo primo anno vndecimi seculi Christiani.
Bela porro in demortui Andrea locum, ad Regnum euecto, Vla-
dislavus à pietatis amantissimo patre, omni religione est imbu-
tus. quo desinente e vivis, cum Salamon Andrea filius, qui
Henrici quarti Imperatoris sororem Sophiam vxorem duxerat,
eiusdem Imperatoris opera Regnum inuassisset, Vladislavus cum
Geisa fratre ad affinium Polonorum opem confugientes, Vnga-
riam armis repetunt. sed intercedentibus inter patrueles Episco-
pis, ita reconciliantur, vt Salamoni Regno permissio, Geisa Du-
catum obtineret, Vladislauo, desiderio pacis & publici boni amo-
re, priuatam vitam eligente: adeò solida pietas ambitionem ra-
rò vel nunquam humanis pectoribus excidentem, facile dissipat,
& extinguit. at quantum Deo eiusmodi morum compositio
accepta, grataq; fuerit, facile est inde cognoscere, quod ab hoc
tempore in posterum, Vladislavum sub peculiari diuinæ prote-
ctionis

tionis præsidio vixisse cognitum est. Bello quod contra Chunos Vngariam hostili immanitate inuadentes, à Salamone Rege & Geisa Duce, gestum est, cum Vladislauus inter confertissimos hostes decertaret, primoq; impetu, quatuor primi ordinis sibi obuios hostes interfecisset, in quintum irruit, & quamuis grauius ab eo vulneratus, saucius, vt erat, eundem strauit. mox cum virginem Vngaram raptam à Chuno equite abripi videret, seruandæ illius ab impuris manibus cupiditate accensus, omni celeritate se post raptorem proripit; cum tamen vulneris nuper accepti dolore fugientem assequi posset nequaquam, inclamat post virginem, hortatur, hostem complexa equo se deiciat; audit hortantē puella, cum hoste vnà se præcipitat; aduolat Vladislauus, equo defilit, & æquo Marte pedestrem hostem aggressus, illum denique prostrernit, eodemq; temporis momento, vulneris sanitatem diuinitus recuperat, Deo integritatis seruatore, eum integra sanitate, & sex hostium coronis remunerante. Iterum cum aulica perfidia inter Regem & patruèles discordiæ fomenta incendisset, remq; ad arma deduxisset, fratresq; amicorum Principum auxiliaribus copijs, licet longè inferioribus ijs, quæ pro Rege militabant, in sylua quæ longo tractu terram occupabat, eo loci vbi nunc Vaciensis assurgit ciuitas, constitissent, conciliūq; cum militaribus præfectis haberent, cernit Vladislauus Angelum cælo descendentem, Geisæq; capiti coronam impponentem; quamobrem versus ad fratrem: Vidistine, inquit, quod te honore benignitas diuina honestat, dum cælestis minister Regiam tuo capiti coronam imponit? maecte animo victoriam de hoste reportaturus, & cælesti corona præclarus regnaturus. tunc Geisa positus genibus vouet: eodem loci se Virgini Dei genitrici, obtenta victoria à pio fratre promissa, Ecclesiam ædificaturū. mox alacri animo in Salamonem, qui aliquot inde milliariis aberat, mouet exercitum: in ipso procinctu manus conferendæ, Vladislauus humi prostratus, Deo, Diuoq; Martino Pannoniæ patrono, voto se obstringit, reportata victoria, ibidem se Ecclesiam eidem Diuo Martino constructuram. . . mox equo conscen-

fo, hortaturus militem, cum eundem in gyrum vertisset, & fortè fortuna lancea quam gestabat veprem percussisset, Mustella candidissima inde exiliens, per lanceam in sinum pij Equitis conuolauit; cuius velut ostenti argumento, denunciata suis victoriæ, mirum in modum illorū animos ad rem imperterritō animo gerendam excitauit. ipse tamen antequàm pugnam iniret, inauditæ charitatis armis, se fratremq; pariter armare voluit; cū enim sciret Salamonem omne studium adhibiturū in Geisæ nece procuranda, amore fratris accensus, ita cum eo transegit, vt signa & vestes vicissim cum eodem commutaret: quo raro Christianæ, fraternæq; pietatis affectu, & fratri, & exercitui salutem tulit. Salamon quippè Geisæ signa adortus, vbi post multa damna accepta, serò demum se cum Vladislauo tempus frustra terere cognouit, dum Geisam petiturus gradum retroflectit, instante à tergo Vladislauo, inter duos fratres inclusus, inopinatam illis ingenti suorum strage, concedit victoriam. postquàm Vladislauus Christianæ gentis internecionem conspicatus, Germanorum, Italorū, ac Vngarorum, qui pro Salamone occubuerant cadaueribus, agnitis, ingenti lachrymarum profluuiō, dum secum reputat omnes, qui ceciderant, in Christo fuisse fratres, deplorabat exercitus vtriusque eorum, & inculabat. inprimisq; humanam stultitiam, & huiusce sæculi cæcitatem detestabatur, cum nemini pacem & quietem sperare liceat. nam qui ad regnandum nati sunt, debita sibi regna sine multo sanguine & periculo capeffere nequeunt, qui verò ad seruiendum, quotidianis insidijs à debitis obsequijs subducuntur. hanc miseram mortalium vitam perpetuam procellam esse affirmabat, illudq; vociferantiùs sapius ingeminabat: Huc me meumq; fratrem necessitas adegit, vt sine fraterno bello, neque dignitatem, neque paterna bona retinere possemus, nullasq; sedes formidolosiores nobis quàm auitas haberemus, tantum malorum apud patruelem valere consilia, & iniecta suspicio, vt nihil ille miser exitiō nostro reputaret antiquius: quin & tam iniquam iniuerat opinionem, vt tutiorem se cum exteris, quàm suis reputaret. ò miserum Salamonem malis vsque adeò confi-

consilij obnoxium, ut nihil fraterna charitate detestabilius arbitraretur. ò nos longè miseriore, quibus non tam pro asserenda vita, & dignitate nostra, quàm Regni libertate certantibus, manus à nostro sanguine abstinere non licuit. atque me præ cæteris dixerim infelicem, quem ad diuina mysteria natum & euocatum fraterna charitas, & Regni ratio remoratur. Utinam mihi præ his omnibus mori obtigisset, & pro publica salute deuuisse caput; aut pro sceleribus omnium pœnas exoluisset. nimirum Vladislauo nil hoc laudabili, ac salutari fato accidere posset optatius; ne me quidem patruelis odium, & fraternus amor ad hauriendum sanguinem protraxisset, nisi protegendum esse fratrem, eundemq; futurum Regem, suis auspicijs Diuina benignitas admonuisset. quod si nefario bello mihi pugnandum fuisset, maluissem profecto etiam mori, quàm certasse cum meis, & parui diuina monita & mandata fecisse. Tu autem clementissime Saluator mundi, qui omnia mortalium facinora sanctissimo tuo sanguine expiasti, & ex corde preces supplicantium non aspernaris, omnium qui hic oppetiere fidelium animos, maculis omnibus exue, ac perlustra, culpas dele, & ob sanctissimæ mortis tuæ memoriam, hos ab æternò interitu redime, priusq; me libro vitæ dele, quod ut impetrem, & tua ineffabilis in nos charitas, effususq; in Cruce sanguis, & pientissimæ Genitricis tuæ patrociniū efficiat. ast ubi satis ploratum & conclamatum est, cuncta cadauera ritè sepelienda curauit, iusta cuiq; pro dignitate; ac votam Diuo Martino ædem in Monyorod, adiectis hostium exuijs, exsoluit. prouentus quoque non mediocres adiecit, quibus assiduæ mortuorum celebrarentur inferiæ. ne illa quidem Vladislauī pietas silentio præteriri potest, cum enim porrecta humi cadauera obequitaret, ne quem sui officij relinqueret expertem; ubi inter confertos hostes Erneum agnouit, non mediocrem pacis & ocij amatorem, equo repente defiliit. cruentumq; eius caput amplexatus, oscularusq; miserabiliter: Hiccine iaces, inquit, Erneu amator pacis, & fraternæ concordiæ, publicæq; salutis assessor vnice? non hoc probitas non æquitas tua merebatur, pa-

cem quam in hac vita non inuenisti, in altera benè merendo & moriendo comparasti. cecidisti Erneu, cui probitatis iure viuendum erat, & longè maius hostibus quàm amicis, tui desiderium reliquisti. eò vehementius tuum interitum deploramus, quo ardentius pro communi concordia priuatim, & publicè contendere consueuisti. multa demùm conquestus mirabiliter super eum, postquàm pietati factum satis arbitratur, de sepulturæ honore cogitat. quare continuò eius mandato, succollantibus Ernei corpus militibus, eo delatum, vbi nunc Vacua est, ibiq; honorificè sepultum. hæc teste Bonfinio Vladislauī pietas cum optimo ciue, quem Salamoni Regi saluberrima consilia dedisse, eumq; ab infectandis patruelibus reuocare studuisse, probè norat. sed eadem pietas eò maior eluxit, quod cum malo ciue, & qui ambitionis æstro percitus, Salamonem Regijs fratribus infectum effecerat, totiusq; tragædiæ Vngariæ fuerat author & impulsor; omnino se idē Princeps pius gessit. Paulo enim vltius, ait idem Bonfinius; inter cadauera agnoscenda victor ipse prodierat, ecce à latere Vidi corpus offertur, non modò pectore, sed capite faucium. quod vbi est agnitum, Doleo equidem, ait, morte tua Vide, quamuis inimicum in nos animum nunquam dissimulasti. vtinam tibi vltà viuere licuisset, vt post resipiscentiam nos Salamoni reconciliare potuisses. verùm si mortuos quandoque percontatione vexare fas est, nimirum illud mirantur omnes, si non Regio nobiliore genere natus es, cur dominatum ac Regnum aliquod affectasti? cur anhelasti ad coronam Regiam? & supra conditionē immodica libidine æstuasti? quare vt quodque peccans præsentaneam sibi pœnam esse sentiat, cor tuum nimia ambitione faucium, adacta lancea pœnas luit, caputq; diadematis auidissimum, ne legitimo supplicio careat, gladio scissum est. his dictis ritè sepulcro condi iubet. hæc Bonfinius. Salamone itaq; meritis pœnas persolvente, Geisa cum fratre Vladislauo dimissis exercitiis, quietam, & priuatæ similem vitam agunt, libertate Regnicolis de Regni statu ordinando absolute remissa, omnium votis, idem Geisa Albæ, Regia in sede,

coronatur, Vladislauus Ducali dignitate honestatur. post inaugurationem, nouus Rex religioni promouenda intentus, ad syluam, in qua Vladislauus coronam ab Angelo capiti eius imposuiderat, cum eodem fratre properat. hic dum fratres agunt, inter se de Ecclesia Deiparae, iuxta sponsonem factam construendas, accurrit repente Cernus elatis cornibus, innumeris facibus colucentibus, qui paululum subsistens, mox sese fuga subducit. Danubiumq; irruens, nullibi amplius apparuit. quamobrem Vladislauus rem diuinam reputans. Verè, ait, non Cernus, sed Angelus Dei fuit. sed quid facies in cornibus, inquit Geisa? tum ille: non cornua sed ala, & quæ facies ardentes, visæ, fulgentes pennæ fuerunt; porro vbi subsistit, locum construendæ demonstrauit Ecclesiæ. quam mox Deiparae ibidem, hæc etiam vbi primum diuinum ostentum visum fuerat, aliam Apostolorum principi Petro statuerunt. vtræq; maximis ditata prouentibus, præterea in Vrbe Budensi, eidem Deiparae amplissimam construxerunt Basilicam. verum enim uerò Salamon cum Imperatorem Henricum quartum cuius erat sororius, contra patreles in Vngariam magno stipatum exercitu aduocasset, idemq; infecto negotio retrò pedem tulisset, ac Salamon idcirco omni spe melioris fortunæ destitutus, Posonium se recepisset, ab Vladislauo obsidione cingitur. quæ dum longius protrahitur, quadam die, pius princeps circa meridiem, priuati militis habitu, castris egressus, dum urbem circumlustrat, Rex Salamon ratus aliquem ex hostibus singulare certamen expetere, ipsemet descendit in arenam, at vbi primum Vladislauum faciem vidit, & cognouit, diuinitus territus, citato cursu redit ad suos. à quibus interrogatus cur tam citò, & fugienti similis retrò cecidisset? respondit se non hominis, sed Dei timore actum fugisse. vidisse quippè duos Angelos super caput Vladislauum, igneo gladio volantes, & eundem propugnantes. Hinc magis ac magis amor & reuerentia hostium erga Vladislauum aucta. præsertim quòd quicumquæ ex aduersariis ad manus eius peruissent, eos liberos & munusculis affectos, ad Salamone remittere consueuerat. nec tamen Salamoni erga patreles

truelles durities vlla ex parte mollebatũr, quinimò cum Episcoporum intercessione, eò pij fratres deuenissent, vt Geisa duas Regni partes cum Regio homine & authoritate, Salamoni veller concedere, Ducali tantũm titulo, & tertia portione sibi reseruatũ, nunquam tamen adduci potuit, vt cum pijs fratrue libus conueniret. quare post annum tertium in Regno exactũ, ea modè ratione, qua Magni cognomen Geisa obtinuit, Vacie diem extremũ conclusit. quo mortuo, Salamone in priori pertinacia perseverante, Optimates, ceteriq; Regni ordines, Regnum Vladislauo, cuius eximias virtutes ad admirationem exploratas habebant, vnanimiter deferunt. ille coactus licet, Regni administrationem, amore publici boni, cum vix tandem accepisset, insignibus tamen Regijs nunquam ornari voluit, quamdiũ Salamoni, quem Regem agnoscebat, in viuis fuit. semper in ea deliberatione persistens, vti ex æquo & bono fieri posset, Salamoni Regnum permitteret, ipse sibi Ducalem dignitatem retenturus. Regni cura suscepta, mirum est, quanto religionis ardore, pietati augendæ per Vngariam, incubuit, Ecclesias passim extruendo, Sacerdotum, Monachorũq; Collegia opulentissimis prouentibus instituendo, omniumq; animos ad veri Dei cultum excitando. Inter eà cum Zuonimirus, qui & Demetrius, est dictus, mortuo Crescimiro patre, ad Regnum Dalmacię, Croatięq; prouincialium suffragio, & Apostolica authoritate fuisset eodem anno sublimatus, quo Vladislauus Geisæ fratri successerat, septuagesimo nempe sexto supra millesimum, ac Vicelini cuiusdam proceris Regij sanguinis, insidijs Regnum Dalmaticum fluctuasset, Vladislauus à Zuonimiro sororio suo vocatus, compresso seditionis autore, Regnum pacatum affini reliquit. vt hallucinantur ij scriptores, qui hæc multis antea annis, Salamone adhuc cũ patrue libus concorditer agente contigisse scribunt. hoc enim anno Regnum Dalmaticum Zuonimiro traditum ab Apostolico Legato, acta Gregorij septimi, & vetera Dalmatica monumenta testantur. cuius etiam Pontificis litteræ commonitorie ad eundem Vicelinum datę, inter epistolas eiusdem Gregorij habentur.

reuerfus ex Dalmatia Vladislauus, agentibus Regni Episcopis, cæterisq; patribus, quarto Regni anno, Salamoni reconciliatur: ita tamen cauentibus proceribus, vt quotannis ex publico thesaurio, tributa Salamoni penderentur, quibus Regio splendore vitæ posset traducere, Regia tamen illi, cuius immitem animum probè norant, prorsus interdicta, & integra Vladislauo referuata, quem ita conditionibus ipsæ acqueuissè scribunt, vt si Salamoni mutatum in melius certo cognosceret, eidem Regiam quoque auctoritatem liberam sponte permetteret. verum homo imperio assuetus, quod conditionibus ab ordinibus Regni consequi non poterat, vt solus nimirum regnaret, ab immani ingenio, sed ingenti malo suo, Deo impijs conatibus obsistente, tentauit obtinere. euocat itaq; Vladislauum per litteras ad colloquium, loco, dieq; præfinito: annuit pius Princeps patrueli, nil doli subesse existimans, sed diuinitus insidijs sibi ab eodem colloquij specie, structis, patefactis; validiori præsidio stipatus, accedit ad locum: deprehensumq; in fraude Salamoni, Vissegradum præfæam Principum regiam, custodiendum transmittit. vnde cum postea eo miraculo, quod in apèriendo sepulcro S. Stephani Regis, in eiusdem vita contigisse diximus, liberum eduxisset, homo non minus Regni, quod sibi ereptum, quàm vindictæ, quam irrogatam victis censebat, audax, breui ad insanos ausus redijt. Chunorum Ducem impiæ professionis adit, eius opem implorat, ducturum se eius filiam in vxorem, & vniuersam Transylvaniam donaturum promittit, si eius opera voti compos fiat. Barbarus tantis promissis animû, in Vngaros perpetuò asperum, accommodat: magno comparato exercitu, Vngariam ingenti clade afficit. occurrit Vladislauus cû suis, collata manu cum hoste, fundit fugat eundem, vt vix Salamon cum Kutesko barbarorû Duce euaserint. potius victoria pius Princeps, gratijs toto Regno Deo actis, Ecclesiam amplissimam in loco vbi fuderat hostem extruxit, ac ditauit. Salamon cum se frustra contra Deo tutum principem pugnare cognouisset, resecto Chunorum exercitu, Bulgariam populando peruadit. sed vbique victus, demùm se ipsum

vincere statuit. abiecta enim penitus cura rerum humanarum, in sylvam sese abdens, in extrema parte Dalmatiæ, ad fines Istriæ, post longam vitæ macerationem, in Dei obsequio, pio fine vitam conclusit, quem Polæ in Istria tumulatum aiunt. Dum Vladislauus nullibi comparente Salamone, Regno ordinando, ornandoq; religiosam nauat operam, regio nomini & dignitati acquiescens, Chuni, Kopulsko Duce, Kruli filio, Vngariam rapinis, incendijsq; inuadunt; Transylvaniamq; omnem peruagati, vltiora regni petunt. Rex qui eò fortè tempore in inferioribus regni partibus moram trahebat, inexpectata barbarorum immanitate cognita, coactis copijs, Chuno liberè omni licentia per Vngariam debacchanti, procedit obuiam; qui captiuorum magno numero abducto, ingentiq; præda ornatus, circà fluuium Temesium, spreto Vladislauo, tanquàm longè absente, securus agebat. vbi longis itineribus Rex ad barbarorum conspectum accessit; hortatur milites, publica infamia proposita, quæ, ni coniuges & liberos captiuitati subtrahât, perpetuò illis imminebat, certò promittens ipsemet, se potius illo prælio vitam deserturum, quàm, quantum in eo esset, illam non abstersurum. sponsionem innatæ pietatis affectu, profluuiio lachrymarum subsequente, vexillum rubeum triumphali Cruce insignitum, iubet exercitum præcedere, ipso primo in hostes irruente. quos statim in fugam conuertit. itaq; cum iam victoriam à se stare videret, præcepit militibus, vt ab occisione Chunorum temperarent, caperent tamen quos possent, animo eos ad veram pietatem reduçendi. hinc qui cædi superfuerunt, omnes capti sunt. vix vnico cladis captiuitatisq; nuncio, ad suos, fuga elapso. Rex dum ob seruatos ciues, Deo immortales agit gratias, toto Regno publicis supplicationibus indictis: adsunt Legati à Chunis transmissi, qui verbis arrogantia plenis, captiuos populares repetunt, secùs extrema omnia, Regi, Regnoq; minantur. Vladislauus leni risu, barbara petulantia reiecta, mox aduentantes Chunos cum eorum Duce Ácus nomine, in regni finibus alacriter exceperit; eundemq; furem manu sua cædit. hinc animo reliqui consternati, terga dant, palantes passim cædun-

cæduntur post stragem Chunorum, contrà Ruthenos, qui Chunis auxilio fuerant, promouit exercitum. sed illi clementiæ Regiæ sese committentes, certam cladem, pietate Vladislau, à ceruicibus auertunt. tum contrà Polonos, qui Chunis immixti Vngariam afflixerant, cum acie processit. occurrunt Poloni instructo exercitu, sed vbi ventum ad manus, facili negotio à Rege funduntur, reliquijs exercitus fusi fuga sibi consulentibus, Craconiæ Vladislau obsidet. in cuius obsidione, cum trimestri spatio hæreret, obsessi æquè ac obsidentes, inopia victualium laborare cæperunt. quare ad terrorem obsessis incutiendum, Rex tale commentum excogitat. edicit prima noctis vigilia, vt quilibet miles Ocream siue Galeam, effossa terra plenam in designatum locum effundat, vnde breui tumultus consurrexit, quem farina conspergi iubet. illucescente die, cum oppidani oppositum tumultum, farinæ acervum certo credidissent, indeq; Regem commeatu instructissimum, ab obsidione cessaturum nequaquam sibi persuasum haberent, ipsi ad extrema redacti, se Urbemq; Regis permittunt arbitrio. eos ille paternè castigatos, priori libertati restituit. pari felicitate in Bohemiam penetrauit, vbi eos, qui hostiliter se contra Vngariam gesserant, repressit. itaq; Chunica, Ruthenica, Polonica, Bohemicaq; palma illustris, ad suos sese recepit. vbi dum quietiori vitæ indulget, aliquandò venationi intentus in agro Bihorienfi, Angelico monitu, ad Chrsium fluuium, Dei genitrici Basilicam iubetur erigere. quod protinùs Regia munificentia ita perfecit, vt oppido circa Basilicam extructo, Episcopoq; illi assignato, Varadinum illud appellari voluerit. eius pij mores, virtuti bellicæ, & æquitati ciuicæ coniunctæ, dum toto Christiano orbe, ingenti gloria circumferuntur, à Principibus Germanis, ad Imperium capessendum, loco Henrici impij Regis Regno detruli, inuitatur, quod magna animi constantia recusauit. Dalmatiæ tamen, Croatiæq; Regna, Vngariæ adijciendi, tamquàm cognatæ gentis, occasionem noluit prætermittere. maluit quippè perpetuo posteritatis ornamento, benedictione Apostolica, Regna

in patrio solo constituta adire, quàm alienæ gentis Imperio, per ea tempora, calamitatibus sæcundo, & sui nominis splendori tantummodò profuturo, sese immiscere. cum enim ea tempestate, auctore Urbano secundo, excelsi, verèq; apostolici animi Pontifice, Concilio ad Claramontem in Gallijs coacto, plures Europæ Principes pro recuperandis sacris Palæstinæ locis, non ita pridè, ab impijs occupatis, sacræ militiæ datis nominibus in bellâ societatem coiissent, Pontifexq; Zuonimirum Regem Dalmatię, utpotè Sedis Apostolicę beneficiarium, sacris copijs præfuturum, per litteras inuitasset, Rex morem gesturus summo Christianæ reipublicæ patri, indicto provincialium conuentu, recitatisq; litteris Apostolicis, populares ad sacrum bellum suscipiendum cohortatur. ij per proteruos quosdam proceres, Regiæ vitæ pridem insidiantes, exaggerata difficultate negotij, charorumq; pignorum orbitate, dum extremo orbe incertis exponerentur victorijs, ita à consilijs pij Regis amplectendis sunt absterriti, occultis & seditiosis colloquijs; ut sacrilego parricidio, eidem Regi, necem inferre sint ausi. cuius mortè, proceribus Regnum pro libidine distrahentibus, Regina vidua Lepa, nomine, vitæ suæ regnoq; consultura, Vladislavi fratris opem implorat, ille celerrimè contractis copijs, ad sororem accurrit. victorq; perpetuo, sumpto de parricidis supplicio, pacatum regnum lorori reliquit, verùm cum iteratas in Dalmatia, Croatiaq; victorias sancto Regi Stephano, post Deum referret acceptas, ex inferioribus regnis, in Vngariam rediens, in ipsa ferè Savi ripa, in limitibus Slauoniæ, Croatiaq; regnorum, ad Vicum Italicum appellatum, Basilicam amplissimam, opulentissimè ditatam, innatæ pietatis immortale trophæum, erexit, cui restaurato antiquissimæ Urbis Scisciensis in proximo agro inter ruderâ squalientis, sacro præfulatû, authoritate Romanæ sedis, Episcopum dedit, & Clerum, omnium regnorum Vngaricorû nostro sæculo facilè principè instituit, singulari tutelarîs Regis patrocínio, titulo Zagrabiesis Ecclesiæ ad hanc vsq; diem semper eundè, ac proindè vigilantissimorû pastorum, præstantissimorumq; Se-

natorum perpetuò nobile Seminarium . verumenimuerò cum
pius Rex operam suam Urbano pontifici, loco sororij mortui, sa-
cro bello ductando, cuius auiditate mirum in modum flagrabat,
promptissimè obtulisset; magno Urbani, Principumq; reliquo-
rum gaudio, Dux sacri belli denunciatur, ac insuper Apostolica
authoritate, ad quam ius Regni Dalmatici, Croatici; pertinet,
eorundem regnorum iure donatur perpetuò . agebatur tum an-
nus octuagesimus quintus vndecimi sæculi, quo Vladislauus no-
uis regnis auctus, imperioq; sacræ militiæ insignitus, conuoca-
tis sui regni ordinibus, & animi sui deliberatione exposita, nobi-
lissima procerum manu ipsi adhærente, post dulces amplexus,
& affatus charorum, Regni cura proceribus demãdata, dum ter-
restrem Hierusalem Christi miles ex impiorum manibus eripere
fatagit, Diuis quàm hominibus gravior, ad cælestem Hierusa-
lem rapitur . cum enim inter alios sibi addictos principes, Con-
radum Bohemorum Ducem, suum è sorore nepotem, ad sacrum
bellum inuitasset, isq; libentissimo animo ad pium iter iam sese
accinxisset; Suetoplugus Ducis agnatus, intempesta nocte Pra-
gam ingressus, seditioforum quorundam factione, ipsoq; Pra-
gensis adnitente Episcopo, capta Vrbe, Principatum inuadit .
Conradus inopinata percussus iniuria, ad auunculum accurrit,
opem eius contra cognati vim impiam implorat . Vladislauus &
iniquitate rei, & meritis Othonis patris Conradi, cuius olim
contra Salamonis vim, egregiam fuerat operam expertus, coacto
exercitu, Bohemiam versùs iter intendit: vix ad fines appule-
rat, repentino morbo oppressus, cogitur gradum sistere; at vbi
sibi vltimum vitæ finem instare cognouit, spiritualibus medici-
nis summa pietate instructus, conuocatis Vngariæ Pontificibus,
ac Optimatibus, res regni disposuit . tum omnibus quæcumque
penès se habebat, Ecclesijs, & Christi pauperibus distributis, ter-
tio Kalendas Iulij obdormiuit in Domino . quo die celebris eius
anniuersaria memoria, in Ecclesia perseuerat . præter sacræ Vn-
garicæ Coronæ regna, Bohemis & Polonis eundem, tanquàm
suum Principem, peculiari sacro colentibus officio . incidit mors

eius in feriam secundam. corpus Varadinum magna pompa,
delatum, ibidem in Basilica ab eodem extructa, conditum,
cum triennio ante obitum, nonagesimo secundo anno illius sæ-
culi Ecclesiasticæ reipublicæ amore flagrans, Synodum omnium
Pontificum, Abbatum, & Cleri totius, in ciuitate Zabolchij
celebrari curasset, decretis Synodi, tribus libris comprehensis,
quæ sub titulo Decreti sancti Regis Vladislau, apud

Vngaros magnæ authoritatis vim obtinent.

Cælestinus porro tertius sanctitatis,
ac miraculorum eius fama,

permotus eum san-
ctorum

Confessorum Cata-
logo adseri-
psit.

V I T A
S. ELISABETHAE VIDVAE
ANDREÆ REGIS VNGARIÆ &c.
F I L I Æ.

NONO loco à sancto Stephano, sceptrum Vngaricum tenuit Andreas, Belæ tertij filius, Vladislauj tertij fratris successor, Hierosolymitanus inde dictus, quod ad sacram Hierosolymitanam expeditionem profectus, commisso atroci prælio, cum Babiloniorum Sultano, gloriosam ex eo reportauit victoriam. hic Elisabethæ fuit

pater, vt ait Iacobus Montanus Spirensis, Rex non solum in gubernando Vngarorum Regno diuitiarum opulentia, verum etiam, quod singulare est optimorum insigne Regum, pietate & iustitia præclarus. Mater Gertrudis, quæ pro natura sexus infirmior censeripoterat, adeò magnitudinem virilis animi, prudentiamq; nonnumquam exercuit, vt vel absente, vel occupationibus distento Rege, ipsa per se, Regni negocia tractanda, non sine laude curaret. ferunt genethliacū quendam longè positum, qui Clinfor vocabatur, paucis antè horis, quàm in lucem ederetur Elisabetha, prædixisse, nascituram, natæq; nomen, indolem, virtutes, miracula, nuptias, ac sponsi nomen; denique læticiam Ecclesiæ, tantarum gratia rerum declarandam, veluti ex syderum, quæ contemplabatur, adspectu citata deprompsisse. quam quidem prædictionem, qui diuino instinctum spiritu hominem volunt, veteris Balaami vaticinio comparant; qui verò diuinatricem astrologiæ vanitatem derident, intra famam reponunt. Quadrimulam, vt ait Matthæus Raderus, cuius verbis vitam Elisabethæ prosequimur, Hermannus Turingiorum Regulus

gulus ab Andrea sponfam filio suo Ludouico, Elisabethæ æquali petitam, missis legatis ad se deportari curauit, vt cum filio, integrè, sanctèq; educaretur. Gertrudis Regina infantem omnibus ornamentis cultam, cum amplissimis donis, & magna pecuniæ vi ad Hermannum deferendam Legatis commisit. exceptaq; est ab Hermanno, aulicisq; officijs, ingenti cum applausu, paruuliq; Ludouici osculo, iam votiua coniux admota. Enituere intra paucos annos radij futuræ sanctitatis indices, in puella. nam siue cum æqualibus luderet, prodebat signa virginitatis, verecundiæ, modestiæ; siue regio cultu, mitraq; ornaretur, detrahebat, clàm aliquid sibi de ornamentis, coronamq; , dum rebus interesset diuinis, ponebat, admirante principe Sophia, roganteq; , quid sibi vellent illa ceremonia; respondit non sibi verum videri, regia coronâ ornari, dum supremi Regis filius in ara litaretur, spinis olim & vepreto redimitus. ita adolefcebat Regia virguncula, vt inter delicias palatinas, non obliuisceretur patientis pro se Christi tormentorum, vt & ipsa velut rosa inter spinas, casta, integraq; effloresceret, verè, vt Poeta canit:

*Vt flos in septis secretus nascitur hortis,
Ignatus pecori, nullo contusus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat sol, educat aer,
Multi illum pueri, multa optauere puella.*

Inter hæc hominem posuit Hermannus, Elisabetha cum vbique religionis & pietatis indicia ederet, Sophia futura socrus dubitabat, an illam nurum adoptaret, quod Cænobio aptior, quàm aulæ videretur. ista sunt mores hominum, vt adolefcens innocentia, mox vel in inuidiam, vel contemptum veniat, ac pro infantia & stultitia, quod religioni & sapientiæ diuinæ proximum est, censeatur. nempe iam olim verè meminit ille.

*Exeat aula
Qui vult esse Pius.*

Iam focrus, iam alij ab arcanis principis, agitabant cõsilia de Elisabetha in Pannonias ad Andream remittenda, velut parum cõmoda Ludouico futura. mater Elisabethæ à popularibus imma-

niter contrucidata, alieno scelere, vt videtur, occubuerat. Valterus erat, qui Elisabetham in Turingiam cum legato, paruulam apportarat; is omni studio pro illa contendebat: sed potētorum factionibus oppressus, dubitabat, an ipse etiam Ludouicus à futuris Elisabethæ nuptijs abhorreret. proinde capta alloquendi principis occasione, exploraturus animum sponsi, solus ad solum adiit, veniamq; audaciæ præfatus rogauit, quo animi esset erga sponsam? erant ambo in itinere, & monti proximi, cum Ludouicus: dubitas de meo erga Elisabetham affectu? montem hunc ingentem, quem coràm intueris, si ab ima radice ad summum verticem, in purum putum aurum migraret, præ desiderio sponsæ, lutum ducerem. eiq; hoc nunciare iussit, adiecto etiam symbolo amoris, speculo, Christi de cruce pendens imagine, insignito. nam & Ludouicus eximiè colebat numen; quæ causa fuit, vt facile pares cum paribus iungerentur. Ergò quartumdecimum annum, qui fuit Christi M. CC. XXI. ingressam, festa pompa, bonis auib; Elisabetham vxorem Ludouicus duxit, & eximiè quoad vixit, charam habuit. Erat propè par in vtroque virtus, eademq; ambos pietas & castimonia mirificè deuinxit, vti rarò tam illustre, modestum, & par omninò connubium, inueniretur. Conrado Marburgio, viro religioso & acerrimo conscientia ipsius cognitori, obsequium non abnuente viro, in ijs quæ ad salutem & religionem pertinebant, voto addixerat, hic accumbenti Elisabethæ ad communem mensam, cibis omnibus interdixerat, ex iniusto partis: nam Ludouicus Turingiorum princeps, huius & Hermanni pater, fundos, agrosq; Ecclesiæ inuaserat, subiectos diris exactionibus oppresserat, nihilq; pensi habuerat, quominus iura diuina & humana permisceret, omneq; fas abrumperet. quin & sæpe monitus à religiosis viris, etià atque etiam videret, quid ageret, supremo illum Dictatori rationes factorum redditurum, respondit: Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. hoc ludibrium illi caro stetit, quando post mortem, grauissimas Deo pœnas, æternis inferorum supplicijs (vti pluribus diuinitus est significatum) mancipa-

tus exoluit. quamuis moriturus domesticis præceperit, vti secundum fata cadauer cucullo tegerent, parùm illi retentis Ecclesiæ prædis, & prædijs profuturo. in quem quidam ridiculè ex militum natione, & custodia corporis lusit, cum diceret. En principem nostrum omni virtutum genere clarissimum; armorum scientia dum viueret, superauit omnes; mortuus etiam religionum silentia damnat; quis illo taciturnior? an vocem vllam cucullatus mittit? Huic ergo Ludouico, filius cognominis in bona per fas nefasq; parua successerat, necdum sacris sua redhibuerat, quod Conradus haud ignorabat, qui Elisabethæ proinde interdixerat, ne quid gustaret, quod ex raptò appositum esset. Ludouicus vt erat pius, Elisabethæ factum non solum agrè non tulit, sed rationes etiam initurum spondit, quibus aliena redderet, suisq; securus religionis, frueretur. Interim Elisabetha, cum suo gynæceo ex dote paterna, quamuis modica, sobriè admodum vixit, vt non infrequenter etiam tanta Regina esuriret, quod satius iudicabat, quàm ex iniusta quadra lautitias capere. sed neque victu tantùm sobrio vitam tolerabat; in cultu corporis quoque eam modestiam adhibuit, quam nemo nisi sanctus inuideret. processerat olim in publicum regio mundo fulgens, gemmisq; & auro grauis, omniumq; oculos & ora in se conuerterat, cum ascensura limen templi quod petebat, lumina in Christi de cruce pendentis effigiem conijcit, contemplaturq; concretos sanguine crines, diro spinarum vepreto implexos, nudum corpus, & confuso vulnerum liuore cruentum, manus pedesq; trabalibus clauis traiectos; se contrà regio luxu, mitra, purpura, gemmis superbam: qua meditatione, tanto animi dolore contacta est, vt defecta viribus, animo concideret. territz ancillæ aqua lustrali sopitam recreant, animamq; fugientem, & calorem coloremq; in vultum reuocant. ab illo momento omnem ornatum vel reiecit, vel subiecto cilicio, ne Christi memoriam poneret, asperauit. imò cum princeps profectionem longiorem sine illa adornaret, vestem illa preciosam, omninò viliori commutauit, pullamq; & lugubrem viduæ ritu sumpsit. Reuertente eodem,

& illa

& illa ad mundum muliebre redijt, ne viro moleſta eſſet, cui ſeruiendum haud ignorabat. ſæcundauit ergò Deus tam ſancti connubium, & ſtirpem virilem, hæredemq; principatus illi impertiuit; muliebre quoque geminam adiecit, quarum altera, principi Belgæ Brabâtino, nuptui tradita eſt, altera cælo deuota, præter Chriſtum, nulli adhæſit, cuius Parthenoni Aldeburgenſi, Antiſtita præſedit. Hermannum filium, vbi dies luſtrationis appetijt, ipſa ſuis geſtans manibus, ad Virginis, & Matris Dei exemplum, nuda pedes, inſuper & lara, non ſerico veſtita, difficili & ſcrupuloſa via, ad ædem ſacrâ deportatum, cum cereo, cæleſti patri, vitæq; authori ſtitit, & velut hoſtiam, pignusq; ſui ergà Deum cultus, conſecrauit. Ludouicus cum pietatem coniugis obſeruaffet, non ſolùm impedimento non fuit, ſed vel máximo adiumento, data ei plena copia miſeris, quæ vellet, tribuendi; qua illa copioſè uſa, tam profuſè omnia in egentes congeſſit, vt regna etiam diuiſura videretur: nec in eo ſibi ſatiſfaciebat, cum liberaliter elargiretur, quod ſuppeditabat, niſi ſuis pedibus viliffimorum caſas obiret, manibus vlcerofos tractaret, pſoras abſtergeret, ſordes ablueret, ægros leuaret, & lauaret, omniaq; vltimæ familiaris ancillæ munia, obiret. Miſerat Andreas Pannonum Rex pater Eliſabethæ Legatos ad Ludouicum, & vxor id loci abiecta admodum cyclade tecta incedebat, vt pæniteret non tam illam, quàm ipſum principem Coniugis tam ſordide incedentis. Et doleo, inquit, ſoror (ita compellabat Eliſabethâ coniugem) tibi non eſſe in promptu lautioſiorem veſtem, ad præcæres popularium tuorum prædituræ, nec mihi otium nouæ tibi comparandæ. Nihil eſt, inquit, illa quod erubeſcas meas ſordes, veſtium ſplendorem ſemper contempſi. In publicum tamen progredientem Deus ipſe hiacynthina, gemmis auroq; fulgente, decòre & magnificè ingenti miraculo ornauit.

Reſtitit Eliſabeth, claraq; in veſte refulſit, Os, humerosq; Deæ ſimilis, namq; ipſe decoram Induerat natæ pallam, lumenq; iuuentæ Purpleum, & lætos oculis afflarat honores.

Obſtu-

Obstupuit princeps, vnde coniugi nouus & inusitatus honor vestis, seorsumq; postea rogauit, vnde cultum illum acceperet? sic, inquit illa, nouit cælestis munerarius suos cultores, cultricesq; in tempore exornare. Expectabatur eadem in publicâ panegyri, ad mensam, à maxima nobilitate frequentatam, cum in ipsi gradibus, per quos Elisabethæ ad triclinium erat descendendum, iacens vltimæ sortis rogator, opem Reginae maximis vocibus implorabat. Nec tempus, inquit illa, nec res est quam tibi præfens largiar, maioribus inde clamoribus vocata, pallium ipsum quo tegebatur, nobile & regium proijcit petenti, qui collectum tollit, absceditq; conuiuiis inde præstolantibus, Dapifer renunciat principi, Dominam occupatam cum mendicabulo, superiore veste illi porrecta carere. Ludouicus ad coniugem ingressus rogat, ecquando tandem ad prandium sit accessura; ubi pallium sit, quo tegatur? illa, paratam se venire, pallium illic in pertica suspensum pendere, quod mox ancilla attulit, suspensio admiratione principe, ab ipso Christo acceptam, relatumq; vestem. Inter rei diuinæ solemnia, ipsi solemne erat, coronam ponere, monilia gemmasq; detrahere, inter plebem, cum palam per dies rogationum supplicaretur, consistere. Die parasceues imperauit domesticis, vt neglectis omnibus mundicijs vrbanijs, nullum sibi honoris, aut venerationis cultum exhiberent, nulla genua poneret, nulla quasi dominam agnosceret, quod illis diebus supremus mundi Regnator Deus omnibus modis abiectus, infami cruce occubuisse. Visa est olim in æde sacra tanto fulgore circumfusa, vt religiosissimus ex Sacerdotibus, oculis perstrictus contra tueri non posset. Non mirabimur tam illustre par coniugum? Ludouicus, Elisabethæ relinquebat arbitrio, res suas in pauperes parti; ipse Imperatori adesse, rempublicam iuuare, in medium consulere, inter aulicos tamen strepitus, ac vrbanas delicias, se ipsum circumspectum habere, pudoremq; ac fidem coniugi sartam rectam custodire, scorta introducta abigere. Si cælum, inquit, non respicerem, tamen thorum coniugis meæ quamuis absentis, hac ignominia non notarem; sed aspicit omnia

nia cæleſte numen, & grauiffimas ab adulteris pœnas exigit. Eliſabetha porrò abſente viro, id vnum ſtudit, vt omne ſtudium in egentes Chriſti greges cōferret, haud ignara Deum ſibi facta charitatis officia interpretari, quæ miſeris præſtituſſet. Itaq; Xenodochia peregrinis, Noſocomia ægris, Pædotrophia pupillis, Gerontodochia ſenectæ ætati molita, omnia vectigalia ſua impendit in pauperes. Annonæ precium, accenderat frumenti inopia, multos dira famēs emaciatos, in mortem dabat: occurrere ſtudebat Eliſabetha pro viribus publicis malis, omnia horrea aperuit, deſcriptis per claſſes eſurientibus, in diem, demenſum dedit. ſed maxima cura circà ægrotos erat, quos quotidie reuiſebat. nullius corpus tam vlcerofum erat, quod illa non regijs manibus contrectaret, nulla ſcabies, tam ſanioſa, quàm non abſtergeret, nulla lues tam infamis, à qua abhorreret, quorum, ancillantes puellæ, pedorem ferre non poterant, Domina fouebat, geſtabat, in ſinu ferebat. pupillis etiam ſingularem curam impendit, atque ex illis, oliſſimum quemque & maximè miſerabilem, præ cæteris ſtudioſius, & officioſius curabat, non immemor huiusmodi Lazaros, Deo maximè cordi eſſe, quos tãtò ſecuriores ſciebat eſſe æternæ felicitatis, quanto minùs hic de præſentis vitæ gaudijs guſtarent. præter valetudinaria, nongentos in ſingulos dies palcebat, quando precium annonæ maximè creuerat. neq; imperaſſe alijs miniſteria pauperum contenta, ipſa coràm adibat, inſpiciebatque, an ritè & ordine omnia adminiſtrarentur. erat inter famulas prima, quæ menſam apponeret, cibos inferret, curaretq; ne quid infelices deſiderare poſſent. nudos amiciebat, & cum res deficeret, ipſa ſuas gemmas, pepla, pallas detrahebat, quibus ab hyeme, rigentem gelu turbam defenderet. funera denique ipſa, Eliſabethæ benignitatem ſentiebant: telis nobiliſſimis & tenuiſſimis in partes diuiſis, cadauera velabat, preciosas diuitum pompas in exequijs prohibebat, vt eſſet quod egentibus tribueretur, profeſſa vtilius eſſe deſunctis, viuos tegi, qui ſepulſis, apud authorem vitæ, pacem impetrarent. Ludouicus demùm reuerſus, coniugem ad ſe de bonorum omnium profuſione dela-

tam absoluit, porroq; iussit in studio pietatis & misericordiae progredi. Erat, ut supra monui, vice illius moderator & custos con-
scientiae, medicusq; animi, Conradus Marburgius, vir summae,
caute, auctoritatis, fama nominis, doctrinae & integritatis inclitus, & Romani Pontificis legatione, ad signandum Chri-
sti militem in orientem profecturum clarus, postea quaesitor cor-
rupte religionis, eoque nomine, interfectus. apud hunc, bona prin-
cipis sui Ludouici venia, castimoniam (saluo mariti iure) & ob-
sequium voto consignauit. Erat Conradus seuerus promissi exa-
ctor, minimusq; in sermibus blandus, citata Elisabetha olim ad
concionem, nescio quibus, ut in regis aulis, multa inter os & of-
fensam, sermibus praesertim obijciuntur, impedita negotijs non ap-
paruit, cui mox Conradus conditionem & obedientiam renun-
ciauit, iter & quaereret alium, cui promitteret numinis auctori-
tate obsequelam, nec praestaret: indoluit sanctissima mulier de-
neglecto imperio, & per interminuos precata veniam, acta egit,
venit ipsa, & ad pedes Contrahi tanta princeps & regia matrona se
abiecit, pacemq; tandem imperauit, durus etiam pedilequis ca-
stigator, in se ipsam tam grauiter saepe animaduertit, corpusq; re-
figum adeo afflixit, ut religiosi possent exemplo crudelescere. Ha-
eris se condecibat, & ancillarum manus virgis armabat, quibus
ipsa laceraretur, quod spectaculum ita mouit posteritatem, ut
etiam in pictorum tabulas exiret, & artis publicis spectandum fi-
beretur. Interim Ludouicus professus militiam sacram, crucemq;
insignitus, in Orientem mouit, Elisabetham viduauit, in itinere
Brundisij vel Hydruntis, ut alij memorant, rapida febris extin-
ctus. nunciatur coniugi a Socris, primum per ambages, mox aper-
te, mors Ludouici. Elisabetha concellatis digitis, quod est ex-
tremi doloris argumentum; Ergo, inquit, frater occidit meus?
(sic maritum appellare consueuerat) mihi ergo simul cum illo,
omnia mundi gaudia extincta sunt. illicq; surgens & aula per-
currens ad partem adhaerit, parum gnara quo tenderet, aut
quid actitaret; ita commouerat, & non nihil emouerat mentem
subitus animi motus; sed miti praesentium oratione recreata, &

caelesti

cælesti consolatione numinis, quod in tali tempestate, suos non destituit, delibuta; animum paulatim recepit. cæterum Deo reliquum omne vitæ tempus transcripsit. Primum hoc telum erat, quo post Ludouici discessum, icta est Elisabetha, proxima virtute tolerantia, antiquissimæ memoriæ Iobo, quem ad singulare certamen tyrannus inferorum prouocauit. mox alterum longè atrocius in eandem torfit. Henricus Ludouici germanus, malis aulae coruis suadentibus, fratris bona, quæ ad Hermannum Ludouici ex Elisabetha filium, ex asse pertinebant, inuasit; arces, castra, oppida occupauit. Elisabetham, hoc est ipsam virtutem, omnibus fortunis exutam, præcipitem exturbauit. Descendit regia mulier, vt olim sanctissimus Rex Dauid, à filio, regno pulsus; descendit inquam Elisabetha omni suorum ope destituta, cum paucis pedissequis, in subiectum castro oppidum, incerta quo diuerteret. & quæ paulò ante tot peregrinis hospitia, tot agris valetudinaria, tot miseris domicilia constituerat, ipsamet, quibus succederet tectis, non habebat. proximam indè Cauponam ingressa, illius noctis partem traduxit, quoad signa ad preces matutinas, canerent religiosi sancti Francisci, ad quorum ædem se mox contulit, rogauitq; præfides chori, vt vellent sancti Ambrosij & Augustini hymno, Deum suo nomine laudare, quod data sibi esset occasio, aliquem paupertatis gustum cum Christo experiri. tantum abest vt indignatione mota, ulli mortalium, quàmuis atrocissimis prouocata iniurijs, malè precaretur. interim omnibus exclusa tectis, quod passim omnes ciues Henrici formidarent indignationem, non fuit causa ad primam redire cauponam. & paruuli interea ex arce deportati sunt ad eam liberi cum geminis inquam sororeculis Hermannus, qui maternum Elisabethae pectus dira commiseratione lancinabant, cum miserabilis matrona non haberet, quo loco paruulos reponeret. poterat hæ calamitates heroum animum frangere, quæ tamen Elisabetham non debilitarunt, cum illa tantis ærumnis afflicta, quasi fortior, vt pressa palma exurgeret. Confugit primum ad Sacerdotis ædes; mox ducta in amplam hospitis domum, tamen ferè

extrà domum habitauit; in vltimum tecti angulum & angustias, cum tota familia retrusa, coactaq; ad sordidum cauponis stabulum reuerti. nec hic modus finisq; afflictissimæ principis fuit. ingressæ nescio quam viam oppidi, alto cæno obitam, angustâ, viatori semita patebat, occurrit illic Elisabethæ anus, quam felix olim, infelicem stipe aluerat, ægram medicamentis fouerat, alijsq; beneficijs affecerat, hæc vipera, Elisabethæ non modò via non decessit, sed impulsam in medium lutum abiecit, vt omnem corporis cultum sædissimè inquinaret, ipsaq; se, vestemq; in flumine eluere cogeretur. nec interim aduersus lamiam indignata, risu etiam suam fortunam (quam suprà fuerat) prosequabatur. sed tantam tamq; excitatam fæminæ patientiam, non passa est Dei benignitas immunem abire, cælestibus delicijs, illustrationibus diuinis, visisq; inusitatis, frequenter solari solita, magnaq; gaudiorum copia inundare, vt se penitùs in Dei prouidentiam, amicitiam, & sinum conijceret, nouosq; spiritus ad plura & grauiora perpetienda fumeret; sed propinqui sortem iniquam Elisabethæ miserati, curam illius susceperunt, Matertera inquam Kizingensis Antistita, & Ekbertus Bambergensis Pontifex, illam enim vocatam ad auunculum Bambergam viduam deduxit, qui, vt par erat, & propinquitas, ac humanitas monebant, officiosissimè exceptam, pro conditione principis, sororis filiam liberaliter habuit, sepositamq; Babstaini Castro, donec alterum illi maritum quæreret, aluit; quod vbi illa sensit hoc agi ab auunculo, vt contra animi sententiam, & iuratam Deo castimoniam, cogeretur nupta fieri, statuit omni ratione repugnare, etsi minùs verbis profectura videretur, etiam os, truncatis naribus, dehonestare, vt procos omnes à sui contemplatione, & desiderio auerteret; hoc magis cælo se placitum rata, quominùs mortalibus arrideret. Inter hæc comites Asiaticæ expeditionis reuersi, corporis iam defæcati exuias, vrna clausas, secû in Germanias detulere, quod vbi Bambergæ nunciatû est, Ekbertus euocatam olim Ludouici coniugem Elisabethâ monet, vt venientibus viri cineribus occurrat. nouû vulnus optimæ & amantissimæ viri fæminæ infli-

infigitur, cum in nouum funus, ipsa propemodum funus facta, vt par est credere, prodit, pignus viri amplectitur, & resumpta anima, vt erat religiosissima, Deo etiam hoc beneficium in acceptis retulit. iuuat precationis verba hic collocare, ne mutatione vorum simul pietatis gustum corrumpam:

Gratias tibi ago Domine, ancillæ tuæ ingens, quod habui desiderium in aspectu ossium dilecti mei adimplere, & afflictam & desolatam animam meam dignatus es misericorditer consolari. ipsum tibi à semetipso, & à me, in subsidium Terræ sanctæ oblatum, non inuideo; licet eum dilexerim ex corde. Tu scis Deus, quod eius desiderabilem præsentiam mihi gratissimam, omnibus huius mundi delicijs & gaudijs antefertem, si ipsum mihi tua benignitas concessisset. optaremque omni tempore vitæ meæ, in egestate & mendicitate viuere, dummodo eius frui contubernio, de tuo beneplacito licuisset. nunc verò ipsum, & me, tuæ voluntatis dispositioni committo. nec enim etiam si possem, cum ad vitam reuocare, minimo mei capitis capillo, præter tuum beneplacitum, vellem.

Dein vocatos domum reduces, humaniterque salutatos, cum confidere iussisset, caput exponere, quid sibi, liberis, familiæ secundum mariti obitum accidisset, quàm indignis modis, ipsa recto, liberi hæreditate, famulæ seruitio, fuissent expulsæ, neque se tam de sua sorte queri, quàm inter beatas reputaret, vt quæ iam pridem omnes præsentis vitæ secundas res inter aduersas duceret, quàm pupillorum vicem dolere, qui præter ius fasque omne, bonis paternis sint exuti, cum matre in vltimas vitæ necessitates coniecti, alienorumque misericordia viuere coacti. Hospites indignitate rei commoti, causam se eius acturos responderunt, egit cum eisdem Ekbertus auunculus Elisabethæ, pontifex Bambergensis, vt suis sedibus & loco, mater cum trigemina prole restitueretur. interim ad Henricum nuncij volant, adferri vnam pignorum Ludouici ex Apulia, Elisabetham aduentare; quod ubi inter procures & populum increbuit, certatim gratissima apud omnes principis memoria occursum est, funusque maxima cele-

britate conditorio maiorum illatum. Rudolphus exin vnus ex
 comitibus olim Ludouici, Henricum aggressus, libera sanè voce
 compellauit. Ludouicus germanus tuus, fortissimus iuxta, ac
 religiosissimus princeps, patriam, liberos, coniugem, principa-
 tum, vitam reliquit, vt Christo, sua Terræ sanctæ incunabula ex
 hostibus affereret; tu frater principis, quem ille tutorem coniugi,
 liberisq; reliquerat, viduam suis sedibus exturbas; ad ultimam
 necessitatem redactam, stupem rogare cogis; pupillos eijs; hæ-
 reditatem inuadis; maies fratris incastas. quid Deo iusto vin-
 dici respondebis? quid apud fratrem excusabis? quæ ista ratio
 inter proximas necessitudines est viuendi? tutior illa inter ho-
 stes, apud Saracenos & Paganos, imò feras, quam leuimum vi-
 xisset. quod hostis erubuisse facere, frater designasti, vxorem
 fratris regia stirpe ortam, matronam æui sui sanctissimam, exem-
 plum pudoris, pietatis, religionis proscrisbis? quam viri primum
 miscesse afflictam, morte exanimatam, ex sua possessione in exi-
 lium, in viam, in mendicitatem conijcis? tibi apud omnem po-
 steritatem sempiternam infamiam, apud omnes sapientes indi-
 gnationem, apud subiectos odium creas. terras, si perinde vt fa-
 minæ solitudinem & viduitatem in terris omni desertam auxilio
 vides, à cælo quoque numinis ope destitutam credis. atrocissi-
 mam supremi numinis vindictam, in te conceitas. Quid in te mu-
 lier offendit, aut potuit offendere, quam nemo ne laudare qui-
 dem satis vnquam ob virtutem potuit? malè gessisti rempublicâ,
 turpissimam famæ notam inuulsi nomini tuo, principatus iura
 confudisti, pupillos à matre abstraxisti, quos ob inopiam regia
 mulier alere non potuit. non vides atque adeò non sentis, immi-
 nentem iugulo tuo sententiam supremi Iudicis viduarum, nisi
 læsam tam atrocibus iniurijs omni ratione placas, & illam ad ira-
 tum tibi numen placandum allegas. Euerberauit oratio Rudol-
 phi aures, animamq; principis torpentis. accepit in meliorem
 partem, quamuis liberam admonitionem amici, Henricus; vel
 quòd nondum honesta indoles omnem humanitatis sensum ex-
 tinxisset; vel quòd perculsus vti reor, metu numinis, nisi satisfac-

ceret offensæ, imminuentem sibi vindictam extimesceret. certe ærumnis illachrymans Elisabethæ, ad illius arbitrium se promptum esse omnia quæ eripuisset redhibere, ignosceret sibi, & iras cælitum à se auerteret. pettauerat enim Henricus paulò ante, adolescentiam egressus, non tam suaptè ingenio, quàm improbißimorum mancipiorum scelere circumuentus, quod Henrico non primo vsu venit: multos principes & Cæsares domesticorù seruorum impia fraude, in scelus actos meminimus. Elisabetha, vbi recognouit Henricum iniurias deprecari, paratumq; ad castra, oppida, agros, omnia denique reddenda, quæ ad ipsam vel liberos pertinerent, nihil pro se exegit, nisi quæ ad dotem pertinebant, cuius vsu fructum liberè petebat, vt esset vnde egentibus largiretur. liberis sua iura salua volebat. ita conuenit inter Henricum & Elisabetham, quam officiosissimè tractauit, quamdiu apud illum in castro morata est. sed illa fastiditis aulicis moribus, ad cælestes delicias aspirabat. ambibant multi ipsius iam restitutæ thorum, sed illa desponsam Christo viduitatem sacrosandam habuit; proculq; ab omni Veneris cupidine remouit. quod vbi proceres Turingi animaduertere, fæminam ab omni ciuili aulicoq; apparatu & fastu abhorrere, gaudere humilibus & abiectis, negligere cultum vestium, omniaq; gaudia corporis pro tormentis æstimare, exosi pietatem, quam adorare debuerant, vti mos est profanorum hominum, pro deridiculo, fanaticam, fatuam, insanam dictitare, nec alloquiò, nec vlla veneratione dignari, quod sanctissimæ fæminæ multò gratius fuit, quàm si exquisitissimis cæremonijs coleretur. Erant tamen è sapientioribus, qui ipsius virtutem admirabantur, continentia laudabant, modestiam prædicabant. quin ipse Christiani orbis pater Gregorius nonus, qui ad Ecclesiæ sanctæ clauum sedebat, cum de tantæ principis virtutibus accepisset, atque ingentes ærumnas quibus à viri morte agitata fuerat didicisset, epistolam composuit, qua illam ad spem æternorum præmiorù excitabat, simulq; Conrado viro religiosissimo, & id loci doctissimo, qui singularem ipsius curam, patris loco susciperet, commendauit.

grata,
fuit

fuit Elifabethæ, cura summi in orbe patris, sed habebat illa & curatorem in cælo, qui maximis illam copijs gaudiorum explebat, quibus adeò hilarata est, vti nemo in summis honorum triumphis ita exultarit, atque ipsa in omnium rerum contemptu itaq; cepit apud animum tractare, quibus se modis magis inter homines abijceret, vt maiore apud Deum gratia valeret. institit ergò apud Conradum, cui dudum obsequium vouerat, petere, liceret sibi abdicatis omnibus rebus humanis, etiam ipsa dote, mendicato vivere, & ostiatim stipem rogare; quod tamen non impetrauit, sapienter Conrado faminæ desideria temperante, quod varias sciret necessitudines in vitam humanam incidere, præsertim faminarum. Erant præterea Ludouici, quæ fecerat, nomina dissoluenda. illa tamen quod proximum erat, vt Christum nudum, omnibus exuta còmodis, sequeretur, in æde sacra D. Francisci, apud religiosos, paupertatem, quantum in ipsa fuit, iurauit, omniaq; vitæ commoda eiurauit. secuta magistrum Marburgum, vbi condita ei ædícula, sedem Conradus posuit, vestes delicatas detraxit, abiectas induit, ancillas lautiores remouit, omni denique humana consolatione spoliavit, vt ardentius & plenius Christo inhærens adoleret. Marburgi valetudinarium instaurauit, vbique plenis votis miserabili turbæ ancillabatur, quibus ipsa mensam præbuit, & ad suam adhibuit; adeò addicta fuit ægris, vt Conradus temperare virtutis ardorem coactus sit. Et cum nulla bona largitrici sufficerent, ipsaq; leguminibus, & olusculis aqua elixis, vitam toleraret, lana facienda; quod in regijs matronis inauditum, suæq; manus precio vixit. detulit fama hanc vltimam inopiam Elifabethæ, ad Andream Pannonum regem parentem illius, quem verecundia simul natæ, & miseratio mouit, vt ex nobilissimis Dynastam Marburgum mitteret, primum rei cognoscendæ, deinde filiæ domum reducendæ, ratus in suam redundare infamiam filiæ mendicitatem. Pama, hoc nomen legato erat, vbi Marburgum venit, ad colum sedentem regiam faminam offendit, & attonitus: Christe sancte, inquit, quid hoc spectaculi aut miraculi regium sanguinem, Vngariæ rege natam,

Prin-

Principem Turingiæ, feruarum modo, fufum torquere, in fordibus iacere, regium corpus obfitum squallere. quæ te miseram, fata vrgent, aut quibus ærumnis conflictata, in hunc fortunæ cafum descendifti? adfum Domina, vt te iuffu Regis, ad Regem patrem reducam, qui fi præfentem tuam vitæ conditionem afpiceret, examinatus concideret. Elifabetha gratijs parenti actis, decretum fibi refpondit, fpe melioris & æterni regis recipiendi, captam viuendi rationem pergere, viam fibi cæli Imperatorem præiuffe, hunc fe fequi, nec ab ea, quoad viueret, recessuram. ita Comes ad Regem, illa ad lanam reuerfa, quotidie maiora virtutis exempla edebat. à cuius familia nobiles puellæ remotæ, è feruili fortuna affumptæ, quæ non tam ipfi, quàm ipfa illis feruiebat. in menfa ad latus affidebant, Dominam fe appellari vertuerat; fuo nomine, vt quifque è vulgo alter alterum compellat, compellari voluit. fuit inter famulares puellas Hyrmengardis, obferuatrice fimul & admiratrice operum Elifabethæ, quæ in fubmiffione dominæ fuæ, attonita hærens: Tu quidem, inquit, heu, tibi præmia modeltia concilias, dum nos menfa tua dignaris, atque affidere, eademq; quadra viuere iubes; fed vide nedum tibi prodes, nobis obftis, quæ nobis de tanta dignitate, non mediocriter placere, atque etiam blandiri & intumefcere poffumus, quando iubemur cum Principe & Regina, ad eandem menfam accumbere. hic Elifabetha: nihil eft quod verecundaris, ipfamq; familiariter in finum recepit, vt fe plus humilium ancillarum conuictu, quàm regiarum virginum obfequio delectari oftenderet. hanc tamen fibi authoritatis prærogatiuam retinebat, vti nemini impunè liceret vocem mittere, quæ non pietatē, verecundiam, religionem faperet. fi quæ contrafeciffet; Vbi, inquit, eft Dominus, qui de fe loquentibus, medius adest? adeo numinis maieftatem femper præfentem animo intuebatur. hoc vfitatum erat illi, & folemne, vt comitata puellis, domos miferorum adiret, panem, farinam, carnes, fua manu egentibus difpertiret, inibi; veltē, lectos, fupellectilem contemplata, vbi deeffe neceffaria animaduertit, annulis, preciofisq; capitis orna-

mentis oppigneratis, inopiæ succurrit: quibus rebus adeo se
 Deo probauit, vt eam omnibus mortalibus suspiciendam miris,
 & inusitatis factis exhiberet. Mater primum Gertrudis, Berthol-
 di Carinthiæ & Istriæ principis filia, ante non paucos annos vi-
 ta exturbata, piacularibus adhuc flammis vrgebatur, quod in lu-
 xu regio, & moribus aulicis, mirum non debet videri, cum pa-
 ganus olim vates monuerit, pietatem in aulis raram esse. Gertru-
 dis ergo ante mortem, inopinato obtruncata, nullis expiata sa-
 cris decesserat, & mens tamen Reginæ bona, ac vltimus spiritus,
 haud dubiè non sine dolore expressus, ab inferis infelicem defen-
 derunt, quæ permissu numinis, secundum nocturnam quietem
 Elisabethæ visa: Nata, inquit, dilecta, magis adhuc flamma-
 rum tormentis crucior, ob vitam non ex lege transactam, exora
 pacem, & veniam delictis, nam potes, impetra. surrexit illicò de
 lecto Elisabetha, supplicibusq; votis, numinis clementiam matri
 conciliauit, cui mox illa omnibus pœnis expedita, gratias egit,
 adiecitq; preces illius, omnibus quibus vellet, profuturas. sed
 enim Elisabethæ mens in pauperum curam tota expendebatur,
 hæc illius erant miranda opera. narratum est supra, voluisse il-
 lam se omnibus bonis abdicare, prohibitamq; à Conrado animi
 illius moderatore, iussamq; pensionem annuam ex dote accipe-
 re, vnde & ipsa viueret, & alijs benignè faceret: nouerat Con-
 radus illam, pecunia non nisi ad miserorum operum vsuram, resta-
 bant tamen præter pensionem, fundi, agri, oppida, quæ bona
 Cōradi venia, per auctionem vendita, in pecuniam redegit. dein
 rogatorum insignitam ex omni vicinia turbam, ad certum diem
 cogi iussit: confluxere tantæ copię, vt exercitus videretur. his
 per ministros legem dixit, ne quis à destinato loco surgeret, ne
 bis ad capiendam stipem accederet, ne quis turbas cieret, qui
 cōtrā fecisset, capillitio plecteretur: ita expensæ autem marce quin-
 gentæ, quæ supra sexaginta millia aureorū, nostratis hodie num-
 mi efficiunt, nullius vnquam imperatoris, quamuis potentis
 tanta fuit in pauperes vno die munificentia: orbem ipsum si pos-
 sedisset Elisabetha, in egentes partita esset. nemo vnquam tam
 auidus

avidus fuit æris coaceruandi, quàm cupida fuit Elifabetha eiusdem tribuendi. delata est per occasionem puella ad Elifabethā, perindè quasi dictam illius legem violasset, iussaq; est attonderi, & ferebat comam tam laudatam, vt & ipsa se circumspiceret, & passim omnes in sui spectaculum attonitos aduerteret. puella immane vociferatur, non se ad stipem petendam, sed sororem ægram reuifendam venisse: quod cum Elifabethæ renunciatum esset, rectè factum affirmavit, non redituram ampliùs ad saltantium choros, coramq; adductam rogauit, numne sanctioris olim vitæ cogitationem suscepisset? dudum, inquit, virgo hoc apud me deliberatum habebam, vt res fugientes fugerem, & æternas per religiosam vitam consecrarem. enimuero flauentis & luxuriantis gratia comæ, me à destinato retardauit. Ecce tibi, quæ olim casaries regiam Davidis stirpem Absalonem, à quercu suspendit, eadem hanc virginē, à voto religionis suspensam, interemisset, nisi Elifabethæ ferrum funem hunc iubarum abrupisset, quo plùs se affici dixit, atque si Hermannus filius Imperatoria, cum imperio insignia capisset. mutauit exin puella vinculis comæ exsoluta, mentem, vestem, vitam, duceq; Elifabetha operam omnem & vitam, in valetudinario ægris impendit, ac pro vanitate capillorum, coronam numquam auferendam, recepit. Iam Elifabetha nullis poterat officijs ergà miseros fatigari, nunc publica obeundo Nosocomia, nunc singulis inquirendis, quibus inferuaret. deprehenderat pupillum omni ope humana destitutum, morboq; molestissimo conflictatum, siue dysenteria, siue hemorrhoids ille fuit, assiduo certè sanguinis fluxu laborabat. hunc Elifabetha diu noctuq; suis manibus fouebat, gestabat, abluibat (cum sæpe per noctem illius opē infelix imploraret) quoad animam efflaret. Ab hoc ad virginem elephātiāsi, quam lepram vocamus, laborantem, se conuertit; eamq; in suum intimum conclaue deportauit, illic omnem curam, vt postremissima serua, adhibuit, vt ne quid ægra desideraret, huic cibum parauit, lectum cubicularem composuit, sordes abluit, surgentem vestiuit, ad somnum euntem deuestiuit. sed Conradus hanc ab illa curam

remo-

remouit, veritus, ne simul ipsa & familia, contagione tam infamis morbi, traheretur. Cuius loco, mox puerum fœdissima capitis porrigine, tamquàm furfuribus aspersum, curandum suscepit, denique inter ancillas ipsa ancillarum famulam egit. quicquid in culina purgandum, domi verrendum, curandumq; erat, missis subindè alio per id tempus domesticis, ipsa expediebat. Vicinam olim partui, per mensem aluit, abeuntem pallio texit, sese exalceauit, vt miseram à pedibus muriret, quæ cum relicto infante fugisset, precante Elisabetha non potuit progredi, donec repressa, secum abstulit suum partum. In egentes tamen visa, profusior, à Conrado coercita est, ne familia rerum necessariarum inopia premeretur. itaq; præcepit, vt singulis, non nisi singulos teruncios impertiretur: sed inuenit pietas illius, etiã hic, artem plura largiendi. dare prius sestertios solita, denarios eos in nûmos redegit, singulosq; seorsim petenti, adnumerauit, vt nunquàm plus simplici vice daret, quàm nummũ, & tamen vt sestertios exponeret. itaq; accusata à fæminis, quas illi Conradus custodes, & velut magistras apposuerat, acriter & seuerè non verbis, sed verberibus, ac colaphis multata est: cui dulce fuit, quicquid Christi nomine patiebatur. Nec minùs animis curandis, quàm corporibus intenta, multos ad expianda per confessionem peccata, multos ad religiosam vitam induxit. nihil non poterat precibus apud Deum Elisabetha. Gertrudis Leimbacha nobilis, ad Elisabetham venerat salutandam, quam comitabatur ephebus Bertoldus, profano cultu corporis ornatus, sed parũ à virtutibus excultus, vt solet vana iuuentus, parum pensu habens salutem, ante quàm ponit corporis ornamenta. hunc contemplata Elisabetha, & ex habitu oris, vestiumq; vanitatem coniectans de animo: Quid agis, inquit, adolescens parum benè ad virtutem composita; quamobrem non applicas animum ad virtutis cultum, & auctori vitæ tuæ te ipsum auctoras, à quo olim æternis bonis augearis? Propitia tu mihi, inquit, numen Domina, vt illud, prout par est, colam. Vis, inquit Elisabetha, vt pro te preces fundam? annuente, & precante; Simul ergò Deo supplicemus.

cemus. ambobusq; in genua subsidentibus, in Cænobio Vverdensi, vbi res gerebatur, cæpit vterque Deo preces supplices sternere, & tam ardentes Elisabetha, vt adolescens sentiret, non animum suum tantum, cælesti calore inardescere, sed ardorem etiam, in corpus redundare, quem cum ferre vehementiorem non posset, rogauit vt illa modum precandi faceret, sed perseuerante, cæpit sudore perfundi, toto corpore diffluere, æstuare, concidere, vt ab accurrentibus fuerit leuandus, qui maxima voce, inclamans Elisabetham, vt remitteret preces, alioquin in carbonem redigendus, desijt illa precari; ille feruere. calorem imò ardorem adolescentis, ancilla vix potuit sustinere, quæ manus illius tangebatur. ipse ad S. Francisci familiam se mox contulit. Cæterum ipsa per se, in meditationem rerum diuinarum coniecta, hauriebatur à cælesti spiritu, Christi q; multis sanctis, stipati aspectu, frequenter dignata absorbebatur, à quo miranda didicit, sed alto silentio pressit. Certè os à contemplatione redeuntis adeò subindè radiabat, vt cum Mose, in Sina, versata videretur. durabat hic secessus mentis, multas sæpe horas, nec à reditu mentis cibos admittebat, cælestibus epulis saginata. Sed iam decurso tam laborioso vitæ stadio, pacis tandem grata appetebat quies, ad quam ab ipso Christo, coram benignissimè inuitata, cognouit, quo die sibi vita migrandum esset. decumbebat gratiter eodem tempore, Conradus ipsius moderatur conscientiæ, ad quem ingressa discipula, solabatur laborantem; & cum inter religiosam fermocinationem, quæreret Conradus, quam vitæ rationem in sua morte (summum sibi diem imminere ratus) cogitaret instituere: hic Elisabetha de morte quidem Conradi contieuit, sibi verò adesse supremum vitæ tempus, idq; se diuinitus agnouisse respondit, quartoq; ab eo die, valetudine tentari, ipsosq; dies duodecim assidue laborare, sæpe intra eos dies cælestibus visis, symphonia illustrationibusq; recreari. Vltimis diebus, nullum amplius ex visoribus, præter Conradum, & domesticas ancillas admisit; ad vltimum tribunal iudicis, inquebat, causa dicenda est, absint curæ mortales. ergò sacris omnibus expiata, cum de

ijs, quæ pauca supererant bona, à Conrado rogaretur, quid statueret; vestem dumtaxat vilem, quæ defuncta tegeretur, sibi retinuit. reliquorum omnium, ex assè hæredem fecit in pauperibus, Christum. ad quem anno Virginei partus M. CC. XXXI. mense Nouembri, ex præsentī vita est profecta, & quarto post die in ædicula Xenodochij, quod ipsa suo ære posuerat, condita. ad funus, ingens omnium ordinum concursus est factus, pauperum lachrymis illi parentatum; quorum alij benignissimam patronam lugebant, alij suam altricem, famem & mortem formidantes, gemitabant, alij denique velut ipsam parentem deplorabant. populus ex funere reliquias carpsit. prodigia inde multa ad tumulum edita, omnis generis mala, corporis & animi curata, sedecim in vita reuocati; quæ miram Elisabethæ sanctitatem adeò celebrarunt, vt in publicas relata tabulas, & præsulū signis testata, ad Gregorij IX. Pontificis Maximi tribunal, examinanda mitterentur, qui datis cognitoribus, posteaquàm intellexit vera esse, quarto post anno, quàm erat defuncta, Perusij, anno Christi M. CC. XXXV. vij. Kal. Iunij, præsentibus Patriarchis Hierosolymitano, & Antiocheno, multis Metropolitanis, Episcopisq; frequentissimo ordine hominum sacrorum, & infinito populi concursu, ipso die Pentecostes, instituta supplicatione, à Gregorio, cælesti religione consecrata, sanctaq; inter Sanctos est accensa. quod vbi in Germaniam est renunciatum, tota natio excurrit, & ad sacrum corpusculum, ex humili & abiecto tumulo proferendum, transferendumq; & nouo honore exornandum, summa frequentia accurrit, inter quos orbis Princeps Fridericus Imperator, sacri tres Imperij Septemuiroi, Moguntinus, Coloniensis, Treuiriensis, illisq; minores Pontifices subiecti, Principes Imperij duo germani, Ludouici mariti Elisabethæ fratres, Henricus & Conradus, cum Sophia matre, sociu Elisabethæ. denique censi omnes supra duodecies centena millia. sacer olei liquor, ex offibus benignissimæ principis liberaliter, cum gratissima odoris fragrantia, promanauit, testis castimonie, sanctitatis, & in pauperes benignitatis. dona, vota;q; regia, à Cæsare, &

Regni proceribus oblata. illiq; ipsi qui ante paucos annos Elisabetham ex arce, castro, ædibus, omnibus egentem exturbarant, qui fatuam, & stultam deriserant, nunc supplices ad puluerem tumbæ iacent, plorant, venerantur, ac sibi propitiare conantur. hæc rerum conuersio fieri solet in sanctis, primum abiectis, postea gloriosis & diuinis. Hæc ex octo libris, in octo ferè paginas relata constrinxi, indignus qui de sancta tam illustri, & cælesti femina, tam indignè scribam. hæc tamen pietate & eruditione singulari, sacri scriptoris nomine dignus, Mattheus Raderus Societatis Iesu presbyter. qui statim Iusti Lipsij verba, de Elisabetha nostra, subiungit eiusmodi.

Admodum puella Elisabetha, & trimula dumtaxat, Ludouici filij Hermanni Lanthgrauij Thuringiæ, & Hassiæ, nuptijs despõdetur, Legatis vtrimque missis, qui Ludouicus inter potentes Germaniæ Dynastas eminebat, & genus ac sanguinem ad Carolum magnum referebat. deducitur in Thuringiam, anno post, idest quadriennis; & sub oculis curaq; parentum, futuro marito crescit, & educatur. quantis iam tum sanctimonia indicijs, longum sit dicere; hoc moneo: puellam, vxorem, viduam, mira pietatis laude, celebrem fuisse. ideòq; à pictoribus aut sculptoribus passim caput eius, triplicei corona insigniri, quam in quoque ordine illo iure sibi poscit. sed hæc igitur grandiuscula, & viri iam patiens, marito iungitur, annos nata circiter quatuordecim. is mulierem, matremq; fecit, & genuit ex ea anno altero. Hermannum primum, vnicumque filium; & mox biennio post filiam Sophiam, quæ Duci nostro Brabantiae nupsit, iterumq; biennio alteram Sophiam, quæ matris opinor, monitis, aut exemplo, pertæsa rerum terrestrium, & cælestia spirans, sacrarum virginum cætui se mancipauit, in Franconiæ monasterio Nitizinga. quod ita in Chronicis Erphordiensibus fideliter scriptis, reperio; & si alibi hanc non Sophiam, sed Gertrudem dictam, & virginitatem consecrasse Aldenburghi. hi liberi, neque maritus, diu superfuit; cum tactus piæ militiæ amore, anno M. CC. XXVII. vnâ cum Federico Imperatore, ad Terræ sanctæ recuperationem, iret nec

perueniret. nam Hydrunti in Apulia, dum transgressis omnia, parantur, febris correptus obiit; siue ut alij, veneno interceptus. de loco plures consentiunt; legi tamen, qui in Sicilia obiisse asserant; nostro fortasse non suo errore, cuius illius qui nomenclatura, ipsa Apulia, & Regnum illud hodie Neapolitanum, Sicilia nomine dicerentur. sunt etiam, qui in ipsa Terra sancta obiisse, sed temerè & falsò tradunt. Loculus quidem & ossa paulò post ad mæstam Elisabetham translata; mæstam etiam ab iniurijs, quas ab Henrico fratre mariti erat passa. is enim à primis statim nuncijs de morte, Hermannii pueritiam, suum commodum ratus, prouinciam, arcem, bona inuaserat; Elisabetham cum suis eiecerat; ita propter & ferociter, ut misera paruos liberos trahens, & cum fortuna deferta ab omnibus, vix hospitium reperiret, metu potentioris, contulit se itaq; in Hassiam, tota pietati iam consecrata, gignitq; assidue, ductore quodam Conrado, religioso & optimo viro, operatur Marburgi; ubi & diem suum obiit; etsi placato iam Henrico, & ideo ab opibus instructior. sed quas non nisi in pauperum usum, & statim largitura admisit. obiit autem quadriennio circiter à marito, anno M. CC. XXXI. quod scriptores eius æui constanter tradunt: & ergo iuuenis obiit, nec nisi annos viginti quatuor nata; breui circulo quantam virtutum copiam complexa? quæ fama, sed & miraculis diffusa, caput Ecclesiæ Gregorium tunc nonum, haud latuerunt, atque is eas produxit, & propalauit, & ipsam, conuentu & consensu, sacrorum procerum, Perusiæ, cælestium numeris adscripsit; iussitq; precibus & veneratione prosequi, & festum quotannis diem habere, xiiij. Kalend. Decembris, quo ex hac vita migrasset. Diploma ipsum Pontificis, Vaticana Bibliotheca in suis registris habet, promulgatum anno M. CC. XXXV. quadriennio ab eius morte. eo autem in Germaniam perlato, concursus Marburgum factus, ossa de humiliore, in altiore locum, translata; cum adesset Imperator ipse Fridericus, honoris & pietatis ergò, itemq; Archiepiscopus Moguntinus, Colonienfis, Bremensis, & magna, vtriusque ordinis procerum manus. quo tempore è sacro cada-

uere oleum vbertim manauit. Imperator corona aurea decorauit, alij donis alijs: Ego te Diua breuiter laudibus, precibusq; SALVE. ET FAVE. hætenùs apud Raderum Lipsius. qui Raderus sub imagine sanctissimæ fæminæ pauperum pedes lauantis, hoc carmen habet:

Vt caput impediant celfo diademate Reges,
 Tela per & flammæ, arma virosq; ruunt,
 Regia prò, quantum manus hæc ex regibus extat,
 Abijcit ad nudos, quæ sua regna pedes,
 Et pedibus claudis festinat ad altera regna,
 Non rapienda armis, non capienda viris.
 Quis maior, qui quærit opes? an calcat? hic illis
 Imperitat, seruis, seruit at ille suis.

Hæc ille de B. Elifabetha. cuius dentium excellentiam cælestis sponsus videtur ad viuum, verbis illis ad sponsam, in sacris Canticis expressisse, quibus omnes gemellos fætibus prædicauit. siquidem gemelli fætus sanctitatis eximiæ Elifabethæ nostræ contingere. Margarita nempè, mox describenda ex Bela fratre neptis, virgo sanctissima, Dominicanæ sacri instituti preciosissima margarita. & ex sororis Terefæ filio Petro Rege Aragonum, Elifabetha Lusitaniæ Regina proneptis, nuper ab Urbano Pontifice, sacra antiquitatis raro cultore, Aris admota, Franciscanæ familiæ sydus fulgentissimum, vt nominis eiusdem, ita consimilium virtutum, in statu virginali, coniugali, & viduali, hæres eximia.

V I T A
S. MARGARITAE VIRG.
FILIAE BELAE REGIS
VNGARORVM.

DECEDENTE post obitum sanctissimæ Elisabethæ, eius patre Andrea Rege, succedenteq; pio patri, eiusdem pietatis hærede Bela filio, nominis huiusce quarto, decimo à sancto Rege Stephano, Vngarica pietas legitimis olim Deo offerendas oblationes à lege præscriptas, integra persoluit: vt enim sanctus Stephanus pro primitijs Regi regum Deo debitis, puritatis hostiam Emericum filium, ita Bela, decimæ sacrificium, purissimam filiulam, dignam Elisabethæ neptem, eidem dicauit, obtulitq; eam ex Maria filia Theodori Lascari Græcorum Regis in Asia, Augusti nomine, eo tempore, quo Franci Constantinopolitano potiebantur Imperio, suscepit in Dalmatia, apud Tragurium ciuium olim Romanorum oppidum, teste Plinio, marmore notum, ad quod innumera Tartarorum multitudine ex Asia, tunc primum in Europam se effundente, & post alias terras, Vngariam inuadente, post aliquot prælia, cum Coniuge, proceribus, & Gaza se receperat, quadrag. primo circiter anno tertijdecimi sæculi, triennioq; integro, ibidem circa insulam, adhuc regium nomen retinentem, hæserat. quo tempore duas alias filias in proxima arcè Clissij amissas, supra portam maiorem nobilissimi templi olim à Diocletiano principe, impuro Ioui dicati, iam verò Christiana pietate Salonitanæ metropolitaneq; Ecclesiæ decori, in Spalatensi vrbe hucusque, sepeliuit, eiusmodi carmine, pro eorum more temporum, addita.

Catharina fulgens, & inclÿta Margari

In hoc arcto tumulo iacent, absque vi } ta

Bela quarti filia Regis Vngaror } um

Ac Mariæ Lascari Regiæ Græcor } um

Ac pestidis Tartaris erant tunc fuga } ta

Mortuæ in Clissio, ac Spalaturn tranlla } ta

Sub annis Domini mille cum ducent } is

Quadraginta duo insuper præbens legent } is

itaq; pij Reges prole destituti, & Regnò per Tartaros pulsî, vo-
ro se se obstrinxere Deo (vt ait Laurentius Surius ex Garino, Do-
minicani sacri instituti ante centum nonaginta annos, huiusce
virginis vitæ scriptore) si regnum liberaret à Tartaris, & filiam
ipsis daret, oblaturos se illam, ipsi perpetuò seruituram, apud so-
rores instituti Dominicani: & Tartari quidem discessere, Regina
verò concepit, & peperit filiam Margaritam. quæ vbi annos tres,
& sex menses ætatis habuit, à parentibus in Monasterium Vespri-
niense oblata est, eiusq; amore domina Olympias Cômes, quæ
eius fuerat nutrix, monasticum induit habitum, in eodem cæ-
nobio, vt & Deo seruiret, & puellam nobilem custodiret. Mar-
garita verò in tantilla ætate, statim deuotioni se dedit, & preces
horarias beatissimæ Mariæ Virginis intrâ annum dimidium per-
fectè didicit, & cum alijs persoluit, ludos verò pueriles, quibus
illa solet gaudere ætas, respuens, alijs ludentibus, orationi vacat-
bat, imò etiam illas ludere volentes ad precandum pertrahebat.
Cum verò magistra illius à precibus retrahere illam vellet, ne
corpuseulum suum grauaret, tam diu permansit in fletu, donec
magistra lachrymis eius victa, liberam ei faceret in precibus per-
seuerandi potestatem: erat sanè summa humilitate prædita, nec
Regis filia dici voluit; sed quoties sic appellata fuisset, cum la-
chrymis conquerebatur, se audiuisse vituperium, atque hac de
causa ratò voluit loqui cum parentibus suis, ne ex illorum col-
loquio gloriosior putaretur. Dixit aliquando: Utinam Deus
hanc mihi largitus esset gratiam, vt non Regis essem filia, sed
potius rustici cuiusdam; non nobilis, sed ancilla paupercula.

ita enim liberius possem inferuire . postquam autem decem-
 plus, minus, annorum fuit, cum multis alijs, translata est ad
 monasterium Insulæ Danubij, ab eius parentibus, Christi amo-
 re fundatum, cum adhuc quartum ætatis ageret annum, con-
 spiciens Crucem quandam, sciscitabatur ex sororibus, quid rei
 esset? respondentibus illis: signum esse Crucis, in qua Deus
 Dei filius, nostræ salutis causa, suum fudisset preciosissimum
 sanguinem; illa his auditis, statim Crucem amplexari, & oscu-
 lari cepit, & coram illa se prosternens, & adorans Crucifixum,
 alta voce dixit: Domine me tibi committo Ex eo autem tem-
 pore, tanta deuotione, erga sanctam crucē ferebatur, vt vbi-
 que crucem videret, quocumque etiā detineretur impedin-
 to, sese prosterneret, eamq; adoraret. quandam etiam Crucem
 paruulam de ligno sanctæ Crucis habens, semper secum portas-
 bat, & die ac nocte sæpius osculabatur deuotè, alijs euntibus ad
 locum refectionis, illa semper orabat coram imaginē Christi cru-
 cifixi, quæ erat in domo, vt vocant capitulari; & aliquandò tam-
 diu manebat, in oratione, vt vsque ad alteram refectionem non
 comederet. Orabat vt plurimum ante altare sanctæ Crucis, vel
 coram imagine Crucifixi, tanta quoque deuotione complecte-
 batur nomen Iesu, vt quasi semper illud in ore haberet; nec ali-
 quid illi lapidum videbatur, nisi sonaret ibi nomen Iesu. Corpus
 autem Christi, in sacramento altaris, deuotissimè venerabatur, &
 sub eleuatione illius in Missa, flebat vberimè, & frequenter ab
 eleuatione, vsque ad sacram communionem, sic præ deuotione
 manebat abstracta à corporis sensibus, vt quasi mortua videretur,
 quando verò sacram erat communionem perceptura, die præce-
 denti, non sumebat nisi panem & aquam; & tota nocte in ora-
 tionibus permanebat. sumebat autem ipsum sacramentum, cum
 magna deuotione, & multò lachrymarum imbre, atque inter-
 dum adeò rapiebatur in spiritu, vt ceu mortua videretur; nec ra-
 rò visa est inter cælum, & terram, plusquam cubiti altitudine ele-
 uata, nullis corporis sensibus vtens. post acceptam verò Eucha-
 ristiam, tenebat ab vna parte mappulam ante facies, ad commu-
 nionem

nionem accedentium, hoc fine, ut videret identidem Corpus Christi. ipsa quoque die, qua communicarat, persistebat continenter in precibus, usque ad noctem, & tunc cibo valde modico utebatur. Beatam quoque Virginem Dei matrem, præcipuo venerabatur affectu, & ubicumque eius videbat imaginem, flexis genibus, salutationem Angelicam proferebat. in vigilijs Natiuitatis Christi, & quatuor solemnitatum beatæ Virginis, ac intra octauas, offerebat eidem sanctissimæ Virgini, mille salutationes Angelicas, ad singulas quasque humi se prosternens. Humilitatis & paupertatis studium, vestibus præcipuè declarabat. pannus quo induebatur, rudior erat, asperiorque ac vilior vestibus aliarum. numquam lineis utebatur, nec in capite, nec in corpore, nec in lecto. per totam Quadragesimam non mutabat vestes, & alijs quoque temporibus, raro admodum. vestimenta eius rarissimè lauabantur: itaque tum propter vetustatem, tum longum usum, contrahebant sordes, & vermes multos; quæ causa fuit, ut multæ vitarent eam, nec illi vellent assidere, ne inficerentur vermibus eius. quando hortabantur eam sorores, ut vestes curaret mundari, & à vermibus expurgari, dicebat: Permittatis corpus meum, amore Iesu Christi Domini nostri, ab his vermibus lacerari; non sit vobis isthuc curæ, ego sola fero & sentio. raro balneis, rarissimè vnguentis, raro capitis lotione utebatur. In Quadragesima verò, numquam à quinto ætatis anno, laneum indusiū deposuit, neque tunc lineis ad carnem, utebatur indumentis, etiam si morbo esset correpta. circa septimum annum, asperum cilicium ad carnem ferre capit, & deinceps per totam vitam. in aduentu Domini, & Quadragesima, ieiunijs quatuor temporum, vigilijs Christi, & beatæ Virginis, Apostolorum, & præcipuorum Sanctorum; alijs verò temporibus, à die Iouis, usque ad Completorium Sabbati sequentis, eo utebatur. à duodecimo verò anno, in quo professionem expressam fecit, Confessarius ei occultè obtinuit, & tradidit cilicium asperrimum, è pilis equorum, & setis porcorum, cum multis intextum nodis, instar retis. Occultabat autem Virgo, quantum poterat, ciliciū suum, ut à nullo

vide-

videretur; manicas de panno veteri assuebat cilicio, à cubito usque ad manus. hortabatur etiam socias sorores secretè, induere cilicium ad nudam carnem. præter hoc habebat sub cilicio circulum ferreum, quo caro eius nuda fortiter stringebatur, & ad iacendum nocte, habebat cingulum è pellibus hericij spinis horridum. crebrò etiam voluit ligari brachia sua nuda funibus canabinis, & in tantam stringi, ut funes carni inhærentes, eam rumperent, ac lacerarent. habebat etiam in calceis suis clauiculis quosdam ferreos, quorum acumina ita erant disposita, ut quādo cumq; vel ambularet, vel subsisteret, plantas pedum eius pungerent, atque cruentarent. corpus quoque suum multis ictibus flagellabat; nocte qualibet post disciplinam, ut vocant, cum alijs communiter acceptam, secedentibus cæteris; rursus ipsa, se cædebat virgis vel virgultis spinosis, vel cum virgulis circumpositis pellibus aculeatis hericij, iubebat se ab alijs verberari, usque ad sanguinis effusionem; quæ licet horrerent, attamen contradicere non audentes, obediebant inuitæ, & inter cædendum plorabant. ducebat autem eas ad loca secreta, ut clàm verberaretur, ne ab alijs posset animaduerti. tantùm verò fatigabantur verberando eam, ut vix possent respirare. & quamvis eiusmodi verbera quotidie perferret, specialiter tamen, die sancto Cænæ, & duobus alijs ante Pascha, singulis horis diurnis & nocturnis, tantis se afficiebat verberibus, & flagellis, ut sanguis ex eius corpore, vbertim emanaret. quadam nocte, cum essent densissimæ tenebræ, duxit quandam sororem ad locum admodum secretum, ut ibi manibus eius verberaretur, ubi cum se spoliasset, & carnem nudam exposuisset, lux copiosa de cælo super eam descendit, & totam illustrans domum, tamdiu durauit, donec completa verberatione, vestes resumpsit; quibus ubi se induit, lux euauit, & duæ sorores, quæ hoc viderant, accurrerunt, & se precibus eius commendauerunt. quadam quoque die, cum adhuc non nisi decem esset annorum, inueniēs iuueniculas virgines ludentes in valetudinario, & propter obscuritatem tenebrosi temporis, parum aut nihil videntes, dixit eis: Vultis ut faciam vobis apparere solem?

solem? illis desiderantibus, sed impossibile putantibus, indica-
 uit locum quemdam digito, satis propinquum, & dixit eis: ibo
 usque ad locum illum, & antequam reuertar ad vos, videbitis so-
 lem clarè lucentem. iuit & orauit, & statim sol apparens, & cla-
 rè lucens, totam domum illuminauit. quodam tempore cum
 circa mediam noctē, esset in ambulacro, quod est ante dormito-
 rium sororum, & de cælestibus cogitaret, apparuerunt ei Sol &
 Luna, lucentes in medio Cæli. Carnem suam abstinentijs & ie-
 iunijs assidujs macerabat. crebrò sedens ad mensam cum alijs,
 maiori temporis parte, quo cæteræ vescebantur, velabat faciem
 suam, & tacitè orabat. si cibus delicatior, vel vinum melius esset
 appositum, indignè ferebat, & accipere noluit, non nisi cibo &
 potu communi uti volens. ab exaltatione sanctæ Crucis, usque
 ad Pascha, quotidie ieiunabat; & si Priorissa eam cogere vellet
 uti dispensationibus, tandiù flebat, donec Priorissam vinceret la-
 chrymis, ut eam permetteret ieiunare. non solùm autem in vi-
 giljs Natiuitatis Christi, & beatæ Virginis, verùm etiam Pente-
 costes, & Apostolorum, sed & quorumlibet Sanctorum solem-
 nium, & per totam Quadragesimam, ac omni quarta, & sexta
 feria, ut plurimùm, solo pane, & aqua cōtenta fuit, & illis diebus,
 permissum illi erat, priuatim cibum sumere, ne ab alijs videretur.
 a carnibus semper abstinuit, toto tempore vitæ suæ, nisi graui, &
 euidenti infirmitate teneretur. suas ægrotudines cælabat, quan-
 tum poterat, ne propter eas in valetudinario hæreret, & carnes
 comedere cogeretur. quadam vice, grauem fluxum sanguinis
 passa fuit, quadraginta diebus, at nihilominus semper comedit cū
 alijs in Refectorio, cubuit in Dormitorio, & fecit officia Mona-
 sterij, perindè ut sana, hoc solùm sciente in secreto, quadam foro-
 re, cui inhibuerat, ne alijs reuelaret. A quarto anno ætatis, sem-
 per in die Parasceues ieiunauit, toto verò triduo ante Pascha, sin-
 gulis annis, non se reponebat in lectum, nec dormiebat, nec co-
 medebat, vel bibebat; sed continuè vel stans erecta, oculis ele-
 uatis in cælum, vel ante altare S. Crucis iacens prostrata, nisi
 quando diuinum persoluebat officiū, orabat, legebat psalterium,
 flebat,

flebat, & corpus diuini solito, vsque ad largam effusionem sanguinis verberabat. & quidem corpusculum eius propter abstinentias, vigilias, & afflictiones alias, adeo fuit macilentum, & pallidum, vt intuentibus admirationem afferret. exhibebat se sororibus, ad omnia officia, vel ministeria, ancillam humillimam saepe seruiebat in Refectorio, & vbi cibum sororibus apposuerat, currebat sacreter ad Ecclesiam, & orabat donec comedissent, & tunc iterum rediens, illis inseruiebat. nec solum sanis, verum etiam infirmis, idq; libentius & deuotius, ministrabat. prima resciebat earum agnitiones, moxq; se ad seruendum offerebat. ob seruantias, siue instituta regularia, perfectius cunctis alijs, tota vita seruauit. erat summè ad obedientiam parata, & si Priorissa aliquid, sororibus faciendum imponeret indiscriminatum, erat ad exequendum prima, & omnes ad promptè obediendum suo probuocabat exemplo. Nolebat parci sibi pœnis, quæ cæteris sororibus irrogabantur. itaque rogauit Priorem prouincialem, vt ipsi, sicut alijs, multam irrogaret, pro fractione silentij, sicq; factum est. nam cum alijs humi discubuit, panem & aquam comens. erat etiam mitissima, multæq; commiserationis, & benignitatis erga illas, quæ ipsam iniuria affecissent. si qua soror ei iniuriam faceret, prostrata ad pedes eius, petebat ab ea veniam, & promittebat sui emendationem. discordantes & turbatas, reuocabat ad pacem. si soror per aliquot dies ei locuta non fuisset, quærebat eam, prostrataq; rogabat veniam, timens ne aliquid haberet aduersus eam. Virginitatem cordis, & corporis, semper seruauit, & præcipuè dilexit. ea causa matrimonium Ducis Poloniæ, & Regis Bohemiæ, atque etiam Caroli Regis Siciliae, recusauit. & cum diceretur ei, quod Papa dispensaret in voto sollemnium continentiae, quod iam fecerat, respondit, se potius præcisuram sibi nasum ac labia, & oculos euulsuram, quam in cuiuscumque matrimonium consensuram. vt autem tales infestationes euaderet, benedictionem virginalem ab Archiepiscopo Strigoniensi suscepit. Cum autem diceretur, Tartaros venire in Vngariam, & inter cætera mala, Virgines violare, ait Margarita:

Ego scio quid faciam, labia mea detruncabo, & cum me sic viderint deturpatam, missam me facient. Erat valdè misericors, & compatiebatur miseris. quando parentes mittebant ei aurum vel argentum, vel strenas & munuscula, nihil ipsa contingebat manibus, sed per manus Priorissæ, curabat distribui pauperibus Monasterijs, Ecclesijs, & Sacerdotibus, ac alijs indigentibus. cum mittebatur ei pannus preciosus pro veste, dabat illum pauperculis sororibus, recipiebatq; ab illis, earum vilia indumenta. si per fenestram chori vidisset pauperem, currebat ad Priorissam, orans, vt pro illius necessitate faceret eleemosynam. vidit quandoq; hominem inopem & nudum, in acerrima hyeme, moxq; exuens optimam tunicam suam, cum bona venia Priorissæ, pauperi illâ dedit. vestes & linteamina mittebat seruientibus, quando ægrotabant; fercula ipsi apposita, in mensa, & xenia, quæ à parentibus mittebantur, crebrò distribuebat infirmis, ita vt non rarò ipsa ieiuna, à mensa surrexerit. hortabatur sorores, vt quæ eleemosynas corporales facere non possent, cum viderent pauperes, pro eis orarent. omnibus igitur indigentibus compatiebatur, desolatas consolabatur. si qua soror propter mortem, ægritudinem, vel aduersus casus amicorum lugeret, lugebat cum ea, & eam confortabat, quando videbat, cæcos, claudos, aridos, & alios morbidos homines, plorabat, & gratias agebat Deo dicens: Gratias ago Deo, qui me talibus corporis, vitijs, & incommodis subiecisset, si ipsi placuisset. Orabat assiduè, & à septimo ætatis anno, vbicumque videbat sorores orantes, accurrebat, & orabat cum eis. omni tempore, surgebat ad nocturnas preces, nec vnquam in vita sua, ab illis, vel etiam à Missa, & cæteris precibus horarijs absens fuit, nisi grauis eam morbus impediret. præueniebat omnes ad Ecclesiam, diùq; antequàm pulsaretur ad nocturnas preces, orabat ante lectum, & audito signo reponebat se in lectum, ne sorores surgentes, eam ad lectum inuenirent orantem. antequàm è strato surgeret, muniens se signo Crucis, accipiebat Crucem, & osculabatur, oculisq; apprimebat, & portans eam secum, ibat ante altare sanctæ Crucis, vel imaginem.

Crucifixi, & ibi orabat cum lachrymis, donec sorores chorum intrarent. post illas noctis absolutas preces, usque ad auroram, vel circiter, manebat in orationibus, & sic ferè tota nocte, vigilabat, & orabat. ab aurora verò, usque ad prandium, auscultando Missæ sacrificio, & orationibus vacabat, interim usque adeò silentij tenax, vt nulli vellet loqui, ne ipsis quidem parentibus, vel fratri aut sorori, aut eorum nuncijs, nisi per Priorissam cogeretur. Contigit vt soror eius veniret ad eam, asserq; caderet super caput orantis; at illa nec propter casum asseris, nec propter aduentum sororis, orationem interrupit. captabat loca secreta ad orandû. antequàm iret ad prandium, continuè vel operabatur manibus, vel seruiebat infirmis, aut sanis, vel orabat. nunquam illi tædiò fuit orare, post Completorium manebat orans, in templo, donec ianua clauderetur; & sæpè quidem rogabat custodem, vt tardius ianuam clauderet, quò diutius posset suis precationibus immorari. clausis verò ianuis, orabat in domo capitulari, ante imaginem Crucifixi. postremò clausis omnibus ostijs, orabat ante lectum, usque ad gallicinium; & tunc excitabat quandam sociam, & ducebat ad locum secretum, vbi se voluit eius manibus flagellari. Antequàm somno se daret, ambulabat silenter per dormitorium, explorans si qua soror fleret, gerneret, vel re aliqua indigeret. si quam indigam comperisset, prouidebat ei; & sic demum ibat cubitum; quamquàm vix sciri poterat, num in lecto iaceret; nam expanso corio ante lectum, & lapide capiti supposito, dormiebat. intrabat autem lectum, cum aliæ debebant surgere, vt ita semper in lecto iacuisse crederetur. In vigilia Natiuitatis Christi, mille orationes Dominicas; in vigilia Pentecostes, millies Veni sancte Spiritus; & in quatuor vigilijs beatissimæ Mariæ Virginis, mille Angelicas salutationes, cum totidem sui prostrationibus dicebat; atque in iisdem vigilijs, tota nocte, in templo vigilabat, & orabat. in orationibus semper flebat; habebat genas adustas, profluuijs lachrymarum, quibus detergendis, multa deterebat sudariola. velum quoque capitis adeò erat lachrymis madidum, ac si fuisset aquis intinctum, propter assiduas

prostrationes, in cubitos & genua, vestes eius, in ijs locis, erant laceræ; cutis itidem in genibus contrita fuit; & tandem creuerunt ibi calli, instar testæ oui induratæ. duabus septimanis ante Pascha, occupabatur commemoratione Dominicæ Passionis, cuius historiam sibi legi voluit, vulgari idiomate, & exponi. audiebat verò cum gemitibus & lachrymis, ijsq; diebus, semper vel stabat erecta, vel iacebat prostrata, numquam sedens. quandoq; in Dominica Palmarum, dum Passio in Ecclesia legebatur, adeo commota fuit corde, vt omnes crederent eam subito morituram. in die Parasceues, ea hora qua Crux nudabatur, prostrata edebat magnos eiulatus, ita vt foris audiretur. In vigilijs quoque Martyrum, curabat sibi legi & exponi passionem eorum, & illos imitari desiderans, dixit sæpenumero: Vtinam fuisset illis temporibus, quibus feruebant persecutiones Martyrum, & cum eis licuisset obire martyrium; vtinam esset tempus alicuius persecutionis, vt martyrium pro Christo possem suscipere; vellem enim eius amore, detruncari, & comburi; & vt dolor duraret diutius, per membra singula laniari, & omni genere tormentorum excruciiari. laudabat specialiter Virgines, quæ pro Christo sustinuerunt martyrium, & earum in ferendis martyrijs optabat, si esset possibile, se fuisse participem. Cum sparsus esset rumor Tartaros aduentare in Vngariam, ait Virgo martyrij desiderio: Orabo ne veniant, vti ne noceant populo Christiano; sed quantum ad me attinet, vellem iam venissent, vt manibus illorum martyr possem effici. & quia mens eius ad cælum magno desiderio ferebatur, corpus etiam sequi volebat. vnde non raro, in die sancto Parasceues, & omnium Sanctorum, & Assumptionis beatissimæ Virginis, vigilijs, & solemnitatibus, visum est corpus eius inter cælum, & terram, plusquam cubiti spatio, eleuatum; sicq; diu permanebat, nulli sensibus vtens corporeis, & quasi mortua videbatur. Quadam vice in peruigilio omnium Sanctorum, cum oraret, subito velut mortua cecidit, sicq; permansit, donec soror quæ illi aderat, totum psalterium trahebant dixit; tum verò mortuam eam putans, strepitum & voces edidit; sed nihil proficiens,

alias vocans, mortuam esse dixit. accurrebant illæ, & velut mortuam intuebantur; tandem ad se redijt, seq; non nisi breui spatio ita fuisse aiebat. quodam tempore cum oraret, vocata septem vicibus, nihil audiuit. octauò autem cum vocaretur, quàm primam illa vocationem putauit, demùm respondit. cum à precibus rediret, sæpe tanta in eius facie venustas relucebat, vt eam sorores adspicere non auderent. quadam vice in Aduentu Domini, cum oraret nocte, subito rapta fuit in spiritu, & globus, ac flamma ignis apparuit super caput eius; porrò soror ei assistens, crebrò vocauit eam; sed cum non responderet, cucurrit ad templum, vbi multas sorores orantes inuenit. accurrerunt illæ, diuq; ibi steterunt, & multos quidem faciebant strepitus, sed illa rapta in spiritu, nihil aduertit. tandem quasi excitata, ad se redijt. dixerunt ergo ei, quod ignis esset super caput eius: at illa eum manu discussit, rogauitq; vt nemini dicerent, quod vidissent. postquàm autem flamma disparuit, odor suauissimus in illo loco remansit. denique ollam ardentem, & tripodem ferreum candentem, de medio ignis nuda manu sine læsione manus extraxit: accidit quãdoq; vt cum alia sorore portaret in tabula panes fermentatos ad furnum, mappula copertos, eaq; soror timeret ventum validum, qui iam suo impetu, tectum domus capitularis transfulerat in pomarium. orauit ergò, & statim ventus cessauit. Cum frater quidam eius precibus nollet acquiescere vt maneret, & die crastino haberet concionem, orationibus eius, nullo tangente, fractus est currus fratris, & sic coactus est remanere. peracta verò concione, rogauit virginem, vt currum sibi restitueret. orauit illa cum lachrymis, & statim currus nullo tangente, sed multis videntibus, fuit diuinitus reparatus. simile quoddam contigit etiam aliàs cuidam fratri, manere renuenti. cum enim vsque ad villæ limites processisset, orante virgine, fractus est currus, & eius absoluta concione, instauratus. item alius quidam frater ad preces eius manere nolens, vt concionaretur, vbi abscessit, cum tempus esset mirè serenum, virgo sicut ei comminata fuerat, orauit Deum vt benè plueret, vt manere cogeretur, vel inuitus, &

statim tanta extitit pluuia, vt discedere non posset. quodam tempore, Danubius inundans, hortum sororum triduo inuasit. at prior prouincialis Margaritæ hoc narranti, non credidit, erubescens verò illa quod mendax putaretur, rogauit Deum, vt ostenderet vera ipsam dixisse; moxq; inundans Danubius, in cænobium, & officinas sororum sese intulit. itaq; sorores fugerunt in solarium, Priorq; prouincialis ad cænobij murum ascendit. durauit autem inundatio vsque ad preces vespertinas. tum verò Margarita rogata à sororibus, orauit Dominum, vt aqua recederet; statimq; recessit, & sub precibus nocturnis, loca omnia adeò sunt exiccata, vt nullum vel aquæ, vel luti vestigium ibi permanferit. Puella quædam missa ab ea nocte Paschæ, ad quærendam eius tunicam, cum esset nox obscura, & ingens pluuia, cecidit in puteum profundum. diu verò quæsita non inueniebatur, donec orante sancta virgine, in superficie aquæ apparuit, & cum labore extracta est. eius autem omnia corporis membra confracta, & conquassata erant, carebatq; sensu & motu, & planè mortua videbatur. improperebant itaq; virgini, quod fuisset causa mortis eius; orauit autem virgo beata, cum lachrymis, & statim puella viua, & sana nullam habens læsionem, surrexit & ambulauit, prostrataq; ad pedes eius, gratias egit, & postea multis annis superuixit. cum sorores quandoq; medicamenta apponerent cuidam ossi eius dilatato, & quædam soror ea causa murmuraret, mox illa idem os similiter affectum, sensit in suo corpore, donec ad virginem veniens, culpam edixit suam, & veniam postulans, verbo illius statim curata fuit. soror quædam grauem patiens dolorem digiti, rogauit eam, vt si quam haberet gemmam, talis doloris expultricem, ipsi accomodaret. at illa strinxit digitum eius, & confectum dolor cessauit. Prior prouincialis rogauit eam, vt curaret socium suum fratrem conuersum, à quartana febre, quæ illum vexarat, à festo B. Dominici, vsque ad purificationem beatæ Virginis. orauit ergò pro eo, & quamprimum curatus est. Clauit etiam spiritu prophetiæ. nã cum Rex Bela, pater eius iuisset pugnatum contra Ducem Austriæ, dixit Regine matri suæ, Regē

cæso Duce, victoria potiturum; quod & factum est. Nouitię cui-
dam cogitanti de elegantiā vestium, & sæcularium ornamēto-
rum; atque hac de causa volenti redire ad sæculum; quid cogi-
tasset indicauit, sicq; eam in arrepto proposito confirmauit.
quandam sororem animo dolentem, quod sæculo renūciasset,
ad sanā mentem reduxit, cum totam cogitationis seriem ipsi
exposuisset. aliam irā stimulis incitatam, pacauit, eius cogitatio-
nes, quas animo voluebat, ei dicens, aliam quoque irā commo-
tam, nec se ipsam tranquillare valentem, sedauit, causam illi ape-
riens, cur in eam perturbationem incidisset, & quid interim co-
gitasset. Obitum quoque suum, anno vno, antè præuidit, & præ-
dixit, & tandem, die nona Ianuarij, cum sana esset corpore, mul-
tis præsentibus dixit, die ab hinc decima se morituram. tertia,
verò die, postquā ita prædixerat, febre decubuit, quæ vsque ad
diem quem prædixerat, continua fuit; & interim semper orans,
& de Deo cogitās, receptis deuotissimè Ecclesiasticis Sacramen-
tis, vbi ad extremam horam venit, incēpit psalmum illum: In te
Domine speraui. & cum dixisset: In manus tuas commendo
spiritum meum. felicem animam transmisit ad cælum. Obijt
autem anno Domini 1270. ætatis verò suæ 28. Porro in ordine
vitam sanctam duxerat, annis quatuor & viginti, vel circiter. Post
transitum eius, facies nimio decore resplenduit. sub oculis color
extitit aureus. nec vnquam pulchrior visa fuerat, dum vixit.
adeò vt Archiepiscopus Strigoniensis diceret sororibus, non de-
bere eas flere quasi mortuam, quæ esset verè beata, & cum Chri-
sto in gloria, & in cuius corpore resurrectionis insignia appare-
rent. simul etiā ex eius corpore, manauit odor suauissimus, aro-
mata superans vniuersa; isq; sensibilibus à cunctis, eo aduenienti-
bus percipiebatur, aliquot, non paucis diebus. Quartadecima
quoque die, cum saxum rude fuit eius sepulchro impositum, &
rursus post tres menses, quando fuit illi tumba adhibita marmo-
rea, is odor erupit. nocte qua decessit, Frater Petrus lector Iau-
riensis, post nocturnas preces dormiens, audiuit in somnis vocem
dicentem: Agna mortua est. manè ille hoc dixit fratribus, & om-

nes interpretati sunt de obitu Margaritæ. statimq; ad monasterium accessit, & eam illa nocte migrasse comperit. idem frater grauem dolorem dentium, & tumorem in facie, quatuor dies & noctes passus erat; noctis igitur principio, orauit virginem Christi Margaritam, vt ipsum liberaret, promittens se diebus singulis, in honorem eius genua curuaturum, si voti compos fieret, & ecce mane fuit penitus liberatus. multa quoque alia miracula fecit, & facit continuè in honorem sponsæ suæ, sponsæ virginum. hæc hæctenus Laurentius Surius, de nostra Virgine, quæ ne oculis sponsi cælestis sterilis virtute dentium appareret, gentili prærogatiua, sanctissimæ amitæ Elisabethæ, id obtinuit, vt ex fratris sui germani Stephani Regis, filia Maria Siciliæ Regina, pronepotem Ludouicum, candidissimum Minoritanæ familiæ lilium, sanctissimum Tolosatium Episcopum, Virgo ipsa, exemplo suo, ad virginitatis amorē ita pelliceret, vt illius studio, spretis amplissimis Vngariæ, Siciliaq; Regnis, quæ ipsi primogenito, iure naturæ debebantur, iisdem humilitatis gradibus, quibus & illa, æternum cæli Regnum conscenderit. Sacrum virginis corpusculum, post varias illius, per Vngariam translationes, hodie in Posonienfi amplissima Vrbe translatum requiescit, sed argumento eius Angelicæ puritatis, ita integrum, vt non à quatuor sæculis, sed à paucis annis, videatur depositum. quod adeò longæuum miraculum, & virginalis eius excellentiæ mirabile trophæum, quia in vita ipsius, ante duodeuiginti annos, à me Illyrico sermone, typis Veneticis excusa, & germanæ meæ sorori Dominicæ, tunc temporis in Vrbe Traguriensi Monasterij Monialium fundatrici, & primæ Abbatissæ, tamquam exemplar nouellæ familiæ instituendæ, dicatum, minimè adnotaui; hic immortalis gloriæ veræ Margaritæ cælestis, restitutum volui.

V I T A
S. SABBAE EPISCOPI
SIMEONIS STEPHANI RASCIAE
REGIS FILII.

IRES huius nominis, hactenus illatos caelo, praeclaros sanctitate viros, Catholica veneratur Ecclesia. horum primus & antiquissimus Sabba natione Cappadox, in Palaestina, plurimorum Monachorum pater, quinto saeculo Christiano, post defensum Chalcedonense Conciliū, contrā haereticos, sancto fine claruit. alter Gothus sub finem eiusdem saeculi, à Gothorum Rege Athanarico, martyrio affectus, egregiè triumphauit. tertius est Sabba noster, Simeonis Stephani Rasciae Regis, praeclara soboles, qui decimotertio saeculo, morum sanctitate, regiam suorum progeniem illustrauit. Rasciae Regnum, cum prae-ter admodum paucos nostrates, qui illius meminere, vix aliquis ex externis attigerit scriptoribus, breuiter hic aliqua de eo, simulq; Regibus ipsius perstringemus. Tellurem, hoc regnū, eandem planè cōprehendit, quæ ante Romanum Imperiū, Dardania, mox Mæsia superior, sub Imperatoribus verò, qua Danubium attingit, Dacia Aureliani & Ripensis, sub declinationem Romanæ maiestatis, iterū prisco nomine Dardaniae recuperato, denique inclinato imperio, ac fermè extincto, Sirbia, Serbia, ac Seruia, à Sirbis populis, à Tanai fluuio, populariter eò commigrantibus, postremò regnantibus in ea Nemaniae familiae principibus, Rascia, siue à Russis, vel Ruthenis, qui cum Sirbis Danubium transierant, siue ab antiquis Tauriscis, Iustino, Plinio, Ptolomæo, ibidem notis, & eodem loci descriptis, seu

seu demum à Rasca, nō admodum nobili fluuio, per tellurē eandem stagnante, dicta est. Rasce nomen sub finē duodecimi Christiani sæculi, obtinuit, Nemiania stirpe rerum potente. Huius gentis author Stephanus, in Tuglo Bosnensi oppido genitus, cum Lyubimirum filium magni animi iuuenem reliquisset, is virtute quæsitum Tarnouium territorium, ad Drinā fluuium in Sauum vndas voluentem, Vroscio filio cum dignitate nominis, à Principibus Bosnensibus concessa, transmisit. Hic Dessla filiū, Dessla tres liberos, Dynastia semper adaucta, reliquit hæredes, Miroslauum nimirum, Chresimirum, & Nemaniam, magnos Comites appellatos: horum postremus, egregia opera vicinis nauata Principibus, depressis, veb loco pulsis inferioribus Regulis, ijs præsertim, qui originem suam ad sanctissimi Principis magni Constantini posteros referebant, Nissensemq; Urbem cum adiacenti territorio, sub Constantinopolitanorum Imperatorum tutela, Archontis titulo, tenuerant, magnam sibi authoritatem inter populares comparauit. Ea tempestate Federicus Romanorum Imperator, dum ad sacrum Palæstinæ bellum, iter per Illyricanas intendit Prouincias, à Nemaniam in Vrbe Nissa, Regiæ opulentia excipitur hospitio, non solum, sed maximis præterea auctus muneribus, magna pompa ad Thracium deducitur litus. Imperator indignū ratus, adeo magnanimum hospitem, absque aliquo grati animi argumento, à se dimittere Regis Seruix titulo decoratum, perpetuum cum posteritate, Romani Imperij declarauit amicū. hac occasione, Regnum amplissimè dilatatum, Tihomilo, & Simeoni, Stephano nuncupato filijs, illud obiens reliquit: sed maiori filio breui patris fatum subeunte, vniuersa potestas in Simeonem recidit: qui per Bulgariæ, Macædoniæ, Epyri, Dalmatiæq; fines dilatato Regno, Stephani nomine retento, nouos titulos, inde sibi comparauit: à quo consuetudo in posterum introducta, vt primogenito in Regno succedente, alter ab illo frater, Magnus Seruix Iupanus, appellaretur: tanta hic dexteritate regnasse fertur, vt omnium illius ætatis Principum gratiam & amicitiam, conciliatam haberet. Constantino Straſci-

miro dicto, cuius maiores, Rex Nemanias parens suus, Nissenfi Principatu spoliatur, non solum ablatas ditiones cum Principatu restituit, sed Gelizam quoque sororem eius uxorem sibi accepit, ex qua nobilissimam filiorum triadem, ut mox dicemus, suscepit. licet ea mortua Eudociam Alexij Imp. filiam facem familiae suae postea duxerit. Romanum tamen inprimis Pontificem coluit, & loco patris in omnibus habuit. ut videre est ex litteris Stephani eius filij, Magni Iupani Seruiae, ad Innocentium tertium summum Pontificem datis, quibus postquam illum tanquam patrem suum spiritualem salutatur: Nos, inquit, semper consideramus in vestigia S. Romanae Ecclesiae, sicuti bonae memoriae pater noster. ita ille. moriens itaque tres filios pius Princeps, ex uxore Geliza reliquit, Vukfanum, Vencianum, & Rascum, Vukfanus, latinis Vulkanus appellatus, tanquam primogenitus, Regnum Dalmatiae, & Diocliae obtinuit. fratri Venciano, Stephano, voce graeca interpretato, Seruiae, Rasciaeque principatu, cum titulo Magni Iupani, fraterna aequè, ac Christiana charitate concessit. inter quos & praefatum Innocentium Pontificem, plures epistolae intercesse, ut in eiusdem Pontificis Decretali libro est videre. Rascus tertio loco genitus, viuente adhuc patre, cum ab iuventutis animu ad pietatem adieciisset, indeque praeter ceteris fratribus, a patre diligenter, ubi primum adulescere cepit, Aulicas turbas pertesus, inscijs genitoribus, domo prolapsus, ad sacros viros, qui iuga montis Athos, ex Macedonia in Aegeum mare, alta crepidine procurentis, incolebant, sese recepit. qui locus ea tempestate Thebaidis, Syriaeque, sacras solitudines referebat, confluentibus in illum verè sacrosanctum montem, idcirco à graecis agios oros appellatum, ex vniuerso Oriente non solum, sed & ex Occidente, solitariae vitae vndique amatoribus. praesertim cum per ea tempora, Constantinopolitani Imperij clauus, sicuti & eiusdem Ecclesiae temperamentum, penes latinos extaret. ineunte enim tertio decimo Christiano saeculo, Balduinus Comes Fladrie, iturus in Palaestinam, prius opera Venetis, Iadrési bello nauata, in Dalmatia, cum mox eisdem coniunctis viribus, Alexio Isaaci Angeli filio, qui per Alexiu

Comnenum tyrannum solo paterno fuerat deiectus, in auitū Regnum restituto, paulò post eodē Principe, vix Regni gustatis primitijs, per Murzuphllum vnum ex proceribus Græcis, Regno, vi-
taq; deturbato, Constantinopolitanum Imperium, impio patri-
cidæ eripuerat, illudq; cum socijs diuiserat, ita vt fascibus Regni
apud ipsum manentibus, Patriarchalem Thronum Veneta natio
suppleret, Aegæi maris insulis, eidem genti concessis, Bonifacio
verò Montisferrati Marchioni, Regno Thessaliæ, cum Insula
Creta; Gothifredo Francico Dynastæ, Athenarum, & Achaia
principatu. ita vt vniuersa Græcia Eutropæa, ad Romani Ponti-
ficis obedientiam transitum faceret. cuius summa potestas per
eas oras, vixit sexaginta annorum spatio, dum post Balduinū,
Henricus eius frater, tum Petrus Antissiodorensis, huiusq; filius
Robertus, & demū alter Balduinus habenas Græcanici regni te-
nuerunt. qua occasione, Constantinopolitanis Præsulibus, sicuti
Græciæ, ita etiam adiacentium regionum populis in Catholica
vnitate retinendis, toto nisu intentis, pietas extincta ferme per eas
partes, breui reuixit. exemplo filij, pius pater, Regno duobus na-
tis relicto, valedicens Eudociæ, Alexij Regis græcorum filia, quā
post mortem prioris duxerat coniugis, in Papicio monte, teste
Niceta, Monasticam vitam arripuit. quo tempore Regius ado-
lescens Rasco, Sabba inter cænobitas dictus, post magna virtu-
tum incrementa, ad maturam ætatem progressus, mortuo Theo-
doro Seruiensi Episcopo in eius locum, vel inuitus sufficitur. Vr-
bem Seruie, ne quis totū Regnum pro ea, accipiat, Ioannes Can-
tacuzenus Imperator, ita illā describit: Seruia vrbs non parua, ad
confinia Botiaæ & Thessaliæ iacet, ædificata est super montis ar-
dua prominentia, statimq; à principio semetipsa altior, sicut est,
accedenti apparet: in ipso autem iugo montis desinit, triplici
muro distincta, & intersepta, vt foris existimes tria esse oppida,
aliud post aliud, vtrinque vallibus profundis circumdatur. hæc
& plura c. 19. lib. 4. cuius Ecclesiæ cura post instantissimas popu-
lorum, Regisq; ac Magni Iupani fratrum preces, tandem sulce-
pta, ita suo pastoralis muneri fecit satis, vt Constantinopolitanus

Patriarcha in omnibus suæ curæ partibus, quacumque Illyricæ linguæ vsus habebatur, ei suas vices cum amplissima autoritate demandaret, vnde vulgò tamquam alter Patriarcha, est habitus. præcipua tamen ei cura fuit, circa Seruiensem Ecclesiam, quam ob Schismaticorum vicinitatem, siluescentem potius agrum, quàm benè cultam vineam, inuenerat. quamobrem totis in eo viribus incubuit, vt ab erroribus repurgatam, cultui pietatis Catholicæ restitueret. quo in negotio pastorali ipsius sollicitudini, magno adiumento fuit, autoritas Regij sanguinis, fratrumq; regnantium fauor, spectatissimæ pietati, coniunctus. præsertim cum non ità pridè, vtriusque Principis Christiana industria, Concilium nationale in illis partibus, Romani Pontificis Innocentij autoritate, fuisset celebratum. præsidentibus Ioanne sedis Apostolicæ Capellano, & Simone Subdiacono legatis, in eoq; saluberrimæ constitutiones, pro reformatione Cleri, tam Dalmatiæ, quàm Seruiæ, & Diocliæ, editæ fuissent, subscribentibus Ioanne Dioclen., & Antibaren., Archiepiscopo; Dominico Archipresbytero Antibaren., Episcopisq; Petro Scutaren. Ioanne Polatien., Petro Driuaften., Dominico Suacien., Natali Dulcinen., Theodoroq; Seruien.; magno applausu Vukfani Regis, Vencianiq; principis. in eo siquidem comprobatum fuit, quantas vires pietas cum autoritate Regia coniuncta, in excolendis siluescentibus Ecclesiarum agris habeat. cum breui tempore nō tantum Seruiensis eius Sponsa, sed omnes circumcirca positæ Christianæ plebes, in antiquum pietatis nitorem reflorescerent. Pastorali eius indefessæ sollicitudini, regio sanguine roboratæ, dos altera, summis quibusq; Præsulibus inprimis necessaria, Discretio nimirum, proximè iuncta accessit; cum enim populi, sibi per vires Constantinopolitani Throni commissi, ex Græcis, Latinis, Illyricisq; ritu, scituq; discrepantibus, constarent, mistisq; sedibus, plerumque inter se agerent; ita eorum saluti promouendæ, ita pacis inter eosdem conciliandæ, Christiana dexteritate, prudentiaq; se gessit, vt ex diuersissimis gentibus, moribus, animis omnium in sui amorem, & obseruantiam adtractis, eos tamquam

vnus familiæ plebeculam, charitate mutua, coniunctos efficeret. adauxit præstantiam discretionis, in nobilioribus stemmatibus rara virtus, affabilitas. qua, vt neminem ad se accedentem exclusit, ita non nisi lætum abscedere permisit. in perlustrandis & adeundis piorum gregibus, nulla locorum distantia, asperitate, gentiumve ferocia, deterreretur potuit vnquam, quominus ad omnes accederet, cunctisq; paternas aures, & pectora aperiret. Aliquando tum priscæ educationis memoria, tum muneris exequendi officio, cum ad Cænobia Sancti montis, quem ex Macedonia in Ægeum procurrare diximus, accessisset, sacramq; illam turbam, plurimis Lauris, idest domicilijs, iuxtà diuersarum linguarum proprietates, distinctam, inuiseret, subiit præclarum, inter præcipua loci, Cænobium, in quo plurima iuuentus, iuxtà illorum temporum consuetudinem, sæcularem postea vitā acturas, inter Deo sacratos viros, instituebatur. de quorum statu, speq; cum loci præsidem interpellasset, isq; prorsus in eiusmodi iuuentute educanda, vtpotè quæ nec minis, neve flagellis ab innata ferocitate quicquam remitteret, oleum & operam amitti conquereretur; sanctus vir, Præsides in partem, sed coram senioribus accepto, interrogauit hominem: vtrum expediret teneras arborum plantas, ita ab iniurijs temporum seruare munitas, vt radicatæ inter septa, murorumq; arcta propugnacula, & solis & venti sæuitiem ignorarent, & vtrum ab eiusmodi planta maturæ arboris vnquam sperare posset incrementa? cumq; ille respōdisset: nil minus, quàm quid tale ab eiusmodi cautela? tum Sabba: ergonè ingenuis parentibus, claroq; sanguine nata soboles, durius quàm arbor vilissima, cuiq; inseruitura, erit educanda? & quid mirum nobilissimorum natalium prolem, nullis virtutum incrementis augeri, dum sæuissimarum ferarum instar, carceribus, flagris, omni denique inhumanitatis rigore, inter viros Deo sacratos, ad diuina æquè, ac humana fastidienda adigitur. Et qui fieri poterit, inquit, vt vnquam vel vestri, vel rerum à vobis propositarum capiantur affectu, dum vos durissimis exactoribus, immaniores experiuntur? tenella planta iuuentutis, à rigidioribus

bus tempestatum turbinibus, est illa quidem præseruanda, cò tamen temperamenti tenore, vt suauiores salubrium ventorum auræ, iucundioresq; solis radij, minimè illis opportuno tempore denegentur. quod si fiat, & iuueniles plantas beneficentissimorum agricolarum spem, non elusuras, & ijsdem agricolis, nulla, vel minima fastidia allaturas. Statuarios etiam, metallorumq; fabros nequaquam perpetuis ictibus, efformâdo signo insultare, sed aliquando post malleos, ad limaturas, & ab ijs ad vnctiones, & molliores extensiones, manum admouere. quin interdum ne limaturis plus nimio rigeant, vel vnctionibus pulueri inhærendo modum præbeant, ventorum auræ, solaribusq; radijs exponi. Humanis quoque corporibus non eosdem cibos omnibus conducere, sed pro naturæ diuersitate, alimenta subministrari debere, eandem rationem in animis pertractandis, & ad virtutem efformandis adhibendam. secus ex hominibus, vniuersali Reipublicæ detrimento, belluas fieri. idq; eorum culpa, qui belluinis modis, similes sibi iuuenes informant. iterum atque iterum mente reuoluerent, an vllibi gentium plantas audierint, quæ vbi primùm radices tenellas solo infixerint, maturos fructus profèrent? pristinos ætatis annos in memoriam reuocarent, examinarentq; an prima adolescentia, ea iudicij grauitate, morumq; præstantia viguerint, qua iam graues annis alijs, exemplo prælucere? ipsa frugum semina, prius humida sub tellure, nisi putrescant, in herbam assurgere nequaquam; herbam porro non nisi post alternantes tempestatum anni vices, ventorumq;, pluuiarumq; simul, ac radiorum solis indulgentia, in aristam & spicam, ipsaq; demum victualia grana coalescere. ijs plurimisq; alijs paternis monitis, & piæ iuuentutis iugum, ad illam diem vix tolerabilem, saltem inutilem, ne perniciosum dicam, alleuauit, & ipsis moderatoribus, molestissimæ curæ onus; reddidit suauissimum. hisce datibus Seruiensi Ecclesiæ, alijsq; plebibus egregiè institutis, post plures annos, in pastoralis officio, vtiliter exantlatos, pristinae solitudinis, & vni sibi vacandi desiderio, tandem obtinuit, vt solutus ab Ecclesiæ suæ vinculo, antiquos montis

Athos recessus repeteret. ita tamen, vt & alibi Monasticam vitam agentibus, aliquandò sui præsentiam non denegaret. hinc dierum meritorumq; plenus, demùm in Milesæuo Cænobio, intra auitas ditiones constituto, terrena sarcina deposita, volauit ad cælos, die quartadecima Ianuarij, circa quinquagesimum tertij decimi sæculi annum. Vitæ eius fusiori stylo prolequendæ, non defuit occasio, ex ijs monumentis, quæ à solitarijs viris Athos incolentibus collecta, ad memoriam posteritatis habentur transmissa. verùm cum ea græca fide laborare non ambigamus, vtpotè posterioribus temporibus conscripta, quibus extincto Latinorum imperio in Græcia, latinæ quoque synceritatis puritas euauit, Palæologis regnantibus Principibus; quæ tamen ad nostra tempora, sanctitatis eius comprobandæ admiranda contingere, breuiter subtexam. & quidem præclarum illud, & sanctitate celeberrimum virorum proprium, corpusculi nimirum eius integritas, per trecentos quinquaginta annos, magno peregrinorum concursu celebrata fuit, tanta omnium membrorum consistentia, vt recenter extincti hominis cadauer appareret. indicio absque dubio puritatis eius Angelicæ, cuius sacræ reliquiæ violatio, quanti steterit sacrilegis, nostra ætate, admirando successu, spectatum est. Siquidem Sinanus summus Otromanicæ aulæ purpuratus, alter Pompeius, siue Belisarius habitus, quippè qui Tunetano Regno in Africa, ex Hispanorum manu erepto, Persico Regno in Asia, ad extremas angustias magnis reportatis victorijs redacto, demùm in Europa, capta munitissima Vrbe Iaurini in Vngaria, Germaniæ, Italiæq;, ne dicam Christiani orbis propugnaculo, cum plurimis alijs magni momenti Arcibus, & Oppidis per Vngariam, cum post tot victorias, & triumphos accepisset, Christianos iugo Turcico pressos, sancti Sabbæ opem implorantes, nonagesimo quinto anno sextidecimi Christiani sæculi, Strigonensem Urbem Vngariæ metropolim, Vissegradum Pannoniorum olim Regum sedem, Vaciam pariter, & Chanaidum Episcopales vrbes, cum alijs plurimis per Vngariam, Transylvaniam, Slauoniamq;, & Croatiam, in Christianam libertatem

tem vindicasse, Transylvanorum Principe Sigismundo, & Michaelē Valacchorum, à Turcarum amicitia recedentibus. Bulgarosq; ac Seruios, sancti Sabbæ imagine, militaribus vexillis exornatis, cum præfatis sentire Principibus, & occulta agitare consilia, coacto centum millium milium exercitu, in Seruiam irrupit, belloq; reliquijs sancti Episcopi indicto, ad Milescenum oppidum, vbi magna veneratione, cultæ habebantur aduolat, ac sacrum corpus tumulo extractum, flammis incendit sacrilegis: constans adhuc fama Turcarum æquæ, ac Christianorum testimonio roborata perseverat, vbi primum flamma sancti viri corpus inuasit, ab ipso rogo, ad cælum vsque, magna barbarorum confusione, mille coloribus speciosam diutius, Iridis instar, perseverasse nubeculam, incertum, cælestine tutelæ circâ sacrâs reliquias indicem, an infelicissimæ cladis Turcarum, quæ sacrilegum facinus statim est consequuta, cum ipsius impij ducis infami post cladem interitu, portentum; à paucis siquidem Vngaris & Valacchis, potentissimi exercitus Imperator, ad illam diem victor vbique, fusus, inter præliandum, proprii equi moribus in paludem deiectus, & in turpem fugam coactus, cum post fugam iterum instaurato milite, cū Sigismundo Transylvano, longè inferioribus copijs stipato, manu collata, fortunâ tentare voluisset, iterū fusus, & fugatus, Byzantium ex fuga repetens, cuius virtus militaris, ex Asia, Africa, Europa, triumphos retulerat, vbi semel eadem virtus impio, sacrarum reliquiarum, afflata est incendio, Deo, qui capillos capitis seruatorum suorum, sacrosancto numero vult esse intactos, barbaricum sacrilegium vindicante, perpetuo dedecore, funesto fine vitam conclusit. Quam porro cultum, & honorem, Deus reliquijs serui sui exhibitis, gratum habuerit, quibusque beneficentiæ suæ muneribus eiusmodi cultores tumulauerit, nobile monumentum in familia Cossacia, inter Patricios Venetos illustrissima, est videre; hæc enim quamuis beneficio Regum Bosnæ, ac Seruiæ, amplissimum principatum, ex intimis Dalmatiæ visceribus, ad Dardaniam mediterraneam, decem dierum itinerationis in longitudinem obtinuisset, non alio

tamen, quàm sancti Sabbæ Ducatus nomine, illum appellauit, ipsosq; Duces regnantes, custodes sepulchri sancti Sabbæ, dici & esse voluit, adeo vt in ipso stemmatis gentilicij ornamento, Leonem clauem attollentem superpositum gestet. hinc licet antecentum annos principatu, ab immani hoste occupato, vertere solum coacta fuerit, tanti Sancti patrocinio, summorum Principum affinitatibus eminentissima, inter Venetos, locum patriciorum retinens, eorundem prouentuum reliquijs vitam traducit, quos olim florentibus eorum rebus, Respublica Veneta, pro Catharenfis vrbis proprietate, Ducibus sancti Sabbæ, soluere pacta conditione tenebatur. adeo nulla diuturnitate temporis, impensa Dei famulis obsequia, benignitate diuina destituuntur. Viget Illyricanæ non solum Ecclesiæ, sed ipsis, quorum intolerando iugo maxima ex parte eadem premitur Ecclesia, Turcis, nobilis annua celebritate, ad vnde uigesimum Kalendas Februarij, S. Sabbæ memoria, quam fracto tyrannico iugo, eiusdem sancti patris, ac cæterorum Regiæ fecunditatis Illyricanæ sanctorum patrocinio, futuram semper faustâ speramus, hæc de sanctissimo præfule, ipsis hodie Christiani nominis hostibus Turcis, & vnionis Catholicæ euerforibus, Schismaticis nedum, Catholicis nostratibus, culto in primis. cuius sacræ reliquiæ licet ab impuro Sinano fuerint flammis combustæ, manet tamen & sacro loco, & sancti viri tumulo, in eodem sacro loco, vbi semel quieuit, idem honos, qui prius, assidua Illyricorum peregrinatione solemniter attestatus. & quidem Nemaniæ familiæ Principum, mira solida pietatis, ad eorum penultimum Stephanum parricidam, non solum, sed etiâ opera græculæ coniugis Helenæ (adeo huius generis Helenæ perpetuo Regnis ferales extitere) Catholicæ Romanæ vnitatis, ab auis suis religiosissimè cultæ, desertorè, alioqui magni animi virū, extitit obseruantia, vt ex innumeris per vniuersum Illyricum, ad ipsa sacræ Palæstina loca, sacratis ædibus Deo dicatis à fundamentis, vel regali splendore ornatis, bona ex parte, adhuc inter Turcicos furores, extantibus est videre. gratissimum porro omnium piorum huiusce familiæ operum, Deo fuisse, pretiosissimè

riofissimam illam ex puro argento, amplissimæ formæ Yconiam, D. Nicolao, in Barenfi Basilica, ab Vroscio Stephano Rege dicatam, vel inde apparet, quòd ab eo tempore, quo in venerandi sacrarij penetralibus, eiuldem Basilicæ, pretiosa seruatur Yconia, nulla temporum calamitas, aut offensi Dei vindex ira, Barenfi Vrbi, vel regioni proximæ incubuit, quæ aspectu solo, cælo gratæ imaginis, per vias Vrbis circumlatæ, non resederit, aut conqueuerit. vt vitæ S. Nicolai, & Yconia ipsius disertissimus & eruditissimus scriptor, & illustrator Antonius Beatillus, Barenfium ciuium decus, superius à nobis, sed nunquam satis superq; laudatus, ingenti volumine nuper edito testatur. cuius Yconia nobilem descriptionem, vt apud illum Lector magna voluptate poterit contemplari, ita regiae inscriptionis Epigrammate, sub ipsa sacra Yconia insculpto, vt hic valeat delectari, illud ipsis verbis expressimus.

ANNO DOMINI M. CCC. XIX, MENSE IVNII, SECUNDA INDICTIONE, VROSCIVS REX RASCIAE, ET DIOCLEAE, ALBANIAE, BVLGARIAE, ACTOTIVS MARITIMAE, DE CVLFO ANDRIANO, A MARI, VSQVE AD FLVMEN DANVBII MAGNI, PRÆSENS OPVS ALTARIS, YCONIAM MAGNAM ARGENTEAM, LAMPADES ET CANDELABRA MAGNA DE ARGENTO, FIERI FECIT, AD HONOREM DEI, ET BEATISSIMI NICOLAI, EIVS, OBRADO ADSTANTE DECATARA, FILIO DESIFLAVA, FIDELI, ET EXPERTO, A PRÆDICTO REGE, SVPER DICTO OPERE DEPVATO, ET NOS ROGERIBVS DE INVIDIA, PROTHOMAGISTER, ET ROBERTVS DE BAROLO, MAGISTER, IN OMNIBVS PRÆFATIS, OPVS DE PRÆDICTO MENSE IVNIO INCÆPIMVS, ET PER TOTVM MENSEM MARTIVM, ANNI SEQVENTIS, TERTIA INDICTIONE, FIDELITER COMPLEVIMVS.

quo Elogio Pietatis, maximi Nemanie Regum, varijs connubijs vicissim meis atavis iunctorum, finem pro nunc, Regiæ sanctitatis Illyricanæ fecunditati, finem imponimus. Regi; sæculorum immortalis, & inuisibili, soli Deo reddimus honorem, virtutem, & gloriam, & benedictionem in sæcula sæculorum, Amen.

F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGAS.

<i>Pag. Vers. Errata</i>	<i>Correctio</i>	<i>Pag. Vers. Errata</i>	<i>Correctio</i>
1 11 Noeui	Noeui	ibid. 19 restitueremur	restitueremus
ibid. 12 Iræna	Irena	ibid. 29 Marcello	Marcelli
6 19 hac	hæc	65 17 proposuerat	proposuerat
12 10 Platoni	Plato	73 19 adolefcentem	adolefcentem
ibid. 27 exincti	extincti	82 9 Vangianas	Vangionas.
15 26 refumat	refumat	84 30 mercatur	mereatur
16 4 inecsum	inccsum	85 9 dignatur	dignatur.
17 21 affecto	affecta	89 4 propendamus	propendeamus.
18 19 irtus	irritus	92 29 manibus	manibus
19 1 repat	reperat	101 2 affusti	affuisti
20 10 Angelus	Angelus	106 21 accepra	accepta
33 18 vteto	vtero	108 5 auctor	victor
36 1 barbarici	barbaricis	ibid. 27 hoimines	homines
ibid. 25 prænobili	prænobilis	125 2 præscire	præcellere
37 24 affectibus	affectibus	131 19 vaoantem	vacantem
39 8 sanctis	sancti	151 2	VIRGINIS
ibid. 24 accedentibus	accedentibus	159 7 illud	illud
43 3 Fili	Filij	160 1 restituta	restitutam
51 13 Soerate	Socrate	192 12 natiuite	natiuitate
52 15 eperam	opetam	215 21 machinanter	machinantes
55 17 proouraue	procurauit	218 6 Begiæ	Regiæ
63 18 eum	cum	ibid. 20 circū	circā
ibid. 26 admirationa	admiratione	226 17 BAPTISERIO	BAPTISTERIO
ibid. dramaram	damnatam	227 13 Illyricis	Illyricis
64 16 Taddzum Donolam	Taddxi Donolz	ibid. 30 iuberim	interim

Reliqua prudentia Lectoris remittimus.

R E G E S T V M.

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb.

Omnes sunt Terniones, præter b Quaternio, & Bb Duernio.